

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ІМ. М.І. ПИРОГОВА

Кафедра філософії та суспільних наук

**ФІЛОСОФІЯ
В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ТА
СОЦІАЛЬНО - ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСАХ
УКРАЇНИ**

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ ТА ВИСТУПІВ

ВСЕУКРАЇНСЬКОГО

КРУГЛОГО СТОЛУ

21 листопада 2019 року

ВІННИЦЯ 2019

УДК 159.9.01(477)

ISBN 976-785-8304-51

**ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР – академік Національної академії медичних наук України,
ректор Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова,
доктор медичних наук, професор, професор кафедри нормальної фізіології
Мороз Василь Максимович**

**ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА – проректор з наукової роботи
Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова,
доктор медичних наук професор, професор кафедри нормальної фізіології
Власенко Олег Володимирович,**

**професор кафедри філософії та суспільних наук
Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова,
доктор філософських наук, професор Вергелес Костянтин Миколайович**

Редакційна колегія:

Черкасов Святослав Васильович доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова

Харьковченко Євген Анатолійович доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри релігієзнавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Васильєва Ірина Василівна доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, біоетики та історії медицини національного медичного університету ім. О.О. Богомольця

Ратніков Володимир Сазонович доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії Вінницького національного технічного університету

Попов Володимир Юрійович доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Донецького національного університету ім. В.Стуса

Куліш Павло Лаврентійович кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова (ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР)

Філософія в сучасному науковому та соціально-політичному дискурсах України Матеріали доповідей та виступів всеукраїнського круглого столу 21 листопада 2019 року Вінниця 2019. ТОВ «Друк плюс» . – 264 с.

Збірник містить матеріали доповідей та виступів учасників всеукраїнського круглого столу «**Філософія в сучасному науковому та соціально-політичному дискурсах України**», який відбувся в Вінницькому національному медичному університеті ім. М.І. Пирогова 21 листопада 2019 року з нагоди святкування Міжнародного дня філософії. У поданих матеріалах висвітлюється широке коло актуальних проблем розвитку філософських дисциплін від минулих часів до сучасних. Збірник адресовано науковцям, вищої та середньої освіти, аспірантам, магістрантам, пошукувачам, студентам та усім хто цікавиться філософією й гуманітарними дисциплінами.

Матеріали подані в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен, посилань, грамотність, літературний стиль та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи не повертаються. Організатори круглого столу та члени редколегії не завжди поділяють думки учасників (авторів).

Рекомендовано до друку Вченою радою Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова (протокол № 5 від 26. грудня 2019р.)

УДК 159.9.01(477)

ISBN 976-785-8304-51

ЗМІСТ

1.	Власенко О. В., Вергелес К. М., Драчук О. П. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: УКРАЇНСЬКИЙ І ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД.....	6
2.	Беднарчик Т. Р. ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНІ ПОГЛЯДИ ПЛУТАРХА.....	12
3.	Бобело В. С. ІСТОРИЧНЕ ПІЗНАННЯ: СОЦІО-ГУМАНІТАРНИЙ АСПЕКТ.....	17
4.	Вакар Т. В. РОЗВИТОК ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	27
5.	Вергелес Т. М. ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН ТА ЗМІН НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ.....	35
6.	Вороний Д. Р. ФІЛОСОФІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ГЕНДЕРНОГО РОЗВИТКУ ТА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	39
7.	Вуж Т. Є., Ревіна Т. Г. СОЦІАЛЬНО – ПРАКТИЧНІ ТА ІНОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ІНФОРМАТИКИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ПІДХІД.....	48
8.	Горохова Л. В., Дягіль О. А. ПРОБЛЕМА РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	52
9.	Гриб В. І., Мельник Е. А. УМОВИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ В ЕПОХУ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОГРЕСУ.....	59
10.	Громиш Х. С. ФІЛОСОФІЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ПРОСТОРІ.....	65
11.	Дністрянська А. П., Дністрянський Б. В., Дністрянська М. В. ЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОБОТИ ЛІКАРЯ.....	67
12.	Драч Д. Л. МОРАЛЬ, ЕТИКА ТА МУДРІСТЬ ЯК ЛЮДСЬКІ ЦІННОСТІ У ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДАХ ДЕКАРТА: СУЧАСНИЙ ВИМІР.....	72
13.	Зубицька І. В. ІДЕАЛЬНА ДЕРЖАВА: РЕАЛЬНІСТЬ ЧИ УТОПІЯ.....	75
14.	Іванов В. В. ФІЛОСОФІЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ.....	81
15.	Іванова Н. В. ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА В СУСПІЛЬНІЙ СВІДОМОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ.....	87
16.	Іщук Н. В. ТОЛЕРАНТНІСТЬ ТА ВІДНОСИНИ «СВІЙ», «ІНШИЙ» «ЧУЖИЙ» У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	94
17.	Калач Д. М. ЩО ТАКЕ ФІЛОСОФІЯ: ПОШУК ІДЕЙ, ЗАВДАНЬ ТА СМИСЛІВ.....	99
18.	Корзун О. В. КОМПАРАТИВІСТИКА У ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ НАУКИ.....	105
19.	Котець Я. Ю. ВПЛИВ ФІЛОСОФСЬКИХ ІНТЕНЦІЙ ПОЕЗІЙ ВАСИЛЯ СТУСА НА СУЧАСНІ СУСПІЛЬНО – ПОЛІТИЧНІ ДИСКУРСИ.....	108

20.	Краснощок О. В. ОСМИСЛЕННЯ СУТНОСТІ ВІЙНИ В НІМЕЦЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ (XVIII – початок XIX століття).....	111
21.	Куліш П. Л. СУЧАСНА ЛОГІКА У СИСТЕМІ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	117
22.	Лациба В. П. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ.....	126
23.	Лукашенко М. В. СУЧАСНЕ ОСМИСЛЕННЯ ЕВДЕМОНІЇ В НАУКОВИХ І СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ДИСКУРСАХ.....	129
24.	Марчук І. А., Гулевич А. М., Грицун Я. П., Багнюк Н. А., Притолок Н. А. МЕНЕДЖМЕНТ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ.....	135
25.	Мельник Л. М. ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРАВА ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ»	141
26.	Мельник В. М. ПОЛІТИЧНА АНТРОПОЛОГІЯ ЯК ФОРМА СВІДОМІСНОЇ ДЕФІНІЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ: ОКЦИДЕНТАЛЬНИЙ ВИМІР.....	144
27.	Мисан А. В. ФІЛОСОФІЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....	156
28.	Носенок Б. Е. ФРАНКО-УКРАЇНСЬКИЙ ДІАЛОГ: СПОСІБ ЖИТТЯ СУЧАСНОГО ФІЛОСОФА.....	160
29.	Петренко О. О. ФІЛОСОФІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	163
30.	Політанська Д. В. КОНЦЕПТ ХВОРОБИ У ФІЛОСОФІЇ МЕДИЦИНИ МАРІО БУНГЕ.....	167
31.	Пономарьова Л. М. ХТО І ЧОМУ СЬОГОДНІ НЕГАТИВНО СТАВИТЬСЯ ДО ФІЛОСОФІЇ ТА ФІЛОСОФСЬКИХ НАУК?.....	173
32.	Попов В. Ю. ТЕОРЕТИЧНА ФІЛОСОФІЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	181
33.	Ратніков В. С., Краснонос Н. А. АКТУАЛЬНІСТЬ ФІЛОСОФСЬКОЇ ОСВІТИ ДЛЯ МАГІСТРІВ І АСПІРАНТІВ У ВУЗАХ НЕГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ.....	186
34.	Ратушняк І. І. «ФІЛОСОФІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ» ЮЗЕФА ПЛІСУДСЬКОГО.....	190
35.	Рудава С. І. МІСЦЕ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНИХ НАУК У ПІДГОТОВЦІ ПРАЦІВНИКІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	195
36.	Стрелкова Ю. О. ВПЛИВ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ К. ЯСПЕРСА НА ДІАЛЕКТИЧНУ ТЕОЛОГІЮ.....	203
37.	Терещук А. В. ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ЛІКАРЯ ЯК ОСНОВИ УСПІХУ ТА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ.....	205

38.	Терлюк І. Я. КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ, УКРАЇНСЬКИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ТА «КОНСТИТУЦІЙНІ» ПРОБЛЕМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....	211
39.	Трухманова С. Л., Пилипчук В. Л. СПОСІБ ЖИТТЯ У МЕДИКО – СОЦІОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ.....	215
40.	Фещенко Д. І. ДЕОНТОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПОСТАТІ СУЧАСНОГО ЛІКАРЯ В УМОВАХ МЕДИЧНОЇ РЕФОРМИ: ВІД МИНУЛОГО ДО СУЧАСНОСТІ.....	221
41.	Харьковщенко Є. А. «ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ» В ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ ПОШУКАХ СУЧАСНОГО УКРАЇНСТВА.....	227
42.	Черкасов С. В. ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ І МЕДИЦИНІ.....	231
43.	Школьнікова Т. Ю. СТАРОДАВНІ ФІЛОСОФИ: ПОГЛЯД КРІЗЬ ВІКИ.....	234
	ФІЛОСОФІЧНІ ПОЕЗІЇ.....	243
44.	Баран О. В. ЛИСТИ, РЕВНОЦІ, СЛЬОЗИ, РАНОК.....	243
45.	Денісова В. М. ШЛЯХ ДО ДОМУ, ЩАСТЯ, ТАЄМНИЦЯ ЛЮДИНИ, ПРО ВСЕ.....	246
46.	Капічон В. В. «МИ Є, БУЛИ І БУДЕМ НА ЗЕМЛІ», «Я – УКРАЇНКА», «МИР ПІД ПРИЦІЛОМ».....	251
47.	Стародуб А. А. РОЗМОВА, ВЛАСНА ПОЕЗІЯ.....	255
	НАШІ АВТОРИ.....	257

Власенко О.В.

проректор з наукової роботи

д.мед.н., професор, професор кафедри нормальної фізіології

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

м. Вінниця, Україна

Вергелес К.М.,

д.філос.н., професор кафедри філософії та суспільних наук

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

м. Вінниця, Україна

Драчук О.П.,

зав. аспірантури і докторантури, к.мед.н., доц. кафедри фармакології

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

м. Вінниця, Україна

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: УКРАЇНСЬКИЙ І ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД

Інтеграційні трансформації сучасного глобалізованого світу породжують і не менш складні глобальні проблеми. У системі освіти такими проблемами стали сутність, якість, ефективність та суспільна значимість освіти, а також відповідальність, порядність та академічна доброчесність всіх учасників освітнього процесу [1].

У такому змінному і проблемному світі одним із завдань української держави у сфері освіти та науки є забезпечення й удосконалення політико-економічних, морально-правових та ідеологічних засад і механізмів реалізації конституційного права громадян на рівний доступ до якісної освіти, сучасних досягнень вітчизняної і світової науки й науково-технічного прогресу. Виконання такого завдання є можливим за умови ефективного та доцільного використання всіх елементів системи забезпечення якості освіти, зокрема - гарантування всіма учасниками навчального процесу постійного та послідовного її зростання, а також формування довіри суспільства до освітньої

системи, навчальних закладів та органів управління освітою. Сприяти розв'язанню цього завдання й покликаний Закон України «Про освіту», який прийнятий 05.09.2017р. і набрав чинності 28.09.2017 року.

Викладені в Законі положення в повній мірі регламентують весь процес освітньої діяльності в Україні. Тому їх виконання має забезпечити підвищення якості та ефективності освітянської сфери, а оскільки, як зазначається в законі, «освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями й культурою», то й прискорений розвиток держави і зростання життєвого рівня її громадян [2].

Процес реформування освіти, як різнокомпонентного явища, прийняття оновленого законодавства, норми якого забезпечують належне функціонування освіти, державне сприяння навчальним закладам та іншим суб'єктам освітньої діяльності у підвищенні якості і ефективності освіти вимагають і всезростаючої професійної та моральної відповідальності як здобувачів освіти, так і педагогічних та науково-педагогічних працівників. Основою такої морально-професійної відповідальності і є порядність та академічна доброчесність як істотних чинників системи забезпечення якості освіти.

Закон України «Про освіту» вперше на нормативно-правовому рівні формулює та легітимізує дефініцію поняття «академічна доброчесність». Згідно статті 42 Закону: «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [2]. Як зазначають деякі вітчизняні дослідники, основу визначення цього поняття складає сукупність таких фундаментальних чеснот як чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність та мужність.

Окрім дефініції поняття «академічна доброчесність», стаття 42 Закону чітко визначає також дії учасників освітнього процесу, котрі спрямовані або на дотримання академічної доброчесності, або її порушення. Нормами дотримання науково-педагогічними працівниками академічної доброчесності є: «посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну науково-педагогічну діяльність; контроль за дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання всіх видів навчальних завдань; посилання на використані джерела інформації; надання достовірної інформації про результати власної навчальної діяльності, застосовані методики дослідження. Діями, що порушують академічну доброчесність, визнано: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво та необ'єктивне оцінювання»[2]. У законі також чітко прописані види відповідальності за порушення академічної доброчесності та порядок виявлення і встановлення фактів порушення останньої.

Прийнятий закон став дієвим чинником мобілізації зусиль соціуму на поліпшення освітньої сфери в Україні, зростання її якості, соціальної ефективності та суспільної довіри. У процес реформування системи освіти та боротьбу за порядність і академічну доброчесність нині включились фактично всі дієві учасники освітянського процесу від університетів до шкіл, від учнів і студентів до професорів та академіків тощо. В Україні вже почали діяти і ефективно використовуються електронні системи пошуку текстового плагіату, вільний всеукраїнський репозитарій та репозитарії вузів, впроваджуються методики роботи з електронними носіями інформації, розробляються програми забезпечення перевірки якості підготовки фахівців та якості результатів наукових досліджень тощо.

Наш університет теж активно включився в цей процес. Перш за все відносини у цій сфері унормовані підзаконними актами, положеннями і наказами, якими керуються учасники освітнього і наукового процесів: «Положення про інтелектуальну власність», наказ ректора ВНМУ ім. М.І. Пирогова про координаційну комісію у сфері інтелектуальної власності та академічного плагіату. Університетом запроваджена обов'язкова перевірка творів викладачів, науковців та студентів перед опублікуванням, використовуються дві програми (Strikeplagiarism.com та Unicheck), рекомендовані МОН України і забезпечено доступ кафедр, редакцій журналів, спеціалізованих вчених рад, студентського наукового товариства до здійснення авторської перевірки текстів. На базі бібліотеки університету створено відділ з навчання викладачів вмінню розміщувати наукові тексти у вільному всеукраїнському репозитарії. Розроблено та впроваджено в навчальний процес курс для аспірантів та молодих науковців «Наукометричні бази даних та публікаційна активність» спрямованих на формування вмінь та навичок правильного використання цитат і авторських текстів, упорядкування використаної літератури, правил перевірки на плагіат та оформлення документів тощо. Актуальним залишається питання про впровадження в освітній процес студентів навчального факультативного курсу «Академічна доброчесність».

Звичайно існуючих засобів та механізмів боротьби за якість освіти й академічну доброчесність є недостатньою. Тому для прискорення процесу трансформації української освіти, зростання її якості та ефективності, боротьбі з непорядністю й доброчесністю в освіті варто опиратися не лише на здобутий власний досвід, але й звернутися до досвіду міжнародної спільноти, зокрема найближчих сусідів, приміром, Польщі.

Позаяк недоброчесність є явищем не тільки українським, а й міжнародним, то вона притаманна не лише європейській спільноті, а й решті країн світу. Наприклад, вседоступність інформації через Інтернет з одного боку спрощує і полегшує роботу науковців, а з іншого – спокушає до порушень норм

та правил академічного морального кодексу. Не винятком в цьому є й Польща. Але на відміну від України, Польща розпочала реформу освіти значно раніше. Ще в далекому 1991 у Польщі прийнято Закон про освіту, який став політико-правовою основою розбудови новітньої освітньої системи країни [3]. У грудні 2016 та вересні 2017 були внесені зміни та поправки до основного закону про освіту, а останні - 19 січня 2019 року в так назване «Право освітнє» [4]. Польське законодавство в освітньо-науковій сфері теж не стоїть на місці і невпинно та впевнено рухається вперед. Новий закон, також відомий як Конституція науки («Konstytucja dla Nauki») чи Закон 2.0, який набув чинності 1 жовтня 2018 року також регулює питання доброчесності [5]. Крім того з 2019 року в Польщі діє Єдина система боротьби з антиплагіатом (JSA), яка надається безкоштовно всім університетам [6].

Значно раніше України, Польща розпочала й боротьбу з академічною недоброчесністю. Вже в 1994 році було прийнято «Акт про авторські та суміжні права» (Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych), а в подальшому - поправки до нього. Цей акт заклав політико-правові підвалини боротьби з таким різновидом академічної недоброчесності як «плагіат». У 2007 році Польщею прийнято програму обміну базами даних університетів для перевірки дипломних робіт через Plagiat.pl. Завдяки цій програмі здійснюється перевірка дипломних робіт через базу даних інших університетів на взаємній основі. Так була сформована перша позадовідкова база в Інтернеті. З 2008 року, завдяки партнерству між РАС та Plagiat.pl, Комітет з акредитації Польщі здійснює свою місію шляхом проведення обов'язкових програмних оцінок якості освіти та надання висновків щодо заяв на дозвіл отримання випускних програм, поданих ЗВО. У 2018 році у Польщі були прийняті законопроекти, які регламентують роботу вищої школи та видання монографій, що сприяло зростанню якості та ефективності роботи університетів, а також механізмів контролю за науковою добропорядністю та запобігання академічної недоброчесності.

Одним із ефективних засобів боротьби з академічною недоброчесністю в польській освіті стало запровадження в навчальний процес ЗВО

спеціалізованих курсів, метою яких є навчання студентів основним правилам та нормам написання наукових статей, вибору та формулювання теми, визначення об'єкта, предмета та мети дослідження, а також порядку оформлення використаної та цитованої наукової літератури. Вся польська освіта побудована на відкритості та доступності, завдяки створенню репозитаріїв, через які здійснюється обмін науковою інформацією.

У 2018 році між Польщею та Україною підписано двосторонню угоду про співпрацю у антиплагіатній роботі, що поклало початок плідній співпраці у цій сфері. Здобутий за останні роки власний досвід боротьби за академічну доброчесність у поєднанні з досвідом Польщі, на нашу думку, сприятиме зростанню довіри та авторитету до української освіти і науки не лише в середині країни, а й за її межами. Це дозволить Україні і її освіті як найшвидше приєднатися і зрештою влитися в єдиний європейський і світовий процес розвитку культури, освіти і науки та стати в один ряд з найрозвинутішими країнами світу.

Література

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод.фонд.дослідж.освіт. Політики»; за заг.ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова – Київ: Таксон, 2016. – 234с.
2. Про освіту: Закон України від 15.09.2017р. № 2145-VIII. URL: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>(переглянуто 19.12.2019).
3. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.prawo.vulcan.edu.pl/przegdok.asp?qdatprz=akt&qplikid=1> (переглянуто 19.12.2019).
4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.prawo.vulcan.edu.pl/przegdok.asp?qdatprz=akt&qplikid=4186> (переглянуто 19.12.2019).

5. Konstytucja dla nauki [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://konstytucjadlanauki.gov.pl/podsumowanie-zmian> (переглянуто 19.12.2019).
6. Prace podyplomowe nie będą odpowiednio kontrolowane / autor: Paulina Szewioła [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://serwisy.gazetaprawna.pl/edukacja/artykuly/1419126,prace-podyplomowe-jednolity-system-antyplagiatowy.html> (переглянуто 19.12.2019).

Беднарчик Т.Р., к.філос.н.,
доцент кафедри філософії та суспільних наук
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНІ ПОГЛЯДИ ПЛУТАРХА

Местрій Плутарх (46 – 127 нашої ери) в наш час насамперед відомий як історик, автор «Порівняльних життєписів». Проте знайомство із його творчістю відкриває інші теми, які цікавили мислителя і знайшли відображення у його творчості. В своїх працях Плутарх постає як філософ, освічений віруючий, містик та мораліст. Історичні події цікаві йому як прояв закономірностей життя, де одночасно діють закони природи, воля людини, провидіння і випадок. Еллін, уродженець м. Херонеї у Беотії, він жив за часів політичного панування Риму. Праці Плутарха об'єднані у декілька збірок. «Порівняльні життєписи» є монументальним твором, який містить двадцять дві пари біографій із аналітичною частиною – підсумковим зіставленням. Один діяч представляє грецьку цивілізацію, а інший – римську. Пари підібрані за певною схожістю життєвих подій та досягнень героїв [4]. Окремо Плутарх описав життя ще чотирьох діячів, але без пари. Він був і залишається відомим істориком, не менш популярним, ніж Геродот. Проте значну спадщину серед його праць складають роботи філософського та релігійного змісту.

Відомості про життя науковця теж засвідчують важливу роль такої тематики. В молодості він навчався в Афінах, де вивчав філософію у напівлегендарного платоніка Аммонія. За освітніми традиціями того часу додатково вивчав математику та риторику. Очевидними є його інтереси у сфері історії, політики, міжнародних відносин. Побічним свідченням причетності Плутарха до філософії є те, що його цитує Діоген Лаертський (бл. 180 – 240 нашої ери) у відомій праці «Про життя, вчення та висловлювання славетних філософів» [1, 183, 378].

Особливо важливу роль у житті Плутарха з молодих років відігравала релігія. В першу чергу він шанував Дельфійське святилище, в якому панував культ Аполлона. Він систематично відвідував цей духовний центр, а у зрілому віці, близько п'ятдесяти років, прийняв посвяту його у жерці. Питання отримання та тлумачення піфійських пророцтв постійно присутнє у його провідних роботах. Проте він наголошував на необхідності раціонального мислення. Показовою є наступна цитата: «Мистецтво логіки, як вже відзначалося, полягає у пізнанні причинного зв'язку, а почуття посиляє розуму додаток. Тому я не можу втриматись від порівняння, навіть якщо воно невиразне, і назву розум триножником істини, так як він виявляє причинний зв'язок між зупинкою та рухом. А потім, додав до цього факти, веде доказ до висновку» [5, 177].

Інший вагомий твір Плутарха – «Застільні бесіди» наслідує традицію подання інформації у діалогах. Композиції Плутарха викладені у формі платонівських бесід подібно, зокрема, до знаменитого «Бенкету» [3]. Однією з головних філософських праць Плутарха є «Бенкет сімох мудреців». До почесної «сімки» він зарахував Солона, Фалеса, Хілона, Піттока, Клеобула, Біанта та Анахарсіса. Причому останній вводиться на почесне місце свідомо, на заміну Періандра, який завжди фігурує у класичному «еллінському» переліку найвидатніших мудреців. Періандр не зникає з композиції, він постає як господар будинку та розпорядник бенкету. Інші особи теж беруть участь у бенкеті в інтерпретації Плутарха. Це, зокрема, широковідомий мудрець-раб

Езоп та лікар Клеодор. Нас цікавить те, що Плутарх входить до вузького кола тих мислителів, які всупереч еллінській інтелектуальній традиції до почесного місця у «сімці» зараховують скіфа Анахарсіса. Варварам та чужинцям не було місця серед світочів грецької цивілізації. Проте окремі інтелектуали захоплювалися ідеями, пропозиціями та цитатами скіфського принца. Для нас не зовсім важливо те, чи справді Анахарсіс промовляв те, що йому приписують. Значимим є те, що серед освічених греків знайшлися ті, хто готовий був визнати носіями мудрості представників інших народів. Цю глибоко гуманістичну ідеологію поділяв Плутарх. Що промовляв Анахарсіс на сторінках «Бенкета сімох мудреців»? Спираючись на думку Фалеса про присутність душі в усіх важливих частинах світобудови, він проголошує, що всі знаменні події відбуваються з божої волі. Це відбувається саме так, оскільки тіло є знаряддям душі, а душа – знаряддям Бога. Душа дещо здійснює за власною волею, а деякий рух ввіряє Богу, щоб він навертав і спрямовував її за своєю волею. Він, зокрема, припускає, що навіть тварини служать божій силі, наслідуючи рух вищого початку. В контексті йдеться про користь усього живого за божественним задумом. Такі шляхетні ідеї Плутарх вклав в уста скіфа Анахарсіса [7, 154].

В праці «Про Ісиду і Осіріса» Плутарх теж знайомить читачів із корисними ідеями іноземців, в даному випадку єгиптян. Характеризуючи основні риси релігійного культу останніх, він схвально пише: «Нічого безглузлого і фантастичного, як гадають деякі, нічого, що походить від марновірства не вводять вони до священних обрядів. Одне має на меті моральність та користь, інше ж не позбавлене тонкощів історії та природи» [6, 15]. Розумними як для духовного, так і для земного життя Плутарх вважав охайні очищувальні обряди і звички давньоєгипетської релігії. Подібний пошук розумного і корисного в традиційних віруваннях єгиптян повною мірою представлений в роботі «Про єгипетські містерії» неоплатоніка Ямвліха Халкідського (бл. 250 – 330 нашої ери) [9].

Теологічні погляди Плутарха в першу чергу представлені в його працях «Про «Є» у Дельфах», «Про те, що піфія більше не проріцає віршами», «Чому божество зволікає з відплатою», «Про демона Сократа». Також ця тематика присутня в «Застільних бесідах», зокрема в діалогах «Про дні народження деяких видатних людей; а також про тих, кого вважають народженими від бога», «Який сенс покладено Платоном у твердження, що бог завжди залишається геометром», «Яким є бог у іудеїв».

Плутарх не бачив протиріччя у поєднанні пророкувань (проріцань) на основі божественного натхнення та філософського аналізу: «Так як філософія – це пошук істини, а виявлення істини – це доказування її, а основа доказу – це зв'язок явищ, то природньо, що засіб, скріплюючий і виражаючий цей зв'язок, мудреці присвятили богу, який особливо возлюбив істину. Він же бог-провидець, а мистецтво пророкування стосовно майбутнього засновується на знанні сучасного та минулого: авжеж нічого не виникає без причини і не пророкується всупереч логіці. Але так як все теперішнє крокує за минулим, а майбутнє наступає після пройдешнього, і на шляху свого руху від початку до кінця вони зчеплені, то Бог за своєю природою, володіючи здатністю співставляти причини одна з одною і пов'язувати їх воедино, знає і віщує: «І те, що є, і те, що буде, і те, що було» [5, 176-177].

Також Плутарха цікавить питання теодицеї. Він тлумачить її з містичної позиції і пов'язує із існуванням вищої справедливості. Зло є тимчасовим і дієвим лише в середовищі людей. Кожен акт зла фіксується у духовному світі, а адекватна відплата наступає із відтермінуванням у земному житті, або неодмінно після смерті, коли душа кривдника опиняється віч на віч із силами справедливості. Кожна людина знає про те зло і несправедливість, які завдала іншим. Отже, насправді кожен знає, за що він зазнає те чи інше страждання, чи за що він буде покараний [8].

Моральні настанови у працях Плутарха в цілому відповідають «Дельфійським максима́м». З 147 тез храму у його роботах зокрема втілені наступні: «Насліду́й Бога», «Пізна́й себе», «Займа́йся корисним», «Прагни

мудрості», «Вчиняй справедливо», «Схвалюй хороше», «Нічого понад міру», «Розмовляй просто». Вказані релігійні настанови цілком відповідають нормам світської соціальної діяльності.

Медицина теж входила до кола уподобань Плутарха. В циклі «Застільні бесіди» представлена робота «Чи можливе виникнення нових хвороб і по яких причинах» [2]. Філософський зміст полягає у ідеї, за якою фізіологія людини обмежена тілом як єством. І лише в цих межах можуть розвиватись хвороби, частина з яких є невідомою практикуючим лікарям. Плутарх осмислює питання здорового і раціонального харчування, фізіології людини. Зокрема, ці теми висвітлені у наступних «питаннях» «Застільних бесід»: «Чи краще засвоюється різноманітна їжа, ніж проста», «В чому причина того, що позбавлені їжі та пиття більше страждають від спраги, ніж від голоду», «В чому причина булімії».

Отже, Плутарх був всебічно розвиненим науковцем та священником Дельфійського храму. Він визнавав існування вищої, божественної свідомості, яка є розумною та справедливою у ставленні до земних процесів та людей. Плутарх послідовно осмислював можливість взаємодії людини та вищого розуму. Він вбачав можливість побудови цих відносин як на духовних, так і на раціональних засадах. Плутарх визнавав користь світської інтелектуальної діяльності, філософії, освіти, пізнання політики, історії, літератури. Він дотримувався гуманістичних ідей, за якими причетними до вищої мудрості, або її носіями можуть бути представники інших народів.

Література

1. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / АН СССР, Ин-т философии; Общ. ред. и вступит. Статья А. Ф. Лосева. – М.: Мысль, 1979. – 620 с. – (Филос. Наследие).
2. Плутарх. Возможно ли возникновение новых болезней и по каким причинам // Плутарх. Застольные беседы / Л.: Наука, 1990. – 390 с. – С. 155-159.

3. Плутарх. Застольные беседы / Л.: Наука, 1990. – 390 с.
4. Плутарх. Избранные жизнеописания. В двух томах. Пер. с. древнегр. / Сост. и прим. М.Томашевский; Ил. Вл. Медведева. – М.: Правда, 1990.
5. Плутарх. О «Е» в Дельфах // Исида и Осирис / Плутарх. – М.: Эксмо, 2006. – 464 с. (Антология мудрости). – С. 169-196.
6. Плутарх. Об Исиде и Осирисе // Исида и Осирис / Плутарх. – М.: Эксмо, 2006. – 464 с. (Антология мудрости). – С. 9-91.
7. Плутарх. Пир семи мудрецов // Исида и Осирис / Плутарх. – М.: Эксмо, 2006. – 464 с. (Антология мудрости). – С. 111-156.
8. Плутарх. Почему божество медлит с воздаянием // Исида и Осирис / Плутарх. – М.: Эксмо, 2006. – 464 с. (Антология мудрости). – С. 259-306.
9. Ямвлих. О египетских мистериях / Пер., вступ. ст. и прим. И.Ю. Мельниковой. М., Алетейа, 2004. – 208 с.

Бобело В. С.,

викладач кафедри філософії та суспільних наук

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова

м. Вінниця, Україна

ІСТОРИЧНЕ ПІЗНАННЯ: СОЦІО-ГУМАНІТАРНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Проблематика сучасності та форм її теоретичного осмислення завжди є питанням цікавим і актуальним: як для пересічних учасників суспільно-історичних процесів, так, звісно, і для науковців. Становище та шляхи розвитку філософії в цілому, та філософії історії зокрема, в умовах сучасного (глобалізованого) етапу існування людства, є однією з тих проблем, які досить гостро стоять перед науковою спільнотою та повинні опрацьовуватись науковцями в першу чергу. В українській історичній епістемології досить гостро стоїть питання дискретності історичної пам'яті

українським суспільством, що стало наслідком цілого комплексу чинників, як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру.

Забезпечення наступності поколінь, зв'язку українського минулого з сучасністю, існування української нації взагалі, як самобутньої європейської етнічної спільноти залежить у тому числі і від сучасного стану розвитку історичної науки в Україні. Практичним інструментом, за допомогою якого діє історична наука є історичне пізнання.

Для філософії науки завжди актуальним буде ціла низка питань, які цікавлять і представників історичної науки, а особливо тих, хто цікавиться філософськими її аспектами. Серед таких питань не останнє місце належить гуманітарному пізнанню (якщо дивитися широко) та історичному пізнанню (якщо брати більш вузько); особливостям цих типів пізнання, тим аспектам, що уподібнюють їх пізнанню природничо-науковому, а також тим, що уособлюють їх особливість і відмінність від останнього.

Для історії саме гуманітарне пізнання є основою. Історична наука прагне зрозуміти взаємозв'язок і культурну значимість явищ історичного процесу конкретно-історично, тобто не лише прийнявши сучасний стан речей, а й з'ясувавши причини того, чому події трапились саме таким чином а не інакше. Гуманітарне ж пізнання містить у собі закони, тобто відображає закономірну повторюваність причинних зв'язків.

Аналіз попередніх досліджень. Найширші дані про категоріальний апарат власне філософії і дотичних до філософії галузей знань (понад 1700 статей) подано в філософському енциклопедичному словнику під загальною редакцією В. Шинкарука [13]. Загальні дані про категорії соціальної філософії, а також і про соціальний та гуманітарний тип пізнання висвітлені в цілому ряді загальнонаукових праць з соціальної філософії. Наприклад, такими працями є лекції вітчизняних дослідників В. Андрущенка та М. Михальченка [1] та навчальний посібник авторського колективу В. Тарана, В. Зотова та Н. Резанової [12]. Хочеться окремо відзначити монографію колективу

вітчизняних авторів (за загальною редакцією О. Пономарьова), в якій вони глибоко торкаються широкого кола проблематики соціальної філософії [10].

Проблемам історії філософії в цілому і історичному пізнанню зокрема присвячено монографії німецького філософа і соціолога Г. Зіммеля [7], російського філософа І. Гобозова [4] та навчальні видання сучасних українських науковців: підручник І. Бойченка [3] та курс лекцій Т. Ящук [14].

Досить цікавою для розуміння історичного пізнання, філософії історії та її зв'язку з історіософією (як релігійно-філософськими чи філософсько-іраціонально-містичними уявленнями про історичний процес) та соціологією є праця російського історика початку ХХ століття І. Карєєва [8].

Важливим для мого дослідження також була робота російського філософа В. Кузнєцова [9], що присвячена гуманітарним аспектам пізнання в історії, зв'язку гуманітарного пізнання із герменевтикою.

Німецький історик і історіограф Й. Г. Дройзен [6] у своїй ґрунтовній праці зобразив методологію філософії історії та показав взаємозв'язки і взаємовпливи історичної науки і різних типів пізнання.

Праця Е. Доманської «Історія та сучасна гуманітаристика: дослідження з теорії знання про минуле»[5] містить посилання на сучасні і актуальні проблеми соціо-гуманітарних наук, в тому числі і історії. Авторка у своїй роботі торкається новітніх і недостатньо досліджених тенденцій зміни в осмисленні і значенні гуманітарного пізнання для цілого комплексу суспільних дисциплін і наук.

Проблем гуманітарного пізнання (з акцентами на історичну науку) та історичного пізнання в умовах глобалізації торкаються в своїх статтях В. Бобело [2] та О. Столярчук [11].

Мета роботи полягає в з'ясуванні соціо-гуманітарного аспекту історичного пізнання шляхом опрацювання і аналізу доступного кола джерел і літератури.

Виклад основного матеріалу. Філософсько-світоглядне осмислення історичної дійсності є засадничою характеристикою історика-науковця. З цього

огляду не можна оминати питання філософії історії і її місця в науковій діяльності історика. Адже саме історіософія займається проблемами сенсу історії, її закономірностями, основними напрямками розвитку на всіх етапах розвитку людства та історичним пізнанням, як особливою частиною гуманітарного пізнання. В доволі спрощеному розумінні, саме філософія історії покликана відповісти на запитання про те, чим являється історія.

Визначення структури філософії історії дозволяє зробити висновок, що цей компонент значно залежить від світогляду, установок філософів, істориків і послідовників певного напрямку філософії історії [3, 30]. В структурі філософії зазвичай виділяють такі частини: онтологія філософії історії, гносеологія історії філософії, історія філософії історії та антропологія філософії історії. Відповідно до цілі дослідження головний інтерес становить гносеологічна частина філософії історії, адже саме вона акцентує свою увагу на проблемах історичного пізнання, серед яких: вивчення, аналіз, осмислення й пояснення історичних фактів і подій, пошук істини серед інформації, що отримується науковцем, тощо.

Філософський енциклопедичний словник дає нам розуміння пізнання, як суспільно-історичного процесу здобування, нагромадження і систематизації знання про природу, суспільство, людину та її внутрішній світ [13, 479]. Абсолютно беззаперечним є той факт, що людина, будучи істотою розумною (що відображено навіть у нашій видовій – *Homo sapiens*) не тільки здатна, а й прагне до пізнання світу. А значить, пізнання мусить бути і є невід'ємною частиною її буття. Саме розум дає нам можливість ставити цілі і обирати засоби їх досягнення. В цьому сенсі пізнання виступає як прагнення досягти конкретної мети – отримати знання відповідно до визначеного людиною (суб'єктом) об'єкту. Будучи частиною гуманітарних наук, історія має справу переважно з гуманітарним пізнанням. Дослідник-історик предметом власних студій має виключно сферу людського буття – суспільного чи індивідуального, а об'єктом – внутрішній світ індивіда в усіх його духовних проявах, а також і пов'язані з ним царини взаємин між людьми і світ культури (духовної і

матеріальної) групи людей, певної спільноти, чи певного суспільства. Як я відзначаю у своїй попередній статті: «у своєму найзагальнішому вигляді гуманітарне пізнання передбачає отримання знання про закони існування та діяльності людей, що диктуються не природними, а суспільними чинниками» [2, 206]. Можемо потвердити, що фундаментом будь-якої пізнавальної діяльності є визнання константою об'єктивності зовнішнього світу і його переломлення через суб'єкт, людину. Однак гуманітарне пізнання характеризується рядом особливостей, які обумовлені специфікою самого об'єкту дослідження [4, 260]. Серед цих особливостей відзначимо: по-перше, двоїстий характер категорії суспільства, яке являючи собою об'єкт гуманітарного пізнання одночасно виступає і як його суб'єкт; по друге, суспільні відносини, з якими має справу дослідник, значно складніші за природні процеси і явища. Більше того, як на макрорівні, так і на мікрорівні процеси, які відбуваються у суспільстві настільки переплетені і інтегровані, що лише в абстракції можливо їх розглянути у відриві один від одного. По-третє, відображення суспільного в пізнанні носить не лише безпосередній, а й опосередкований характер (наприклад, мистецтво і література повністю пов'язані саме з опосередкованим відображенням суспільного життя). По-четверте, гуманітарне пізнання може втілюватись через ряд опосередкованих ланок (історик не може ігнорувати історичні праці попередників, особливо істориків – сучасників певних подій). По-п'яте, суб'єкти історичного пізнання не живуть окремо один від одного, вони належать до певних груп, прошарків, станів, класів, що також створює певні труднощі для дослідника, адже у них формується не тільки індивідуальна, але і станова, класова, чи групова свідомість. По-шосте, суспільство розвивається і змінюється швидше, ніж природа, а, отже, і наші знання про нього застарівають куди швидше. По-сьоме, гуманітарне пізнання безпосередньо пов'язане з практичною діяльністю людей і покликане до практичного втілення отриманих знань у життя, певною мірою відмежовуючись від абстрактних формул і теорій.

Гуманітарне пізнання здійснюється на теоретичному і емпіричному рівнях. Емпіричний рівень безпосередньо пов'язаний з безпосередньою дійсністю, з повсякденністю існування індивіда. Теоретичний же рівень є узагальненням емпіричних дій. Хоча варто зазначити, що теорія може виходити і за межі емпірії [4, 263].

Історичне пізнання, будучи різновидом гуманітарного знання має свою специфіку. Вона передовсім полягає в тому, що об'єкт пізнання, який досліджується, належить минулому, у той час як його потрібно осучаснити та інтегрувати до системи сучасних понять. Завдання не з легких, але сучасні засоби пізнання дозволяють реконструювати історичну дійсність, створити її теоретичну картину і дати можливість людям мати про неї вірне уявлення. Іншою специфікою історичного пізнання виступає рефлексія, що є неймовірно важливою для історика. Адже саме рефлексія, і як філософський метод, і як виключна і унікальна здатність нашої свідомості – передбачає внутрішньособистісну критику процесу набуття знань. А це в праці історика відіграє просто таки колосальну роль. Також важливою якістю рефлексій історика є непростий процес сприйняття і систематизації досвіду історичного минулого з прогресивною метою витлумачення цього досвіду сучасникам, а також – визначення шляхів отримання нових знань предмет дослідження.

Історичне пізнання нерозривно пов'язане з категоріями історичної свідомості та історичного мислення. Особливо варто наголосити, що історична свідомість визнається і визначається ні в якому разі не функцією індивідуального досвіду пережитого і переосмисленого індивідом. А виключно як колективне, загальносуспільне чи таке, що має загальнолюдське значення, знання певного одиничного члена суспільства, виражене в його колективному досвіді, що виступає частиною, важливим елементом культури цього суспільства.

Абсолютно погоджуюсь із твердженням, висловленим в колективній праці українських авторів В. Андрущенка та М. Михальченка, що «історичне мислення – важлива складова філософського освоєння світу, що збагачує його

конкретністю, повертає до дійсності тоді, коли філософська спекуляція відривається від життя і летить на крилах фантазії в невідомі простори історії. Майже всі видатні соціальні філософи були водночас і видатними істориками. Справедливим є і зворотне твердження: практично всі видатні історики піднімалися до філософського узагальнення результатів історичного пізнання, доводили його до рівня закономірності» [1, 336].

Сьогодні ж історичне мислення утвердилось в розумінні важливої складової суспільно-філософського сприйняття дійсності, а сам принцип історизму – є одним з найбільш важливих в методології науки [2, 207].

У системі суспільно-гуманітарних наук історія посідає місце, не тільки обумовлене предметом вивчення, методикою, але й логікою міркувань [3, 566]. Минуле має сенс тільки у відношенні до власного людського буття. Для дослідника минуле існує лише у зв'язку із сучасністю. Інтерес до минулого продиктований потребою людей не тільки знати історію, але й творити її, чи, як мінімум, жити в ній.

Пізнання світу не являється абсолютно завершеним процесом. Більше того, в межах життя людини пізнання навіть і не може бути абсолютно завершеною категорією, адже воно зазнає постійного вдосконалення, збагачується новими змістами. І ці процеси перманентно тривалі. Якщо ми будемо виходити із цих засадничих принципів розуміння, абсолютно докраним постає той факт, що будь-яке знання, що є зафіксованим і усталеним в тому чи іншому часовому відтинку – не є повним і точним. Можна погодитись з думкою Ольги Столярчук, що «історичний процес розвитку пізнання саме в тому й полягає, що неповне, однобічне знання замінюється більш точним, усебічним. Проте відносність наших знань, їх незавершеність не означає, що в них відсутній об'єктивний зміст» [11, 112].

Слід також хоча б побіжно зупинитись на тих засадничих категоріях історичного пізнання, що одночасно наповнюють його понятійний апарат і являють собою його проблематику. Серед них дослідники визначають категорії об'єктивності й суб'єктивності; пояснення і розуміння; індивідуальності й

універсуму; взаємозв'язку історії й сучасності; проблематику історичної події, історичного факту; питання детермінізму в історії; її синхронності та діахронності; питання історичної причинності тощо. Кожна з цих категорій для філософії історії важить дуже багато та заслуговує на окреме і детальне дослідження філософами історії. Я лише зазначу, що ставлення до даних категорій філософії історії та пов'язані з цим інтерпретації дослідників зумовлюють існування трьох напрямків (традицій) історичного пізнання – герменевтично-діалектичного, аналітичного та наративно-лінгвістичного.

Методологічні засади усякої форми пізнання визначаються завданнями і цілями пошуку, його граничними межами, способами постановки та розв'язання поставлених задач, а також критеріями оцінювання адекватності та повноти результатів, отриманих дослідником. Історик має справу з так званою інтерпретацією другого порядку і мусить докладати певних зусиль, спрямованих на виявлення факторів, що спричинили первинні інтерпретації та визначили їх характер.

В історичному пізнанні особливого значення набуває герменевтичний метод, спрямований на забезпечення однакових інтерпретацій щодо отримуваних і ретрансльованих істориком даних. Саме цей метод покликаний забезпечити узгодження відмінних і часто діаметрально протилежних точок зору безлічі учасників комунікативного процесу, уможлививши їх зведення в певну цілісну систему.

Гуманітарне (в цілому) та історичне (зокрема) пізнання історії принципово діалогічне [12, 28].

Історична реальність – найскладніша з усіх відомих динамічних систем. Долі мільярдів людей, що жили чи живуть, їх чинки і чинники, що ці вчинки обумовлюють, безліч воєн і військових союзів, десятки тисяч племен, міст чи держав, тисячі вождів, державців і полководців, безліч релігійних і політичних організацій, що зникли чи існують: все це проходить повз думку історика. Все це настільки приголомшує, що нерідко навіть ставиться питання щодо можливості пізнати минуле, а тим паче пізнати його адекватно. На цьому фоні

колосальною виглядає постать історика-філософа, людини, що послуговується історичним пізнанням і критично осмислює минуле людства.

Висновки. Наукове пізнання, як частина філософського осягнення світу є певним типом дослідження, що характеризується специфічними цілями й завданнями, методами накопичення та перевірки отриманих знань. Саме наукове пізнання використовується людством для втілення знань на практиці, й повинно бути теоретичним підґрунтям для вирішення людством абсолютно практичних проблем і завдань.

Історичне пізнання, являючись особливим проявом гуманітарного пізнання, є органічною і невід'ємною частиною пізнання загальнонаукового і абсолютно природно складає шлях до досягнення історичних знань. Історія (як Світу в цілому, так і України зокрема) є невід'ємною частиною цілісної системи суспільних і гуманітарних наук. Вона дає людству історичне (соціальне і гуманітарне за своєю суттю) знання, яке, в свою чергу покликане допомогти людині осмислювати саму себе в просторі і часі та сприяє процесу віднаходження людського виміру природних, суспільних та історичних процесів. Історична наука сприяє тому, що в людства формується такий спосіб мислення і діяльності, що дозволяє їй мати уявлення про суспільство (як сучасні так і історичні); розуміти інших людей (як в суспільстві так і поза його межами); вміти пристосуватись до життя в сучасному світі, - світі, що має строкате розмаїття культур та неймовірну кількість способів і умов життя; поборювати свій власний егоїзм; усвідомлювати причинно-наслідкові зв'язки, пов'язані з власною діяльністю.

В умовах сучасного глобалізованого світу сучасне історичне пізнання розвивається доволі спонтанно, відповідно до іманентних потреб історичного знання, що, в свою чергу, відповідають соціальним функціям історії та ніяк не можуть бути скасовані чи змінені, навіть в умовах нових філософських шукань. Проблематика сучасного історичного пізнання наразі залишається актуальною, як в загальнофілософському, так і в соціо-гуманітарному аспектах. Адже складність сучасного світоглядного контексту, поява нових дослідницьких

пріоритетів, методів, ідей, цілей, сучасні філософські пошуки ускладнюють зав'язок історичного пізнання не тільки з філософією, але й з конкретним історичним дослідженням.

Література

1. Андрущенко В. П., Михальченко М. Л. Сучасна соціальна філософія: курс лекцій. Видання друге, виправлене й доповнене / В. П. Андрущенко, М. Л. Михальченко. – Київ : Генеза, 1996. – 370 с.
2. Бобело В. С. Гуманітарне пізнання в історичній науці / В. С. Бобело // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень : зб. наук. пр. - Вип. 4 (7) / редкол. : Р. С. Гуревич (голова) [та ін.]; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. - Вінниця : ТОВ фірма "Планер", 2015. - С. 206-209.
3. Бойченко І. В. та ін. Філософія історії: Підручник для вищої школи / І. В. Бойченко та ін. – Харків : Прапор, 2006. – 656 с.
4. Гобозов И. А. Введение в философию истории / И. А. Гобозов. – Москва : ТЕИС, 1999. – 363 с.
5. Доманська Е. Історія та сучасна гуманітаристика: дослідження з теорії знання про минуле / Е. Доманська. – Київ : Ніка-Центр, 2012. – 264 с.
6. Дройзен Иоганн Густав. Введение истории в ранг науки / И. Г. Дройзен // Историка. Лекции об энциклопедии и методологии истории; пер. с нем. И. Г. Федорова. – Санкт-Петербург : Изд-во «Владимир Даль», 2004. – С. 526-548.
7. Зиммель Георг. Проблемы философии истории: Этюд по теории познания / Г. Зиммель. – Пер. с нем. / Под ред. В. Н. Линда. Изд. 2-е. – Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. – 176 с.
8. Кареев Н. Філософія історії, історіософія і соціологія / Н. Кареев // Літературно-наукова бібліотека. Ч. 64. – Відп. за ред. В. Гнатюк; пер. з рос. О. Сушко. – Львів : друкарня Наукового товариства ім. Шевченка, 1903. – 40 с.

9. Кузнецов В. Г. Герменевтика и гуманитарное познание / В. Г. Кузнецов. – Москва : Издательство МГУ, 1991. – 192 с.
10. Соціальне пізнання: монографія / В. М. Бабаєв, О. С. Пономарьов, С. М. Пазиніч, С. О. Заветний: за заг. ред. О. С. Пономарьова; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ, 2014. – 320 с.
11. Столярчук О. Історичне пізнання в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / О. Столярчук // Схід. – 2010. - №2 (102). – С. 112-115. – Режим доступу до журн.: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/22114/24-Stoliarchuk.pdf?sequence=1>.
12. Таран В. О., Зотов В. М., Резанова Н. О. Соціальна філософія: Навч. посіб. / В. О. Таран, В. М. Зотов, Н. О. Резанова. – Київ : Центр учбової літератури, 2009. – 272 с.
13. Філософський енциклопедичний словник (ФЕС) / гол. ред. колегії В. Шинкарук. – Київ : Абрис, 2002. – 744 с.
14. Ящук Т. І. Філософія історії: Курс лекцій. Навчальний посібник / Т. І. Ящук. – Київ: Либідь, 2004. – 536 с.

Вакар Т.В. к.екоп.н.,
доцент кафедри філософії та суспільних наук
Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

РОЗВИТОК ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Сучасна епоха, епоха радикальних змін, руйнації старої індустріальної і формування нової інформаційної, техногенної цивілізації на передній план висунула проблеми освіти її змісту, сучасного стану та перспектив розвитку. У зв'язку з цим останнім часом активно розвивається нова галузь знань – філософія освіти, яка з'явилася не більше п'ятдесяти років тому. Основним

завданням філософії освіти є вивчення загальних закономірностей, механізмів та залежностей сучасних навчально-виховних процесів у соціальному і історичному контексті, а також цілей та аксіологічних засад освіти, принципів формування її змісту та спрямованості розвитку. Адже, від того, чи зуміє кожне наступне покоління пізнати і зрозуміти усе те, що виробили для них їхні попередники, залежить значною мірою їх розвиток. З іншого боку, людство має чітко з'ясувати для себе, що і як воно передасть нащадкам у спадок, якими мають бути діти, внуки, якими мають бути соціальні умови їхнього розвитку, як їх взагалі виховувати і чому навчати.[1]

Україна на початку XXI ст. теж переживає час змін, час реформ. Вони відбуваються чи не у кожній сфері життєдіяльності людини. Але недолугі спроби реформування освітянської галузі в останні десятиліття новітньої історії України так і не дали бажаних та очікуваних результатів. Причин наших невдач в цій царині можна віднайти безліч. Серед них і ті, що спричинені нехтуванням здобутків наших історичних пращурів у сфері освіти, виховання, філософії та культурі. Адже відомо, що тяга до знань є вкоріненою в ментальності нашого народу. І ця тяга простежується впродовж всієї нашої історії починаючи з часів Київської Русі і закінчуючи сьогоднішнім. Достатньо згадати місце та роль «книжників» у період X – XI століть, пізніше, їх продовжувачів гуманістів-просвітителів, тощо.

У XV-XVI століттях українські юнаки починають здобувати освіту за кордоном, зокрема в Італії. Саме італійські гуманістичні студії, бібліотеки, університети та академії вабили українців. По закінченні закордонних університетів, майже усі вони поверталися на батьківщину, але були й такі, що залишалися там, обіймаючи посади професорів, деканів, ректорів, займаючись науково-дослідницькою діяльністю тим самим прилучаючись до загальноєвропейського процесу розвитку освіти, науки, культури. Свідченням цього є діяльність Юрія Дрогобича (1450-1494), Павла Русина (бл.1470-1517), Станіслава Оріховського - Роксолана (1513-1566), та багатьох ін. Ті, що поверталися в Україну, поширювали тут натурфілософські ідеї Італійського

Відродження та ідеї Західноєвропейського гуманізму, що сприяло долученню українців до світової культури, а також заглибленню в свою власну історію та культуру, котра відтворювалася й популяризувалася письменниками-полемістами.

Опираючись на такі, властиві для української ментальності, риси як потяг до знань, нетерпимість рабства та несправедливості українські філософи-гуманісти вивели Україну, одну з перших у світі, на рівень філософсько-гуманістичної проблематики. А така риса як індивідуалізм яскраво проявилася, насамперед, у ставленні до освіти. Українці не лише займалися пошуками навчальних закладів (зокрема до Італії їм доводилося діставатися через Польщу, Чехію, Австрію, Швейцарію), але й засвоєнням знань та їх застосуванням. Отримані за кордоном знання набували власне українського колориту. Позаяк натуралізм та гуманізм в поглядах на світ та людину не відривався від теологізму допоки церква, за відсутності власної держави, виконувала основні суспільно-політичні, духовно-інтелектуальні та морально-виховні функції.

Ще однією рисою нашої ментальності є зосередженість на внутрішній світ особистості. Ця риса набула особливого звучання та висвітлення у творчості родоначальника української класичної філософії Г.С.Сковороди (1722-1794). Саме з його ім'ям, більшістю вітчизняних учених, насамперед, асоціюється епоха Українського Просвітництва. І хоча його ідейно-теоретична спадщина була тісно пов'язана з античною (Сократ, Платон, Аристотель, Плотін), середньовічною (отці церкви) філософією, німецькими просвітницькими та містичними ідеями він був і залишається справжнім українським мислителем котрий увібрав у себе всю своєрідність та велич українського духу. Його філософсько-світоглядні ідеї «про три світи та дві натури», вчення про «сродну (споріднену) працю» та «нерівну рівність» і сьогодні можуть слугувати дороговказною ниткою Аріадни у трансформаційному лабіринті українського освітянського процесу.

Згідно вчення Г. Сковороди людина народжується двічі. Перше – фізичне народження (тілесне: народження "тварі", світу "обітельного"). Друге – духовне – таке, що показане у Біблії. Найвищі духовні досягнення людина переживає при своєму другому народженні. На переконання Г. Сковороди, людина в процесі самопізнання, самостановлення та самовдосконалення передусім повинна зосередитися на власному покликанні і зробити його справою свого життя. Адже мета освіти – формування людини як, насамперед, вищої духовної істоти. Весь освітній процес спрямований у Г.Сковороди на те, щоб вчитель допомагав учневі у пошуках і знаходженні самого себе, своєї внутрішньої божественної сутності, "внутрішньої людини".[7]

Людина, на думку філософа, не може досягти духовного багатства і внутрішньої гармонії, якщо займатиметься лише пошуками поза собою існуючих матеріальних благ і тому стверджує, що основна мета виховання - навчити учня самоаналізу, що допоможе йому стати на вірний життєвий шлях та розвивати здібності згідно обраного фаху.

Здійснюючи екскурс в історію розвитку української філософії культури та освіти, переконуєшся в тому, що український народ зумів породити свою власну освітянську традицію та створити національну культуру і збагачувати нею без перебільшення увесь світ. Адже відомо, що освітянсько-педагогічні здобутки послідовників Г.С.Сковороди, наприклад, А.Макаренка, В.Сухомлинського, С.Чавдарова тощо є затребуваними та актуальними й сьогодні і не лише в Україні, а й далеко за її межами. А демократичні здобутки П. Орлика повністю відображено у Конституції США.[3]

Освіта (як і наука), в будь-якому суспільстві виконує когнітивні (пізнавально-практичні) та соціальні функції. Проте, якщо когнітивні функції є універсальними, то соціальні є доволі варіативними й залежать від особливостей суспільства, рівня його розвитку, місця в міжнародному розподілі праці та світовій культурі.

Але українському народові тривалий час доводилося виживати в умовах соціально-психологічного і політичного конформізму, який передбачав

"задоволення у рабстві". Але такий стан є здоланим насамперед активною соціально-політичною поведінкою соціуму, пошуками та знаходженні шляхів розбудови державності, в подоланні "малоросійського" комплексу меншовартості, в посиленні раціонально-вольової поведінки особистості, в тих могутніх внутрішніх потягах, що глибоко вкорінені в душі українців. Нині в Україні все це уже розпочалося.

Проте реалізація прагнень та устремлінь щодо амбіційних планів трансформації освіти і науки в Україні має спиратися як на традиційні національні та світові, так і на новітні засади, що запропоновані ЮНЕСКО ("вчитися знати, вчитися робити, вчитися бути, вчитися співіснувати"), а також ідеї та принципи Болонського процесу.

Так, наприклад, порівняно з Україною, освітянські галузі США і Німеччині є децентралізованими. У Німеччині чинний Закон про сприяння освіті, гарантує надання учням і студентам фінансової допомоги (якщо щомісячний прибуток батьків невисокий). У німецькій системі освіти діє американська модель багаторівневої підготовки фахівців, за якою документи про освіту визнаються на міжнародному рівні: диплом бакалавра (після трьох-чотирьох років навчання) і магістра (4-5 років навчання). Такі пріоритети зумовлені диференційованістю освітніх потреб німецького суспільства, запитами на різні навчальні програми та форми атестації.

У США методологія освітньої політики нинішньої адміністрації президента переважно орієнтована на філософські ідеї постмодернізму і соціального конструктивізму. На думку більшості представників сучасної американської педагогічної освіти, саме ці ідеї визначатимуть філософію людства XXI ст. Тому, вважають американці, сучасна освіта має спрямовувати свої зусилля на підготовку відповідальних, творчих, активних людей, які шанують диверситивність (різноманітність людей, поглядів, культур, методів навчання і т.д.), діалог культур, спільний розвиток викладачів і студентів тощо.

Особливо важливо нинішнім українцям, зі світового культурного надбання увібрати усе найкраще, а також згадати про своє, національне (часто-

густо безцеремонно кимось привласнене) і показати усьому світові, що й у нас є чому повчитися, а не лише демонструвати свої досягнення у вигляді еміграції нашого інтелекту та культурних діячів. Сьогодні, як ніколи, Україна не може собі цього дозволити. Інакше, у прагненні комусь догодити, ми можемо просто розчинитися у новому світовому соціокультурному просторі, творити нову державу, але розгубити українську націю.

Реформи української освіти, що декларуються, мають, окрім всього іншого, спиратися і на дві мудрі поради – китайського філософа-мислителя Конфуція «ідучи вперед не забувай оглядатися назад» і українського поета-кобзаря Тараса Шевченка «і чужому научайтесь й свого не цурайтесь». Ці дві мудрості містять в собі, у знятому вигляді, ідеї як культурного консерватизму так і сучасного лібералізму освіти.

Культурний консерватизм (від лат. «*conservo*» – зберігаю) є найдавнішою ідеологією освіти. Ідеї, що лежать в основі цього напрямку: освіта – це передача культурних досягнень, що становлять основу цивілізації; завдання вчителя – зберігати і передавати гідні традиції минулого; школа має пристосувати людину до норм, стандартів і вічних істин.[6]

Основними течіями консерватизму в освіті є:

– класичний реалізм (завдання освіти – формувати навички здобуття знань, використовувати знання, отримувати від цих процесів задоволення);

– переніалізм (завдання освіти – передавати цінності античної і середньовічної культури; авторитет учителя незаперечний, має беззаперечну владу над учнями);

– есенціалізм (завдання освіти – збереження і передача тих ідей, уявлень, практичного досвіду, що характеризували культуру минулого; учень – сприйнятливий спостерігач універсуму).

Ліберальна освітня політика спрямована на забезпечення академічної свободи, зокрема свободи викладання і навчання. Вчителі повинні мати свободу щодо методів викладання в межах своєї компетенції і спеціалізації. Учні вільні навчатися і можуть користуватися своєю свободою, доки це не

суперечить праву вчителя на викладання та права інших учнів на навчання. Іншими словами, ліберали забезпечують академічну свободу в певних рамках. Руйнівна поведінка учнів або перевищення вчителями ліміту їх експертизи виходить за рамки гарантії свободи. Методи дослідження, пошуки розв'язання проблем повинні домінувати в ліберальній системі освіти.

Мета ліберальної ідеології – деполітизація школи. Школи мають бути вільними від явної політизації. На них не повинні впливати політичні партії та їх ідеології. З іншого боку, ліберальна ідеологія підтримує існування будь-яких шкільних організацій, асоціацій і клубів. Членство в них дає необхідний досвід співробітництва, колективного прийняття рішень, демократичного встановлення правил та процедур тощо. Активна участь у шкільному самоврядуванні допомагає набуттю громадянських навичок, необхідних для життя в сучасному демократичному суспільстві.

Сьогодні більшість учених, економістів, політиків визнали однобічність і хибність ідеї пріоритетної ролі лібералізації ринкових відносин та мінімальне втручання держави у ці відношення. Новий запропонований проект концептуальних засад філософії освіти спирається на досягнення та розкриття нової системи закономірностей взаємозв'язку певних обов'язкових прав діяльності для усіх соціальних суб'єктів із плюральністю їхніх проявів, яка і повинна стати новою парадигмою цієї діяльності (синтетичний напрям).

Сьогодні в Україні відбувається становлення такого напрямку філософії, котрий спрямований на подолання недоліків попередніх, та новий синтез позитивного. Виходячи з того, що новою методологією розробки нової філософської концепції освіти і науки та її впровадження в практику пропонується система принципів синергетичної парадигми, звернемо увагу на те, що застосування її розкриває значні можливості для створення інноваційної системи, яка заснована на синтетичній концепції "руху на випередження", позаяк тільки така концепція, на нашу думку, спроможна забезпечити не лише прискорення темпів входження України в коло розвинених країн, а й подолання

недоліків існуючих нині технократично-егоїстичних форм даного руху, тобто становлення сучасної соціально орієнтованої його форми.[2]

Література

1. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту / В. П. Андрущенко - К., 2004.
2. Бичко А. Національні аспекти філософської освіти в Україні / Ада Бичко // Філософія освіти: Науковий часопис. -2005. - № 1. - С.210-229.
3. Горський В. С. Історія української філософії: Навчальний посібник / В. С. Горський - К.: Наукова думка, 2001. - 375с.
4. Григорій Сковорода. Повне зібрання творів: [у 2 т.] / Григорій Сковорода - К., 1973.
5. Клепко С. Ф. Конспекти з філософії освіти / С. Ф. Клепко - Полтава: ПОШПО, 2007. - 424 с.
6. Михальченко М. Філософія освіти і соціокультурна теорія / Михальченко М. // Філософія освіти: Науковий часопис. - 2005. - №1. - С. 38-50.
7. Стратій Я. Сковородинівське розуміння освіти в світлі концепції "внутрішньої людини" / Ярослава Стратій // Сковорода Григорій: ідейна спадщина і сучасність. - К., 2003. - С.34В - 360.
8. Українські гуманісти епохи Відродження: Антологія: у 2 ч. I [відп. ред. В. М. Нічик]. - Ч.2. - К.: Наукова думка "Основи", 1995.

Вергелес Т. М.,

асистент кафедри загальної гігієни та екології

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

м. Вінниця, Україна

ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН ТА ЗМІН НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ

Найбільшою цінністю у житті кожної людини є здоров'я. Здоров'я людини –це не лише відсутність хвороб і фізичних вад, це позитивний настрій, це спокій у родині, успіх у роботі, висока працездатність, досягнення усіх поставлених цілей, душевний спокій. Дуже влучними є слова філософа стародавньої Греції Сократа, який про здоров'я говорив наступне: «Здоров'я це ще не все, але якщо його немає, то все інше ніщо».

Для формування суспільного добробуту повинні бути визначені фундаментальні орієнтири, через які держава як гарант соціального блага має здійснювати свої інвестиції в людей з надією отримати підтримку із сторони суспільства для укріплення своєї могутності.

Тому проблема здоров'я повинна обов'язково розглядатись в різних проекціях та вимірах, а особливо як філософська проблема, чи скажімо як соціальна, чи економічна, або біологічна, не винятком є і медична. [2].

Сьогодні проблема фізичного та психологічного здоров'я населення відійшла на «другий план», але це є небезпечно, оскільки воно тісно пов'язане з національною безпекою. Нівелюється головна позиція державних інтересів та національної самобутності, бо здоров'я нації є первинним для забезпечення національної безпеки а також і умовою гармонійного існування та розвитку особистості у суспільстві та державі [1].

В наш час є дуже актуальним питання щодо вивчення проблем здоров'я серед населення України. Враховуючи демографічні показники, які показують, що з кожним роком кількість українців зменшується, також значно

зменшується показник народжуваності та середня тривалість життя, натомість зростає смертність. Здійснивши порівняльний аналіз даних державної статистичної служби України за 2018-2019 рр., ми бачимо, що чисельність населення в 2018 р. становила 42386,4 тис. осіб, а в 2019 р. ці показники зменшились до 42153,2 тис. осіб. Кількість народжених в січні-вересні 2019 – 233222 особи, кількість смертей в цей ж період склав 436533 особи. Відтак демографічна проблема набуває масштабних обертів. Також стрімко збільшуються показники захворюваності населення, і це стосується не лише дорослих, а й підлітків та дітей. [3]

Для того щоб краще розібратись у сучасній проблемі вивчення людського здоров'я, потрібно визначити ті головні чинники, які формують основу для збереження здоров'я нації. Сюди ми можемо віднести такі складові як: спадковість, спосіб життя, розвиток медицини, профілактичну медицину, суспільно-політичний фактор, зміни навколишнього середовища, екологічну ситуацію та багато інших.

Беручи до уваги ту сучасну ситуацію в Україні, яка склалась протягом останніх років ми можемо більш детально розглянути вплив суспільно-політичних змін на здоров'я нації. Значну роль у формуванні здоров'я має рівень освіченості населення та ступінь їх виховання. Доречними є слова в. о. міністра охорони здоров'я України Уляни Супрун (2016-2019рр.): «Взаємозв'язок освіти та здоров'я має комплексний характер та встановлений залізно – що більше освічена людина, то кращі показники здоров'я вона має». Завдяки своїм знанням і вихованню освіченні люди мають більші перспективи в плані отримання достойної роботи, тому рівень ефективності їх роботи є вищим від загально статистичного. Освіченні громадяни більше дбають про своє здоров'я, проводячи постійні профілактичні дії тих чи інших хвороб, що є головним завданням для запобігання виникнення хвороби, а не успішне її лікування. Не менш важливим елементом для збереження суспільного здоров'я є також рівень освіченості і самовиховання батьків наших дітей, який безпосередньо має вплив на здоров'я підростаючого покоління.

Проблемою є також і сфера соціально-економічного забезпечення народу, бо основні елементи виробничих відносини у суспільстві сьогодні не виконують свого головного завдання, налагодження взаємодії з продуктивними народними силами, відтак механізми та дії економічних законів, форм, способів і методів управління для успішного державотворення не забезпечують повної ефективності господарювання. Збільшення ресурсу людини повинно перетворюватись в важливий фактор, який породжує процеси у зміцненні економіки, модернізації державних економічних інститутів.

Ще однією ланкою впливу на здоров'я українського народу є політичні зміни в нашому суспільстві. Система охорони здоров'я України є однією з основних сфер для масштабного реформування в нашій державі. Одним з найважливіших завдань державної політики сучасності є збереження та зміцнення здоров'я кожного громадянина з метою збереження української нації. Багато вчених, які вивчають вплив державної політики на сферу охорони здоров'я, дійшли висновку, що медична галузь зараз знаходиться на межі кризи.. Основними чинниками, які призвели до такої ситуації є: неправильно сформована нормативно-правова база, недостатність коштів на реформування сфери медицини і гідної оплати праці медичних працівників; невдоволення громадянами якістю медичної допомоги, висвітлення засобами масової інформації роботи медичних працівників з негативної сторони. Враховуючи вище перелічені чинники, можна з точністю стверджувати, що заради забезпечення та збереження здоров'я кожного громадянина Україна потребує радикальних рішень і змін в галузі охорони здоров'я. Пріоритетним напрямком в реформуванні сучасної медичної системи має бути створення таких умов, щоб кожен громадянин нашої держави був забезпечений якісною медичною допомогою, незалежно від його статусу. [4]

Розглядаючи чинники, що формують здоров'я людини, ми не можемо залишити поза увагою вплив навколишнього середовища, адже здоров'я населення прямо залежить від умов в яких вони проживають. Ми чітко повинні розуміти, що для збереження власного здоров'я ми повинні зберегти

навколишній світ, жити у єдності з природою, що нас оточує. ВООЗ глибоко вивчає проблему забруднення навколишнього середовища і надає нам визначення поняття забруднення. Отже згідно даних ВООЗ: «Забруднення - це поява у довкіллі людини забруднюючих речовин чи будь - яких інших агентів (від вірусів до звукових хвиль надмірної інтенсивності), які безпосередньо чи опосередковано негативно впливають на людину і на створене нею для власних потреб штучне середовище.» Досліджуючи дане визначення ми приходимо до висновку, що забруднення навколишнього середовища є проблемою не лише нашої держави, але й усього світу.

Протягом останніх років проблема забруднення середовища зростає в зв'язку з інтенсивною індустріалізацією, з науковим прогресом, з розвитком промисловості, і т. д. Людина своєю діяльністю забруднює все, що її оточує - атмосферу, ґрунти, воду, тому і не дивно , що головною катастрофою людства являється сама ж людина.

Здоров'я людини безпосередньо залежить від ступеня забруднення навколишнього середовища. На даний час ми можемо спостерігати значне зростання захворюваності на серцево-судинну патологію, патологію дихальних шляхів і інше. Зростає кількість хворих на онкологічні захворювання, особливо серед дитячого населення. Збільшується чисельність хворих з хворобами нирок, печінки, сечостатевої системи. Вагомий відсоток дітей народжується з вродженими вадами.

Отже проводячи підсумки вище дослідженого, можна зробити висновки, що проблема здоров'я людини залежить від багатьох суспільних та політичних факторів а зміни навколишнього середовища стають рушійною силою в формуванні здоров'я людини та здорової нації, яка формує не тільки фундамент для укріплення держави але є запорукою для її успішного функціонування.

Література

1. Афанасьев Д. Здоровье нации и национальная безопасность / Д. Афанасьев // Новые медицинские технологии. - 2006. - №6. - С.16-17

2. Богатирьова Р.В. Детермінанти здоров'я та національна безпека / Р.В. Богатирьова. - К.: ВД «Авіценна», 2011. - 448 с

3. <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Monogr/457d99ff-a477-4205-baaf-2cee246fe3da.pdf

Вороний Д.Р.,

студент 2 курсу 4-б групи медичного факультету

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

м. Вінниця, Україна

ФІЛОСОФІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ГЕНДЕРНОГО РОЗВИТКУ ТА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність теми в тому, що кожен з батьків, вчителів чи вихователів стикається з різними проявами гендерної поведінки своїх дітей, вихованців. Орієнтуватися у даних питаннях – вміти надати ефективно допомогу у випадках та ситуаціях, які виникають у житті дитини.

Вступ. Гендерний або статоворольовий розвиток особистості, тобто перетворення істоти з певною біологічною належністю в стать психічну, становлення чоловіком або жінкою відбувається у процесі виховання, під впливом оточення, яке соціалізує стать.

Стать – перша ознака, з якою людина входить у світ і з якої починаємо розмову про будь – кого. Першим в інформації про людину йде означення паспортної , або акушерської чи біологічної статі, а вже далі зазначається вік, професія, соціальний статус, сімейні ролі тощо. Статева належність – це найперша категорія, в якій дитина осмислює власне “ Я ”. Саме біологічна стать є вказівкою дорослим, яку гендерну роль потрібно виховувати – чоловічу чи жіночу [1; 2; 3].

Особливості статево-рольової ідентифікації. Статева належність є біологічною характеристикою людини, яка філогенетично визначається хромосомами та гормонами.

Стать біологічна (акушерська) – сукупність морфологічних, фізіологічних та генетичних особливостей, які забезпечують розмноження організму.

Стадії гендерної диференціації:

1. ХУ - хромосомна стать або генетична (генотип) - ХХ;
2. сім'яники - гонадна стать – яєчники;
3. сперматозоїди – гаметна стать – яйцеклітини;
4. андроген (тестостерон) – гормональна стать – естроген та прогестерон;
5. чоловіча (статевий член) – генітальна (соматична) стать – жіноча (клітор та піхва);
6. чоловіча – акушерська (паспортна) стать – жіноча;
7. чоловіча – стать виховання (фенотип) – жіноча;
8. чоловік – гендерна ідентичність – жінка.

Перші шість стадій за механізмами диференціації були названі Дж. Мани та А. Ейргардом біологічними, а останні – психологічними, які формуються під впливом соціуму.

Гендерна соціалізація – засвоєння та відтворення притаманних певному соціальному доквіллю статовспіввіднесених нормативів поведінки.

Соціальні норми, що визначають функції та обов'язки чоловіків та жінок у сім'ї та суспільстві, називають гендерними ролями. Гендерна роль – це комбінація всього, що людина робить, говорить, як поводить, щоб відповідати певним нормативам та приписам, прийнятим у даному суспільстві щодо чоловіків та жінок. Інтеріоризація чоловічих і жіночих рис в результаті взаємодії дитини з іншими людьми, усвідомлення себе з культурними визначеннями чоловічості та жіночості, призводить до набуття гендерної ідентичності. Поведінку, яка реалізує ці нормативні очікування або орієнтована на них, називають гендерною.

Вплив сім'ї. Сім'я – це мала нуклеарна група, що складається з батьків та дітей, які живуть разом, спільно ведуть домашнє господарство і взаємопов'язані між собою емоційно, економічно та духовно. Провідна функція сучасної сім'ї, яка з економічного осередку перетворилася на психологічний, зумовлена широкими можливостями батьків щодо спрямування тендерного виховання дитини шляхом її паралельної діяльності – наслідування дитиною (часто відстрочене в часі) культивованих у батьківській сім'ї взірців поведінки. Традиційна сім'я побудована на домінуванні однієї статі, як правило, чоловічої, на чіткому розподілі ролей і видів діяльності, згідно з яким чоловік матеріально забезпечує добробут сім'ї, утримує дружину і дітей, а дружина виховує дітей, веде домашнє господарство й у всьому підпорядковується чоловікові [3;4;5]. Однак лише в 50% юнаків і 35% дівчат батько справді є “головою” сім'ї. Решта молодих людей повідомили, що головною в їх родині є мати, а також 25% дівчат відповіли, що у них у сім'ї панує рівноправ'я. Також нами була перевірена наявність в представників різних статей настанови на те, хто буде головним у їхній майбутній родині. Як з'ясувалось, 55% юнаків і 65% дівчат переконані, що в сім'ї, яку вони створять, буде головним чоловік, 25% юнаків і 35% дівчат погоджуються на рівноправ'я в майбутній сім'ї, а 20% хлопців бажають, щоб головною в родині була жінка, пояснюючи це тим, що “сучасні дівчата такі, що їм скільки не говори, а вони все одно будуть стояти на своєму і зроблять так, як самі захочуть. Нехай жінка буде головною, я краще не буду їй суперечити” (серед жінок такої тенденції не простежувалося).[6]

Сім'я і суспільство завдяки соціалізації перетворюють індивіда як біологічну істоту на істоту суспільну. Своім змістом соціалізація охоплює також асиміляцію індивідом гендерної культури, розуміння і прийняття ним нормативів, приписів, очікувань, які відображають закумуляовані в соціальному досвіді взаємини статей.

Батьківські гендерні стереотипи посідають важливе місце в батьківських стратегіях щодо виховання дітей, очікувань їхніх успіхів у навчанні, виборі майбутньої професії тощо. Дж. Іклс, стверджує, що батьки дотримуються

гендерно-диференційованого сприйняття здібностей своїх дітей і шляхом виховних впливів здатні соціалізувати гендерні відмінності самосприймання, інтереси та навички дітей.

Дж. Блок протягом 40 років вела спостереження за розвитком груп хлопців і дівчаток. Вона констатувала, що батьки поводяться по-різному з дочками та синами. Зокрема, дочок стимулювали до вияву почуттів та налагоджування добрих стосунків з оточенням, а синів заохочували до виявів належної поведінки, вчили стримувати та контролювати свої емоції.

На думку С. Бем, виховуючи «справжнього хлопчика», батьки схвалюють риси практичності, наполегливості, впевненості у собі, жорсткості. «Справжню дівчинку» ж виховують ніжною, залежною, чуттєвою, кокетливою і непрактичною.

Вчені визначають кілька напрямів гендерної програми соціалізації дитини:

- залежно від статі дитини дорослі по-різному обирають її тон розмови. Це стосується всіх, хто спілкується з нею. До немовлятка – дівчинки – ласкавий, ніжний, заспокійливий тон; до немовлятка – хлопчика – бадьорий, нижчий за тембром, заохочуючий до активності та змагання. Різна інтонація – різна вимогливість щодо поведінки та гри;

- дівчинка отримує значно більше обіймів, поцілунків від дорослих, ніж її одноліток – хлопчик;

- для дівчаток обирають ніжні кольори і м'які, пухнасті іграшки, для хлопчиків – яскраві, помітні здалеку і з твердими каркасами;

- функціональне призначення іграшок та ігор для хлопчиків та дівчаток не тільки різне, а й протилежне [3, с.32].

Таким чином, гендерне виховання у сім'ї помітно диференціюється за статевою ознакою, що створює неоднакові можливості для представників різних статей: загалом хлопчики мають більше можливостей розширювати свій досвід, досліджувати та експериментувати, в них заохочується активність, самостійність, перевірка власних сил у ситуації суперництва.

У процесі навчання дівчинки гендерної поведінки сфери її активності обмежуються, акцент робиться на правильності поведінки, постійно діє батьківський контроль: праця вдома, ближче до батьків, часта і необумовлена допомога створюють для дівчинки більш канонізоване і прогнозоване середовище, ніж те, в якому живуть хлопці.

Вплив школи. Однією з основних соціально-психологічних проблем в сучасному суспільстві є існування статево-рольових, або гендерних, стереотипів. Поняття стереотипу було введено в наукову термінологію американським психологом У. Ліппманом у 1922 р. Під стереотипом розуміється відносно стійкий і спрощений образ соціального об'єкта (людини, групи, явища, події), що складається в умовах дефіциту інформації як результат спілкування, власного досвіду індивіда і нерідко упереджених уявлень, що прийняті в суспільстві.

Гендерні стереотипи оцінюються за такими категоріями:

- 1) особливості зовнішнього вигляду;
- 2) риси характеру, що відбивають ставлення до людей;
- 3) ділові риси, пов'язані з трудовою діяльністю;
- 4) інтелектуальні здібності, інтереси;
- 5) традиційне розуміння чоловічості-жіночності ;
- 6) риси, пов'язані з ролями чоловіка і жінки в сім'ї;

Розглянемо змістовий бік гендерних стереотипів. Вони бувають: стосовно рис, характеристик особистості, поведінки, професійної діяльності. Досить поширеними у суспільстві є стереотипи, що закріплюють певні види діяльності за відповідними статями. Майже у всіх сучасних суспільствах поширена думка, що заняття наукою — це традиційно чоловічий вид діяльності.

Стереотип маскулінної науки і маскулінності природничих її галузей формується всією соціальною практикою освіти, починаючи від шкільної парти, і далеко не останню роль у цьому відіграють учителі.

Науковці погоджуються з твердженням про те, що поведінка вчителів диференціюється залежно від статі учня: спостереження доводять, що вчителі

більше взаємодіють із хлопчиками, позитивніше реагують на їхні дії і адресують більшість критичних зауважень дівчатам. Навіть на рівні університетської освіти зареєстровано слабшу підтримку когнітивних досягнень студенток у порівнянні зі студентами. Численні опитування, проведені у ВНЗ США і Західної Європи серед студентів і викладачі, доводять, що інтелектуальна влаштованість студенток сприймається викладачами менш серйозно. Однією з причин численнішого відрахування студенток з вищих навчальних закладів є брак підтримки і негативна оцінка інтелектуальної діяльності жіноцтва, що стало звичним на всіх щаблях освітньої системи. Результати, отримані як в сімейній, так і в навчальній ситуації, свідчать про те, що зусилля дівчат і навіть дівчат із високими досягненнями менше заохочуються, ніж зусилля їхніх ровесників-хлопців.

Школа жодним чином не спростовує поширені у суспільстві патріархальні стереотипи, в яких особистість жінки розглядається лише у зв'язку з материнством, сімейним благополуччям. Успіх у професійній діяльності з образом сучасної жінки ніяк не пов'язується, хоча школа насправді є тим соціальним стартовим майданчиком, на якому потрібно надати (хоча б формально) однакові шанси і дівчатам, і хлопцям.

Тобто гендерний стереотип — це механізм, який забезпечує не тільки закріплення, але й трансляцію із покоління в покоління гендерних ролей, і велику роль у ньому відіграють такі соціальні інститути як сім'я і школа.

Можна виділити дві категорії вчителів, які ми умовно визначили як «гендерно-нейтральних» та «гендерно-чутливих» залежно від того, наскільки дійовий гендерний аспект у їхній педагогічній діяльності. Основним критерієм цього поділу є сприймання учня як «позастатевої» істоти, або ж як представника певної статі. Виховання гендерної свідомості може розглядатись як «побічний» продукт навчальної і комунікативної взаємодії в системі «учитель — учень», оскільки воно не закладене у жоден із навчальних планів, програму чи підручник. Сам процес навчання ніким не контролюється, але в результаті такої взаємодії відбувається трансляція гендерних стереотипів,

починаючи від особливостей зовнішності різних статей і закінчуючи гендерним аспектом професійної самовизначеності.

Вплив ЗМІ. Частий перегляд телебачення дітьми впливає на рівень закріплення традиційних гендерних ролей. Проте, якщо розібратися детально, то з усього медіапотоків інформація можна виділити сферу діяльності, яка не підпорядковується звичайним уявленням гендерного розвитку- це шоу-бізнес. Показ таких персон, як травесті-діва Монро, співачки: Верка Сердючка, переможниця “Євробачення- 2014” Кончіта Вурст і багатьох інших створюють розмите уявлення гендерних ролей у дітей спрямоване у бік фемінізації. При цьому служби новин мають протилежну ситуацію- всім репортерам і ведучим нав'язують чоловічий тип поведінки, а саме: стриманість, чіткість, рішучість сміливість.

З досліджень Д.Кілборна та Д.Левіна можна прогледіти вплив ЗМІ на гендерне виховання дітей та підлітків:

- дослідження показали взаємозв'язок між переглядом ТБ та поганим відношенням до реальності та раннім початком статевого життя;
- велика кількість образів мас-медіа підштовхують дівчаток ставати сексуальнішими та привабливішими. Їм пропонується такий тип ролі, який базується на грі чоловічим бажанням;
- медіасфера, через ідеалізовані стандарти зовнішності, впливає на світосприйняття підлітків, їхнє ставлення до сексуальності та стосунків;
- ЗМІ спонукають хлопців до оцінки дівчат тільки за зовнішністю та очікування від них покори.

Висновки. Проаналізувавши відповідні літературні джерела, можна зробити такі висновки:

- гендерне виховання у сім'ї помітно диференціюється за статевою ознакою, що створює неоднакові можливості для представників різних статей: загалом хлопчики мають більше можливостей розширювати свій досвід, досліджувати та експериментувати, в них заохочується активність, самостійність, перевірка власних сил у ситуації суперництва.

У процесі навчання дівчинки гендерної поведінки сфери її активності обмежуються, акцент робиться на правильності поведінки, постійно діє батьківський контроль: праця вдома, ближче до батьків, часта і необумовлена допомога створюють для дівчинки більш канонізоване і прогнозоване середовище, ніж те, в якому живуть хлопці;

- гендерний стереотип — це механізм, який забезпечує не тільки закріплення, але й трансляцію із покоління в покоління гендерних ролей, і велику роль у ньому відіграють такі соціальні інститути як сім'я і школа.

Існує дві категорії вчителів, яких умовно можна визначити як «гендерно-нейтральних» та «гендерно-чутливих» залежно від того, наскільки дійовий гендерний аспект у їхній педагогічній діяльності. Основним критерієм цього поділу є сприймання учня як «позастатевої» істоти, або ж як представника певної статі. Виховання гендерної свідомості може розглядатись як «побічний» продукт навчальної і комунікативної взаємодії в системі «учитель — учень», оскільки воно не закладене у жоден із навчальних планів, програму чи підручник. Сам процес навчання ніким не контролюється, але в результаті такої взаємодії відбувається трансляція гендерних стереотипів, починаючи від особливостей зовнішності різних статей і закінчуючи гендерним аспектом професійної само визначеності; співпрацю школи та сім'ї щодо гендерного та психосексуального розвитку дітей та підлітків слід розглядати як спільну мету, що зумовлена особистісними потребами і мотивами, та спрямовану на досягнення гармонійного розвитку дівчаток і хлопчиків. Успіх цієї роботи цілком залежить від правильного розуміння її мети і завдань, поінформованості в загальних питаннях виховання, врахування гендерних та вікових особливостей підлітків, їхніх інтересів, вміння використовувати засоби масової інформації: книги, театр, кіно, телебачення. Гендерний розвиток багато в чому визначає перспективи особистого щастя та сімейного благополуччя майбутніх чоловіків і жінок; - педагогічний колектив, підбираючи та використовуючи методи виховного впливу на підлітків, налаштований на закріплення традиційних гендерних ролей для хлопців та

дівчат. У дівчат робиться акцент на зовнішності, слабкості, потребі у сторонній допомозі, критикуються прояви самостійності, відстоювання власної позиції, виховуються вміння йти на компроміс, поступливість. Хлопцям прищеплюються навички полемічної бесіди, самостійності, активності, впевненості у власних силах.

Література

1. Прикладная психология.- С. Пб.- 2000.- С. 369–404.
2. Гапон Н. Гендер у гуманітарному дискурсі: філософсько - психологічний аналіз,- Львів: Літопис, 2002.- 310 с.
3. Гіденс Е. Гендер і сексуальність // Гіденс Е. Соціологія,- К., 1999.- С.119-149.
4. Кікінежді О., Кізь О. Особливості гендерної соціалізації депривованого юнацтва: Навчальний посібник.- Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004- 176 с.
5. Кікінежді О. Формування гендерної культури молоді: проблеми та перспективи // Шлях освіти.- 2004.- № 1.- С.27-29.
6. Фурда Т. Психологічні умови формування гендерної культури учнівської молоді: Збірник матеріалів круглих столів.- Острог 2013.- с.106.

Вуж Т.Є., доц., к.т.н., Ревіна Т.Г., ст. викл.
кафедра біологічної фізики, медичної апаратури та інформатики
Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

СОЦІАЛЬНО – ПРАКТИЧНІ ТА ІНОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ІНФОРМАТИКИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ПІДХІД

Впровадження інноваційних методів викладання в освітній простір – це створення, упровадження та поширення в освітній діяльності нових підходів, ідей, методів та прийомів, технологій, спрямованих на оновлення, модернізацію, трансформацію навчального процесу відповідно до вимог часу.

Для здобувачів вищої освіти такі нові педагогічні підходи повинні формувати стратегічне мислення, соціальну мобільність, прагнення до самонавчання, самовдосконалення не тільки під час навчального процесу але і впродовж усього активного трудового життя. Для того, щоб досягнути вищезначеного, необхідно запуснути процес зміни свідомості викладачів вищих закладів освіти, переозброїти їх новими підходами до професійної діяльності. Одним із критеріїв модернізації освіти є - інтернаціоналізації вищої школи України, що досягається постійним впровадженням у освіту інноваційних методів.

У науковій літературі вже понад сто років використовується таке поняття як «інновація», але більш актуальним це поняття стало в сучасному світі в кінці ХХ та на початку ХХІ ст. Великий тлумачний словник сучасної української мови пояснює слово «інновація» як «нововведення». Вікіпедія подає термін «інновація» як нововведення в галузі техніки, технології, організації праці або управління, засноване на використанні досягнень науки і передового досвіду, кінцевий результат інноваційної діяльності, тобто інновація – це втілення наукового відкриття, технічного винаходу в новій технології або новому виді виробу. Глосарій Європейського фонду освіти пояснює, що інновації – це вперше впроваджена новизна, однак більшість інновацій пов'язана з

перенесенням існуючих підходів у нові умови через їх адаптацію або внесення поступових змін до існуючих систем.

При викладанні студентам-медикам дисципліни «Медична інформатика» необхідно враховувати активне запровадження інформаційно-комп'ютерних технологій навчання, що дозволяє визначити кореляцію між комп'ютеризацією освіти і розвитком креативних здібностей студента та здобутими знаннями під час вивчення дисципліни.

Одним з елементів впровадження новітніх технологій вивчення дисципліни «Медична інформатика» є використання в початковому процесі платформи Google Classroom [1] – [3]. Цей ресурс спеціально створений для організації навчального процесу. Вищезначена платформа має наступні можливості:

- створення класу або курсу;
- запис студентів на курс;
- завантаження у кабінеті необхідного навчального матеріалу, який будуть використовувати студенти при вивченні курсу;
- завантаження завдань для студентів;
- оцінювання виконання завдань студентами та аналізувати прогрес їх виконання;
- організація спілкування між викладачем та студентами.

Викладачами кафедри використовується ресурс Google Classroom для створення тестового контролю знань студентів. На платформу завантажуються питання тестів. Вони можуть бути як відкритого так і закритого типу. Доступ до тестування надається у визначений час і обмежується певним періодом часу, за який студент повинен справитись із запитаннями.

Після відповідей на питання студент отримує у своєму кабінеті результат тестування.

Даний підхід до організації навчального процесу є зручним як для викладача так і для студента. Здобувач освіти може у будь який час за

допомогою свого Google Account зайти да інтернет – класу з будь якого гаджету, що поліпшує мобільність та зручність навчального процесу.

Ще одним цікавим креативним елементом інноваційного підходу до організації вивчення дисципліни «Медична інформатика» є використання унікальної програми моделювання PureMedSim Live [4]. Ця програма дозволяє студентам не тільки ознайомитись з перебігом фізіологічних та біохімічних процесів у людському організмі у реальному часі, але і провести певні маніпуляції, що призводять до змін вищезначених процесів. Для вивчення даної програми використовуються відеоуроки як українською так і англійською мовами [5]. Уроки поділені за темами і розділами і наглядно показують студентам як працювати у даному програмному продукті.

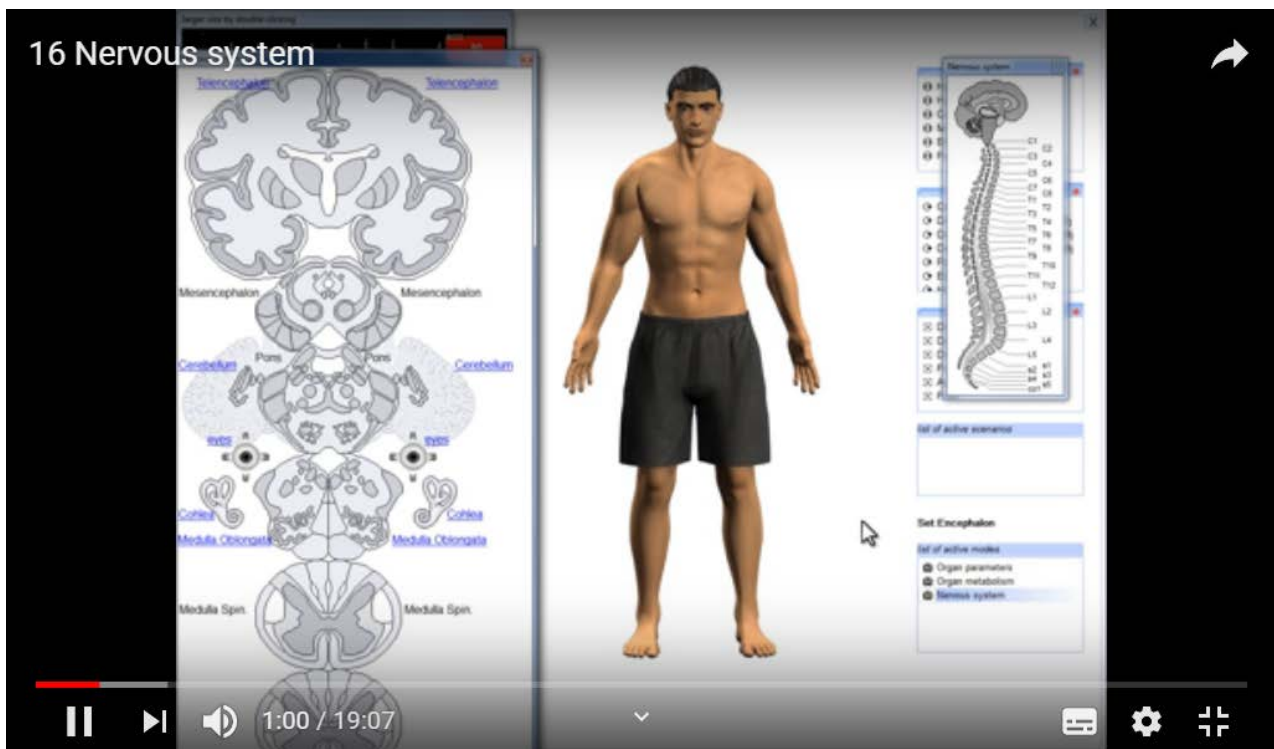

Рис. 1. Відеоурок по роботі у програмі PureMedSim Live (англомовна версія)

Після ознайомлення з роботою у програмі, студенти виконують розрахунково – графічну роботу (РГР). Кожен студент має завдання, які виконує індивідуально та результати роботи оформлює у електронному вигляді – у вигляді презентації та текстового документу. Ще важливим плюсом виконання даної РГР є закріплення навичок роботи студента у програмному продукті Microsoft Office при оформленні звіту роботи.

Використання даних елементів у навчальному процесі дозволяє розширити знання студентів у використанні комп'ютерних технологій при вивченні не тільки дисципліни «Медична інформатика» але і при вивченні спеціальних медичних дисциплін. Сучасна медична галузь тісно пов'язана з інноваційними технологіями, що дозволяють швидко та найвищому рівні діагностувати захворювання та допомогти пацієнту у процесі лікування та реабілітації.

Викладачі кафедри пропонують застосовувати вищезначені програмні продукти при вивченні багатьох дисциплін з навчального процесу медичних закладів освіти.

У майбутньому викладачі зацікавлені у застосуванні у освітньому процесі ще більш сучасних інноваційних методів викладання, і не тільки інформаційних, а й педагогічних, що дозволить підвищити рівень знань і освіченості майбутніх лікарів.

Література

1. Ресурс Google для створення Google Forms
URL:https://www.google.com/intl/ru_ua/forms/about/
2. Ресурс Google для створення Google Classroom
URL:https://edu.google.com/products/classroom/?modal_active=none
3. Основна інформація про Google Classroom
URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/Google_Classroom
4. Основна інформація щодо програмного продукту PureMedSim
www.puremedsim.com
5. Відеоуроки по роботі у програмі PureMedSim
<https://www.youtube.com/watch?v=XiK8hsf84xA&list=PLrU6Q0MJfNowprsAb7vgQOSyiP2VuUCHa>

Горохова Л. В., к. філос. н.,
доцент кафедри філософії та політології,
Дягіль О. А., студентка
спеціальності 053 політологія, історичного факультету
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

ПРОБЛЕМА РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Пріоритетними напрямками державної політики України й донині є децентралізація влади та стимулювання регіонального розвитку. Не тільки бажання, а й необхідність України вступити до Європейського Союзу спонукали суспільство і владу керуватися європейськими критеріями та стандартами публічного управління.

Сучасний етап децентралізації та розширення повноважень місцевої влади розпочався у 2014 році з поверненням України до конституційних засад парламентсько-президентської республіки. 31 серпня 2015 року в парламенті більшістю у 265 голосів народних депутатів схвалено зміни до Конституції України, в частині децентралізації, а 12 січня 2015 року Указом Президента України схвалено Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» у якій було окреслено політику процесів децентралізації. Відповідно до останньої в усіх областях створено Офіси з питань впровадження реформ у сфері місцевого самоврядування, децентралізації повноважень органів виконавчої влади й практичної реалізації положень законодавства про добровільне об'єднання та створення спроможних ОТГ.

Вирішальним чинником реформування місцевого самоврядування було усвідомлення того, що на місцях краще орієнтуються в локальних проблемах і ефективніше можуть використати кошти на їх вирішення. Відтак реформа децентралізації передбачала передачу повноважень, фінансів на їх реалізацію та

відповідальності за виконання від центральної влади органам місцевого самоврядування (ОМС), тобто тому керівництву (місцевим радам та їх головам), яке обирають жителі територіальних громад. Реформи децентралізації були спрямовані на наближення влади до мешканців, а мешканців – до влади задля підвищення доступності та якості адміністративних, комунальних, соціальних, культурних, освітніх та медичних послуг.

Наявні дослідження процесів реформування місцевого самоврядування підтверджують актуальність окресленої проблеми та необхідність вивчення її окремих аспектів. Метою нашої розвідки є аналіз висвітлення проблеми реформування місцевого самоврядування в Україні у сучасному соціально-політичному дискурсі.

Ще у 2012 році головний консультант сектору юридичного забезпечення діяльності КСУ Секретаріату КСУ Н. В. Москалець, зазначав, що «перші кроки з реформування політичної системи в Україні були зроблені на початку 1990-х років. ... Було ухвалено й закон про особливості регіонального управління. ... ухвалено нову редакцію закону про місцеве і регіональне самоврядування, створена вертикаль регіональних органів державної влади, розпочато приватизацію, лібералізацію грошово-кредитної політики тощо. Але в цілому реформи, які мали б поставити політичну систему на рівень виконання нею якісно нових завдань, були спорадичними, непослідовними та незавершеними» [1]. Як засвідчує досвід і сучасна ситуація, стан та тенденції окресленої проблеми так і не знайшли свого розв'язання, оскільки реформування місцевого самоврядування триває й донині.

Підтвердженням зазначеного є статистичні дані Мінрегіону відповідно до яких станом на 10 листопада 2019 року на території України створено 1002 ОТГ, з яких призначено вибори у 86 – на 22.12.2019 року, а у 6 – на 29.12.2019 року й 23 територіальні громади очікують рішення ЦВК про призначення перших виборів. Інститут старост у зазначених ОТГ складає 3207 старост із яких обрано лише 800 (24,9 %). Зазначені дані засвідчують незавершеність започаткованих реформ і відповідно окреслюють перспективи і

напрями процесів децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування на найближчий період.

Практичний досвід засвідчує також неготовність окремих верств населення до реалізації планів щодо створення об'єднаних територіальних громад зокрема через відсутність необхідної інформації та розуміння запропонованих реформ. Започатковані в Україні процеси децентралізації й територіальної організації влади зумовили нагальну потребу вироблення чіткого механізму розподілу повноважень між органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також реалізацію повноважень у сфері соціального захисту на принципах децентралізації та субсидіарності. Децентралізація окреслених повноважень на різних рівнях адміністративно-територіального устрою в сфері соціального захисту та соціального забезпечення спрямована на здійснення соціальної допомоги й надання громадянам послуг та пільг на засадах доступності, якості й ефективності.

Зазначене вище й аналіз сучасного стану проблеми підтверджує необхідність проведення її комплексного дослідження, а також з'ясування особливостей висвітлення як одного з важливих напрямів розвитку соціальної політики України. Розкриття у наукових джерелах різних аспектів питань реформування місцевого самоврядування й практичний досвід засвідчує, що основні повноваження органів місцевого самоврядування базового рівня у сфері соціального захисту були визначені Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Зазначеним документом було окреслено, що процеси реформування місцевого самоврядування повинні передбачати як власні повноваження – надання соціальної допомоги територіальними центрами; та і їх делегування – надання структурними підрозділами територіальних органів центральних органів виконавчої влади на базовому рівні послуг соціального захисту населення (виплата пенсій, субсидій, компенсацій, забезпечення надання пільг) [2].

Відповідно до реальних повноважень Міністерство соціальної політики окреслило також основні функції та відповідну інфраструктуру соціального

захисту різних рівнів адміністративно-територіального устрою. Згідно яких децентралізація влади в Україні зумовлює необхідність визначення територіальної основи органів місцевого самоврядування та виконавчої влади в сфері соціального захисту. Задля формулювання цілісної методології здійснення повноважень ОТГ стосовно соціального захисту було підготовлено методичні рекомендації щодо виконання власних самоврядних повноважень згідно норм законодавчих актів, які визначають основні завдання ОМС базового рівня. У запропонованих рекомендаціях також сформульовано головні завдання посадових осіб та відповідальних підрозділів серед яких:

- 1) реалізація державної політики щодо зайнятості населення;
- 2) надання соціальних та реабілітаційних послуг і соціальна робота з особами й сім'ями, які опинились у складних життєвих ситуаціях;
- 3) виконання комплексних програм і заходів задля поліпшення становища соціально вразливих верств населення та сприяння отриманню ними соціальних виплат і послуг за місцем проживання чи перебування;
- 4) реалізація державної політики з питань підтримки сім'ї; забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків; соціальної інтеграції інвалідів; у сфері захисту прав і свобод внутрішньо переміщених осіб;
- 5) реалізація державної політики у сфері захисту прав й оздоровлення та відпочинку дітей [3].

Важливою і практично корисною складовою окресленого наказу були додатки, котрі містили не лише перелік законодавчих актів України, якими передбачено власні (самоврядні) повноваження ОМС у сфері соціального захисту населення (Закони України, Постанови Кабінету Міністрів України, Бюджетний кодекс, Накази центральних органів виконавчої влади тощо), а й орієнтовний перелік послуг із соціальної підтримки населення, що надаються відповідними структурними підрозділами районних державних адміністрацій.

Проте, як підтверджує повсякденна реальність, запропоновані рекомендації та різноманітність підходів щодо їх реалізації зумовили проблему відсутності чіткого механізму організації та надання соціальних послуг в

об'єднаних територіальних громадах. На рівні ОТГ це представлено такими різновидами діяльності як допомога за принципом «єдиного соціального вікна», реалізація соціальних послуг територіальними центрами соціального обслуговування, запровадження в штатному розписі фахівців із соціальної роботи, підписання угод про співробітництво, відкриття окремих установ відповідного профілю тощо. Крім позитивних результатів це супроводжувалось і певними проблемами, зумовленими перш за все різним рівнем фінансування, а відповідно й різними можливостями надання соціальних послуг в ОТГ.

Відтак, зазначене потребувало підвищення ефективності соціального захисту в умовах поглиблення фінансової децентралізації й зумовило необхідність удосконалення нормативно-правового забезпечення соціального захисту. Відповідно було прийнято зміни до Бюджетного кодексу України та профільних законів; здійснено врегулювання розподілу повноважень між ОМС та органами виконавчої влади в сфері соціального захисту та соціального забезпечення; обґрунтовано алгоритм виконання власних та делегованих повноважень на рівні ОТГ з розробкою Дорожньої карти децентралізації у сфері соціального захисту та соціального забезпечення.

Проте, не зважаючи на досягнення, й донині існують проблеми розвитку та функціонування соціальної сфери територіальних громад, найгострішими серед яких є: недосконалість системи територіального розташування об'єктів соціальної інфраструктури; дефіцит бюджетних коштів для ефективного функціонування закладів соціальної інфраструктури; невідповідність кадрового забезпечення закладів соціальної сфери; невпорядкованість відносин власності щодо об'єктів соціальної інфраструктури; недостатній або низький рівень якості послуг соціальної сфери. Крім того розвиток окремих ОТГ і формування потужних конкурентоспроможних регіонів та їх урівноваження в межах країни повинні узгоджуватись із загальною стратегією розвитку відповідної області.

Підтвердженням зазначеного є ОТГ, які власний розвиток намагаються «вписувати» у регіональні стратегії розвитку регіону, а отже мають можливість отримати фінансування з обласних бюджетів під програми регіонального

розвитку. Адже фінансове забезпечення ОТГ складається із власних доходів (відрахувань від загальнодержавних податків і зборів, акцизів та ін.; надходжень від місцевих податків і зборів та інших надходжень) та коштів державного бюджету у вигляді дотацій і субвенцій (на розвиток ОТГ і фінансування освіти, медицини, соціального захисту). Частка переданих з держбюджету коштів становить близько 65–75 % загальних доходів ОТГ.

Крім того, існує відмінність між дотаціями та субвенціями, оскільки дотації не мають обмежень щодо напрямів їх використання, в той час як субвенції використовуються на чітко визначені напрями. Залежно від того, наскільки податкоспроможним порівняно з аналогічним середнім показником за всіма місцевими бюджетами країни є бюджет конкретної ОТГ дотації можна отримати як з держбюджету (базову, стабілізаційну) так і передати їх до держбюджету (реверсна). Аналіз фінансових показників діяльності ОТГ за 2019 рік дозволив з'ясувати, що порівняно з 2014 р. державна підтримка місцевого та регіонального розвитку зросла у 41,5 разів. Крім того, на 2019 р. була передбачена субвенція на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг загального користування місцевого значення в сумі 14,7 млрд грн. та 15,8 млрд грн державної підтримки за програмами ДФРР, субвенцій ОТГ та субвенцій на сільську медицину.

У той же час, темпи зростання місцевих податків та зборів місцевих бюджетів за січень-вересень 2019 р. у порівнянні з січнем-вереснем 2018 р. зросли в середньому від 22 % до 34,5 % – з місцевих бюджетів України, а також від 23 % до 25,9 % – з бюджетів міст обласного значення. Відповідно до статистичних даних Мінрегіону 3 із 4 ОТГ були дотаційними (тобто отримували базову дотацію з держбюджету), близько 16 % усіх ОТГ – «заможними» (тобто перераховували частину коштів у вигляді реверсної дотації до держбюджету), а в майже 9 % ОТГ податкоспроможність бюджетів коливалася в межах середньоукраїнського показника (вони не отримували базової дотації і не перераховували реверсної дотації).

Останніми десятиліттями задля підвищення ефективності системи державного управління елементи децентралізації почали активно впроваджуватись в унітарних державах, у той час як світовий досвід підтверджує, що передусім децентралізацію влади розглядали як властивість федеративних систем державного устрою [4].

Узагальнюючи можемо зазначити, що сучасна реформа децентралізації влади в Україні має вертикальну спрямованість, адже й донині триває перерозподіл фінансово-правових повноважень між центральною та місцевою владою. Вітак для подальшого вивчення результатів впровадження реформ необхідно розробити систему індикаторів, котрі уможливають відстеження змін щодо якості надання медичних, освітніх та інших послуг на рівні територіальних громад.

Також варто наголосити, що від ефективності окреслених реформ залежить підвищення соціальних стандартів, покращення рівня та якості життя населення. Проте досягнення позитивних зрушень та прогресу у процесах реформування місцевого самоврядування можливе тільки в умовах реальної політичної стабільності й послідовності у прийнятті управлінських рішень, а також економічного зростання. Вирішення ж проблем соціально-економічного розвитку ОТГ можливе за умов здійснення не лише активної державної регіональної політики, а й узгодженої секторальної політики, залучення збалансованих механізмів фінансового менеджменту та фінансового забезпечення в практику управління.

Зокрема, як засвідчує практичний досвід Житомирщини та реальні результати (статистичні показники Мінрегіону) основоположним завданням децентралізації влади в Україні повинне бути формування демократичної моделі управління, зорієнтованої на посилення ролі територіальних громад. Позаяк створення ОТГ дозволяє отримати не лише значний обсяг владних повноважень та контроль над власними справами, а й фінансову автономію муніципальних утворень, головним джерелом доходів яких є податки в розмірах визначених громадою й державна фінансова допомога.

Література

1. Досвід і проблеми реформування політичної системи в Україні на сучасному етапі / Державне управління: удосконалення та розвиток. – № 7, 2012. – Електронний ресурс. – URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=437>.
2. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Кабінет Міністрів України – Електронний ресурс. – URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.
3. Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.01.2016 № 26. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виконання власних (самоврядних) повноважень об'єднаної територіальної громади у сфері соціального захисту населення». – Електронний ресурс. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0026739-16/print>.
4. Децентралізація управління: переваги і ризики в умовах України. – Електронний ресурс. – URL: <http://www.novageografia.com/vogels-139-1.html>.

Гриб В.І., к. філос. н.,

доцент, доцент кафедри правових наук та філософії,

Мельник Е.А., к. філос. н.,

доцент, доцент кафедри правових наук та філософії,

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,

м. Вінниця, Україна

УМОВИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ В ЕПОХУ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОГРЕСУ

Сьогодні на усіх сферах життєдіяльності суспільства чітко позначився клас нових видів загроз і небезпек, пов'язаних із застосуванням новітніх технологічних засобів. Серед них – спотворення інформації, фальсифікація

реальності віртуальними світами, маніпулювання свідомістю людей, підміна цілей і способу життя нав'язаними стандартами, хакерство, піратство та розробка вірусних програм, збір різної інформації без відома осіб і компаній, про які ця інформація збирається, анонімність злочинства, ігроманія, інформаційні війни тощо.

Створений глобалізацією загальний інформаційний простір розмиває основи ідентичності, веде до втрати окремими країнами своєї автономності. Масштабне впровадження інформаційних технологій призвело до трансформації системи цінностей, сучасне суспільство відчуває глобальну ціннісну кризу. У подібних умовах абсолютно очевидно, що роль інформаційної безпеки незмірно зростає. Масове впровадження інформаційних технологій має супроводжуватися оперативним контролем і гнучкою реакцією на негативні соціальні наслідки.

Зважаючи на активний розвиток інформаційного суспільства, виникнення нових суспільних і державних інститутів, проблема інформаційної безпеки особистості в комунікаційному процесі є досить актуальною. Різні сфери життєдіяльності суспільства активно змінюються, що ж до інформаційної сфери, особливо, її ресурсів та їх захищеності, то вони відстають у розвитку від інших інститутів сучасного суспільства. Цей фактор негативно впливає на інформаційну безпеку особистості і суспільства в цілому [4].

Інтереси особистості в інформаційній сфері полягають у реалізації конституційних прав людини і громадянина на доступ до інформації, використання інформації в інтересах здійснення не забороненої законом діяльності, фізичного, духовного та інтелектуального розвитку, а також у захисті інформації, що забезпечує особисту безпеку.

У спеціальній літературі використовується більш широке визначення: інформаційна безпека – це такий стан соціуму, в якому забезпечується надійний і всебічний захист особистості, суспільства і держави від впливу на них особливого виду загроз, які виступають у формі організованих інформаційних потоків спрямованих на деформацію суспільної та індивідуальної свідомості.

Категорія «інформаційна безпека» виникла з появою засобів інформаційних комунікацій між людьми, а також з усвідомленням особою наявності у людей і їх спільнот інтересів, яким може бути завдано шкоди шляхом впливу на засоби інформаційних комунікацій, наявність і розвиток яких забезпечує інформаційний обмін між усіма елементами соціуму [1].

Питання інформаційної безпеки включає в себе кілька аспектів. По-перше, інформаційний, по-друге, соціально-психологічний. Інформаційний аспект пов'язаний із захистом безпосередньо інформації та інформаційних ресурсів, тобто це захист джерел надходження, обробки, зберігання та передачі інформації, захист інформаційних ресурсів за рівнями доступу. Соціально-психологічний аспект пов'язаний із забезпеченням психологічної безпеки особистості від інформаційного впливу.

Проблема забезпечення інформаційної безпеки особистості в процесі комунікації виникає досить часто, тому що обмін інформацією між людьми (групами осіб) – комунікаційний процес, виникає у кожної людини практично всюди. У зв'язку з удосконаленням засобів масової комунікації і активним впровадженням їх у повсякденне життя людини, причинами загроз інформаційній безпеці особистості можуть бути не лише інша особистість або група людей, а й Інтернет, ЗМІ та навіть держава.

До конкретних видів дій, які можна розглядати як загрозу інформаційній безпеці в процесі комунікації, належать: 1) повну або часткову відсутність інформації; 2) дезінформацію; 3) незаконний доступ до інформації, розголошення та витік інформації. Також виділяють в якості загрози інформаційній безпеці застосування муніпулятивних прийомів і технологій впливу на людей. Відомо, що широке застосування муніпулятивних технологій, дезорієнтує соціально-активну частину населення і породжує соціально-психологічну напругу. Розширення маніпулювання свідомістю людини відбувається за рахунок формування навколо неї індивідуального «віртуального інформаційного простору», а також можливості використання технологій впливу на її психічну діяльність [2, 67].

Крім застосування муніпулятивних впливів в процесі комунікації, неабиякою загрозою інформаційної безпеки є передача неправдивої, перекрученої, фейкової інформації.

Особливим різновидом обману є політичний популізм, заснований на нібито привабливих для суспільної свідомості обіцянках, багато з яких є заздалегідь не здійсненними та штучними.

ЗМІ, як засіб масової комунікації, також можуть бути загрозою інформаційної безпеки особистості. Для деяких сучасних ЗМІ обман – є формою захисту інтересів окремої соціальної групи. При цьому створюється видимість дотримання загально визнаних моральних та інших соціальних норм (принципів чесності, справедливості, юридичних законів тощо).

У зв'язку з активним використанням засобів масової комунікацій виникають загрози інформаційної безпеки також і з боку держави. Усе це дає привід стверджувати, що сьогодні інформаційні технології досить широко використовуються для контролю за особистістю.

Не без підстав, багато політологів відзначають, що дедалі очевиднішою стає загроза поліцейського і політичного стеження за індивідами за допомогою інформаційної техніки. У ряді інформаційно розвинених країн розроблені і вже експлуатуються системи, що дозволяють визначати місце розташування і відслідковувати пересування людини, що має при собі мобільний телефон, незалежно від того, включений він чи ні.

На жаль, сьогодні недостатньо дослідженим є простір захисту особистості і суспільства від впливу негативної інформації, залишається також відкритим для наукових розвідок і питання деструктивного впливу на особу з боку інших людей з паранормальними здібностями, окультних організацій, а також інших осіб, що використовують приховане програмування джерел інформування та інших психотехнологій.

Проблема існування науково обґрунтованих методів прихованих психічних впливів на велику кількість людей через звичайні канали комунікацій вивчалася вченими ще в другій половині 20 століття. Так у роботах

Г.В.Гершуні (1966), Л.А.Чістовіч 1976) було виявлено, що неусвідомлювані (підпорогові) подразники зорового і слухового характеру здатні діяти на підсвідому сферу психіки людини [3; 6]. Погляди цих та інших вчених зводилися до того, що такого типу впливи, що не усвідомлюються, але можуть бути використані в каналах масової інформації, містять в собі значну небезпеку.

З огляду на існування в комунікаційному процесі усіляких загроз інформаційної безпеки особистості, на державному рівні закріплюються норми і положення, що гарантують інформаційну безпеку. Правове забезпечення інформаційної безпеки базується на сукупності інститутів і норм інформаційного, конституційного, цивільного, адміністративного та кримінального права, що регулюють відносини в сфері протидії загрозам безпеки особистості в інформаційній сфері.

Стан досягнення інформаційної безпеки може розглядатися як потреба не лише держави, але й інших суб'єктів інформаційних відносин: громадян, юридичних осіб, а також технологічних механізмів, систем, інформаційно-комунікаційних технологій як об'єктів інформаційної безпеки.

Все, що відноситься до теми забезпечення безпеки на всіх рівнях використання інформаційних технологій, формує завдання та розв'язання етичного характеру. Саморегуляція на основі моральних норм є одним з природних і ефективних способів захисту від антисоціальної поведінки учасників інформаційної взаємодії. Це пов'язано з тим, що такий вид соціальних норм, як норми моралі, є універсальним регулятором суспільних відносин, оскільки здатний регулювати практично всі існуючі в суспільстві відносини (на відміну від правових норм). «За сукупністю етикетних норм, як і за кожною етикетною нормою окремо, постають насамперед духовні цінності як основні, регулятивні інстанції та орієнтири» [5; 28].

У перспективі створені суспільством норми моралі можуть стати базою для формування нових і вдосконалення існуючих правових норм, які забезпечуються силою державного впливу. Таким чином, збагатившись новим змістом, адекватним новій реальності інформаційного суспільства, етичні

норми можуть стати гарантією забезпечення інформаційної безпеки особистості і суспільства. Саме вони визначають межі належної і можливої поведінки.

Література

1. Архипова Є. О. Соціально-філософське осмислення поняття «інформаційна безпека» / Є. О. Архипова // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2011. – № 3. – С. 7-11.

2. Грачев Г.В., Мельник И.К. Манипулирование личностью. / Грачев Г.В., Мельник И.К.// М., 2003. С.112

3. Гершуни Г.В., Соколов Е.Н. Объективное измерение чувствительности и субсенсорная ее область. Режим доступа: <http://www.psychology-online.net/articles/doc-1787.html>

4. Дзьобань О. П. Інформаційна безпека в умовах глобалізаційних тенденцій: до проблеми осмислення сутності / О. П. Дзьобань // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2006. – Вип. 24. – С. 101-108.

5. Мельник Е.А. Людина у системі маніпулятивних процедур: ритуал та етикет / Е.А. Мельник // Гуманітарний часопис. – Х.: ХАІ, 2015. – № 2. – С. 28.

6. Чистович Л.А. Физиология речи. Восприятие речи человеком / Чистович Л.А. Москва: Наука, 1976. 195 с. Режим доступа: <http://www.biblioclub.ru/index.php?page=book&id=42371>

Громиш Х.С.,

студентка 28-а групи III курсу медичного факультету
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

ФІЛОСОФІЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ПРОСТОРИ

21 листопада 2019 року на базі кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова відбулося засідання круглого столу, на честь святкування Дня філософії. Тема зборів була «Філософія в сучасному науковому та соціально-політичному дискурсах України». Дискурсом називають суттєву складову певної соціальної та культурної взаємодії між людьми, з метою визначення спільних цілей, ідей, суміжних поглядів на певну проблему, яка висвітлюється в темі доповіді.

Станом на сьогодні філософія України перебуває в скрутному положенні, оскільки під тиском на людину психоемоційних стресів залишається мало часу для морального і духовного розвитку. Також відчуваються ефекти пострадянської ідеології, при якій основною метою було залучення людей в свої приховані схеми, шляхом нав'язливої та фальшивої філософії, в тому числі встановлення абсолютного контролю над населенням.

І здавалося, пройшло стільки років з моменту отримання Незалежності України, та зараз з'являються нові загрози для розвитку філософської думки, зокрема, це проблеми пов'язані з масовістю та популярністю, маркетингом, рекламою та бізнесом. Оскільки сучасне суспільство намагається розвивати ті напрямки, які користуються попитом серед населення, то на філософію зазвичай не залишається достатньо ресурсів. І тому лишається дійсно мало людей, які безкорисливо віддані їй, але зважаючи не на кількість, а на якість ці люди сприяють всеосяжному розвитку світоглядної думки та впроваджують нові методологічні програми розросту філософії в науці та суспільно-політичному житті.

Споглядаючи за розвитком нашої країни можна переконано сказати, що сучасні політики ще досить довгий час не будуть зацікавлені в тому, щоб філософія вийшла на новий рівень розвитку, і сформувала нову онтологію. Вони мають свої мотиви, ставлять певні цілі, і намагаються їх досягти. Але до філософії більшість намагається не звертатися, оскільки якби вони перейнялися філософської думки, можливо, зрозуміли на скільки їхні погляди на життя були обмеженими, та навіть розчарувалися в цій системі.

Філософія виконує дуже багато важливих функцій, які регулюють основні процеси життя, та допомагають у вирішенні наявних і можливих задач та проблем людства. Викладання філософії в інститутах та університетах без належного вияву поваги до предмету не може забезпечити в повній мірі розвиток молодої людини. Тому необхідно впроваджувати більше наукових конференцій, де можна було обмінюватися досвідом, дискутувати та все ж таки формулювати нову світоглядну лінію завдяки активним ентузіастам філософії.

Філософія, яка завжди була проявом глибокого світогляду людини, займається пошуком сенсу буття та суттєвими проблемами цивілізації. В той же час вона сприяє розвитку критичного і логічного мислення, яке необхідне сучасній людині, особливо в період науково-технічного прогресу. Зараз постійно з'являються нові методики та схеми для роботи фахівців різних спеціальностей, які допомагають їм чітко, точно виконувати свою роботу, і сприяють самовдосконаленню людини.

Знання філософських догм допомагають визначити можливий обсяг наукових дослідів в межах як людини, так і оточуючого її світу, здійснене для пошуку вирішення глобальних проблем. Дотримуючись цих правил, можна здійснювати нові відкриття і збагачувати населення планети новими знаннями і досягненнями.

Розуміючи засади на яких побудована філософія, наприклад, принцип об'єктивності, практики, єдності діалектики та логіки і всебічного розгляду, будується світогляд людини, яка буде вільна духом та матиме сформульовану точку зору. І це є необхідною умовою для створення розумної та

інтелектуальної майбутньої людини, яка може і знає як правильно планувати своє життя, вільно оперує своїми знаннями та робить все для того, аби норми її поведінки відповідали основним законам буття. Цьому сприяє філософія, і тим вона є необхідною для кожної людини.

Література:

1. Науковий журнал « Епістемологічні дослідження у філософії, соціальних і політичних науках» Том 1 №1-2, 2018.
2. Article «Philosophy of Education Society of Ukraine».
3. Касьян В.І. Філософія. Навч. посіб. П'яте видання. 2008.

Дністрянська А.П., к.мед.н., доцент
доцент кафедри акушерства та гінекології
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
м.Вінниця, Україна

Дністрянський Б.В., студент медичного факультету №1
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
м.Вінниця, Україна

Дністрянська М.В., студентка медичного факультету №2
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
м.Вінниця, Україна

ЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОБОТИ ЛІКАРЯ

В нашій країні головна мета держави в галузі охорони здоров'я є забезпечення умов для досягнення максимальних термінів природної тривалості життя, високої якості духовного і фізичного здоров'я, ефективної репродукції здорової нації. Для досягнення цієї мети необхідно впроваджувати в навчання майбутніх лікарів нові методи для отримання фундаментальних знань в різних

галузях медицини, ефективна післядипломна безперервна освіта, впровадження етичних засад в роботу лікаря.

Верховна Рада України, Міністерство охорони здоров'я України, Національна служба здоров'я неодноразово підтверджує, що фундаментальними цінностями держави в галузі охорони здоров'я є життя людини, здоров'я людини. Саме на забезпечення цих цінностей направлена діяльність лікаря, яка власне спрямована на їх збереження життя від моменту зачаття і вимагає від нього гуманного ставлення до людей, поваги до їх автономії, співчуття і співучасті, доброзичливості, благодійності і милосердя, терплячості, взаємодовіри, порядності і справедливості. Для досягнення цієї мети потрібні зусилля лікарів, адміністративного персоналу, науковців, студентів, лікарів-інтернів, середнього медичного персоналу в співпраці з пацієнтами.

В своїй професійній діяльності для досягнення гуманних цілей, яким служить лікар, він має права, які дають йому підставу вимагати законного захисту його морально-етичних позицій і принципів, особистої гідності, необхідного матеріального забезпечення, створення умов для здійснення фахової діяльності. Лікар має право брати участь в передбачених законодавством України формах протесту, але не звільняється від обов'язку забезпечувати при цьому необхідну медичну допомогу пацієнтам, які знаходяться під його спостереження. Але одночасно лікар має суттєві обов'язки. Лікар зобов'язаний приділяти пацієнту стільки часу і уваги, скільки необхідно для встановлення точного діагнозу, виконання повного обсягу допомоги, обґрунтування приписів і рекомендацій щодо подальшого лікування, надання їх хворому у детальному і зрозумілому для нього вигляді. Лікар повинен шанувати право пацієнта на вибір лікаря й участь у прийнятті рішень про проведення лікувально-профілактичних заходів. На сьогоднішній день питання вибору лікаря є достатньо актуальним. В світлі реформи медичної галузі на етапі первинної допомоги кожний пацієнт має право на вибір лікаря і заключити з ним договір. В квітні 2020 року планується реформування медичної галузі на вторинному рівні. Пацієнт зможе не тільки отримати

допомогу від сімейного лікаря якого він обрав, але і обрати заклад II рівня медичної допомоги, де йому нададуть хірургічну, акушерську та інші види допомоги. На всі заходи, які рекомендуються пацієнту лікарем, хворий має надати письмову згоду. Проведення лікувально-діагностичних заходів без згоди пацієнта дозволено у випадках загрози життю та здоров'ю пацієнта при нездатності його адекватно оцінювати ситуацію. Рішення в подібних випадках необхідно приймати колегіально при участі кількох лікарів, адміністрації закладу та його близьких. Лікар повинен поважати честь і гідність пацієнта, його права на невтручання в особисте життя. Лікар відповідає за якість і гуманність медичної допомоги. І якщо якості надання допомоги в лікарнях приділяється суттєва увага, то гуманність надання допомоги залишається в затінку роботи лікаря, що в багатьох випадках значно нівелює ефект лікування, і, навпаки, гуманне ставлення прискорює выздоровлення, підвищує якість життя пацієнта. З огляду на особливості захворювання, лікар зобов'язаний обирати ті методи профілактики, діагностики та лікування, які вважає найбільш ефективними в кожному конкретному випадку, керуючись інтересами хворого. При необхідності лікар зобов'язаний скористатися допомогою своїх колег. При виборі будь-якого метода лікування слід керуватися принципом "Не нашкодь".

Кожний пацієнт має право на зберігання особистої таємниці. Таємниця поширюється на всі відомості, отримані в процесі звертання і лікування хворого. Медична інформація може бути розкрита в разі письмової згоди самого пацієнта, у випадках мотивованої вимоги органів дізнання, слідства, прокуратури і суду, якщо зберігання таємниці істотно загрожує здоров'ю і життю пацієнта, у випадках, коли інформація є професійно необхідною.

Торкаючись фінансових засад роботи лікаря слід дотримуватись наступних правил. В державних лікувально-профілактичних установах лікар надає пацієнтам допомогу безкоштовно в межах фінансування, виділеного цій установі. Вимагання лікарем від пацієнта або його родичів будь-яких винагород не передбачених законодавчим і нормативним актами, є злочинами та аморальним. Право лікаря на приватну практику регулюється законом. В своїй

роботі лікар не повинен займатися недобросовісною рекламою, розповсюджувати з метою прибутку ліки та вироби медичного призначення, приймати участь у змові з лікарями, фармацевтами з метою отримання незаконного доходу, приймати винагороди від виробників і розповсюджувачів ліків, займатися іншою діяльністю, несумісною з його професійною честю і авторитетом, використовувати власну виборну, адміністративну посаду для збільшення власної клієнтури, створювати передумови для нелегального отримання винагород та ухилятися від сплати податків. Лікар повинний надавати медичну допомогу хворим незалежно від віку, статі, раси, національності, віросповідання, соціального стану, політичних поглядів, громадянства та інших немедичних чинників. Лікар зобов'язаний особистим прикладом і іншими доступними йому засобами пропагувати здоровий спосіб життя і бути прикладом у дотримувannya його норм і деонтології. Пацієнт має право на вичерпну інформацію про стан здоров'я, інформація може бути прихована від пацієнта в тих випадках, якщо є вагомі підстави вважати, що вона може завдати йому серйозної шкоди, лікар повинен при вчиненні помилки або при виникненні непередбачених ускладнень зобов'язаний поінформувати про це хворого, старшого колегу, або керівника підрозділу.

На особливу увагу заслуговують вмираючі хворі. Лікар зобов'язаний по можливості знаходитись поряд із вмираючим хворим до останньої миті його життя, забезпечувати відповідні його стану лікувальні заходи і нагляд, підтримувати можливий рівень життя, максимально полегшувати фізичні і психічні страждання хворого і його близьких всіма доступними засобами. Лікар повинен сприяти здійсненню права пацієнта на отримання духовної підтримки з боку представника відповідної релігійної конфесії. Питання про припинення реанімації слід вирішувати, при можливості, колегіально, у тому випадку коли стан людини визначається як незворотна смерть відповідно до критеріїв, що визначаються Міністерством охорони здоров'я України. Лікар не має права свідомо прискорювати настання смерті і не повинний удаватися до евтаназії або залучати до її виконання інших осіб.

В своїй роботі лікарі повинні дотримуватися засад колегіальності. Протягом усього життя лікар повинен зберігати повагу і почуття подяки до того, хто навчав його мистецтву лікування. Лікар не вправі привселюдно ставити під сумнів чи дискредитувати фахову кваліфікацію іншого лікаря. Фахові зауваження на адресу колеги повинні бути аргументованими, необразливими за формою, зробленими в особистій бесіді. У важких клінічних випадках лікарі повинні надавати поради і допомогу своїм колегам у коректній формі. За процес лікування всю повноту відповідальності несе тільки лікуючий лікар, який вправі прийняти рекомендації колег, або від них відмовитися, керуючись при цьому винятково інтересами хворого. Лікар несе всю повноту відповідальності за свої рішення і дії відносно життя та здоров'я пацієнтів. Він зобов'язаний систематично професійно удосконалюватися, використовуючи у своїй діяльності найбільш ефективні з відомих йому раніше і новітніх досягнень медичної науки в порядку встановленим законодавством.

Ці етичні засади роботи лікаря викладені в Кодексі етики лікаря України. За дотриманням виконання Кодексу етики лікаря здійснюють контроль комісія з питань біоетики Міністерства охорони здоров'я. При порушенні Кодексу застосовують корпоративні та дисциплінарні санкції. Крайня форма громадського осуду – виключення лікаря з професійної асоціації.

Ці правила етичних аспектів роботи лікаря були прийняті всеукраїнським з'їздом лікарських організацій, X з'їзді Всеукраїнського лікарського товариства в 27.09.2009 року і є необхідними для успішної роботи лікаря.

Література

1. Етичний кодекс лікаря України. Збірник наукових праць всеукраїнського з'їзду лікарських організацій, X з'їзду Всеукраїнського лікарського товариства - Євпаторія 27 вересня 2009.

Драч Д.Л., студентка юридичного факультету
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Науковий керівник: Попов В.Ю., д.філос.н., проф.,
в.о. зав. кафедри філософії
Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна

МОРАЛЬ, ЕТИКА ТА МУДРІСТЬ ЯК ЛЮДСЬКІ ЦІННОСТІ У ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДАХ ДЕКАРТА: СУЧАСНИЙ ВИМІР

Мораль, етика та мудрість представляють собою одні з тих фундаментальних явищ, на яких базується суспільство. Цікаві погляди щодо них спостерігались у Рене Декарта, чия філософія закладає засади науки нового типу, зумовлюючи виникнення нових галузей пізнання; він став творцем нового світогляду, де лише раціоналізм проголошується визначальним чинником суспільного розвитку та основою морального і соціального оновлення [1, 140]. Останнім часом дослідженню його філософських поглядів свої роботи присвятили, зокрема, А.М. Малівський, К.В. Соколова, О. Хома, В.І. Гусев, А. Залужна, Л. Лопатін, Б.Е. Биховський, В.В. Соколов та інші. Однак проведені дослідження не вичерпують всієї проблематики моралі, етики та мудрості в поглядах Рене Декарта.

Метою роботи є аналіз поглядів Рене Декарта на мораль, етику та мудрість у сучасному вимірі та їх значення для людини.

Мораль Рене Декарт розумів як ті правила поведінки, які керують нашим життям і визначають наш внутрішній світ. Ці правила, на його думку, спонукають підкорятися законам, звичаям та релігії; залишатися непорушним і рішучим; прагнути перемогти себе, а не долю, змінити свої бажання, а не світопорядок і взагалі звикнути до думки про те, що в повній нашій владі знаходяться лише наші думки [2, 180–181]. Тобто Рене Декарт вбачав у моралі те надважливе ціннісно орієнтоване явище, яке покликане управляти людиною, а саме її вчинками та думками, спрямовуючи їх в суспільно корисне русло.

Дійсно, мораль виступає своєрідним орієнтиром, що допомагає розрізнити добро і зло, справедливе і несправедливе, гуманне і негуманне тощо. Впливаючи на свідомість людини, норми моралі формують певні стандарти поведінки, дотримання яких сприяє встановленню і підтриманню суспільного порядку. Все це є своєрідним підґрунтям для мирного і комфортного співжиття людей, а отже, і для духовного розвитку людства загалом. Звідси випливає, що мораль є рушійною силою позитивного співжиття людей, комплексом цінностей, що визначають сутність людської душі, та мірилом позитивної чи негативної оцінки тих чи інших поведінкових актів.

Роль етики у філософських вченнях Рене Декарта є абсолютизованою [3, 114], оскільки він вважав її найвищою та найдосконалішою наукою, яка передбачає повне знання інших наук і є останньою сходинкою до вищої мудрості [4, 308–309]. Таке сприйняття етики базується на тому, що ця наука є філософським узагальненням норм моралі, які визначають правила поведінки людини у родині, колективі й суспільстві, тобто це своєрідні «правила мудрості життя». Справді, людина як член суспільства має жити за його законами, поважати й дотримуватися їх, інакше вона втратить із ним соціальний зв'язок. Дотримання людиною етичних канонів свідчить про її високі моральні якості, які знайшли своє відображення в її поведінці. На основі верховенства етичних стандартів представляється можливим забезпечення гармонії й порядку в суспільних відносинах, що свідчитиме про побудову ідеальної моделі комунікацій між людьми. Таким чином, можливо підсумувати, що етика є системою фундаментальних норм поведінки, які дозволяють вибудовувати людську взаємодію на найкращих ідеях і принципах високоморального соціуму.

Мудрість Рене Декарт визначав як вище благо та ідеал філософування [5, 146], що вчить володіти своїми пристрастями і так вміло ними розпоряджатися, щоб легко можна було перенести заподіяне ними зло і навіть отримати від них радість [6]. Звідси випливає, що філософське осмислення мудрості ототожнює її з вмінням усвідомлювати значення своїх думок і вчинків, передбачати їх

наслідки та приймати рішення щодо їх реалізації чи утримання від них. Безперечно, що мудрість людини є значним досягненням, яке допомагає їй виважено й раціонально приймати рішення, долати перешкоди та спокійно сприймати будь-які факти дійсності. Це духовне надбання також дозволяє керувати власними бажаннями, діями, думками, що має результатом врівноважений та поміркований духовний стан людини. Досконалість духовної складової людини, в свою чергу, через зовнішній її вираз, а саме поведінку, також є позитивною передумовою для суспільного порядку й добробуту. Тому варто зазначити, що мудрість є першоосновою нашого світосприйняття і, відповідно, його відображення в тих чи інших поведінкових проявах.

Із дослідження філософських поглядів Рене Декарта випливає і його підхід щодо взаємозв'язку моралі, етики й мудрості. Так, він вважав, що найкращі прояви мудрості узагальнюються в етиці, а мораль, відповідно, є рушійною силою її норм. На сьогодні норми моралі є предметом розгляду етики як науки, а їх синтезом є мудрість. Комбінування ж цих сфер та рівень їх застосування є визначальними показниками гармонійного функціонування складових суспільства.

Отже, мораль та мудрість – одні з важливих форм прояву духовної досконалості людини, а етика – засіб їх формування та розвитку. Незважаючи на те, що ці поняття не є ключовими у філософії Рене Декарта, вони мають глибокий зміст і важливе значення в історичному розвитку духовної складової людини, адже мораль, етика й мудрість є підвалинами добробуту суспільного устрою. На основі цього можливо підсумувати, що етичний аспект філософії Рене Декарта відображає людину не лише як мислячу субстанцію, а і як потенційного носія найкращих рис, основна серед яких – мораль.

Література

1. Залужна А. Особливість дуалізму філософського вчення Р. Декарта / А. Залужна // *Наукові записки. Серія «Філософія»*. – 2009. Вип. 5. – С. 139–149.

2. Гущина А.В. Идеи Ф. Бэкона, Р. Декарта, Т. Гоббса о морали и нравственности в их применении к воспитанию / А.В. Гущина // *Самарский научный вестник*. – 2017. Т. 6. № 1 (18). – С. 178–182.
3. Малівський А.М. Антропологічна компонента онтології Декарта / А.М. Малівський // *Антропологічні виміри філософських досліджень*. – 2014. Вип. 5. – С.109–119.
4. Декарт Р. Сочинения: в 2-х тт. / Р. Декарт. – Москва: Мысль, 1989. Т.1. – 654 с.
5. Малівський А.М. Декартівське осмислення природи людини в «Міркуваннях про метод» / А.М. Малівський // *Антропологічні виміри філософських досліджень*. – 2014. Вип. 6. – С. 142–150.
6. Декарт Р. Страсти души. 1649 г. / Р. Декарт. URL: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000538/st000.shtml> (дата звернення: 09.11. 2019).

Зубицька І.В.,

студентка юридичного факультету

Донецький національний університет імені Василя Стуса,

науковий керівник – Попов В.Ю.,

д.філос.н., проф., в.о. зав. кафедри філософії

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ІДЕАЛЬНА ДЕРЖАВА: РЕАЛЬНІСТЬ ЧИ УТОПІЯ

Проблема існування ідеальної держави була, є і буде однією з найскладніших і найсуперечливіших проблем, що постає перед людством повсякчас. З розвитком суспільства зростає інтерес до цієї проблеми усіх активних громадян. Наразі кожна європейська держава намагається бути ідеальною в соціальній політиці. Але чи може існувати держава на засадах справедливості насправді? Ці та інші суміжні питання безліч філософів та

вчених намагаються зрозуміти і відповісти уже багато років. Одні схиляються до думки, що ідеальна держава повинна бути сильною, боєздатною, з жорстким контролем щодо населення, інші – держава має бути лояльною до громадян, у якій кожна людина відчуває себе повністю вільною і щасливою, де кожен відчуває себе подібним іншим, без соціальних чи класових відмінностей. Своє бачення ідеальної держави висували англійський гуманіст Томас Мор і домініканський чернець Томмазо Кампанелла, ідеї яких висловлені в їхніх знаменитих творах. Тож, ми намагаємося розкрити сутність та основні положення течій утопічного соціалізму як державної форми правління за творами Т. Мора «Утопія» і Т. Кампанелла «Місто Сонця» та визначити якими методами і шляхами людство повинне створити ідеальну державу.

Метою роботи є аналіз основних праць Т. Мора «Утопія» та Т. Кампанелла «Місто Сонця», розкриття основних положень і принципів ідеальної держави, які висувались філософами і науковцями протягом століть та визначити, чи може все ж таки існувати ідеальна держава в реальності.

Для початку з'ясуємо, що таке утопія. Слово «утопія» перекладають, як правило, дослівно «місце, якого нема». Але є й інший, менш відомий переклад, де утопія – це «благословенна країна» [1]. Таке значення відразу відсилає нас до філософського концепту «утопії», що означає: «таке прекрасне місце, що його немає» або навпаки: «цього місця немає, тому воно таке прекрасне». Словом, це бачення або уявлення ідеальної держави і/або суспільства. Саме таке визначення утопії як «ідеального суспільства» найчастіше бачимо в літературі. Однак цей критерій є об'єктом палких дебатів між дослідниками. Присвяtimo кілька слів цій проблемі – чи можна визначити, що таке утопія, чи варто її визначати, чи, можливо, буде розумнішим залишити її «висіти в повітрі». Утопічні студії зосереджуються в основному на текстах XVI–XVII і XIX–XX ст., тобто традиціях Томаса Мора, Френсиса Бекона, Томмазо Кампанелла і Джеймса Гаррінгтона, а також новітніх соціалістичних візіях. Утопії просвіченого XVIII ст. або ж залишаються науково незайманими, або ж побіжно згадуються в категоріях «продукту великих умів Просвітництва», який

був просякнутий «егалітарними» чи то «прогресивними» ідеями доби. А тому зосередимося на теорії, створеній дослідниками на основі текстів XVI і XVII ст., і спробуємо прикласти ці теоретичні підходи до сучасного розуміння ідеального.

«Утопія» Т.Мора – це книга, в якій вперше чітко сформульовано низку положень, характерних для утопічного соціалізму. Можна умовно говорити про елементи соціалізму в стародавньому світі, розуміючи під цим спільність споживання, уявлення про спільність благ на зорі людського суспільства, невизначену ідею організації суспільного виробництва. Але все це були натяки, розрізнені думки не пов'язані в єдину систему. Томас Мор підкреслював, що тільки завдяки справедливості суспільного устрою вдасться вирішити найважливішу етичну проблему - знищити гординю, - «чудовисько», яке паразитує на протиставленні багатства і бідності [2]. Варто зазначити, що твір Томаса Мора «Утопія», представлений тогочасною європейською морально-етичною традицією, у якому розкриваються негаразди суспільно-політичного устрою є головною проблемою людяності. Тож, Мор вбачає перспективу в оволодінні приватним егоїстичним інтересом. Його «Утопія» значна не тільки тим, що змогла визнати законний протест людини, яка крім того існує в несправедливому для неї суспільстві, а й продемонструвала усі можливості проектувальних ідей у побудові держави.

Томмазо Кампанелла у своєму творі «Місто Сонця» багато в чому повторив ідеї Томаса Мора, співзвучні їх принципи усунення приватної власності, поділу влади «по розуму», узгодженість дій міста і села ідеальної держави. Однак у той же час надав ряд нових рис ідеального суспільства: не беручи наприклад, інститут рабства. Місто Сонця пропонує альтернативу існуючому на той час суспільству. В процесі розповіді автор розглядає норми поведінки, моралі, державності в «ідеальному» суспільстві, але по суті не змінюючи існуючого суспільного устрою. Саме тому для зв'язку з Богом мешканцям в місті Сонця необхідні жреці. Особливої уваги заслуговує запропонована реформа системи освіти, яка сприяє формуванню всебічно

розвиненої, повноцінної людини. Також присутні передумови до створення універсальної мови, здатної зв'язати разом усі науки та мистецтво.

Таким чином, відомі утопісти, щиро прагнучи ошчасливити людство ідеальною системою суспільно-політичного устрою, і не підозрювали, що створені ними системи несуть в собі елементи, здатні при реалізації перекреслити ці благі наміри. Ні Мор, ні Кампанелла не уявляли можливих негативних наслідків реалізації на практиці ідеї ідеального соціально-справедливого суспільства. Обидва прагнули створити системи, протилежні тієї, які вони спостерігали в житті. Живучи в феодальному суспільстві, Мор і Кампанелла уявляли собі приватного власника виключно паразитом, що майже повністю справедливо для тієї суспільно-економічної формації. А тому слідом за Платоном приходили до радикального висновку – паразита треба знищити [3].

Однак, повернімося до витоків - в Утопію і Місто Сонця. З двох моделей політичних систем, на наш погляд, більше тоталітарних елементів міститься в ідеальній державі Кампанелла. Головний правитель у Кампанеллі наділений значно більшою владою: «З усіх питань і спорів він виносить остаточне рішення», «ніщо не відбувається без його відома»[4, с.31-36]. Механізм обрання головного правителя - Сонця - або, як ще називає його Кампанелла - Метафізика - не зовсім зрозумілий. Правда, обумовлено, що це повинен бути мудра і енциклопедично освічена людина. Автору і в голову не приходять, що у створеній системі можуть спрацьовувати механізми, що дозволяють висуватися не найбільш освіченим і добродійним. Контроль знизу за вищим ешеленом влади фактично відсутній.

У Мора і Кампанелли присутній ще один характерний елемент тоталітаризму - внутрішній шпигунство: «Якщо хто-небудь володіє всього одним якимось членом, то він працює з допомогою його хоча б у селі, доброму утриманні і служить спостерігачем, повідомляючи державу про всім, що почує» [5]. Крім наглядачів, контроль здійснювали і посадовці. Те ж саме було і у Т.Мора. В обох системах це привілейована за своїм становищем прошарок.

Наприклад, в Утопії їм дозволяється не працювати, але автор наївно вважає, що вони цим правом не будуть користуватися, щоб подавати співгромадянам добрий приклад. І там, і там вони мають безпосереднє відношення до розподілу благ, причому все краще - від житла (в Утопії вони живуть у палацах) до їжі (в Місті Сонця) - дістається їм. В Місті Сонця за дотриманням норм співжиття стежать спеціальні посадові особи, які носять назви тих чеснот, за якими вони наглядають: Правдолюбство, Люб'язність, Веселість, Бадьорість. За порушення, наприклад, за смуток, карають.. За логікою речей все це повинно перебувати у віданні верховного співправителя, посада якого називається Любов. Чи не звідси у творі «1984» Джорджа Оруела відомство, що стежить за допомогою телеекранів навіть за виразом облич громадян, навіть коли вони перебувають у себе вдома, зветься Міністерством любові? [6].

З романом-антиутопією «1984» і сьогодні можна провести досить значні паралелі. Дивно, але сьогодні книга є актуальна як ніколи. Головний герой Уїнстон Сміт працює в міністерстві правди, яке займається постійним оновленням історії, підганяючи її під сучасні обставини і зміни на політичній арені. За ним та іншими співробітниками неупинно стежить Великий Брат, який все бачить і все знає. Сьогодні соціальні мережі стежать за кожною нашою дією, купівлею або коментарем, який ми залишили в Інтернеті. Вони постійно присутні в нашому житті і нав'язливо намагаються вгадати будь-яке наше бажання. Вибір споживача ретельно відстежується і перетворюється в товар, який можна продати на ринку. Уподобання користувача стають об'єктом політичних кампаній, які деформують принципи демократії. І в сучасному світі, куди б ви не поглянули, скрізь при владі «сильні люди». Великі Брати - більше не страшна вигадка, це один із стовпів сучасного світу.

Таким чином, на основі вищевикладеного аналізу праць відомих людей можна дійти наступних висновків. Громадські ідеали досить стабільні. Але уявлення про шляхи їх досягнення повинні обов'язково змінюватися. Тому що, по-перше, ці уявлення завжди історично обмежені, а, по-друге, змінюються умови реалізації. До того ж, створення соціальних моделей дуже часто йде від

протилежного: наявне в суспільній практиці заперечується, відсутнє - ідеалізується. В результаті такі моделі при реалізації на практиці дають, зокрема, і непередбачувані наслідки. Тому реалізовувати соціально-політичних моделі слід з винятковою обережністю.

Крім того прагненню до створення ідеальної держави, не слід закривати очі на її недоліки. Це особливо важливо в наш час - зрозуміти, звідки і чому у деяких авторів соціальних утопій, що прагнули до щастя для всіх, з'являлися ідеї, які суперечать самій суті гуманізму, що виключає придушення індивідуальних схильностей, інтересів і потреб людей. Звідки і чому в їх системах з'являлися елементи тоталітаризму, зокрема тотальна регламентація соціального життя, нівелювання особистих потреб і здібностей, підпорядкування особистості інтересам суспільства в цілому.

Отже, на нашу думку проекти ідеальної держави є утопією, яка представляє собою синтез вигаданих, надуманих рис ніби на противагу існуючим формам держави, з реальними рисами. Всі праці мислителів, безумовно, мають надзвичайно велику історичну і теоретичну цінність, адже саме на цих вченнях будувались в майбутньому багатоманітні трактати та теорії якими ми користуємося і до цього часу.

Література

1. Фуркало В.І. Утопія як форма соціальної міфології. *Культура народів Причорномор'я*. 2012. №233. С. 160-163.
2. Мор Т. Утопія. Москва: Наука, 1997. 221 с
3. Онофрійчук Т. Утопія як уявлення ідеального. Англійські утопії XVIII століття: різновиди та спрямованість. *Магістеріум. Серія «Історичні студії»*. 2010. Вип.41. С. 55-63.
4. Кампанелла Т. Город Солнца. Москва: Политиздат, 1971. 198 с

5. Пустовойт В. И. Интерпретация социальных утопий Т. Мора и Т. Кампанеллы в контексте глобальных проблем современности. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/8751/1/11.pdf> (дата звернення: 17.11.2019).
6. Орвелл Дж. 1984. Пер. с англ. Москва: Издательство АСТ, 2016. 318 с.

Іванов В. В.

аспірант кафедри економіки підприємства
Університет державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Україна

ФІЛОСОФІЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ

З набуттям формальної незалежності українське суспільство постало перед необхідністю переосмислення основ ведення господарської діяльності. Оголошення ліберальної, демократичної та соціальної держави поставило питання про звільнення від комуністичної демагогії як в державній програмі економічного розвитку так і в свідомості кожного громадянина.

Метою є концептуалізація українця економічного на етапі переходу України колоніальної до України соборної. Важливість цього визначається необхідністю даного усвідомлення в суспільстві для завершення відповідного переходу.

В перші десятиліття нової української економіки не вдалося уникнути малопродуктивних форм і проявів підприємницької діяльності, що викликали переважно негативну соціальну реакцію. Це було об'єктивно зумовлено характером особливостей первісного нагромадження капіталу, початкового етапу становлення ринкових відносин і формуванням підприємницької етики. Виникла і отримала швидке кількісне зростання суспільна група підприємців, діяльність і поведінка яких значною мірою формувала спотворений психологічний клімат підприємництва.

Це були переважно дві найбільш мобільні соціальні групи деградуючої імперії: вихідці з «номенклатури», успішні партійні та комсомольські агітатори, спеціалісти різних галузей колоніального господарства. Ділові, самолюбиві люди з широкими особистими зв'язками, партійною етикою та певними організаційними здібностями. Прошарок людей, які єдині мали можливість залучити стартовий капітал. Переважно, для цього вони використовували партійні чи комсомольські гроші, капітал отриманий від продажу оптом цілих господарських комплексів, принаймні тих його частин, які можна було збути закордоном швидко, за найнижчою ціною.

Іншу частину перших українських підприємців і бізнесменів за соціальним походженням можна об'єднати у групу різного роду авантюристів. Це переважно люди, які не реалізували себе у своїй професії і тому покинули її або особи без фаху і певного роду занять. І перші, і другі рано стали на стежку "бізнесу", займаючись тоді забороненим законом перепродажем імпортованих товарів, тобто дрібним "тіньовим бізнесом", або цілком переступивши закон, з головою поринули у хаос кримінальної України.

І перша і друга групи нагромадивши в "тіні" певний капітал, в нових ринкових умовах зареєстрували свої фірми і легалізували "тіньовий" капітал. Більшість таких підприємців проявляють прагнення до чисто комерційного, спекулятивного підприємництва. В найкоротший час отримати високі доходи і прибутки, зібрати великий капітал, порушуючи при цьому всякі морально-етичні принципи цивілізованого підприємництва [1].

«Які якості повинен мати підприємець? На це запитання відповіли так: жителі України — комерційна кмітливність, хитрість, вміння викручуватися, комбінувати; жителі США — сильний характер, чесність, почуття відповідальності, обов'язковості»[2, 94].

Підприємницька діяльність — це діяльність ініціативних, енергійних, творчих, кмітливих, цілеспрямованих, порядних людей, які реалізують важливі, складні, сміливі ідеї та рішення, беруть на себе ризик, пов'язаний з їх реалізацією. Це питання соціальне, політичне, питання індивідуальної

філософії людини і громадянина. Глибинна сутність підприємництва визначається інноваційністю, унікальністю, створенням організації і створенням цінності.

З плином часу репутація підприємця в українському суспільстві покращується. Цьому сприяють об'єктивні чинники це: загальні тренди в розвитку світової економічної думки, європейська інтеграція, глобалізація. Певного підйому рейтингу підприємництва стало залучення в сучасну державну адміністрацію великої кількості успішних комерційних підприємців. Це, в свою чергу, піднімає питання використання в державному управлінні принципів публічного підприємництва. Ця теорія досягла значного розвитку в економічній думці західноєвропейських країн та США. Концепція публічного підприємництва дуже важка для впровадження навіть в країнах розвиненої демократії, в країнах з високим рівнем державної ефективності. Але підприємство є природним для України і більше того, концепція публічного підприємництва вже об'єктивно застосовується в Україні, в результаті подій початку війни України з РФ, виступів на майдані незалежності і подальшій державній політиці децентралізації, при створенні територіальних громад.

Ще одним типом підприємництва, який може апелювати до української ментальності може бути фермерство. Окремі економісти-аграрники і практики фермерського руху в Україні вбачають аграрну реформу в створенні єдиної форми господарювання — сімейної ферми. Зазначимо, що для економічно розвинених країн світу, де сільське господарство виражене в основному фермерством, цей уклад формувався впродовж сторіч. Фермерство виступає одночасно і укладом життя, і формою господарювання. В українських селах укладом життя і нині залишається самотутнє село, сільський устрій, а фермерство тільки зароджується як форма господарювання. Головне тут — почуття відповідальності за власну справу, реальна нормативна правова база, яка б захищала селянина від будь-якого посягання на його приватну власність, захист і підтримка держави. В цьому і є сутність становлення цього виду малого бізнесу на селі [2, 80].

Перш за все підприємницька діяльність є поняттям багатограним. Вона втілює у собі інтелектуальні здібності, потрібні в управлінні, менеджменті, бізнесі, комерційній діяльності, технології виробництва товарної продукції на рівні різних інститутів багатоукладної інфраструктури ринку.

Філософією підприємництва є вільний індивідуалізм, основна риса якого - забезпечення розквіту за рахунок власних зусиль, але при цьому не суперечити інтересам суспільства.

Розвиток підприємництва передбачає раціоналізацію економіки, підвищення конкурентоспроможності, позбавлення від баласту ресурсів, що не використовуються або погано експлуатуються, більш повну реалізацію основного потенціалу суспільства-людини [2, 9].

Підприємництво не може бути капіталістичним або соціалістичним. Воно невід'ємний елемент бізнесу і розвивається тільки там, де у суспільстві стверджується вільна ринкова економіка і демократія. Підприємництво це завжди результат свободи та відповідальності. Ефективне суспільство не здатний створити робітник, з якого, протягом робочого дня, вичавлена вся увага та можливості для дії. Робітник, який працює надзвичайно тяжко, але якому, після отримання заробітної плати, вже нічого не потрібно: ні свобода, ні демократія, ні екологія. Філософія підприємництва постає як провідний фактор соціалізації економічного суб'єкта і як джерело екстерналізації економічного знання. Тому соціально-творчий потенціал філософії підприємництва розкривається в контексті ефекту синергії як наслідку органічної взаємодії у межах цілісної економічно-господарської системи індивідуальних економічних свобод.

Сучасна ринкова економіка базується на трьох основних положеннях: правова система (права власності), ринкова інфраструктура та підприємництво. Такий блок є неперевершеним за ефективністю господарським механізмом, в якому людина сприймається такою, якою вона є: з одного боку, індивідом, що переслідує власні інтереси, з іншого – творчою особистістю, що створює матеріальні цінності для інших та суспільства в цілому. Головними

передумовами цього виступають – власність, конкуренція, ринок і підприємницьке середовище. Вони створюють об'єктивні самоорганізаційні підстави для розгортання підприємницької діяльності як вільної, ініціативної, творчої самодіяльності індивіда. Провідними чинниками в цьому є демократичний устрій держави і розвиток громадянського суспільства. Суб'єктивними чинниками є складові спонукально-мотиваційного комплексу (потреби, інтереси, мотиви і стимули) особистості підприємця.

Підприємництво сьогодні – це раціональна стратегія і ірраціональна тактика. Раціоналізм лишається принципом, визначальним орієнтиром підприємницької діяльності, тоді як ірраціональність має активно залучатись до засобів реалізації підприємницьких дій. Підприємницьку діяльність можна представити як систему певних елементів, основними з яких є: суб'єкт підприємництва з необхідними для цього здібностями, ідея, бачення шляху її реалізації, необхідні ресурси, команда для реалізації проекту. Як суспільний феномен, підприємництво виконує низку функцій у суспільстві. Його місія – сприяти якнайбільшому задоволенню потреби громадськості в споживанні матеріальних і духовних благ.

Підприємництво – це феномен, що з позиції економіки має алгоритм діяльності, який враховує і демонструє зовнішній бік явищ; з боку філософії його можна уявити як складний соціально-економічний феномен, що породжується і частково детермінується чинниками самоорганізаційної природи: потребою особистості в споживанні, потребами в самореалізації і досягненні соціального успіху, а також підприємливістю як комплексною здатністю, яка може бути виражена в різних людей по-різному.

Організаційний потенціал підприємництва розгортається від особистісного до соціального рівня, при цьому підприємницька поведінка виступає медіатором. На особистісному рівні домінують процеси розгортання підприємницьких властивостей і здібностей людини, реалізації особистості підприємця у внутрішньо організаційному середовищі, на соціальному ж до самоорганізації долучаються зовнішні управлінські механізми.

На відміну від права, як регулятора суспільного життя, що використовує держава, мораль є, організаційним регулятором суспільної життєдіяльності взагалі і підприємництва зокрема. Співвідношення між організаційними і управлінськими механізмами визначає ступінь свободи підприємницької діяльності. Оптимальний рівень свободи підприємницької діяльності визначається компромісним поєднанням економічно-прибуткових і морально-духовних цінностей, а підприємницька свідомість постає важливим ірраціональним внутрішнім механізмом, що забезпечує таке поєднання. У механізмі детермінації підприємницької діяльності державне регулювання виконує впорядковуючі, стабілізуючі, урівноважуючі функції, а самоорганізація означає вільну творчу ризиковану діяльність.

Сутністю підприємництва і підприємницької діяльності є складний багатогранний соціально-економічний феномен, сукупність норм, інститутів і процесів, орієнтованих на максимальне задоволення комплексу людських потреб: споживання і творчої самореалізації. Ініціативна, творча практична, активність людини, яка є привабливою для її суб'єкта через його потребу в самореалізації і соціальному успіху і затребуваною в суспільстві через потребу громадськості до споживання [3, с. 10,11,16].

Література

1. Електронний ресурс:
https://pidruchniki.com/1209081038058/politekonomiya/pidpriyemnitska_diyalnist
(дата звернення 01.12.2019)
2. М. М. Ільчук, Т. Д. Іщенко, В. К. Збарський та ін. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу: Навч. посіб. За ред. М. М. Ільчука. Київ: Вища освіта, 2002. 398 с.
3. Скачко Олена Валеріївна. Синергетичний дискурс становлення сучасного підприємництва: автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.03; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2010. 20 с.

Іванова Н. В.,

ст. викладач кафедри філософії та суспільних наук
Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова,
м. Вінниця, Україна

ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА В СУСПІЛЬНІЙ СВІДОМОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Друга світова війна сприймається громадянами України з повагою, як значуща подія та достатньо емоційно, як болючий елемент національної пам'яті. В той же час суспільство продовжує бути розколотим політично, ідеологічно і ментально в трактуванні подій Другої світової війни, а рівень напруження і політизованості зростає, адже пам'ять про війну є одним з полів битви інформаційної, когнітивної, психологічної війни. Наявний гострий конфлікт у нашому сучасному соціумі і відсутність спільного бачення історичного минулого стоїть на заваді консолідації нації і є деструктивним і небезпечним для державності.

Українську модель пам'яті можна назвати еkleктичною. Одні дослідники стверджують, що в Україні представлені носії трьох основних типів історичної пам'яті: української, російської і комуністичної [1], проте переважає думка про явний дуалізм, який виражається в націоцентрично-державницькій та імперсько-радянській моделях [2], які за думкою О. Ю. Зайцева представлені відповідно в консервативній, ліберальній, інтегрально-націоналістичній та радянській, слов'янсько-православній і євразійській версіях [3]. Водночас, як зазначає В. Гриневич, «особливість української історичної пам'яті про війну полягала в тому, що вона від початку була роздвоєною: офіційно-радянською та приховано-націоналістичною» [4]. Також виділяють кілька рівнів історичної пам'яті: національний, окремих етнічних груп, регіональний та особистісний.

Основними проблемними питаннями в суспільній дискусії можна назвати наступні: коли, як і чи треба взагалі відзначати День Перемоги, чи була війна для України Великою Вітчизняною, чи стала переможною для українців, кого

потрібно вважати героями, а кого колаборантами, а також оцінка діяльності політичного керівництва та військового командування СРСР.

Значимість Дня Перемоги згідно з результатами соціологічних опитувань центра імені Разумкова з 2003 по 2011 рік майже не змінювалась: близько 70% населення вважали 9 травня (День Перемоги) великим святом, 20–25% – звичайним святом, не вважали святом – 5-8% (для 4% - "звичайний вихідний", а 1% опитаних вважали, що має бути робочим днем). Найбільше тих, для кого 9 травня – це велике свято, серед жителів Півдня (91%), Сходу (89%) та Центру (87%) України, серед людей у віці понад 55 років (88%), а також серед міських жителів (86%). Тобто бачимо відмінності по регіонам і поколінням.

Для більшості українців (79%) значимість свята залишилася незмінною, для 10% – зросла, 8% вважають, що значимість свята за останні роки для них знизилася [5]. Проте соціологи вказують на чітку динаміку - останні п'ять років важливість Дня Перемоги суттєво впала. Якщо у 2013 р. 40% опитаних вказали День перемоги у п'ятірці найважливіших свят, то у 2018 р. День Перемоги опинився на 6-му місці (31%) після Великодня, Різдва, Нового року, Жіночого дня і Трійці. А ось у Російській Федерації простежується протилежна динаміка, оскільки важливість Дня Перемоги в останні роки стрімко зростала.

У березні 2015 р., якраз перед офіційним встановленням 8 травня Днем пам'яті та примирення, центр "Соціальний моніторинг" провів опитування і з'ясувалось, що 78% вважають, що це свято потрібно і далі відзначати 9 травня, 8% хотіли його перенесення, а ще 8,3% вважали, що відзначати взагалі не потрібно [6]. Перетворення радянського свята Перемоги на День пам'яті та примирення допоможе позбутися залишків посткомуністичної ідеології і наблизитись до загальноєвропейських традицій, але викликає деяку напруженість. Календарна близькість дат 8 та 9-го травня і поступова зміна поколінь пом'якшує гостроту, хоча відміна вихідного дня призведе до більшого протесту, ніж перенесення і зміна назви.

У ЗМІ, підручниках і, навіть, у побутових розмовах назва «Друга світова війна» стає все більш звичною й загальноповсюдною, хоча ще не переважає.

Соціологічне дослідження “Ставлення населення України до проблем, пов’язаних із Другою світовою війною” засвідчило, що 83% респондентів із Донецької і 28% із галицьких областей, разом до 2/3 опитаних, називають цю подію Великою Вітчизняною війною і понад чверть схильні називати «Другою світовою» [7]. Соціологічна агенція Fama провела опитування про те, яка версія є більш популярною у регіонах. Понад половина опитаних вказала роком початку Другої світової війни 1939 р. (53%), 38% – 1941 р.; ще 4% вказували інший рік, а 5% визнали свою некомпетентність.

Більшість українців традиційно вважає, що Україна (як УРСР в складі СРСР) у Другій світовій війні виграла, а меншість має невизначене ставлення. Одиниці вважають, що Україна в цій війні програла.

Про суперечливість і контроверсійність історичної пам’яті українців яскраво свідчить ставлення до ідеї примирення ветеранів ОУН-УПА та Радянської Армії. У 2011 р. така ідея мала 34,6% прихильників і 37,2% противників, поставилися до цього байдуже 13,9% і не змогли відповісти на питання 14,3%. При цьому прихильників примирення радянської та німецької армій (38,1%) більше ніж противників (31,7%) [5]. І цей факт свідчить про те, що у роки війни точилася не менш кривава і трагічна братовбивча, по суті громадянська війна. А всі спроби влади примирити українців досі не досягли мети. Занадто глибокими виявилися душевні рани, упередження, образи, взаємна неприязнь. Крім того ця тема відбивається і на міжнародних відносинах і міждержавних стосунках України з Польщею і Ізраїлем.

На запитання “Що найбільше вплинуло і впливає на ваше уявлення про Другу світову війну?” майже половина опитаних (45,7%) назвали старше покоління, 27,9% – освітні програми, 22,9% – українські ЗМІ, 19,6% – радянську спадщину, 10,4% – російські ЗМІ. [7] Треба зазначити що з відходом останніх людей, які брали безпосередню участь у війні, зникає “жива пам’ять про війну». Тому умовно історична пам’ять починається з третього-четвертого

покоління, тобто з внуків та правнуків, які не тільки не знають, якою була війна - але яким уже нема кому розказати, як воно було насправді [8].Грицак

Отже, у масовій свідомості українців національна версія війни поєднується із традиційними пострадянськими поглядами, які переважають. Наміри розвінчання радянського міфу «Великої Вітчизняної війни» виявилось надто складною справою в зв'язку з інертністю до змін, притаманній більшості населення. Відсутність єдності у поглядах свідчить не тільки про укоріненість радянської ідеології, яка цілеспрямовано формувала міфи, які досі залишаються у суспільній свідомості. Без сумніву, значний вплив має радянська спадщина – фільми, художні та науково-популярні, незмінні експозиції музеїв, велика кількість місць пам'яті та традиції вшанування. Суттєво змінювалась і українська державна політика в часи різних президентів. За правління Л. Кучми говорили про “Велику Вітчизняну війну українського народу”, наділяючи радянську концепцію національними ознаками, а за В. Ющенка намалось вмонтувати в національно-державницьку концепцію елементи радянського міфу, українська нація стала вважатися жертвою двох тоталітарних режимів.

Додається також ідеологічний тиск ззовні («російський фактор»). Радянський міф про війну він все ще залишається найсильнішим маркером ідентичності “руського миру”, а відданість міфу переважає над вірністю національним державам. Травматичним для української суспільної свідомості став вислів В. Путіна від 16 грудня 2010 р. про те, що війну було б виграно і без України. Російська влада «приватизує» символічний капітал Перемоги і використовує його як для зміцнення власної легітимності усередині країни, так і для збереження символів панування та поширення геополітичного впливу у країнах СНД. Режим зацікавлений прив'язати політику до минулого, щоб відволікати людей від політичного вибору сучасності, переключити громадську увагу з соціально-економічних проблем, мобілізувати в протистоянні Заходу, прикрити всі невизнані російські травми ХХ ст., виправдати тиранію, уникнути відповідальності (адже комунізм ще не дочекався свого Нюрнберга). А безкарність породжує нові злочини [9]. СРСР, на відміну від Німеччини, був

серед країн-переможців і необхідної суспільної рефлексії, яка мала б стати запобіжником від повторення спроб реалізації експансіоністських планів, не відбулося. Ідея перемоги надихає сьогоднішніх російських шанувальників, надає їм відчуття всездозволеності.

Агресія Росії проти України 2014 р. стала каталізаторами дистанціювання від радянської версії трактування війни і її переосмислення. Російська пропаганда і сепаратисти свідомо використовували саме символіку, атрибути та ідеологеми Другої світової війни як інформаційно-психологічну зброю для підбурювання через зрівняння українського націоналізму з нацизмом як втіленням абсолютного зла, а війна в Україні виправдовується як продовження Другої світової війни між «спадкоємцями Перемоги» і «нацистсько-фашистською хунтою». Пострадянські «війни пам'яті», тобто боротьба за висвітлення минулого як фундаменту для сучасних та майбутніх ідентичностей, і справжня війна на Донбасі, міцно пов'язані [10]. Історичні реконструктори відіграли значну роль у війні в Україні, використовувалась оригінальна зброя часів Другої світової війни з музеїв і танки-пам'ятники, зняті з постаментів, однаково виховані колишні радянські люди з обох боків співали «Вставай страна огромная», пісні Висоцького та Цоя, українці асоціювали оборону ДАПу з обороною Сталінграду. 24 серпня 2014 р., на День незалежності, у Донецьку пройшов «парад полонених», облаштований як повторення відомого сталінського «Параду переможених», коли німецькі військовополонені пройшли по Москві у супроводі поливальних машин, які символічно очищували дорогу за ними. Ці паралелі викликали вибухи колективних емоцій. Сьогодні «війна пам'яті» – це шанс для України вийти з «руського миру».

Зважаючи на ситуацію, яка склалася в українському суспільному просторі, створення сучасного погляду на Другу світову є дуже важливою і важкою роботою. Вихід можливий лише у деміфологізації, десакралізації та раціоналізації історії війни.

Ми маємо розрив між професійною історіографією і суспільним уявленням. Новітні досягнення науковців залишаються на папері, не

обговорюються у засобах комунікації за участю громадськості і занадто повільно вкорінюються у колективну пам'ять за відсутності цілеспрямованої інформаційної, культурної та освітньої політики. Оскільки більшість людей не читають наукових монографій, не працюють в архівах, не вчили історію України в школі і роблять висновки з популярних видань, телебачення, Інтернету, зовнішньої реклами.

І через це надзвичайно потрібні науково-популярні публікації, документальні і художні фільми, які мають можливість сформувати уявлення про Другову світову війну. Темі «Друга світова війна» у вузах виділено максимум 2 години, або взагалі поєднано з іншою темою, серед основних предметів з 2014 р. відсутня політологія. Потрібно удосконалити освітні програми та підручники, розробити нову, сумісну з європейською, концепцію подачі проблематики Другої світової війни у середній і вищій школі, музеях і бібліотеках. Необхідно системно і ефективно протистояти зовнішнім впливам.

Друга світова війна є важливим елементом формування національної ідентичності в Україні, а послідовна державна політика допоможе укорінити в історичній пам'яті української нації необхідні смисли з точки зору перспектив гуманітарного та політичного розвитку України.

Література

1. Артюх В. Дещо про політику історичної пам'яті / В. Артюх // Експерт. Сумський аналітичний портал. – 2006. – № 14. – С. 56–60.
2. Герасименко Л. Історична пам'ять в Україні: сучасний стан та виклики майбутнього / Л. Герасименко // Державотворчі та цивілізаційні здобутки українського народу. Націоналізація та історична пам'ять / [гол. ред. В. Солдатенко]. – К., 2011. – Вип. 1. – С. 125.
3. Зайцев О. Війна міфів про війну в сучасній Україні / О. Ю. Зайцев [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ww2-historicalmemory.org.ua/docs/ukr/Zaitsev.doc>
4. Гриневич В. Міт війни та війна мітів. //Критика. – 2005. – №5. – с. 2-8.

5. Пилявець Р. І. Пам'ять про Другу світову війну як проблема сучасного українського соціуму // Національна та історична пам'ять. – 2013. – №9. – с. 184–201. Соціологічне опитування. Українці вважають День Перемоги дійсно великим святом. 29 квітня 2011 року / Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/news.php?news_id=371
- Соціологічне опитування. З якою назвою війни проти фашизму Ви більш згодні? / Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=286
- Соціологічне опитування / Центр Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.razumkov.org.ua/upload/9travnia2011.doc>
- Ставлення українців до державних свят, лютий 2018 р. Київський міжнародний інститут соціології – Режим доступу: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=758&page=1>
6. Моніторинг громадської думки населення України: березень-квітень 2015 р Центром «Соціальний моніторинг» та Український інститут соціальних досліджень ім. О. Яременка – Режим доступу: http://www.uisr.org.ua/img/upload/files/2015%2004%2009%20PR_SMC&UISR.pdf
7. Аналітичний звіт за результатами соціологічного дослідження “Ставлення населення України до проблем, пов’язаних із Другою світовою війною”. – Київ, 2009. – С. 5–15.
8. Ярослав Грицак. У Другій світовій українців об'єднують не герої, а жертви // Українська правда – 2011. – 7 травня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/columns/2011/05/7/37986/>
9. Іванишин В. Друга світова – дві поразки і дві перемоги [Електронний ресурс] / В. Іванишин // Універсум. – 2014. – №3–4 (245–246). – Режим доступу: <http://www.universum.lviv.ua/journal/2014/2/ivan.htm>. – Дата доступу: 26.07.2015. – Назва з екрана.
10. Тетяна Журженко, Саймон Льюїс, Джулія Федор. Війна і пам'ять в Росії, Україні та Білорусі [Електронний ресурс]. – Опубліковано 02.02.2018. – Режим доступу: <http://uamoderna.com/demontazh-pamyati/memory-wars>

Іщук Н. В. , д. філос. н., доцент
доцент кафедри філософії, біоетики та історії медицини
Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця
м. Київ, Україна

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ТА ВІДНОСИНИ

«СВІЙ», «ІНШИЙ» «ЧУЖИЙ» У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Всупереч задекларованим урядами та численними громадськими організаціями різноманітних державних та глобальних програм курсу на стратегію толерантності, вона потребує певного соціального тла, сприятливого для мінімізації ксенофобії, страху та ненависті до Чужого або упередженості стосовно Іншого. Це досить складне завдання в умовах модульних швидкоплинних взаємодій, різноманітних ідейних впливів на тлі не завжди стабільної соціально-економічної ситуації та нашого життя в «плинні часи» (термін З. Баумана). Неусталеним є й саме поняття толерантності, під якою розуміють досить широке коло явищ, які не підпадають під характеристики агресивної поведінки. У сучасному цивілізованому суспільстві толерантність є формою лояльного неагресивного ставлення до «не схожого на тебе». Така культурна реакція є вистражданою відповіддю цивілізованого суспільства на жертви світових та численних громадянських війн, революцій тощо. З позицій здорового глузду вона цілком зрозуміла – краще толерування (навіть, якщо воно й не зовсім щире), ніж ворожнеча.

Маємо визнати, що толерантність – не однорідний феномен. Її ранжування відбувається за багатьма критеріями. З-посеред найоптимальніших назвемо запропоновану В. Лекторським градацію толерантності, по-перше, як байдужості до релігійних, філософських і решти поглядів іншого; по-друге, як поваги до іншого, погляди, світоглядні парадигми якого я не можу розуміти, з яким не можу взаємодіяти, водночас усвідомлюючи, що всі культури різні; по-третє, толерантність як зверхність щодо слабкості іншого, який має менш істинні переконання, та зумовлена цим необхідність терпіти хибу поглядів

іншого; по-четверте, толерантність як повага до позиції іншого, в поєднанні з установкою на взаємні зміни в поглядах унаслідок критичного діалогу [4, с. 34]. Відтак, крім позитивних наслідків стримування (однак не усунення) агресивних імпульсів, толерантне суспільство може постати перед загрозою всезагальної байдужості до «іншого», вже не ворога, але й не друга; ближнього, але водночас далекого. Ще більш точно – незнайомця, якого я й не намагатимуся пізнати, щоб не порушити його права на приватність. Одне із визначень толерантності пропонує її тлумачення як типу байдужості до форм насолоди іншого. Від зворотного, у нормі етичним «відгуком» на біль та страждання іншого є природна людська реакція – співстраждання. У випадку ж толерантності не варто шукати «чистих» відповідників цьому конструкту в простих нормах моралі чи в християнській моралі. Щодо останньої, то вона говорить про необхідність терпіння, покірності, примирення й, особливо, про любов. Але всі ці почуття є «сердечними», позбавленими раціональних нашарувань та цілком зрозумілими кожній людині, чого ми не можемо сказати про толерантність. Незважаючи на раціональне конструювання, вона є складним для осмислення феноменом. Як справедливо зазначає І. Васильєва, толерантність у ставленні до іншої людини – це терпимість, яка завжди є примусовою, а відтак може стати ненавистю, насильством [2, с. 298]. Це означає, що вона, як будь-який синтетичний конструкт, потребує підтримки й культивування.

Стимування проявів власної ціннісної ідентичності заради толерування до інших може мати різні наслідки. Один із них назвав Ф. Фукуяма, який вважає, що обов'язок бути відкритим до всіх вірувань і «систем цінностей» світу послаблює можливість дотримуватися якоїсь однієї доктрини, через що сила суспільного життя йде до занепаду [6, с. 487]. На особистісному рівні це виявляється в духовних пошуках себе, які можуть набувати різної форми: від віри до нігілізму; від духовного розвитку в лоні однієї релігії до прозелітизму або ж еклектизму, коли людина водночас поєднує, наприклад, християнський світогляд з елементами якихось інших релігійних систем. Або ж, навпаки,

починає сприймати рівність у різноманітності як гомогенну рівність. З цього приводу влучно висловлюється Н. Сухова, зауважуючи, що на антропологічному рівні феномен толерування стає «провідником» «технології розлюднення» або «психотехнології байдужості» та сприяє знищенню гідності особистості, зламу її неповторних рис [5, с. 125].

Сучасна людина вплетена в надзвичайно складну мережу відносин і стосунків: офіційних та емоційних, а більше всього «змішаних», тих, що поєднують компоненти перших і других. Толерантність становить офіційний дискурс цих відносин. Емоційність, чуттєвість та почуттєвість – має відношення до стосунків, ближнього кола людської взаємодії. Толерантності замало для того, що В. Гьосле називає переживаннями спільності, «переживання-Ми» [3, с. 88]. Будь-якій людині властиве бажання створити «Ми-спільність», докорінно відмінну від «Ми-суспільства». Якщо першу об'єднують спільні цінності, до друге – спільні інтереси [3, с. 89]. Тому «Ми-спільність» становить унікальний досвід, не доступний для колективістських форм соціальності, в яких відмінність між Я й Ти не зникає, але є відчуття єдності натовпу; а разом із досвідом тривалої співпраці виникає відчуття межі щирості та незворотності відвертості – правильного співвідношення близькості та дистанції [3, с. 88-92], що й закладає надійне підґрунтя для тривалої взаємодії. Звідси висновок, що будь-яка спільність, від сім'ї до християнської громади, побудована лише на цінності толерантності, без любові, не тільки не може бути діяльнісною, але загалом не може бути.

Повертаючись до типології толерантності, хоча, з позицій теорії діалогу, зауважимо, що потенційно діалогічною є друга та остання форми толерантності, остання є більш перспективною в аспекті ведення конструктивного діалогу. Але важливішим є інше: байдужість чи зверхність не можуть бути його основою. Максимум, можливий за таких обставин, – «етикетний діалог» як засіб уникнення «гострих кутів» і «гарячих конфліктів», данина вихованості та цивілізованості.

Ще більш складною є ситуація з розумінням відмінності між Іншим та Чужим. І справа не тільки в нелінійності верифікації та неоднозначності відповіді на питання: чи завжди Інший є Інакшим; чи завжди Інакший є Чужим? Очевидно, відбувається дещо складніше, а саме: розмивання меж між «іншістю» та «чужістю» як способом сприйняття інших і водночас «свійністю» як способом самосприйняття.

Згадаймо думку З. Баумана: «Чужий», який начебто зник, стає невидимим, але таким, який є скрізь, і страх перед ним стає ірраціональним, проти якого не допомагає раціональна цінність толерантності [1, с. 22]. Зауважимо, ніщо так складно не піддається коректурі на рівні індивідуальної та суспільної свідомості, як те, що приховане у сфері несвідомого. Чужість, що перебуває «в тіні», здається ще більш загрозливою, адже, крім об'єктивних та накинутих, приписаних їй якостей, лякає самою можливістю виходу «на світло». З позиції теорії діалогу Чужий – це локус порівняння, найефективніший ідентифікатор ідентичності, який у найкращий спосіб артикулює ціннісні позиції самої людини. Приховування Чужого від себе чи Чужості в собі рівноцінні в першому випадку – небажанню зрозуміти антагоністичну позицію іншої людини; у другому – небажанню зрозуміти справжнього себе. Як перший, так і другий випадок створюють ситуацію неможливості діалогу через невизначеність позицій, коли дистанція залишається невиміряною, а значить незрозуміло, чи ця людина перебуває від нас на відстані «діафора» (відмінності) чи «діастасіс» (розділення)?

Пов'язана з попередньою така проблема: короткозорість стосовно Чужого поєднується з далекозорістю стосовно Свого та навіть самого себе. Мається на увазі засвідчена багатьма соціологами та філософами стрімка криза інституту сім'ї та відносин дружби. Не вдаючись до докладної аналітики щодо кризи інституту шлюбу, наведемо аргументацію З. Баумана, який з-поміж причин цієї кризи називає перенесення чоловіком і дружиною відносин конкуренції ззовні на стосунки в сім'ї. Причини кризи дружніх стосунків аналогічні – споживацьке ставлення до друзів і перетворення їх на ресурс для

заробітку, кар'єрного зростання, відпочинку тощо. Означені процеси плутанини сфер та ролей призводять до руйнування соціальності, причому як на рівні малої соціальної групи (спільноти), так й суспільства. Як наслідок – моральних втрат зазнає й особистість, що перебуває у вирі цих пертурбацій.

Література

1. Бауман З. Плинні часи: життя в добу непевності / Бауман З. / Пер. з англ. А. Марчинського. – К. : Критика, 2013. – 176 с.
2. Васильєва І.В. *Людина у релігійному вимірі: монографія* / І.В. Васильєва. – К. : Книга плюс ; Херсон : ПП Кальченко, 2009. – 346 с.
3. Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі. Пер. з нім., примітки та післямова Анатолія Єрмоленка / В.Гьосле. – К. : Лібра, 2003. – 248 с.
4. Лекторский В. А. Толерантность, плюрализм и критицизм // Толерантность и полисубъектная социальность. Материалы конференции. – Екатеринбург : Изд-во Уральского университета, 2001. – 211 с.
5. Сухова Н.М. Проблема збереження людяності в процесі суспільного розвитку : ХХ – ХХІ століття / Н.М. Сухова // Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія. – 2017.– №1 (25). – С. 123-126.
6. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / Ф. Фукуяма; пер. с англ. Д. Павловой и др. – М. : ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2004. – 730 с.

Калач Д.М., к.філос.н., доцент,
доцент кафедри філософії та суспільних наук,
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
Україна, Вінниця

ЩО ТАКЕ ФІЛОСОФІЯ: ПОШУК ІДЕЙ, ЗАВДАНЬ ТА СМИСЛІВ

У 2005 році, ЮНЕСКО було затверджено рішення святкувати День філософії щорічно кожного третього четверга листопада. В документі зазначено, що ця дисципліна розвиває в людині «критичне і незалежне мислення, вчить краще розуміти світ, а також сприяє розвитку толерантності та свободи». [1, 3] Вона є посередницею між різними дискурсами (мова філософії уможливорює діалог між різними науками, мистецтвами та релігіями), формує толерантне ставлення до людей інших культур і способів мислення. [1, 3]

Людина, яка орієнтується на проблеми духовного життя, може тяжіти до філософії, і це виявляється тим внутрішнім та інтелектуальним притулком, в якому людина себе знаходить. Залишаючись смертною, обмеженою та вразливою, людина водночас усвідомила себе як істоту з необмеженими властивостями і ресурсами власного розвитку. Людина відкрила в собі подвійну нескінченність: нескінченність пізнання світу і нескінченність власного самовдосконалення.

У такому разі, чи є якась користь від філософії? Варто запитати себе, а що ми розуміємо під корисністю? Наприклад, чи є корисними кохання чи дружба? Чи є корисною любов до Батьківщини? Чи корисно бути порядним, чесним та чемним? Найбільш важливе та цінне, те, що для нас є дорогим, цікавим, що приносить радість та внутрішнє задоволення – все це виходить за межі критеріїв оцінки.

Аристотель відповів на ці запитання дуже просто: теоретична філософія (на відміну від етики та політики) є абсолютно неутилітарним заняттям. Щоправда, він додав, що цій некорисності філософія подібна до способу життя богів, яким не цікаві буденні цілі та інтереси мінливого й підступного

людського роду. Мислитель посміювався з тієї чисто теоретичної втечі до філософії як схованки, що нагадує поведінку хворих, які вкрай пристрасно дослухаються до слів лікаря, його рекомендацій, проте не виконують їх. Тут він повторював думку свого вчителя Платона, який стверджував, що філософія є уподібненням до богів, звичайно, наскільки це можливо для людини. [1,19]

У діалозі «Бенкет» філософ описується як людина, якою рухає «ерос», а філософія зображується як «наука любові». Цій науці Сократа навчає пророчиця Діотіма, що змальовує портрет бога Ероса, сина Пороса (бог багатства) і Пенії (богині убогості). [1, 48] Саме на цьому прикладі, Платон користуючись мовою міфу, прояснює, що філософ – це людина, яка завжди перебуває на шляху до істини, завжди знаходиться в процесі пошуку, відчуває в собі глибоку внутрішню нестачу, усвідомлює свою вбогість. [1, 48]

Філософія:

а) не є мистецтвом.

Мистецтво орієнтоване на образне, тоді як філософія зорієнтована на розум людини.

б) не є наукою (в класичному розумінні).

Тоді, здавалося б, філософія є наукою, яка теж орієнтована на розум, але наука завжди прагне до останньої, крайньої істини. Кожен вчений намагається довести, що він все знає про предмет свого дослідження і він тим самим видатний, може претендувати на Нобелівську премію. Філософія, як правило, говорить про те, що світ не вичерпний і дійти до крайньої істини – неможливо.

в) не є релігією.

Якщо філософія, хоч і зорієнтована на розум, але приходить до невичерпності світу, тоді вона має бути подібною до релігії, що стверджує про те саме – про невичерпність Бога, його безкінечність. [4] Тим не менше, філософія розглядає людину як тотальність, але подібно до науки, вона ґрунтується на розумі та прагне до аналізу. Філософія намагається осмислити феномен релігії. Те, що є samozрозумілим для релігії, може бути абсолютно чужим для філософії, і навпаки. [7]

Філософія – це конструювання та передача смислів. Смисли не виникають автоматично. Вони починаються з розуміння, що є творчим процесом надання сенсу певній множині фактичної інформації. Філософія показує зразки мислення. Філологічно не коректне пояснення слова «філософія» як «любов до мудрості» не відповідає, на ці запитання, а радше порушує нові: що таке мудрість, чому любов до мудрості, а не «вчення про неї»? [5, 15] Коли людина почне сама мислити, філософія буде їй в пригоді. [7]

Філософія є культурним кодом європейської цивілізації. Вона була тим духовним джерелом, з якого народилася Європа та основні її феномени: наука, політика, теорія права, ідея людської відповідальності та гідності. Завдяки філософії сформувалися наукові школи та університети (від Академії та Ліцею, через середньовічні університети аж до сучасних наукових, освітніх закладів). Філософські ідеї (що на початку становили іноді суто теоретичний інтерес) стали джерелом розвитку конкретних наук аж до появи техніки. Від початку філософія була не просто теорією, а життєвою практикою, особливим способом ставлення до світу. [1, 54]

Філософське запитування є підставою і внутрішнім мотивом розвитку людини. Філософія сприяє розвитку цілісного погляду на світ. Вона є ефективним інструментом аналізу. Філософія розвиває критичне мислення і сприяє інтелектуальній відкритості людини. [1, 3]

Чому люди не розуміють філософію?

Вивчаючи цю дисципліну, люди при читанні потрапляють в стан абсолютного нерозуміння. Доходить до того, що впадають у відчай. Здавалося б, це ж моєю мовою написано, знайомі літери, слова. Але склавши їх до купи, людина плутається, не розуміє, губиться. У філософських текстах відбувається переклад з однієї культури в іншу, а оригінал і переклад в мають свою специфіку. Навіть для професіоналів, які мають справу з оригінальним текстом, залишається чимало запитань, на які одразу можна й не отримати відповіді. Узагалі, наше розуміння починається з моменту нерозуміння. Нерозуміння – це те, що нас лякає, але активізує наше мислення. [7]

Платон писав, що виховання – це мистецтво перенаправляти душу. Філософія спроможна захистити характер людини і дати йому визріти. [6, 240] Чи має філософія особливе місце у новій системі виховання? Спробуємо навести декілька аргументів:

1. Філософія встановлює взаємозв'язок між різними сферами знань.
2. Філософія веде до пошуку відповідей на моральні питання. Тут постає етика, як практична філософія.
3. Філософія прагне не змінити, а викласти релігійні переконання більш раціональною мовою та під час цієї спроби здійснити мовно-сміслову реконструкцію, де постають проблеми та сумніви.
4. Філософія загострює критичну свідомість та приводить людину до пошуків смислів. [6, 237]

Школа та університет мають формувати такі важливі у найближчому майбутньому компетенції, як аналітичне та творче мислення, уміння аргументувати і знаходити рішення. В цьому мають допомагати література та філософія. В сучасній українській освіті, найчастіше, все зводиться до механічної передачі якоїсь елементарної інформації. На відміну від України, освіта у Франції, Німеччині, Австрії, Італії передбачає вивчення філософії протягом 2-3 років у гімназіях та ліцеях. [3, 87] Фахівці стають інтелектуалами, коли вони поширюють свої знання на загальний контекст культури. Інтелектуал – це людина, яка своїм завданням ставить критичне осмислення певних проблем. [7]

Чому говорять, що філософія починається з цікавості/допитливості? Дехто помилково вважає, що філософія починається зі складних питань. Але складні питання виникають з простих. Саме філософ повинен відповідати просто на складні питання. Якщо ми розмовляємо про філософію в колі філософів, і говоримо про критерії етики, моралі, ми розуміємо один одного. А ось як це потім пояснити людям? Тому люди часто кажуть, що філософія не зрозуміла. І вони праві. Тобто філософія, в принципі, повинна прояснювати, а не заплутувати.

Філософія, як і мистецтво, – це вроджена потреба людини. Постає питання, а хто ж такий філософ? Філософ – це майстер думки, слова. Це – критикант, в гарному розумінні. Сьогодні – це комунікатор. Взагалі роль філософії сьогодні для нас змінилася. Замість того щоб навчити як жити в ролі просвітителя, філософи сьогодні повинні прояснити те, що говорять люди, не філософи. Вони повинні допомогти їм сказати те, що вони думають. Філософія створює категоріальну мову бачення світу і мислення. Безперечно, філософія нині – не найпрестижніший тип раціональності, їй властиво перебувати в тіні більш «просунутих» галузей науки, ідеології, політики, в певній тіні повсякденності, споживацтва які ні перед ким ніяких комплексів не відчують. Філософія, як сказав би Г. В. Ф. Гегель, повинна в нинішніх умовах зміцнювати духовну непіддатливість особистості, допомагати їй в щоденному протистоянні спокусам світу, так само як і нав'язливому пафосу реальності. [2, 193]

Філософія уподібнилася королю Ліру, який роздав дітям свої землі, а сам залишився ні з чим. Сьогодні ми живемо в часі без філософії. На моє переконання, що філософія існує сама по собі, а людина, (маю на увазі українське суспільство) – сама по собі. У критичні моменти чуємо: «Хто ми? Які цілі нашого життя? Як жити далі?». А філософія мовчить, бо вона виявилася зануреною в свої власні професійні проблеми, а у неї є їх чимало: як і що влаштувати, пояснити, розширити свої власні кордони. І сучасна філософія перестала відповідати на запити життя. І ось це – найголовніша проблема. Філософія ніколи не дає прямих відповідей, вона змушує людину мислити, як тільки людина починає думати. Тоді вона знаходить відповіді. Філософія – не змінює, а зберігає можливість йти поруч з абсолютними цінностями, стаючи дорогою, і доторкатися до вічності.

Сучасна філософія – це філософія опору: поділу світу, постмодерністської всеєдності, вульгарної ідеології прагматичного успіху, сучасних маніпуляторів, які позбавляють нас свободи бути собою. Сьогодні як ніколи актуальний вислів, що був накреслений на стіні Дельфійського храму: «Пізнай самого себе». Коли ми пізнаємо себе, ми переживаємо нове

народження. І разом з народженням нашого Я у новому світлі постає сама дійсність. Мислити – це приємно, це красиво. Можливо, філософія не допоможе заробити перший мільйон чи сто перший, але вона допомагає в значно важливішій справі, тобто, розвиває людське в людині; допомагає зрозуміти, що означає бути людиною і, можливо, допоможе стати нею.

Література

1. Баумейстер А. Вспут до філософських студій, або Інтелектуальні подорожі до країни філософії : наук. посіб. / Андрій Баумейстер. – Київ : Ін-т обдаров. дитини НАПН України, 2017. – 236 с.
2. Гайм Р. Гегель и его время / Рудольф Гайм ; [пер. с нем. П. Л. Соляникова]. – Санкт-Петербург : Наука, 2006. – 392 с.
3. Драйден Г., Вос Д. Революція в навчанні. / Гордон Драйден, Джаннет Вос // – Львів : Літопис, 2005. – 542 с.
4. Про глобальність світу і філософію : [бесіда з к. філос. н. Володимиром Бугровим] // IDEALIST.media. Київ. – 2015. – (22 грудня 2015 року). – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=rV6eZAVJG-o>
5. Марія Фюрст, Юрген Тринкс. Філософія / Пер. з нім. Ваханга Кебуладзе. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2018.–544 с.
6. Нора К., Гьосле В. Кав'ярня мертвих філософів. / Нора К., Вітторіо Гьосле // Філософське листування для дітей і дорослих. – Київ: Новий Акрополь, 2019. – 256 с.
7. Філософія – це любов до мудрості, а не торгівля думками: [бесіда з д-ром філос. наук Тарасом Лютим / вела Дар'я Кучеренко] // УП. Культура. Київ. – 2016. – (7 грудня 2016 року). – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/2016/12/7/221134/>

Корзун О.В., к.іст.н., доцент,
доцент кафедри філософії та суспільних наук
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

КОМПАРАТИВІСТИКА У ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ НАУКИ

Історик науки працює не в філософському вакуумі. Його особиста дослідницька позиція завжди буде зорієнтована в ту чи іншу методологічну сторону. Головною метою порівняльно-історичного (компаративістського) підходу є виділення і опис подій, які накладаються на фон закономірних трансформацій в культурній, політичній, економічній сферах життя соціальних груп різних масштабів.

Компаративістський метод не аналізує вихоплені з загального контексту моменти і стани окремих соціумів, а зіставляє певні фази паралельних асинхронних історичних рядів розвитку різних культурних спільнот, що реалізують варіативні сценарії еволюції людського існування. Порівняння наукових досягнень в певній галузі двох держав може показати, яка організаційна структура науки була у кожної з них, які цілі ставилися суспільством на той період, як індивідуальність народу, його господарський уклад впливав на розвиток цієї галузі. На прикладі історії селекції в Радянському Союзі та Німеччині часів Третього Рейху зіставляються взаємовідношення науки і політики.

Застосовуючи компаративістський підхід до історії науки виникає питання наукових і технологічних запозичень, а в деяких випадках «наукового піратства». Слід врахувати, що запозичення відбуваються тоді, коли деяка спільність «дозріла» до цього рішення, змушена була пройти через цю стадію розвитку. Тому сам факт запозичення не настільки значимий – наприклад, трохи пізніше ці люди самі винайшли б цей пристрій або технологію. Вивіз трофейного техніки, зокрема сільськогосподарської, в післявоєнні роки стимулювало вчених в області механізації сільського господарства

використовувати широкозахватні знаряддя для обробки ґрунту, які активно використовувалися в Німеччині в 20-і роки ХХ століття. Тоді як у СРСР розробка таких машин знаходилась лише на теоретичній стадії.

Але з іншого боку, дослідники, які скористалися «чужими» відкриттями, не пройшли певного стану (пізнавальної ситуації, рівня соціально-економічного розвитку, екології наукової думки тощо). Тому запозичене технологічне нововведення різко змінює певну грань взаємин зі світом, що породжує подальші бурхливі трансформації в житті цієї спільноти в цілому або в конкретній галузі його життя. Так, «захоплення» наукової документації радянських сільськогосподарських установ німецькими вченими під захистом Вермахту в роки Другої світової війни прискорив завершення розробки планів нацистської Німеччини по освоєнню сільськогосподарського потенціалу українських земель.

Компаративний метод вимагає створення своєї моделі: виділення загальних основ для порівняння, розробка хронології соціокультурної еволюції, виявлення її загальних закономірностей. Для історика науки важливо визначити роль випадкового, особистісного, особливого, місцевого в кореляції з загальним і закономірним. Ще одна грань проблеми – наскільки детермінованою виявляється місцева специфіка тієї чи іншої спільноти. Чи є обмеження в еволюційній траєкторії окремого соціуму, що накладається особливостями його географічного положення та сировинних ресурсів? Порівняння ранньорадянського часу в розвитку науки (20-30-ті рр. ХХ ст.) з періодом нацизму, де наука сприймалася як основна рушійна сила не тільки економічного, але і соціального і політичного прогресу, дає можливість простежити відмінності у вимогах до вченого співтовариства, умовами його існування і функціонування.

Компаративістика дозволяє також дати відповідь яким чином проходження певних стадій і подій в минулому культурної історії соціуму впливає на подальші сценарії його розвитку? Як «лисенківщина» з її лженауковими підходами дискредитувала аграрну науку і її наукові зв'язки.

Пошук загальних підстав, фаз, станів в історії ріднить компаративістику зі структуралізмом, але, на відміну від нього, послідовникам порівняльно-історичного методу важливі не тільки функціональні рамки різних культурних проявів, а і їх динаміка і закони. Дослідження історії сільськогосподарської дослідної справи України в першій половині ХХ ст., її інституціоналізація і академізація від Сільськогосподарського вченого (наукового) комітету України (1918-1927), Наукової консультативної ради при Народному комісаріаті земельних справ (1928-1930) до створення Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук (1931) і ліквідації її в у 1935 р., відродження в післявоєнний період у вигляді Відділу сільськогосподарських наук АН УРСР (1945), в порівнянні з іншими галузями науки дає комплексне розуміння соціальних, політичних та культурних змін українського суспільства.

З точки зору історико-наукової проблематики методи компаративістики, дозволяють зіставити різні суспільства не тільки в точках сходження, а, навпаки, в точках варіацій, в місцях неперетинання, щоб зрозуміти і описати особливості еволюції пізнавальної діяльності окремих народів. Яким чином, наприклад, цінності та особливості менталітету і місцевого світосприйняття «вели» процеси цілеспрямованого дослідження природи і людини в тупикові напрямки? Як німецькі вчені-селекціонери концептуально підтримували расову теорію, яку вважали ключовим елементом раціонально спланованого суспільства і розглядали генетику не тільки ключовою наукою в процесі збільшення сільськогосподарського виробництва, а й для боротьби з передбачуваними дегенеративними явищами в людському суспільстві за допомогою засобів демографічної політики.

Таким чином, компаративістика є досить перспективним та популярним напрямом дослідження в гуманітарних науках, зокрема в дослідженні історії науки. Завдяки подібному методу, дослідження стають більш продуктивними, а сама форма вивчення привертає увагу нестандартним та оригінальним підходом до справи.

Котець Я. Ю., аспірантка
кафедри філософії
науковий керівник: В. Ю. Попов д.філос.н. проф.
в.о. зав.каф. філософії
Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна

ВПЛИВ ФІЛОСОФСЬКИХ ІНТЕНЦІЙ ПОЕЗІЙ ВАСИЛЯ СТУСА НА СУЧАСНІ СУСПІЛЬНО – ПОЛІТИЧНІ ДИСКУРСИ

"Як мені досягнутися до того дня, коли все буде гаразд? Скажіть мені.

Монтеню, Платоне, Сковородо, Канте — скажіть мені..."

Василь Стус

Трагічна доля поета та боротьба за національну свободу і відродження, сміливі виступи проти комуністичної системи викликають інтерес до постаті митця і його ліричних творів. Василь Стус на сьогодні є одним з класиків української поезії та визнаним борцем за державність. Він прагнув щоб ми відчували себе справжніми, а не декларованими господарями у своїй країні, а українська мова і культура досягла свого розквіту. Саме за свою громадянську позицію Стус отримував десятки років тюрем. Людина, що кожним днем в неволі, своїм духом приближувала нас до незалежності та демократії. На жаль, не про таку долю України поет мріяв, що спіткає сьогодні нашу Батьківщину.

Поетичний доробок автора перебуває в полі зору таких літературознавців, як Г. Віват, М. Ільницький, М. Коцюбинська, М. Павлишин, О. Рарицький, О. Росінська, Є. Сверстюк, Д. Стус, В. Яременко. Їхні праці допомагають нам осмислити творчість митця, як поета, філософа та громадського діяча.

Стус жив та творив в епоху коли відбувалося зіткнення влади та геніальної особистості. Як ми бачимо, у цьому двобої фігура Стуса є надзвичайно міцною та цілеспрямованою. «Василь Стус повертав українське до вселюдського, світового, а вселюдське, світове привертав до українського...» [4, 13], – казав про митця побратим-дисидент Іван Дзюба.

У ситуації вибору між фізичним існуванням в тоталітарній державі й повноцінним національним життям, Стус віддає перевагу останньому, розуміючи, що обирає шлях на Голгофу. Простір тюрми лише посилює і загострює екзистенційні почування і переживання митця. В умовах ув'язнення поетична творчість стає для Стуса засобом боротьби проти жорстокості та безглуздості системи, є альтернативою просторові страждання і зла.

Отже, національні імперативи Стуса формують розуміння ним національної ідентичності. У своєму листі що адресований друзям поета від 29. 10. 1977 р. він писав: «Моя поезія, мої переклади чи літературні статті – то грішне заняття. Обов'язки сина народу, відповідального за цей народ – єдині обов'язки» [3, 250]. Творчий доробок В. Стуса в цілому можна вважати програмою національного життя народу, що є наповнена основними засадами філософії національної ідеї. В листі до сина від 25 квітня 1979 р. поет писав про землю, «обіцяну чи то Богом, чи то волею народу», заради якої великий пророк помирає. Мабуть, він мав на увазі саме вільну Україну та говорив про постать поета, як проводиря народу до щастя. Як ми знаємо, метафорою своєї душі Стус вважав поему «Мойсей» І. Франка.

Друзі та сучасники поета вважали, що Стус не був націоналістом, але знали його як людину яка має усвідомлення важливості національного буття. Для нього було надважливо «дихати, а не животіти під імперіальною кормигою» [3, 385]. Влучно про радянську дійсність та становище України було сказано поетом в «Таборовому зошиті», а саме: «Усе, що створено Україною за останні 60 років поточено бацилою недуги. Як може розвиватися національне дерево, коли йому врубано пів крони? Що таке українська історія – без істориків?» [3, 386]. Цікаву думку про Стуса, як борця за державність висловив Любомир Гузар, який сказав, що він «спроможний бути вільними і в невольній державі». Україна для Стуса – це перш за все духовна субстанція.

Василь Стус часто висловлювався негативно про радянську дійсність, а саме про порушення прав людини та відсутність демократії в суспільстві. Дослідник творчості Стуса Є. Сверстюк ставить перед собою питання: «Чи

усвідомлював Василь Стус, що він несе в собі рідкісний національний скарб? У всякому разі усвідомлював, що ціна на національний зовсім скарб упала» [2, 428].

У одному з своїх листів від 30. 07. 1978 р. В. Стус чітко розкриває свій життєвий вибір, свої переконання та мрії стосовно мабутнього України: «Я особисто буду стояти на цьому до кінця, бо за мною – мій скривджений, зганьблений, застрашений, здеморалізований народ. Бо саме духовно-національне існування мого народу сьогодні під загрозою» [1, 550].

Цікавим є також сприйняття нашого українського Мойсея західними громадськими діячами, відбиток чого ми знаходимо інтерв'ю Генріха Бьолля німецькому радію, що датоване 10 січня 1985 року. Журналістка радіо Західної Німеччини пані Мертесгаймер ставить питання: «У чому полягає злочин Стуса, чому його так суворо карають?» На що Бьолль відповів: «Його так званий злочин полягає в тому, що він пише свої поезії українською, а це інтерпретують як антирадянську діяльність... Стус пише свідомо українською. Це єдиний закид, що мені відомий. Навіть не закид у націоналізмі, що також легко застосовують, а виключно на підставі української творчості, що трактують як антирадянську діяльність» [5].

«Поетичне слово стало причиною Василевої біди, за його Слово його тяжко покарано. Але воно ж, Слово, віддячилося тим, що додало сили і гордості за найтяжчих умов» – скаже пізніше про Стуса Іван Дзюба [4, 11].

Стус наважився на відкритий і відвертий двобій із владою за Україну і за все, що входить до цього поняття: мову, культуру, соціальний устрій, духовність народу. Україна як концептуальна домінанта є водночас і етичним, і естетичним ідеалом Стуса.

Вважаю, що саме сьогодні, у непростий час для України нам потрібне слово Стуса, що наповнене патріотичним духом.

На мою думку, в теперішній час, Стус постає як репрезентат своєї нації.

Сьогодні ми говоримо, про те що зараз в Україні є мало справжніх патріотів - особливо після відходу Євгена Сверстюка, Любомира Гузара,

Миколи Руденка... Хоча, хто каже про те, що вони мають існувати вічно? Перш за все, ми маємо пам'ятати їхнє сильне, патріотичне, невмируще слово.

Література

1. Василь Стус. Вибрані твори; упор. Дмитро Стус. – К.: Смолоскип, 2012. – 872.
2. Василь СТУС: Поет і Громадянин. Книга спогадів та роздумів / Упоряд. В. Овсієнко. – К.: ТОВ «Видавництво „Кліо”», – 2013. – С. 684 с
3. Василь Стус. Таборовий зошит: Вибрані твори. Факт. 2008. – 452.
4. Дзюба Іван. Різьбяр власного духу. // Стус Василь. Під тягарем хреста. Поезія. Львів: Каменяр, 1991. С. 13.
5. Кіпіані Вахтанг. Стус і Нобель. Демістифікація міфу – Електронний ресурс. URL: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2010/12/10/8404>

Краснощок О. В., аспірант,
кафедра філософії

*Донецький національний університет імені Василя Стуса,
м. Вінниця, Україна*

ОСМИСЛЕННЯ СУТНОСТІ ВІЙНИ В НІМЕЦЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ

(XVIII – початок XIX століття)

Постановка проблеми. Філософське осмислення війни, як однієї з невід'ємних частин буття людського суспільства, має досить давню історію, однак як такого розгляду сутності війни з позиції саме філософії немає. Так чи інакше, дотичною темою своїх робіт багатьох філософів була війна, проте конкретних робіт, присвячених розуміння питання сутності війни не так вже й багато. Однак самі збройні конфлікти, які за своїм характером визначають подальший прогрес, приховують онтологічні основи самої війни, яку можна розглядати і крізь призму етики і крізь призму філософської антропології. В

цьому дослідженні розглянемо погляди щодо сутності війни видатних німецьких філософів XVIII – початку XX століття І. Канта, Г. Гегеля, Й. Гердера, Й. Фіхте.

Стан дослідження теми. Дослідженням цих проблем у працях І. Канта, Г. Гегеля, Й. Гердера, Й. Фіхте займалось чимало зарубіжних та вітчизняних учених, зокрема: А. Богомолов, В. Асмус, М. Бур, Д. Люботин, І. Нарський, В. Нерсисянц, К. Фішер, А. Гулига, А. Піонтковський, та інші. Але хочеться наголосити, що провівши аналіз джерелознавчої бази стає зрозумілим, що ще не всі питання осмислення війни цими філософами було досліджено.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи праці Іммануїла Канта не можливо не згадати про трактат «До вічного миру». Він був написаний 1795 року, і як вважають деякі дослідники в протиставлення Базельському мирному договору. Для формування своєї ідеї він брав натхнення з праці французького філософа Ж. Ж. Руссо «Судження про вічний мир», яка була більш скептична налаштована на встановлення світового мирного співіснування. В ньому він висловив здогад про об'єктивну закономірність, що веде до встановлення вічного миру, про те, що є неминучість, що призведе до союзу між народами мирним шляхом. Як окремі індивіди, так і окремі держави об'єднуються щоб попередити взаємне винищування. Держави змушені будуть «вступити в союз народів, де кожна, навіть найменше, держава могла б очікувати своєї безпеки і прав не від своїх власних сил, а виключно від такого великого союзу народів» [1, с. 21]. Проблеми взаємин між незалежними державами Кант розглядає в трактаті «До вічного миру». Сама праця Канта вибудована в форматі дипломатичного документу – договору, в якому описується процес формування всесвітньої федерації вільних держав, між якими існує домовленість не починати війни.

Головною ідеєю всієї праці є проблема створення громадянського суспільства, в якому були б гарантовані права всіх його членів. Кожна людина має право вільно пересуватись, кожен народ має право на вільне володіння своєю територією, і ніхто не може в них цього забрати. У шістьох інших

статтях домовленості «про вічний мир» описані необхідні, але не достатні умови для досягнення миру. Вони були спрямовані проти практик, типової європейської політики XVIII століття: заключення мирних домовленостей з метою відновлення сил для продовження війн, передача держав у спадок або взагалі їх продаж, грошові позики для військових цілей. Забороняється також втручання в справи іншої держави і також наголошується увага на поступовій ліквідації регулярних військових формувань.

Договір про вічний мир завершує теза, що: «... держави, що озброїлися для війни, повинні взяти до уваги максими філософів про умови можливості загального миру». Кант наголошував на тому, що: «Війна, по-перше, – зло; Вона здатна знищити варварськими спустошеннями... усі досягнуті успіхи культури [2, с. 17].

Тобто для Іммануїла Канта є характерною пацифістська позиція, викорінення причин війн та встановлення постійного, «вічного» миру.

Інший представник німецької класичної філософії, але менш відомий мислитель Йоганн Гердер вважає, що угода, укладена в умовах ворожих відносин між державами, не може служити надійною гарантією миру. Для досягнення вічного миру необхідно моральне перевиховання людей. Гердер висуває ряд принципів, за допомогою яких можна виховати людей в дусі гуманності та справедливості. «Все ширше треба поширювати переконання в тому, що героїчний дух, проявлений у завойовницьких війнах, є вампіром на тілі людства і зовсім не заслуговує тієї слави і поваги, які віддають йому за традицією, що йде від греків, римлян і варварів». Крім того, до таких принципів Гердер відносить правильне тлумачення очищеного патріотизму, почуття справедливості до інших народів. Водночас Гердер не апелює до урядів, а звертається до народів, які найбільше страждають від війни. Якщо голос народів прозвучить доволі переконливо, правителі змушені будуть до нього прислухатися і коритися [3, с. 176].

Можна підсумувати що Йоганн Гердер також дотримується миролюбивих поглядів на війну, пропонуючи виховання на основі гуманності, що в подальшому виключали б війни з людського буття.

Йоганн Фіхте як прибічник кантівської трансцендентальної філософії, ретельно досліджував свого часу трактат «До вічного миру» І. Канта. У своїй рецензії на цю працю він вважав кантівську ідею вічного миру такою, що «...абсолютно реалізується, яка закладена в “сутності розуму”, й реалізацію якої розум вимагає беззастережно та обов’язково реалізувати на практиці. За мир, говорив Фіхте, потрібно боротися» [4, с. 100]. Фіхте ставить питання: Як уникнути війни? нащо сам відповідає: Для цього потрібно створити «законну, що ґрунтується на праві, державу», але треба пам’ятати, що мир повинен охоронятися зі зброєю в руках, і агресора обов’язково повинні силою змусити до дотримання миру [4, с. 101]. Він, на підставі традиції, що сягає ще Томи Аквінського, поділяє війни на справедливі та несправедливі. Справедливі, це ті що направлені проти загарбника, а несправедливі – прояв політики агресії.

Роблячи висновок потрібно сказати, що Йоганн Фіхте підтримував ідею І. Канта щодо «вічного» миру, але не був проти війни, якщо вона була направлена на визволення народів з-під гніту поневолювачів. Про це свідчать і його знамениті «Промови до німецької нації» і його активна участь у антинаполеонівських змаганнях.

Різким дисонансом порівняно з вченням Канта та поглядами Гердера та Фіхте є теорія Георга Гегеля. Основними причинами війн він вважає суперечності: у природі, між людьми, між державами тощо. І ця суперечність є рушійною силою будь-якого руху і тому війна – двигун історичного прогресу [3, с. 176]. Витоки гегелівської трактування воєн можна відшукати не тільки в особливостях історичної епохи, а й в його діалектичному методі. В дусі давньогрецького філософа Геракліта, він писав про війну як про «батька і царя всіх речей». Гегель поширює положення про єдність і боротьбу протилежностей на весь світ, розуміючи його (це положення) як рушійну силу розвитку історії. Саме війни і стають проявом боротьби протилежностей,

інструментом прогресивного розвитку, за допомогою якого держава стверджує свій справжній суверенітет.

В той же час, наприкінці життя великий мислитель стверджував, що заради миру потрібно йти на будь-які жертви, зберігаючи не тільки незалежність, ідентичність держави але й моральні цінності. Тільки постійно наявні регулярні військові формування є головною запорукою мирного співіснування держав. Більш того Гегель наголошує на високому «моральному моменті війни», бо «її не слід розглядати як абсолютне зло і чисто зовнішню випадковість». Випадковими є лише «кінцеве володіння і життя»; все суєтне і тимчасове. На підставі цього він робить висновок, що війна «зберігає моральне здоров'я народів оберігаючи їх від гниття, яке неодмінно стало б наслідком триваючого і тим більше вічного миру» [11, с.214].

Отже, головною ідеєю теорії Георга Гегеля є те, що війна це невід'ємною складовою буття людського суспільства та держави. Він вважав що держава повинна бути сильною та здатною захистити себе від агресії інших держав.

Висновок. Досліджене нами філософське осмислення війни в працях виданих німецьких філософів XVIII – початок XIX століття (І. Кант, Г. Гегель, Й. Гердер, Й. Фіхте) надають можливість зробити певні висновки. Кант та Гердер йшли пацифістським шляхом наголошуючи, що війну потрібно вирішувати мирним шляхом (об'єднання всіх країн в одну, перевиховання), Фіхте говорив що мир потрібно захищати зі зброєю в руках та відстоювати свою незалежність. Гегель розвиває ідею сильної держави, і якщо під час миру держави не готуються до війни, то її буде легше поневолити, тому потрібно постійно мати сильне військо для відстоювання своєї незалежності, що в сучасних умовах, в яких опинилась Україна, є дуже актуальним. Узагальнюючи, філософи дійшли до розуміння того, що війна руйнує не лише духовні та матеріальні блага, але й може стати причиною самознищення людства.

Література

1. Кант И. Собр.соч. в 8 томах. Т.8.- М.: Мысль, 1994.-732 с.

2. Кант Иммануил. К вечному миру / И. Кант. Сочинения: в 6-ти т.; под. общ. ред. В. Ф. Асмуса и др. – М.: Мысль, 1996. – Т.6. – 743 с. 10.
3. Гулига А. В. Німецька класична філософія / А. В. Гулига. – М.: Мисль, 1986. – 334 с.
4. Фихте И. К вечному миру. Философский проект Иммануила Канта // Трактаты о вечном мире / сост. И. С. Андреева, А.В. Гулыга. СПб., 2003.
5. Андреева И. С. Проблемы мира в западноевропейской философии. – Москва, 1975. – С. 127.
6. Мотрошилова Н. В. Концепция «вечного мира» и союза государств И. Канта: актуальное значение // Иммануил Кант: наследие и проект. М., 2007. С. 408.
7. Савченко О. М. Філософсько-методологічні проблеми військовосоціального управління: Гегель про місце насильства у суспільному розвитку / О. М. Савченко, Л. І. Міневалієва, В. О. Ковач, В. А. Мусієнко, В. В. Малишкін // Міждисциплінарне дослідження в науці та освіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mino.esrae.ru/170-1397>
8. Філософія війни: досвід побудови курсу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.academia.edu/6674113/Філософія_війни_досвід_побудови_курсу
9. Фишер, К. История новой философии. Т. 8: Гегель. Его жизнь, сочинения и учение. Первый полутом / К. Фишер; предисл. В. Вандека и И. Тимоско. – Москва ; Ленинград : Соцэкгиз, 1933. - XXXII, 611 с
10. Фихте И. Г. К вечному миру. Философский проект Иммануила Канта 1796 / И. Г. Фихте // Трактаты о вечном мире; предисл. Ф. В. Константинова; вводная ст. и прим. И. С. Андреевой. – М.: Соцэкгиз, 1963. – С. 193–202.
11. Гегель Г. Философия права. – М. Мысль, 1990. – 524 с.

Куліш П.Л., к.філос.н, доцент,
доцент кафедри філософії та суспільних наук
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

СУЧАСНА ЛОГІКА У СИСТЕМІ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.

Перехід системи охорони здоров'я України на нову організаційну модель надання медичної допомоги населенню силами лікарів загальної практики (сімейних лікарів) гостро ставить завдання формування у студентів умінь та навичок розв'язання задач клінічної діагностики. Як показує існуюча практика цьому, у значній мірі, має сприяти і включення в базову загальноосвітню підготовку лікаря курсу основ логіки.

Сьогоднішня наука доволі чітко визначилась з термінами своєї появи і пов'язує їх з часом відкриття Олександрійського музею з його бібліотекою та систематичними науковими пошуками. Встановлено також те, що появі науки передувала одна доволі істотна обставина. До її виникнення вже були сформовані і обґрунтовані більш менш чіткі об'єктивні, інтерсуб'єктивні канони та способи міркування. Було з'ясовано, що переконувати можна різними способами: впливаючи на почуття, благаючи, молячись, клянучись, погрожуючи тощо. Але всі ці прийоми виявлялися непридатними ні в науці, ні в праві, ні в ефективній практичній діяльності. Практика показала, що аргументація має ґрунтуватися не на емоціях, а стосуватися суті справи, спираючись на факти та об'єктивні способи правильного міркування яке є переходом від одних тверджень, що називаються засновками, до іншого твердження, що називається висновком. Міркування є правильним, а отже ефективним, якщо воно гарантує за умови істинності засновків істинність висновку. Вперше систему таких правил і разом з тим правильних міркувань описав давньогрецький філософ Аристотель у IV ст. до н.е. і тим самим створив передумови для появи науки.

Виникнення наукової медицини – на противагу традиційним способам лікування – з самого початку опиралося на науковий метод і надавало величезне значення не лише спостереженню і експерименту, а й логічним міркуванням. Доволі часто розробки логіки і медицини здійснювались одночасно, нерідко одними й тими самими людьми. Достатньо згадати прізвища Гіппократа, Галена, Авіценна, Дж. Фракастаро тощо.

Впродовж тривалого часу медична освіта ґрунтувалася на загальноуніверситетській підготовці, яка включала в себе окрім всього іншого опанування логіки і основ наукового методу. Нині ситуація істотно змінилася. З одного боку, сучасна логіка перетворилася на доволі розгалужену наукову систему знань. Цілий ряд її розділів є зорієнтованим на розв'язання завдань обґрунтування математики, логічний аналіз природних та штучних мов, комп'ютерні науки, логіку науки і т.п.. Проте її загальнокультурне значення при цьому не зменшилося. Для її ефективного використання в різних сферах суспільної діяльності слід лише виділити ті основи логічних знань, які є необхідними для загальноуніверситетської підготовки фахівців, у тому числі лікарів. Звичайно, це завдання не є простим, але його слід вирішувати. Відомо також наскільки сучасний лікар є перенавантаженим необхідною фаховою інформацією, тому йому часто для загальноуніверситетської освіти не вистачає часу, зокрема для вивчення логіки і наукової методології.

Сучасна ставка на комп'ютеризацію, створення інформаційних, експертних, спеціальних діагностичних систем, з одного боку, робить необхідним введення подібних курсів, з іншого - створює можливості вивільнення часу за рахунок нових методів оперування інформацією. Зв'язок медицини з логікою і комп'ютерними науками є доволі тісним. Нині ведуться інтенсивні дослідження по створенню експертних систем, розшифруванню кардіограм, томографії, комп'ютерної діагностики тощо. Цікавим напрямком є побудова комп'ютерних моделей як функціонування певних систем організму, так і патологічних процесів, що в ньому виникають. Всі ці розробки використовують складні логічні і математичні методи. Проте варто зазначити,

що взаємодія логіки і медицини має ще один аспект – діагностичний. Завдання медичної діагностики, як відомо – встановити, на основі спостережуваних даних та спеціальних інструментальних і лабораторних досліджень стан здоров'я пацієнта, хворим чи ні він є, і якщо хворий, то якими хворобами. А це, в цілому, та й зокрема, є процесом логічним. І щоб використовувати розроблені логікою засоби міркувань варто мати чітку картину процесу діагностики, яка склалася в сучасній медицині.

Основне гносеологічне завдання методології клінічної діагностики полягає в тому, щоб визначити, яким чином діагностичне пізнання досягає реальності. Іншими словами, як і яким чином, на основі чуттєвих сприймань у свідомості лікаря формуються діагностичні судження. При цьому, завданням клінічного викладача є те, щоб студент опанував методами клінічного дослідження і прийомами умовиводу в такій мірі, щоб бути самостійною дійовою особою. Таке розуміння питання традиційно орієнтує організацію навчального процесу на кафедрі пропедевтики внутрішніх хвороб на необхідність опанування студентами основами трьох провідних розділів діагностики, якими як відомо є: вивчення методів спостереження і дослідження хворого – лікарська діагностична техніка; вивчення діагностичного значення симптомів хвороби – симптоматологія або семіологія; вивчення особливостей мислення при розпізнаванні хвороби – методологія діагнозу. При цьому, як правило, припускається, що опанування методами дослідження хворого і знання симптоматології хвороб дозволять йому правильно поставити діагноз. Проте реальний досвід викладання свідчить, яким далеким є таке припущення від істинного стану справ.

Для досягнення сучасного рівня медичної освіти навчання основам діагностики має бути піднято на принципово інший рівень – рівень розуміння логічної структури діагностичного процесу і логічного взаємозв'язку клінічних ознак, які характеризують сукупність патологічних процесів, що відбуваються в організмі хворого. Нажаль, в межах сучасної медичної освіти в Україні, практично відсутнім є вивчення логічних основ діагностичного пошуку. На наш

погляд, це могло б бути досягнуто шляхом включення в базову загальнолікарську підготовку курсу логіки. Тим самим стало б можливим підвищити ефективність навчання студентів пропедевтичним основам клінічної діагностики, значно скоротивши при цьому момент стихійності і емпіризму у формуванні клінічного мислення лікаря. "Клінічне" - значить призначене для розв'язання медичних завдань діагностики, лікування та профілактики.

Клінічне мислення є процесом специфічної пізнавальної діяльності лікаря. Основу цієї цілком інтелектуальної діяльності складає своєрідний творчий процес обмірковування фактів, котрі отримуються лікарем в процесі обстеження (дослідження) хворого. Одним із завдань, що розв'язуються клінічним мисленням, є розпізнавання хвороб. Цей процес і називається діагностикою. Остання є пізнавальним процесом, який характеризується рядом специфічних рис та труднощів зумовлених тим, що: об'єкт пізнання (здорова чи хвора людина) є надзвичайно складним у багатомірному сплетінні біологічних, психологічних і соціальних особливостей; доволі часто умовою розв'язання діагностичних завдань є дефіцит часу, яким володіє лікар; неповнотою діагностичної інформації; складністю діагностичної інтерпретації симптомів та ознак, що аналізуються, які найчастіше, не є патогномічними, тобто високо специфічними для того чи іншого захворювання.

Ось чому практично вся інформація, котра отримується в ході анамнезу, огляду, пальпації, перкусії, аускультативної діагностики, є відносною або імовірною. Саме відносний та імовірний характер діагностичної інформації зумовлює необхідність використання як конкретно-чуттєвого, так і абстрактно-логічного пізнання, коли кожен новий логічний крок є продовженням попереднього і слугує вихідною передумовою для наступного.

Таким чином, основу пізнавальної діяльності лікаря складає раціональне пізнання яке в свою чергу опирається на загальнологічні закономірності мислення. Щоправда, однією з передумов успішної реалізації пізнавальної діяльності найчастіше виявляється поєднання раціонального і інтуїтивного

мислення. Саме таке поєднання забезпечує прийняття найбільш правильного діагностичного рішення виходячи із конкретної клінічної ситуації. Підсумковим мислимо-конкретним вираженням процесу клінічної діагностики є встановлення діагнозу.

Індивідуальний діагноз конкретного хворого, будучи визначенням персональних особливостей організму пацієнта, іменується клінічним, а діагноз хвороби називається нозологічним. Характеризуючи найзагальніші ознаки захворювання, нозологічний діагноз є деяким абстрактним образом хвороби. Саме тому нозологічний діагноз доволі часто позначають як формальний або абстрактний. Дійсно, на відміну від конкретного клінічного, абстрактний нозологічний діагноз не завжди дає підстави для індивідуалізованого терапевтичного впливу і оцінки його ефективності у конкретного хворого. На його основі важко здійснювати індивідуалізовану профілактику і реабілітацію, а також прогнозувати особливості протікання того чи іншого захворювання у реального хворого. Тим не менше, ні в кого не викликає сумніву необхідність і першорядна значимість правильного і своєчасного розпізнавання нозологічної форми хвороби як найважливішого компонента сутнісної основи і смислосучої конструкції клінічного діагнозу.

Однією з основних цілей діагностики є встановлення (розпізнавання) визначеності нозологічної одиниці. Цей процес розпізнавання здійснюється поетапно: від симптомів до синдромів, а далі – до нозологічної одиниці. Варто підкреслити, що симптоми і синдроми у своїй ізольованості і парціальності є нозологічно неспецифічними. Тільки у взаємозв'язку і проекції на цілісний стан хворого вони ведуть до виявлення визначеності нозологічної одиниці. Остання, у свою чергу, ув'язує різноманіття симптомів і синдромів, усуваючи їх нозологічну невизначеність. Слід зазначити, що симптом набуває якості "знака" хвороби і діагностичну значимість, як правило, у складі структурного цілого більш високого порядку – синдрому. Інтеграція симптомів у синдроми найчастіше здійснюється на основі їх семіотичного аналізу. Семіотичний аналіз симптомів і ознак припускає їх оцінку за мірою достовірності (можливі,

імовірні, визначені, достовірні тощо) і специфічності (неспецифічні, умовно-специфічні, специфічні тощо).

Будучи об'єктивними проявами хвороби і будучи притаманними певному колу захворювань, симптоми і ознаки з більшою мірою достовірності вказують не лише на стан нездоров'я та анатомічну локалізацію патологічного процесу, але й дозволяють припустити приналежність захворювання до порушень тієї чи іншої функціональної системи організму і в більшості випадків вказують на клас хвороб. Таким чином, виявленням умовно-специфічної інформації, більша частина якої репрезентована об'єктивними ознаками, пізнавальний рівень діагностичних суджень піднімається з імовірнісного до визначеного (очевидного) рівня. Тобто з'являється можливість припустити певне захворювання із ряду нозологічних одиниць, що складають той чи інший клас захворювань.

У реалізації висновування діагностичного пошуку з імовірнісного на визначений (очевидний) рівень діагностичних суджень істотна роль належить визначальним ознакам, які виділяються серед набору умовно-специфічної інформації. Так звана специфічна "патогномічна" інформація є притаманною лише певній хворобі і лише їй. Будучи притаманною всім без винятку випадкам даної хвороби, специфічна патогномічна інформація є дійсно відмінною від всіх інших захворювань. Тож, виявлення специфічної патогномічної інформації, яка найчастіше сприймається лікарем як безперечний прояв певної хвороби, дозволяє розглядати діагностичні висновки, що формуються на підставі цієї інформації як такі, що відповідають достовірному рівню діагностичних суджень.

Нажаль, специфічні ознаки хвороб виявляються доволі рідко. Реальність є такою, що переважна більшість симптомів і ознак не є специфічними щодо тих чи інших захворювань. Це й зумовлює необхідність проходження діагностичних суджень лікаря через проміжну сходинку діагностичного пошуку яка веде до синдрому. На відміну від симптому (ознаки) як одиничного (неспецифічного, умовно-специфічного чи специфічного) прояву хвороби, від

симптомокомплексу, як неспецифічної комбінації цих ознак, синдром є специфічною сукупністю взаємопов'язаних симптомів. Синдромна зв'язка окремих проявів хвороби здійснюється на основі "внутрішнього патогенетичного зв'язку" симптомів, що входять до неї. Особливістю синдрому, що відрізняє його від симптомокомплексу як простої суми симптомів, є те, що синдром характеризує одну із сторін сутності хвороби, що розпізнається, і є такою сукупністю симптомів яка не дається органам чуття у готовому вигляді, а тому відображається тільки завдяки мисленню. Тому синтезувати у своїй свідомості виявлені симптоми в синдроми наділяючи останні значеннями ознак окремих сторін сутності хвороби, здатен лише лікар, що володіє глибокими медичними знаннями та сучасною методикою формування і використання найбільш раціональних шляхів діагностичного пошуку.

У підсумку виявляється, що лише тривалий лікарський досвід спроможний заповнити ті прогалини медичної освіти які ще й досі існують в Україні. Водночас життя підтверджує, що самий швидкий, загальнодоступний і економічно вигіршний шлях істотного покращення розпізнавання хвороб лежить не лише через впровадження найновітніших і вартісних методів дослідження, але й через формування у лікарів уміння логічно мислити. Справа в тому, що ефективність будь-якого виду розумової діяльності, в тому числі і діагностичної, багато в чому визначається його логічною правильністю і обґрунтованістю. Виходячи з цього очевидним є той факт, що логічно обґрунтований підхід до осмислення діагностичної інформації є невід'ємною передумовою подальшого розвитку діагностики.

Прагнення до вдосконалення викладання діагностики з використанням різноманітних медико-біологічних дисциплін на основі сучасних логіко-методологічних знань з включенням елементів алгоритмізації і комп'ютеризації, а також застосування різних дидактичних систем навчання в значній мірі відповідає сучасному університетському принципу освіти як найфундаментальнішому у підготовці лікаря. Перспективність даного підходу

бачиться і у його відповідності сучасному рівню розвитку практичної медицини, яка стає все більш технічною, з все більш широким використанням автоматизації медичних процесів за допомогою комп'ютерів. Використання благ індустріалізації медицини в жодному разі не повинно привести до відмови від накопиченого поколіннями "блиску класичної клініки", яка основу лікування бачить насамперед в особистому контакті хворого і лікаря. Навпаки, оснащеність лікаря сучасною технікою і методами звільняє його від рутинних операцій для більш глибокого контакту з хворим і формування цілісної картини його стану.

Вчитися наукам – значить вчитися думати. Отже, вчитися бачити проблему там, де до тебе її раніше не бачили; учитися в тексті зверненому до тебе, бачити не лише повідомлення, а й долучення до таємниць продуктивного діалогу. Думати – це сперечатися з самим собою. Сутність і перевага логіки саме в тому й полягає, що вона описує та аналізує правила всіх форм послідовно-несуперечливого висновування незалежно від того, які реальні смислові змісти висловлювань виражаються в їх логічній формі. Інтуїтивних уявлень про логічність зв'язку висловлювань та строгості визначення понять є недостатнім для впевненості в однозначному розумінні цих зв'язків. Тут необхідно прийняти спеціальні форми процедур, дотримання яких дозволить точно визначити чи наявне відношення логічного слідування між висловлюваннями чи його немає. На щастя, саме наука логіки у прикладному, технологічному втіленні і розвитку своїх відкриттів може істотно допомогти лікарю у нелегкій справі істинно професійного, лікарського мислення. Персональні комп'ютери можуть взяти і беруть на себе левову частку "думки про думку": слідкуючи (і корегуючи) за послідовністю, доказовістю її протікання в кожному конкретному клінічному міркуванні. Це, звичайно, не означає, що мислення лікаря, яке досі було "множинним у єдиному", єдністю інтуїтивно-емоційного і рефлексивно-контрольованого процесів осмислення себе і предметів своєї уваги при передачі комп'ютеру своїх раціональних функцій повністю звільнилось від них і тепер змушене супроводжувати роботу

машини лише емоційно-інтуїтивними сплесками неочікуваних здогадок. Мислення і в цьому випадку залишається самим собою: переживаючим та розуміючим ставленням до себе та до предмета професійної уваги. Але звільнення енергії емоційно-сислової напруги, що виходить на необхідне думці просторове розгортання всіх її варіантів, дозволяє лікарю мислити глибше, емоційніше і проникливіше, тобто смислочуттям своїм проникаючи у неформалізуєми смисли.

Саме тому сучасна логіка може й повинна сприяти подоланню розриву між емоційною і розсудковою спеціалізацією людських здібностей. А для цього лікар має стати не лише споживачем комп'ютерної техніки, але й майстром, що розуміє, як дані і потрібні йому смислообрази професійних знань розгортатимуться у смислосучому просторі логічних формалізмів. Тому так важливо при постійній опорі на реальний, багатозначний і інтуїтивно ясний смисл професійних висловлювань та понять вміти відволікатися від нього в ту мить, коли необхідно осмислити, прослідкувати і відкоригувати формальний хід висновування шуканих результатів. Логіка, а слідом за нею (і на її основі) комп'ютер формують, вивчають, вдосконалюють смислосучий простір думки. Як геометрія не тільки не претендує на вивчення речовин і сил просторово-протяжних тіл, а й можлива як така лише за умови повного звільнення від їх образів і від знання їх фізичних властивостей, так і логіка взагалі і діагностики зокрема не лише не претендує на поглиблення змісту, наприклад поняття "алергія", а, навпаки, вона допоможе в справі його поглиблення і диференціації лише тоді, коли, відволікаючись від змістовних проблем діагнозу, надійно вивірить шляхи і засоби побудови простору думки, адекватного змістовно (в тому числі і інтуїтивно) поставленому завданню.

І ніхто, окрім самого лікаря, не може сформулювати смислове завдання для комп'ютера, ніхто не замінить його у ліжка хворого, як фахівця, що співставляє комп'ютерний варіант діагностування зі змінами в стані хворого. Головне завдання логіки саме в тому й полягає, щоб не сприяти перетворенню лікаря на простого споживача інформації приладів, аналізів і комп'ютера.

Вірніше (що є ще не безпечнішим) в просту "ретрансляючу інстанцію", що передає інструкції машини медсестрам: "ящик, ніби, звелів дати хворому такі-то ліки і здійснити такі-то процедури". Спасіння від цієї загрози – у ставленні до комп'ютера з розумінням тих формалізмів які ви йому віддали, звільнивши себе для власне людського мислення, для напруженої роботи емоційного поля інтуїції і продуктивного інтелектуального синтезу всіх уявлень, ідей і почуттів у предметно-смісловій сфері ваших професійних інтересів.

Логіка потрібна лікарю не для опанування комп'ютером, а для опанування собою як емоційно мислячим фахівцем, для опанування власним мисленням і його культурою.

Лациба В.П., к.іст.н., доцент

доцент кафедри філософії та суспільних наук

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

м. Вінниця, Україна

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Ознайомлення з українським історичним нарративом засвідчує наявність цілого комплексу контраверсійних теоретично-методологічних проблем як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Інтелектуально-гносеологічна незавершеність і перманентні геополітичні виклики, на жаль, не дають змоги досягти адекватного опису цивілізаційної мети ні у коротко - ні у середньостроковій перспективі. Таким чином, формування сучасної концепції історії України виявила досить суттєвий когнітивний дисонанс, тобто суперечливість двох основних підходів.

Національний нарратив розглядав українську історію як становлення українського народу у контексті історично-лінійного процесу. Головними

концептами у даному підході були т. зв. "державотворчі хвилі", пов'язані, насамперед, з національно-визвольною боротьбою - козаччина, гетьманщина, УНР, ЗУНР, новітня незалежність [1]. Спільним для них було досягнення емансипації українців і звільнення від великодержавного шовінізму як російського, польського, а також румуно-мадярських та інших асиміляційних впливів.

Проте національна парадигма української історіографії, здобувши гору в історіографічному змаганні в межах російського і польського наративів, водночас виявила деякі суттєві вади націоналізації української історії. Поза контекстом залишилися не лише важливі аспекти територіальної чи культурної історії, а й чимало самих етнічних українців. Особливо з числа тих, хто не вписувався до національного проекту (т. зв. малоросійські, галицькі та закарпатські москвофіли, полонофіли та ін.).

Сучасні дослідження інтелектуальних та культурних течій в українському історичному наративі засвідчують незрілість і недосконалість національно-ментальної ідентифікації, приписувані соціальним групам національних ідентичностей, яких тоді ще не існувало або не були впроваджені у національну свідомість українців. Події останніх років (російська окупація Криму і Донбасу) лише підтверджують слабкість української ідентифікаційної матриці.

Своєрідною альтернативою національному історичному наративу є спроби написати багатоетнічну та мультикультурну історію України [2] Для них характерне намагання знайти місце особам і подіям, яких у традиційному наративі не було, хоча вони вельми важливі для розуміння минулого й теперішнього України. Уводячи до багатоетнічної історії України персоналії з проросійською орієнтацією, провідних представників польського, єврейського, кримськотатарського культурних відроджень її прибічники прагнуть скласти істотно багатшу мозаїку української історії та замінити ідеологічно-культурну конфронтацію різних етнічних наративів їх більш толерантним співіснуванням. Однак створення багатоетнічної історії не означає вихід за межі національної

парадигми історичного нарративу. Це можна сприймати як своєрідну диверсифікацію методології.

Події і процеси, які відбуваються в Україні протягом останніх років засвідчують уразливість як багатоетнічного так і етнонаціонального підходів у історичному нарративі оскільки змушують мислити в телеологічних категоріях і маргіналізувати неетнічні групи та інституції.

Особливо гостро питання про нову історію України постало у контексті Революції Гідності (2013-2014 рр.), яка сформулювала не лише нову суспільну стратегію, але й нові цивілізаційно-культурні критерії історичного нарративу. Насамперед, це усвідомлення й утвердження України як частини Європи, а не роздільної лінії чи буферної зони між Європою і Євразією. Можна пригадати пророчі слова Івана Франка: "Ми, українці, живий вогник у сім'ї європейських народів і діяльні співробітники європейської цивілізаційної праці". Це стало засадничою основою формулювання цивілізаційного пріоритету в інавгураційній промові Петра Порошенка 7 червня 2014 року: "Повернення України до свого природного європейського стану було омріяне багатьма поколіннями".

Відтак вибір нової геополітичної стратегії України вимагає нових методологічних підходів формування історичного нарративу.

Переживши катарсис у ході Революції Гідності, Україна перетворилась у лабораторію транснаціональної історії всієї Європи. Вона розбудила Європу, вивела західне суспільство зі стану летаргії й паралічу, довела здатність зупинити агресію ядерної Росії.

Створення нової історії України можливе на основі консолідованої і концентрованої ідентифікації не лише як самоототожнення і вільного вибору власних характеристик, але й здатності жорстко і безкомпромісно захищатися. Сучасна ідентифікаційна матриця, що включає такі характеристики і критерії як генеологію, хронотопію, сакралізацію, сенсуалізацію, проспектуалізацію та сек'юритизацію, дасть змогу долучити українську історію до європейського і світового історичного нарративу.

Зрозуміло, що сучасний український історичний наратив все ще далекий від ідеалу української історії як історії частини Європи. Історію України слід переосмислювати, щоб подолати ідеологічні та культурні обмеження імперської та постімперської епохи.

Виходячи з постулату, що Україна - це Європа, потрібно розуміти, що її минуле відбувалося посеред багатоманітних світів, між цивілізаційно-культурними та імперськими кордонами впродовж тисячоліть. Сучасні методи мікро - та макроісторичних досліджень неодмінно зроблять історію України більш повнішою, об'єктивнішою і зрозумілішою, розширивши її життєвим досвідом людей різних національностей, культур, релігій. Головне, щоб українці, говорячи словами Михайла Драгоманова, - "твердо стояли ногами й серцем в Україні, а голови держали в Європі".

Література

1. О.Д. Бойко Історія України. - Київ, 2012; М.В. Лазарович Історія України. - Київ. 2013; Історія України. За ред. В.А. Качкана. - Київ, 2014.
2. П.Р. Магочій Історія України. Київ, 2007; Ю. Мірошніченко, Є. Удовік Русь -Україна: становлення державності. - У 2-х т. - Київ, 2011.

Лукашенко М. В., к. філос. н.,

доцент кафедри філософії

Донецький національний університет імені Василя Стуса

м. Вінниця, Україна

СУЧАСНЕ ОСМИСЛЕННЯ ЕВДЕМОНІЇ В НАУКОВИХ І СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ДИСКУРСАХ

Тема щастя вже тривалий час не полишає рейтинги найбільш пріоритетних напрямків досліджень. Науковці з різних галузей знань шукають

відповіді на питання: «Що робить людину щасливою?» і «Що заважає їй відчувати себе такою?». Винахідники, інформаційні технологи винаходять нові технічні засоби, пишуть програми, позиціонованою метою яких є дати людині відчуття щастя. Лікарі та фармакологи шукають не лише нові антидепресанти, а й «таблетки щастя». Пересічні і непересічні громадяни узагальнюють і поширюють власний позитивний і негативний досвід у соціальних мережах, пишуть книги і дають поради. Працюють в цьому напрямку не лише психологи, психотерапевти і психіатри, а й цілі індустрії щастя. Щороку проводять міждисциплінарні дослідження, конференції. Робота не зупиняється, але фіксується парадоксальність самого процесу у безпрецедентно покращеному світі. Чим більше людство намагається вхопити щастя, тим суб'єктивно примарнішим воно видається. Та чи так це насправді?

За останні десятиліття, коли ведуться статистично достовірні дослідження даної теми, змінився контекст життя. Тривалість життя сучасної людини (на яскравому прикладі американців), порівняно з тими, хто жили 50 років тому, на дев'ять років довше, вона на три роки довше навчається, заробляє в півтора рази більше і має на вісім годин більше для дозвілля на тиждень, але пропорційного збільшення відчуття щастя не відбулося. За словами С. Пінкера, «щастя адаптується до умов середовища, як око, що повертається до заданої точки чи залишається нерухомим, поки люди марнославно крокують гедоністичною біговою доріжкою [4, с. 276-277]. Ю. Н. Харарі також описує динаміку покращення життя сучасних людей (Homo Sapiens) і прогнозує його у найближчому майбутньому (Homo Deus).

Сьогодні війни починаються рідше, ніж коли-небудь у минулому, хоча для нашої країни слово «рідше» не є таким втішним. В аграрному минулому цивілізації від насильства помирало 15% людей, наприкінці індустріального минулого ХХ ст. – 5%, а у наш час – 1%. Від війни, терактів та злочинності гине людей менше, ніж від самогубства. Ще більшу небезпеку становлять хвороби, викликані переїданням та вживанням висококалорійної їжі, що дозволяє частково погодитися з тезою, що «цукор нині небезпечніший за

порох» [6, с. 25]. Плюс гіподинамія, десинхроноз та недосип у постійно освітленому світі робить наше життя і цікавішим, і хворобливішим (викликає цукровий діабет, ожиріння, онкологічні захворювання). Проте успіх у боротьбі з голодом, епідеміями та війнами дозволяє сформулювати, на думку Ю. Н. Харарі, ще більш амбітніші цілі – досягти щастя, безсмертя й божественності, які є «вираженням найвищої цінності сучасної культури: важливості людського життя» [6, с. 32-33].

До головних умов щастя сьогодні, окрім самого життя, все більше належать критерії добробуту: здоров'я, освіта, свобода і дозвілля. Тут неможливо не повернутися у минуле до думок давньогрецьких філософів аби порівняти їхні погляди на необхідні умови щастя. Ключовою фігурою в даному питанні, напевно, є Сократ, з розуміння евдемонії якого взяли свій початок інші напрямки. Так, для нього бажаний стан щастя пов'язаний з етично правильним життям та мудрістю, як найнеобхіднішою чеснотою. Платон і Аристотель, які розвивали цей зв'язок у своїх вченнях, але ставили різні акценти, зупинилися, зокрема, на ідеї всезагального блага і на практиці дванадцяти чеснот, розуму та контексту життя. Для Арістіппа з Кирени та Епікура, думки яких також пов'язані з постаттю Сократа, важливими для досягнення евдемонії є форми тілесного та інтелектуального задоволення, просвітленого гедонізму та практика сталого стану насолоди через контроль над власними бажаннями і передсудами. Для Антисфена Афінського та кініків мудрість, означена Сократом, необхідна і достатня умова евдемонічного життя. А для Зенона Кітійського та інших стоїків, які поважали кініків (як писав Епіктет, «якщо ви не можете бути кініком, то хоча б будьте стоїком»), важливою її умовою є праця над власною особистістю [3, с. 250-251].

Тут необхідно детальніше зупинитися на розумінні стоїками важливих і неважливих речей. В «Короткому керівництві до морального життя» Епіктет розрізняє серед існуючих речей ті, які знаходяться у нашій владі, а які ні. До перших він відносить власні думки, прагнення, бажання і ухиляння, а до других – тіло, майно, репутацію, кар'єру та ін. Тому й єдиним важливим у житті

людини є її особистість, робота над собою. А решта неважливих речей діляться на бажані і небажані. До бажаних належать здоров'я, освіта, багатство, але їхня нестача не може не дати людині працювати над собою і не досягти стану евдемонії.

Отже, якщо філософські витoki евдемонії приводять нас до чеснот та цінностей, то варто звернутися до дослідження Р. Інглхарта – автора концепції постматеріалізму і постмодернізації, який описав зсув цінностей від виживання до самореалізації, свободи і захисту зовнішнього середовища [1]. Так, важливими чеснотами стають творчий розвиток, самоактуалізація та сприяння розвитку іншого, його «інакшості». Як і у стоїків, набувають цінності чесноти участі у суспільному житті, довіра, терпимість, які є демократичними цінностями. Проведений Р. Інглхартом аналіз «Всесвітнього огляду цінностей» – масштабної соціологічної бази даних – показує зв'язок між світоглядною системою переконань та глобальними змінами. На фоні стабільної демократії відбувається постмодернізація – ціннісна перебудова світоставлення людини, яка пов'язана не лише з прийняттям постматеріальних цінностей, а й зі збільшенням довіри між людьми, терпимості та ростом суб'єктивного благополуччя.

Тобто щасливою сьогодні має більше шансів відчувати себе людина, яка живе в країні зі стабільною демократією, економікою та свободою і яка реалізує цінності творчості. Та чи означає це неможливість щастя для людини, об'єктивні обставини якої не дають реалізувати цінності творчості та виконувати своє життєве завдання? В даному випадку необхідно звернутися до робіт В. Франкла, який виокремлював цінності творчості, досвіду і ставлення. У випадку, коли людина може надати сенс своєму життю, «осягаючи Бога, Правду, Красу чи пізнаючи унікальність іншого людського існування через любов» [5, с. 13], яке дає відчуття щастя, вона реалізує цінність досвіду навіть через пасивне сприйняття світу, природи, мистецтва. Сучасні дослідження роботи мозку в моменти сприйняття шедеврів мистецтва підкреслюють думку В. Франкла. Так, у дисертаційній роботі Яна де Маєра за

допомогою найсучасніших методів нейробіологічних досліджень доведено, що активність усіх структур мозку людини (нефахівця), яка дивиться на твір мистецтва, дозволяє абстрагуватися від зовнішніх подразників і зануритися у ці відчуття.

У ситуації біологічної чи соціальної долі, яку неможливо змінити, тобто коли стан здоров'я чи суспільства створюють найбільш скрутну ситуацію для життя і розвитку людини, ще залишається можливість реалізувати цінності ставлення, набуті сенсу через бачення і прийняття долі та страждань. Завдяки цій цінності люди виживали в концентраційних таборах, відчували себе щасливими навіть у хоспісах на термінальних стадіях хвороби.

Чому тоді сучасна людина, маючи ці філософські знання, є небезпечною для самої себе? Можливо відповідь приховується у фонових етичних настановах суспільства відносно того, яке життя має найвищу цінність: будь-яке, повноцінне чи щасливе? Благоговіння перед життям не відповідає установці на сакралізацію лише активного творчого життя і тим паче лише щасливого, до якого сьогодні всі прагнуть, яке всі намагаються вхопити і самим фактом зупинки моментів та їх оцінки роблять це нездійсненим. Саме перепитування самого себе свідчить про нестачу щастя і невірну установку відносно нього.

Тут варто згадати Епіктета, адже у моменти втрати відчуття щастя людина втрачає істину, а на думку філософа, це відбувається не по власній волі, а лише тому, що хибне їй здалося істинним. Така стоїчна позиція при орієнтованості на постійну роботу над власною особистістю, над уміння розрізняти що від нас залежить, а що ні – дозволить сучасній людині відчувати себе щасливою і вдячною за час і світ, у якому вона живе, адже рівень щастя за поступово зростає. А ендогенність щастя, у свою чергу, змінить стосунки у світі, адже такі люди є більш чуйними, щедрими і совісними.

Наприкінці варто згадати ще одну популярну книгу Марка Менсона про парадоксальний спосіб жити щасливо, у якій цінність людини визначається її ставленням не до позитивного досвіду, а до негативного [2, с. 45], у якій

наголошується на відповідальності за події свого життя, їх розуміння та реакції на них. Він змінює погляд на саме прагнення щастя, називаючи пошук більш позитивного досвіду – негативним, а прийняття негативного досвіду – позитивним досвідом, наголошуючи на необхідності перешкод, їх прийнятті та усвідомленні важливих цілей та цінностей, через які можна хвилюватися.

Аналіз сучасного осмислення евдемонії в наукових і соціально-політичних дискурсах свідчить про парадоксальні зміни в оцінюванні відчуття щастя сучасною людиною та дослідниками, які аналізують результати опитувань.

Література

1. Инглхарт Р., Вельцель К. Модернизация, культурные изменения и демократия: Последовательность человеческого развития / Рональд Инглегарт, Кристиан Вельцель; пер. с англ. М. Коробочкина. – М.: Новое издательство, 2011. – 464 с.
2. Мэнсон М. Тонкое искусство пофигизма: Парадоксальный способ жить счастливо / Марк Менсон; пер. с англ. Г. Ястребова. – М.: Альпина Паблишер, 2017. – 191 с.
3. Пильюччи М. Как быть стоиком: Античная философия и современная жизнь / Массимо Пильюччи; пер. с англ. – М.: Альпина нон-фикшн, 2019. – 279 с.
4. Пінкер С. Просвітництво сьогодні. Аргументи на користь розуму, науки та прогресу / Стівен Пінкер; пер. з англ. О. Любенко. – К.: Наш формат, 2019. – 560 с.
5. Франкл В. Лікар та душа: Основи йоготерапії / Віктор Франкл; пер. з англ. Л. Шерстюка. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2018. – 319 с.
6. Харарі Ю. Н. Homo Deus. За лаштунками майбутнього / Ювал Ной Харарі; пер. з англ. О. Дем'янчука. – К.: Форс Україна, 2018. – 512 с.

Марчук І.А., к.пед.н.,

доцент кафедри філософії та суспільних наук

Гулевич А.М.,

ст.викладач кафедри українознавства

Грицун Я.П.,

асистент кафедри отоларингології

Багнюк Н.А.

лаборант кафедри внутрішньої медицини № 1

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

м. Вінниця, Україна

Притолюк Н.А.

Вінницький коледж будівництва і архітектури

Київського національного університету будівництва і архітектури

м. Вінниця, Україна

МЕНЕДЖМЕНТ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ

Сучасний менеджмент претендує на те, щоб формувати філософію функціонування та розвитку постіндустріального суспільства. Аналіз «філософії менеджменту вищої освіти» як складової наукової дисципліни має принципове значення для розуміння напрямів застосування менеджменту у вищій освіті як соціального та культурологічного явища.

Поняття *менеджмент* має різні трактування: процес постановки і досягнення цілей за допомогою мобілізації праці людей, їх інтелекту, мотивів поведінки, а також за допомогою фінансових і технічних ресурсів; управління бізнесом через філігранну роботу з людьми; спеціальний вид управлінської діяльності, заснований на роботі з людьми; уміння добиватися поставлених цілей, використовуючи працю, інтелект, мотиви поведінки інших людей; управлінська функція, вид діяльності з керівництва людьми в найрізноманітніших організаціях; галузь людського знання, що допомагає здійснити цю функцію [2].

За визначенням основоположника мистецтва управління Майкла Мескона, менеджмент – це процес планування, організації, мотивації і контролю, необхідний для формулювання і досягнення організаційних цілей. Найбільший теоретик у галузі менеджменту і організацій Пітер Друкер пропонує інше визначення менеджменту – це особливий вид діяльності, що перетворює неорганізований натовп в ефективну, цілеспрямовану і продуктивну групу. На цій посаді менеджмент є як рушійною силою соціальних змін, так і об'єктом серйозних соціальних інновацій. У підсумку саме менеджмент більше, ніж щось інше, є причиною найбільш неймовірного феномена цього століття: вибуху освіти. Чим більше у суспільстві високоосвічених людей, тим більше вони залежать від організації [3, с. 27].

Менеджмент як вид загальної людської діяльності існує відтоді, відколи виникла необхідність у спільній діяльності людей. За висловом нобелівського лауреата Г.Саймона, коли дві людини спільними зусиллями пересувають камінь, який поодиноці з місця не зрушити, виникає зародження менеджменту як загальнолюдської практики. Проста дія набуває двох основних властивостей: мети (пересунути камінь) і спільності (декілька чоловік об'єднують свої зусилля для виконання завдання, яке нездійсненне без такого об'єднання). Відтак менеджмент у найширшому сенсі може бути визначено як діяльність групи людей, що поєднують свої зусилля для досягнення спільної мети.

Менеджмент вищої освіти – є однією зі складових успішної діяльності та ефективної організації закладу вищої освіти для досягнення конкретної мети – ефективної підготовки конкурентоспроможного фахівця певної галузі знань. Отже, мета менеджменту вищої освіти полягає у тому, щоб освітні послуги були якісними, доступними, сучасними та забезпечували динамічну конкурентоспроможність випускників на ринку праці.

Філософія менеджменту вищої освіти полягає у сукупності принципів, цінностей і переконань, заснованих на тому, що ефективність діяльності закладу вищої освіти залежить від ступеня задоволення попиту на певні спеціальності.

Аналіз літературних джерел показує, що традиційні підходи вимагають постійного перегляду сутності утворення і керування освітніми установами. Спроби пристосування традиційних принципів до нових потреб суспільства не можуть забезпечити дієвості старих принципів і методів.

Відсутність простих відповідей не означає, що пояснити успіх неможливо і що певних методів добитися його не існує. Є безліч методик, процедур і концепцій, які довели свою ефективність. Відсутність простих відповідей означає лише, що не існує методів, які будуть ефективні в усі часи і для всіх та кожного, і що те, що дозволяло домогтися успіху в минулому, в майбутньому цілком може не спрацювати [3, с. 17].

Менеджмент вищої освіти може бути представлений у формі циклу, який може періодично повторюватися. Ефективність діяльності закладу вищої освіти починається з інформаційно-аналітичного дослідження, на основі якого здійснюється поточне і стратегічне планування, розробляється концепція для отримання ліцензії на нову спеціальність, формуються необхідні документи відповідно до законодавчої бази України, організується рекламна кампанія серед випускників загальноосвітніх закладів, прораховується фінансові витрати, матеріально-технічне та інформаційне забезпечення спеціальності, вивчається думка стейкхолдерів, здійснюються інші дії, що допомагають так би мовити «розкрити» спеціальність, нарешті, на підсумковому етапі оцінюється ефективність усіх управлінських заходів – акредитація освітніх програм та акредитація спеціальності.

Менеджмент освіти – це цілераціональна діяльність менеджера у сфері організації та координації навчально-виховної роботи у межах навчальних закладів освіти, системах державного і місцевого самоврядування, регіональних, галузевих органів управління освітою, громадських спостережних рад та організацій з метою розвиваючої підготовки дитини у системі дошкільної освіти, якісної загальноосвітньої підготовки учнів у системі середньої ланки освіти, спеціалізованої підготовки майбутніх молодших

спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів, магістрів та фахівців вищої кваліфікації у системі вищої професійної освіти [4].

Історія соціально-філософської думки знає чимало проектів створення процвітаючих суспільств на основі визначення тієї чи іншої інтегративної цінності – розуму, знання, справедливості тощо. Як правило, таким проектам завжди бракувало механізмів забезпечення інтеграції соціальних зусиль для досягнення декларованої цінності. У цьому відношенні філософія менеджменту освіти має очевидні переваги, оскільки базова інтегруюча цінність – потреба людини спирається на дію стохастичних механізмів розвитку ринкового суспільства і механізми саморозвитку самої людини. Соціально-організаційною новацією є синтез вказаних механізмів за рахунок перенесення смисложиттєвих основ цілепокладання індивідів у структуру діяльності організацій.

Сучасний менеджмент вищої освіти вимагає всебічної соціально-філософської рефлексії, тому що інші сучасні наукові підходи до аналізу цього явища через їхню однобічність та фрагментарність є недостатніми для розуміння його сутності та змісту, а відтак і для ефективної управлінської практики. Передусім йдеться про зміну парадигми менеджменту освіти в умовах переходу людства до інформаційного суспільства, відмінною ознакою якого стала людиновимірність та студентоцентризм. Філософія освіти має розкрити суть терміну «менеджмент вищої освіти» та його зв'язки з родовим поняттям «управління», а також такими видовими поняттями, як «управління технічними системами», «управління біологічними системами», «адміністративний менеджмент», «соціальне управління», «управління соціальними процесами» та ін., які сьогодні є недостатньо дослідженими.

Існують загальноновизнані школи менеджменту: американська, японська та європейська. Японський підхід до менеджменту освіти за своєю сутністю концептуально відрізняється від американського, що пояснюється різним світоглядом, тобто поглядом на роль і місце людини у світі і Космосі, типом мислення, філософією організації життя людини, природою соціокультурного середовища. Японська система освіти визнає людину невід'ємною часткою

Космосу, яка не повинна порушувати рівновагу, а американська і європейська вважають людину центром організації Всесвіту, тому вона має діяти прагматично на користь власного інтересу.

За цими школами накопичено багато корисного, що можна розумно використовувати після творчого опрацювання у нашій державі, зокрема:

- *американська школа* – ініціативність, високий професіоналізм, рішучість, організованість та діловитість;
- *японська школа* – непідробна турбота про кожного робітника, згуртованість, наполегливість, бажання досягнути досконалості, внутрішньої гармонії, соціально безпечного характеру виробництва;
- *французька школа* – гуманність організаційної культури, висока культура спілкування;
- *німецька школа* – раціоналізм, пунктуальність, розумна концепція комфортного добробуту для всіх.

Не зважаючи на відмінності ці школи об'єднує загальний підхід до принципів наукового менеджменту:

- увага до людини, формування умов для розкриття її потенціалу;
- виявлення інтересів людини, потреб і сподівань;
- пошук і розпізнавання елементів національної історії, культури, традицій для формування сучасної системи управління;
- створення відповідних умов для того, щоб у людини була можливість завдяки старанній праці задовольнити свої потреби;
- об'єднання працівників навколо загальної мети;
- забезпечення безперервного професійного навчання.

Опрацьовуючи український стиль менеджменту освіти, слід зважати ще й на такі ментальні критерії: стиль життя українців – відданість справі, захоплення індивідуальною спрямованістю, домашні клопоти – на другому плані; характерна риса українців – обачність; форма ділових стосунків – контакти, переважно формальні; процес прийняття рішень: згори вниз – швидко, а знизу вгору – повільно, за ієрархічною структурою.

Філософія менеджменту вищої освіти впроваджує розуміння системи соціальних взаємовідносин як безперервної взаємодії взаємозалежних та взаємозацікавлених індивідів не лише щодо обміну цінностями, а й щодо обміну видами діяльності і взагалі організації всієї системи соціально активної життєдіяльності. Тут вносяться дві новації – це активність самого суб'єкта споживання при задоволенні власних потреб та формування системи взаємодії нескінченно мережного характеру в дусі методології «динаміки поля». Впроваджується механізм досягнення цілісності соціально-економічного цілепокладання на рівні організацій, а відтак – і суспільства, що з них складається. Це – одна з найважливіших проблем соціально-філософського характеру, оскільки створення механізмів узгодження соціальних інтересів і забезпечення єдиного ціннісного фундаменту функціонування і розвитку суспільства завжди вважалися пріоритетною метою соціальних наук.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004.
2. Головатий М. Ф. Освіта України: зупинитися і оглянутися // Болонський процес: перспективи і розвиток у контексті інтеграції України в європейський простір вищої освіти: Монографія / За ред. В. М. Бебика. — К.: МАУП, 2004.
3. Майкл Х. Мескон, Майкл Альберт, Франклин Хедоури. Основы менеджмента. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2006. – 594 с.
4. Філософська рефлексія явища менеджменту освіти: [електронний ресурс] - <http://samzan.ru/209300>

Мельник Л. М. канд. політ. наук, доцент,
завідувач кафедри теоретико-правових та соціально-гуманітарних дисциплін

Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРАВА ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ»

В умовах інтеграції України в європейський культурно-освітній простір актуалізується набуття системою освіти України ознак європейської системи. Важливою з таких ознак є демократизація освіти, тому й постають нові вимоги та підходи до вирішення проблем освіти та виховання.

Сучасному здобувачеві вищої освіти надаються нові можливості для розвитку, саморозвитку і самореалізації. Водночас має посилитися і відповідальність здобувача вищої освіти і до самого себе, за реалізацію цих можливостей, за власне життя, за свій внесок у забезпечення ефективності та гармонійності життєдіяльності суспільства, конструктивного характеру перетворень, які у ньому відбуваються. Вища освіта має спрямовувати особистість на здатність і готовність реалізувати свій життєвий і соціальний вибір, нести за нього відповідальність перед своєю державою.

Сьогоднішня особистість має бути здатною до конструктивного досягнення успішної життєдіяльності в плинному та мінливому суспільстві, самостійного і свідомого вирішення складних завдань, що породжуються інформаційними, економічними, соціальними, політичними, культурно-релігійними процесами ХХІ сторіччя. Постає необхідність у формуванні загальних компетентностей особистості, які необхідні особистості для особистої реалізації та розвитку, активного громадянського життя, соціальної єдності. У сучасному мінливому світі необхідною складовою життєвого успіху є творчий підхід та інноваційне мислення. Упровадження компетентнісного підходу є невід'ємною складовою сучасної інноваційної парадигми освіти.

Вивчення навчальної дисципліни «Філософія», дозволяє формувати здобувача вищої освіти як багатогранну гармонійну особистість, професіонала, здатного розкрити і реалізувати власний потенціал, зокрема лідерський, а не лише як вузького спеціаліста, що призвело б до стандартизації особистості. Слушною з цього приводу є думка Є. Бистрицького: «Філософія як дисципліна – універсальна, всезагальна. Без викладання її ми матимемо натаскано-навчених не дуже чи зовсім не здатних самостійно і творчо думати. Філософія, про що знають у розвинутих країнах та про що свідчить сам історичний генезис наук, є базовою дисципліною для всіх наукових дисциплін» [2].

Адже в новому тисячолітті затребуваний креативно мислячий фахівець, що вміє творчо вирішувати професійні завдання в сфері професійної діяльності. Більше того, ринок праці вимагає критично, логічно, аналітично мислячого юриста. Це можливо досягнути лише на основі бачення своєї спеціальності в системі наукового знання, уміння керуватися у своїй діяльності загальнолюдськими ціннісними орієнтаціями, тобто готовність до дискурсу.

Як переконує Г. Балл під час вивчення дисциплін гуманітарного циклу здобувачі вищої освіти засвоюють систему базових загальнолюдських (духовно-моральних, історичних та культурно-гуманітарних) пріоритетів і цінностей, зокрема любов як принцип буття, сенс здорового способу життя людини, її місце та ціль у житті, саморозвиток та самовдосконалення, почуття обов'язку, свобода творчості [1, 3-4].

Вагоме місце займає філософія у формуванні загальних компетентностей у підготовці правника. Відомо, що право як сфера людської діяльності взаємозв'язане з філософією. Фундаментальні проблеми права, такі свобода і рівність, справедливість, відповідальність, одночасно являються і філософськими питаннями, а їх рішення пов'язане з філософською проблематикою. Відповідно, право просякнуте «філософським духом», так звана «філософія на практиці».

Так, навчальна дисципліна «Філософія» направлена на вивчення законів гармонійної взаємодії природи і суспільства, виховання гуманістичного

мислення, активної громадянської позиції, уміння приймати рішення у нестандартних ситуаціях, розвиток творчого потенціалу особистості, терпимість до чужої думки [4], що є важливим для подальшої професійної діяльності фахівця права.

Більше того, не менш важливо для майбутнього юриста те, що навчальний курс «Філософія» спрямований також на формування морально-патріотичних цінностей особистості. Методологічним базисом національно-патріотичного виховання здобувача вищої освіти є базисні положення теорії пізнання, філософські положення про діалектичний зв'язок процесів і явищ об'єктивної та суб'єктивної дійсності, про особистість як суб'єкт пізнання, теоретичне та практичне освоєння дійсності.

Вказуючи на важливість філософії у формуванні загальних компетентностей майбутніх фахівців права доцільно зважати на програмний документ «Паризька декларація з філософії», який був прийнятий у лютому 1995 року на міжнародному симпозіумі ЮНЕСКО «Філософія і демократія у світі». У прийнятій на симпозіумі декларації зазначається: «Розвиток філософських дискусій в ході навчання, тренуючи здатність судження людей як фундаментальну для будь-якої демократії, має істотне значення в їх формуванні як громадян» [3, 187-190].

Отже, показниками оволодіння загальних компетентностей фахівців права стане усвідомлення високого гуманістичного сенсу своєї майбутньої професійної діяльності, адже в його основі є не просто «людина», а, насамперед, зв'язки «людина й світ», «громадянин і суспільство», «права та обов'язки» тощо. Уміння юристом філософськи обґрунтувати свою теоретичну позицію і в результаті практичне рішення, саме це і є ознакою високого професіоналізму і громадянської чесності сформованого правника.

Література

1. Балл Г.О. Гуманістичні засади педагогічної діяльності / Г.О. Балл - К. Педагогіка і психологія, 1994. - С. 3-4].

2. Бистрицький Є. Чому філософія має бути обов'язковою дисципліною у вишах та академічних інститутах [Електронний ресурс] / Є. Бистрицький. – Режим доступу: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/bystrytsky/54c84e4990b7f>
3. Заключение международного симпозиума «Философия и демократия в мире». Дом ЮНЕСКО. 15 – 16 февраля 1995 г. // Вопросы философии. – М., 1995. – №8. – С 187-190 с.
4. Мельник Л.Н., Харьковщенко Ю.Е. Интерактивные методы обучения во время преподавания философии как средство развития креативного мышления студентов
https://elib.belstu.by/bitstream/123456789/29454/1/Mel%27nik_Interaktivnyye%20metody.pdf

Мельник В. М.

асистент кафедри політології

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

викладач кафедри філософії та суспільних наук

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова

м. Вінниця, Україна

ПОЛІТИЧНА АНТРОПОЛОГІЯ ЯК ФОРМА СВІДОМІСНОЇ ДЕФІНІЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ: ОКЦИДЕНТАЛЬНИЙ ВИМІР

Оскільки ще французький філософ Рене Декарт запропонував вивчати пізнання через призму методології редукції [6, с. 7], то свідомість, на думку сучасної дослідниці Б. Пфау-Еффенгер, має знаходитись в центрі політичної науки [38, с. 220]. За Ж. Баландье, підвести політологію до «свідомісної дефініції» має якраз політантропологія, як самостійна наукова дисципліна [1, с. 32-48]. На відміну від Едварда Еванса-Прічарда, котрий ще 1940 р. визначив політичну антропологію як польову, етноантропологічну схему пізнання

політичної реальності [26, р. 19-21], сучасні окциденталісти більше уваги звертають на синтез ідей Д. Істона та Б. Андерсона, де превалюють уявлювані, а не об'єктивно існуючі спільноти та відкидається можливість конкретизації антропологічного пізнання [48, р. 10]. В свою чергу, Девід Істон завжди наголошував на об'єктивності, що робить політичну науку справді «парадигмально сцієнтитською» [25, р. 1052; 42, р. 69]. Відповідно, до цих пір, у академічних колах спостерігається явище, котре ми характеризуємо як когнітивний дисонанс політантропологічного окциденталізму.

Південноафриканський політичний антрополог Мейер Фортес в 1940 р. підкреслював: свідомість є екзистенційною наскрізною ниткою, пов'язуючи різнобічні сфери життєдіяльності людини в систему соціально-політичних структур та функцій [27, р. 103]. Фортес активно посилався на антропологічні праці Франца Боаса [18], постулюючи методологічний пріоритет лінгвістичного еміс-підходу [27]. Втім, зазначимо, що ще сам Франц Боас (фундатор психоантропології), посилався на справедливість картезіанських тверджень про існування «вроджених ідей» [18, р. 100], аналіз яких дозволяє здійснювати вивчення та «реконструкцію» чистої свідомості людських спільнот [18, pp. 104-105].

На відміну від Ф. Боаса, М. Фортес вважав: політична антропологія повинна сконцентруватись навколо *«реконструкції політичної свідомості спільнот»* [27, р. 38] (Баландьє називав це «політичним прочитанням суспільств» [1, с. 7]). Досягти ж об'єктивності, на думку Фортеса, можливо лише шляхом інтеграції підходів «включеного вивчення локальних спільнот» та «зовнішнього спостереження за універсалізацією локальних принципів» [27, pp. 15-45]. *Відтак, локальні політичні традиції здатні набувати універсального (всесвітнього) значення і, навпаки, універсальні політичні традиції і процеси мають тенденцію до локалізації в процесі хронологічного поступу історичного процесу.* Співвідношення цих правил, на матеріалі аналізу варіативності типів політичної свідомості, за його твердженням, складає предмет політичної антропології [1, с. 50-57].

Британський політолог та антрополог Бенедикт Андерсон (1936-2015) висловив свою концепцію в книзі «Уявлювані спільноти» (1991), назвавши всі етнічні організми результатом соціально-культурного конструювання колективної свідомості, де населення усвідомлює себе в якості частини цілого [16]. Втім, аналогічне твердження висловлював до Андерсона ще один із фундаторів політичної антропології, професор Едмунд Ліч, вивчаючи політичні традиції Південно-Східної Азії [37].

Відтак, і Андерсон [16], і Ліч [37] звернули увагу на принцип конструювання, що домінує в усіх соціально-культурних структурах [16, р. 187; 37, р. 125]. Отже, якщо ми сприймемо за аксіому поняття про конструювання соціальних структур, то і політика, за Е. Лічем, повинна називатись «об'єктом конструювання» [37, рр. 2-3]. Погляди обох політантропологів знайшли відображення в спеціальній монографії Йозефа Лентша (2019). Втім, основним провідником політантропологічного конструктивізму став французький філософ, культуролог і політолог Клод Лефор (1924-2010), чия спеціальна праця в царині теорії політичної антропології стверджує можливість маніпулювання масовою свідомістю в умовах тоталітарного державного будівництва та використовує широкий масив емпіричних спостережень (зокрема, огляд французької політичної дійсності вішістського та голлістського часів) [5].

На думку К. Лефора, тоталітарні режими отримують змогу ефективно маніпулювати великими популяціями лише в тих випадках, коли вони «грамотно» використовують «благодатний ґрунт політичних традицій» [5, с. 274]. З цієї точки зору, показове його дослідження під назвою «Політичні нариси ХІХ-ХХ століть», лейтмотивом якого виступають два ключові поняття – «політична свідомість» і «політична традиція» [5, с. 5-12, 327].

Лефорівська політична антропологія стверджує «правильність» використання нацистами традиціоналістичної риторики, адже пропаганда й агітація врешті привели НСДАП до влади у Веймарській республіці [5, с. 274-326]. Однак, ця теза, сприйнята в «Столітті екстремізму» Е. Гобсбаума (1991)

[32, с. 105-133], рiшуче вiдкидалась нiмецькими полiтологами. Згадуванi полiтичнi теоретики Р. Гелен, М. Грейффенхаген, Б. Фауленбах, В. Мазер пiдкреслювали: нацистськi iдeї завоювання «життєвого простору» та масштабних репресiй за етнiчною ознакою нiколи не були властивi нiмецьким полiтичним традицiям i, тим паче, полiтичнiй свiдомостi нiмецької нацiї [2; 7]. Насправдi, гiтлерiвськi iдеологеми ближчi «схiдним деспотiям», аниж «iстинно» європейському народу [2, с. 124-125].

Разом iз тим, спостерiгаємо цiкаве твердження: iдеологiя «расової сегрегацiї», на думку М. Грейффенхагена, була абсолютно аналогiчною англосаксонським (британським, американським, пiвденноафриканським, австралiйським) практикам приниження та експлуатацiї колонiзованих народiв [7; 9; 10]. Заглиблюючись в нiмецьку полiтологiчну лiтературу, можемо знайти велику кiлькiсть аргументiв нiмецьких вчених з приводу несправедливостi засудження «виключно нацистської iдеологiї» Нюрнберзьким трибуналом [33; 35]. Як вказують дослiдники, бiльшiсть «англосаксонських полiтичних iдей» також толерували i пропагували здiйснення злочинiв проти людства та людяностi [33, с. 390-445]. Показовим вважається приклад британських концтаборiв, влаштованих у Пiвденнiй Африцi пiд час англо-бурської вiйни (1899-1902 рр.), який сьогоднi здобув значення об'єкта полiтико-антропологiчного вивчення [23].

Очевидно, що нiмецьким полiтологам складнiше прийняти думку про об'єктивнiсть полiтичної життєдiяльностi та прiоритет використання полiтичних традицiй пiд час конструювання державної / партiйної полiтики [7]. Полiтолог Катажина Концка дослiдила сучасну нiмецьку лiтературу та прийшла до «антропологiчно невтiшного» висновку: «використання минулого» сучасними нiмецькими вченими вiдбувається дуже слабко та не системно, у той час, як польська полiтична й iсторична наука повнiстю будуються на абсолютизацiї й аксиоматизацiї полiтичних традицiй [36, рр. 150-158].

Менш теоретизовано, головнi постулати окциденталiзму зумiв викласти Джонатан Спенсер у монографiї «Антропологiя, полiтика i держава» (2007),

розглянувши неоднозначні процеси демократизації Південної Азії [40]. Відповідно до його наукової схеми [40, pp. 60-90], ***пропонуємо визначити базові принципи співвідношення конструктивізму й універсалізму в політичній антропології.***

По-перше, конструктивізм у політичній антропології окцидентального спрямування розглядається як система «уявлених» інститутів [39, р. 7]. Відповідно до політантропологічного конструктивізму, політичні інститути є такими ж структурами, як і етнічні організми, але, на відміну від останніх, здатні впливати на внутрішнє життя та зовнішні стосунки етносів [41, р. 303]. Самі інститути, у відповідності з концепцією Г. Моски, борються одне з одним за здобуття політичної першості та підвищення власної ролі [82, с. 391]. Відтак, окремі політичні інститути, відповідно до теорії Д. Істона, набувають значення самостійних структурних елементів соціально-культурного життя [4, р. 367]. Виникаючи в образному («семіотичному») контексті певної культури, за Г. Алмондом, політичні інститути історично розвиваються та займають конкретне положення на драбині соціальної ієрархії [15]. Відповідно до «психологічного положення» на цій драбині, політичні інститути впливають на політичну свідомість населення [13, р. 45]. При цьому, політична установа / партія / організація, як різновид політичного інституту, починає «сама себе усвідомлювати», почуває себе самодостатньою [12, р. 7]. Прості партійні приклади – НСДАП в Третньому Рейсі чи КПРС у СРСР протягом ХХ століття, сучасні партії консерваторів та лейбористів у Великобританії, сучасні партії республіканців та демократів у США. Самоусвідомлення може бути як позитивно-вираженим, так і негативно-вираженим; як політично-легітимним, так і політично-фіктивним [21, pp. 28-43]. Прикладами політично-легітимних інститутів виступають перелічені вище партійні структури. Прикладами політично-фіктивних інститутів виступають «failed states parties» – партії у «невдалих державах».

По-друге, універсалізм у політичній антропології окцидентального спрямування розглядається як продуктивний синтез «уявлених» політичних

інститутів [22, р. 9]. Тобто, користуючись вказівками Г. Алмонда, політантропологи визнають існування локальних політичних традицій, вивчення котрих, однак, має призвести до встановлення єдиних закономірностей позитивного глобального поступу [24, р. 237]. «Політичний універсалізм», за О. Гольденвейзером, має еволюційну сутність [1, с. 21]. Він завжди розвивається, що доведено зміною й трансформацією політичних ідеологій, названих провідним вітчизняним ученим Л. Губерським ключовими патернами соціально-культурного життя [3, с. 3-17]. Втім, вивчення локальностей і внутрішніх відмінностей політичної життєдіяльності людського виду, за А. Сові, є «екзистенційно необхідним» [47, р. 19]. *Політантропологічна діяльність спрямована якраз на здобуття інформації про всі світові політичні практики* [1, с. 180-189]. Лише у випадку їхнього абсолютного пізнання, вважав Д. Геллнер, можна буде вести мову про формування універсальної лінії політичної діяльності [28, pp. 11-12] (наддержавної, наднаціональної урядової системи, що контролювала б національні уряди з метою недопущення війни, економіко-екологічних та міжгрупових конфліктів; М. Яхтенфукс ототожнює таку «систему» із так званою доктриною «світового уряду» [11, с. 9-32]).

Головна теза універсалізму, як теоретико-методологічного маркеру окцидентального виміру політантропології – будь-який політичний процес має аналогії в інших соціально-культурних середовищах [14, pp. 129-148]. *Відтак, існують універсальні способи розв'язання політичних криз* [5, с. 230]. Вони передбачають наявність у політика / державного управлінця достатньої волі та, особливо, ерудиції для віднайдення ефективних рішень в інших політичних середовищах та для адаптації позитивних прикладів цих рішень у конкретних культурних умовах «своєї» спільноти [2, с. 350-354; 8, с. 132-135; 17, pp. 321-326].

По-третє, поєднання універсалізму й конструктивізму політантропологами-окциденталістами робить можливим зазначену «адаптацію» позитивних прикладів виходу з політичних криз у конкретних

соціально-культурних умовах [41, р. 300]. Головне – це знання типології соціальних реакцій на той чи інший політичний символ. Якщо реакція деструктивна – ключ до вирішення проблеми підібраний неправильно. Якщо реакція конструктивна – ключ правильний. Головне, щоб «ключ» був достатньо адаптований до реакції мас, щоб він не видавався масам чужим та екзистенційно неприйнятним. Слепе копіювання іноземного політичного досвіду, в цій парадигмі, розглядається як програш політика. Лише пристосування досвіду до реактивних потреб «своєї» маси визнається правильним [43, р. 265].

Нідерландський політантрополог Хенк Весселінг звертав увагу на деконструкцію глобальної політичної етики [48]. В парадигмальному вимірі політичної антропології, як окциденталістами, так і орієнталістами, справедливим й етичним визнається те, що притаманне локальній спільноті та затверджено політичними інститутами конкретної локальної спільноти [1, с. 182]. З Весселінгом погоджується валенсійсько-каталонський політантрополог Фустер-і-Уртельш, котрий у багатьох наукових та літературно-публіцистичних творах викривав несправедливість іспанського володарювання й використання урядовим центром виключно кастильсько-галісійських політичних традицій у конституційних відносинах «центр-периферія». Популярні екскурси Фустера-і-Уртельша є сьогодні актуальними, так як знаходять позитивну оцінку серед діячів каталонського сепаратистського руху [49, р. 422; 44, pp. 361-388; 45, pp. 77-89; 46, pp. 257-281].

Німецький політантрополог В. Мазер підкреслив: політична наука має спрямовуватись вбік ідейної інтерпретації національної історії для продуктивного зростання в майбутньому [7, с. 104]. Це твердження робить окцидентальний вимір політантропології неоднорідним, оскільки німецькі вчені переважно критикують конструктивізм і пропагований англійськими, французькими, американськими, південноафриканськими вченими «пошук об'єктивності» [35]. Німецьких фахівців із «західною політологічною спільнотою» (визначення Тібо Бонкура [20, р. 12]) поєднують затятий

інституціоналізм і підтримка тези про «статичну політичну» [19, pp. 366-381]. Обережно уникаючи ідеологізації у превалюванні «статичної політичної», німецькі політантропологі звертають підвищену увагу на неомарксистську теорію інтерпретацій К. Гірца та Е. Гобсбаума [29; 30; 31; 32]. Їх цікавлять насамперед *символи продуктивності політики*, найголовнішим серед яких вважається «зростання матеріального блага населення» [8, с. 52-55] (найчастіше використовуваний образ у політичній агітації [2, с. 360-365; 4, с. 335; 7, с. 542-550]).

Статична політична, на наш погляд, якраз і є тим проявом економізму, що сполучає між собою німецькомовну, франкомовну й англійськомовну політико-антропологічні спільноти науковців. Ще Ж. Баландьє та К. Лефор підкреслювали: розходження між західними політичними антропологами за характером, змістом і глибиною аналізу, оцінки, визнання функціональності тих чи інших структур політичної, критично шкодить популяризації цієї наукової дисципліни в широких академічних колах [1, с. 24-30; 5, с. 5-12].

Література

1. Баландьє Жорж. *Політична антропологія*. Пер. з франц. О. Хоми. К.: «Альтерпрес», 2002. 252 с.
2. Гелен Райнхард. *Война разведок. Тайные операции спецслужб Германии. 1942-1971*. М.: ЗАО Центрполиграф, 2004. 428 с.
3. Губерский Л. В. Идеологические стратегии и гуманитарные ценности. *Вестник Московского университета. Серия 12: Политические науки*. 2013. Вып. 1. С. 3-17.
4. Кириллюк Ф. М. *Історія зарубіжних політичних вчень Нової доби*. К.: Центр учбової літератури, 2008. 414 с.
5. Лефорт Клод. *Форми історії. Очерки политической антропологии*. пер. с фр. В. Ю. Быстрова. СПб: Наука, 2007. 342 с.
6. Лопатин Лев. Декарт, как основатель нового философского и научного мировоззрения. Лопатин Л. М. *Философские характеристики и речи*. М.: АСТ,

2000. С. 3-37.

7. Пленков О. Ю. *Мифы нации против мифов демократии: немецкая политическая традиция и нацизм*. СПб: Изд-во РХГИ, 1997. 576 с.

8. де Сото Ернандо. *Загадка капіталу. Чому капіталізм перемагає лише на Заході і ніде більше*. К.: Ніка-Центр, 2009. 232 с.

9. Токарев С. А. Расистские теории XIX – начала XX в. *Расы и общество*. М.: Наука, 1982. С. 21-33.

10. Эванс-Причард Э. *История антропологической мысли*. М.: Восточная литература, 2003. 358 с.

11. Яхтенфукс Маркус, Колер-Кох Беата. Урядування та створення інститутів. *Європейська інтеграція*. Укладачі: Маркус Яхтенфукс, Беата Колер-Кох. Переклад з німецької М. Яковлева. К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 9-32.

12. Adams R. N. *Energy and Structure: A Theory of Social Power*. Austin: University of Texas Press, 1975. 353 pp.

13. Aidan S. Orientations in Political Anthropology. *Canadian Journal of African Studies / Revue Canadienne des Études Africaines*. 1969. Vol. 3, No. 1, Special Issue: Rural Africa. pp. 42-52.

14. Allen Jafari, Jobson Ryan C. The Decolonizing Generation: (Race and) Theory in Anthropology since the 1980s. *Current Anthropology*. 2016. Vol. 57 (Issue 2). pp. 129-148.

15. Almond Gabriel A., Verba Sidney. *The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton. NJ: Princeton University Press, 1963. VIII+562 pp.

16. Anderson Benedict. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso Editions, 1983. 224 pp.

17. van Beek Ursula, Fuchs Dieter, Klingemann Hans-Dieter. The Question of Legitimacy in Contemporary Democracies. Ursula van Beck (ed.) *Democracy under Threat: a Crisis of Legitimacy?* New-York: Palgrave Macmillan, 2019. pp. 321-336.

18. Boas Franz. Some Recent Criticisms of Physical Anthropology. *American*

Anthropologist. 1899. Vol. 1 (No 1). pp. 98-106.

19. Boncourt Tibaud. Is European political science different from European political sciences? A comparative study of the *European Journal of Political Research*, *Political Studies* and the *Revue Française de Science Politique* 1973-2002. *European Political Science*, vol. 7, no. 3, 2008, p. 366-381.

20. Boncourt Tibaud. *A History of the International Political Science Association*. Montreal: International Political Science Association, 2009.

21. Bondarenko Dmitriy. The Past Never Dies: Historical Memory of the Slave Trade and Relationship between African Americans and Contemporary Migrants from Africa to the US. In Tanya Lyons (ed.). *Conference Proceedings. "Africa: Moving the Boundaries"*. 39th Annual African Studies Association of Australasia and the Pacific (AFSAAP) Conference, 5-7 December 2016, The University of Western Australia. AFSAAP, 2017. pp. 28-43.

22. Bonilla Yarimar, Rosa Jonathan. #Ferguson: Digital Protest, Hashtag Ethnography, and the Racial Politics of Social Movements in the United States. *American Ethnologist*. 2015. Vol. 42 (Issue 1). pp. 4-17.

23. Comaroff Jean. *Body of Power; Spirit of Resistance: the Culture and History of a South Africa People*. Chicago: University of Chicago Press, 1985. 276 pp.

24. Dupré Jean-François, Medeiros Mike. Assessing the Influence of Ideologies on Vote Choice in an Ethnoterritorial Context: the Case of Taiwan. *Political Science*. 2018. Vol. 70. Issue 3. pp. 224-239.

25. Easton David. The New Revolution in Political Science. *American Political Science Review*. 1969. Vol. 63, No. 4. pp. 1051-1061.

26. Evans-Pritchard E. E. *The Nuer: A Description of modes of livelihood and political institutions of a Nilotic people*. New York: Oxford University Press, 1940. 271 pp.

27. Fortes Meyer and E. E. Evans-Pritchard (eds). *African Political Systems*. Oxford: The Clarendon Press, 1940. XXIII+301 pp.

28. Gellner David, Hirsch Eric. *Inside Organizations: Anthropologists at Work*. Oxford: Berg, 2001. 271 pp.

29. Geertz Clifford (1973). *The Interpretation of Cultures*. Harper Collins: Basic Books, 1973. 480 pp.
30. Geertz Clifford. The Bazaar Economy: Information and Search in Peasant Marketing. *American Economic Review*. 1978. Vol. 68. №2. pp. 28-32.
31. Geertz Clifford. *Negara: The Theatre State in Nineteenth-century Bali*. Princeton: Princeton University Press, 1980. 312 pp.
32. Hobsbawm E. *The Age of Extremes. The Short Twentieth Century (1914-1991)*. London: Abacus, 1995. 628 pp.
33. Hoßfeld Uwe. *Geschichte der biologischen Anthropologie in Deutschland: Von den Anfängen bis in die Nachkriegszeit*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2005. 504 s.
34. Iana Aurelia. Chapter Twenty-Six: Ethical Dilemmas in Romanian and German Police. *Central Europe on the Threshold of the 21st Century: Interdisciplinary Perspectives on Challenges in Politics and Society. / CGS Studies vol. 1*. Edited by Lucyna Czechowska and Krzysztof Olszewski. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2012. pp. 367-374.
35. Jörke Dirk. *Politische Anthropologie: Eine Einführung*. VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2005. 164 s.
36. Kačka Katarzyna. Chapter Ten: Memory as a Challenge for Modern States and Societies: Poles and Germans in the Face of their Shared Past at the Turn of the Twenty-First Century. *Questions of Civil Society: Category-Position-Functionality. / CGS Studies vol. 2*. Edited by Ralph Schattkowsky and Adam Jarosz. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2013. pp. 143-160.
37. Leach Edmund. *Political Systems of Highland Burma: A Study of Kachin Social Structure*. London, LSE and Cambridge, MA: Harvard University Press, 1954. XII+324 pp.
38. Pfau-Effinger Birgit. Kulturelle Ideen als Grundlage der Wohlfahrtsstaatsforschung. *Handbuch Sozialpolitik*. Herbert Obinger und Manfred G. Schmidt (Hrsg.). Springer. 2019. S. 217-234.
39. Slabý Adam. Chapter One: The Use of History as an Ideological Proxy and its Impact on Contemporary Czech Politics. *The Process of Politicization: How Much*

- Politics Does a Society Need? / CGS Studies vol. 5.* Edited by Wieslaw Waclawczyk and Adam Jarosz. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. pp. 7-22.
40. Spencer Jonathan. *Anthropology, Politics, and the State. Democracy and Violence in South Asia.* Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 218 pp.
41. Straehle C. Book Review: “Migration in Political Theory: The Ethics of Movement and Membership, edited by Sarah Fine and Lea Ypi”. *Political Theory.* 2019. Vol. 47 (Issue 2). pp. 300-305.
42. Szelenyi Ivan. A Sociologist in Search for Continuity in a Rapidly Changing Half Century: An Intellectual Autobiography. *International Political Anthropology Journal.* Vol. 11 (2018). No 2. pp. 69-90.
43. Thomassen Bjørn. What Kind of Political Anthropology? *International Political Anthropology.* 2008. Vol. 1. No 2. pp. 263-274.
44. Van Dyck Brandon. Why Not Anti-populist Parties? Theory with Evidence from the Andes and Thailand. *Comparative Politics.* April 2019. Vol. 51. Issue 3. pp. 361-388.
45. Vereni Pietro. Boundaries, Frontiers, Persons, Individuals: Questioning “Identity” at National Borders. *Europaea: Journal of the Europeanists.* 1996. Vol. 2 (1). pp. 77-89.
46. Watson Annette, Huntington Orville H. They’re Here – I Can Feel Them: the Epistemic Spaces of Indigenous and Western Knowledges. *Social & Cultural Geography.* 2008. Vol. 9. Issue 3. pp. 257-281.
47. Wydra Harald. *Politics and the Sacred.* UK: Cambridge University Press, 2017. 276 pp.
48. Wydra Harald, Thomassen Bjørn. Introduction: the promise of political anthropology. *Handbook of Political Anthropology* (2018). Edited by Harald Wydra and Bjørn Thomassen. UK-USA: Edward Elgar Publishing, 2018. pp. 1-17.
49. Young Brian. Living with the Brokpa: Economic, Political and Social Change in Bhutan. *Anthropology Now.* 2015. Vol. 7. Issue 2. pp. 98-105.

Мисан А.В., студентка 3 курсу 28-а групи
медичного факультету № 2
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

ФІЛОСОФІЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Незважаючи на те, що людство живе у ХХІ столітті, а Україна уже 28 років як незалежна, становище сучасної української філософії в соціальній сфері залишає бажати кращого. В нашій країні відсутнє чітке визначення власної духовної позиції, філософського досягнення народу. Звичайно, не можна заперечувати існування філософії в Україні. Вона присутня у вигляді філософських інститутів та викладанні у вищих учбових закладах. Однак культура використання цієї фундаментальної науки та зацікавленість у ній як у можливості осягнути загальнопланетарну духовну кризу, як у джерелі духовного пізнання та розвитку відсутнє. У суспільстві існує певний стереотип, що полягає у ставленні до філософії як за нудної, незрозумілої науки, від якої нібито немає жодної користі. Вважається, що філософія – це розмови ні про що, а кожний другий може цим займатися. І така позиція має кілька пояснень.

По-перше, історія нашої країни сповнена багатьма прикрими подіями, коли від Київської Русі до сьогодні ми боремося за незалежність та свободу. Оскільки в різні епохи територія України перебувала у складі різних держав, населення не мало змоги займатися систематичним розвитком філософських концепцій та світогляду. І це не дивно, тому що, за пірамідою Маслоу, людина завжди починає задоволення власних потреб з найнижчого базового рівня. Іншими словами, коли ти голодний, холодний і перебуваєш на війні, тобі не до наук, тут хоча б вижити. Єдине, на що вистачає сил за таких умов, це ознайомлення з уже існуючим положенням справ. По-друге, ми знаємо, що історію пишуть переможці. З філософією так само: переможці здійснювали агресивну асиміляцію українців, насадження власних концепцій моралі,

гідності, світогляду. Це призводило до руйнування тих паростків філософської думки, які зароджувалися в минулому. А усі, хто не поділяв думки загарбників, підлягали знищенню. По-третє, в сучасній Україні відсутня популяризація духовного розвитку. Сучасний світ пропагує зовнішню красу, запевняючи суспільство у тому, що лише така особистість стане успішною. Також у всіх засобах масової інформації звертається увага на політику, економіку та шоу-бізнес. Ми перебуваємо у стані пригнічення через соціально-економічне становище, соціальні процеси в країні. Люди намагаються вижити у суворих реаліях сьогодення. А філософська публіцистика залишається поширеною у вузькому колі осіб, які є зацікавленими у ній і самі шукають можливість з нею ознайомитися. Тому все інше населення залишається непоінформованим з приводу цього питання. По-четверте, в нашому випадку існує підміна понять, коли філософська наука використовується заради матеріальних здобутків. Відбувається популяризація певних теорій, їх масовість, що стає джерелом збагачення. Адже бажання сучасної людини бути в тренді відкриває надзвичайно великі можливості у виманюванні у неї грошей. І досить часто не важливо, чи розуміє людина щось у цій сфері, чи ні. Важливим є те, що вона крокує у ногу з часом та модою.

Якщо зосередитися на тому, що собою являє головне завдання філософії, від чого власне і залежить її становище, то потрібно згадати слова Сократа: "Неосмислене життя не варте того, щоб його прожити". Мета полягає у тому, щоб замість звинувачень у поразках минулого та пошуку винуватців, орієнтуватися на переосмислення фундаментальних філософських засад заради майбутнього. Адже той, хто живе минулим, позбавляє себе перспектив у майбутньому. Людині потрібно спочатку розібратися у собі, у своїх цілях та бажаннях, а вже тоді осмислювати світ з усіма його багатогранними сторонами. Якщо людина помиляється щодо власних бажань та потреб, вона блукає у нетрях світу. Викривлене бачення суспільства та власного життя призводить до боротьби свідомого та підсвідомого. А це в свою чергу формує незадоволену собою особистість. Така людина нездатна до об'єктивної оцінки власних

якісних характеристик, через що у суспільстві відбувається переважання невпевнених у собі осіб. Такі люди легко піддаються впливу, що створює сприятливі умови для керування ними.

Тобто філософське вчення покликане на те, аби людина змогла збагнути сенс власного життя, осягнути поняття моральності та гідності у поведінці із самим собою та іншими людьми. Тут доречно погодитися із словами Аврама Лінкольна: " Ким би ти не був, будь краще".

Однак проблема якраз полягає в тому, що сучасна Україна немає часу на те, аби збагнути власні бажання, сформувані свої, а не силоміць насажені, принципи та ідеали. Оскільки реалії сьогодення створюють екстремальні умови виживання через шалений темп життя, не завжди задовільні соціально-побутові умови, займатися духовним становленням має сили та ресурси невелика кількість людей. Для саморозвитку також необхідне бажання, але проблема полягає у його відсутності. Ще однією з причин цього є виховання. Оскільки справедливо можна вважати, що з покоління в покоління українці зазнавали пригноблення та знищення, роки незалежності як відкрили великі можливості для самореалізації, так і створили умови, в яких батьки, що були позбавлені багатьох благ та можливостей, виховують дітей занадто капризними, балуваніми, виконуючи усі забаганки. Це спотворює духовно-моральну складову особистості і призводить до "народження" егоїстичних, аморальних індивідуумів, яким вже точно не до філософських теорій. У таких випадках влучно кажуть, що народжений повзати літати не може. Тобто в силу своєї неосвіченості людина навіть не здогадується про те, що вона щось робить невірно, чогось не знає.

Більше того, нормальне функціонування філософії можливе за умови не просто дослідження існуючих концепцій та теорій, а за наявності якісно нових теорій, які формуються сучасними особистостями в реаліях XXI століття. Адже різниця між сьогоденням та, наприклад, середньовіччям, в період якого основним питанням була доказовість існування Бога, що поставлений на перше місце, не потребує спеціальних пояснень. Якщо фундамент філософії, а саме

поняття про добро, мораль, любов, не зазнав кардинальних змін, то нюанси все ж таки існують, бо це зумовлено перебудовою світу. Саме таке положення передбачає мислення заради творення (нових теорій).

Проте не все так просто. В інтерв'ю з Каменщиковою Іриною кандидат філософських наук Зарубицький Костянтин Євгенійович висловлює думку, що філософ повинен не лише закінчити університет та аспірантуру, а також одержати певний життєвий досвід. На його думку, потрібно багато подорожувати світом, бо це є корисним з огляду на швидку мінливість сучасності. Тоді філософ буде говорити не про те, що прочитав у наукових трактатах, а про те, що осягнуло його розуму та поселилося в серці.

Неможливо не погодитися із словами Костянтина Євгенійовича, тому що розуміти зміни у соціальній, науковій, культурній, політичній сферах потребує великого обсягу знань, що в свою чергу є основою для формування нових теорій у напрямку філософії. Лише відкривши себе новим знанням, можна збагнути нові реалії світу, відмінні від тих, на основі яких ми росли та становилися як особистості.

Отже, сучасність зумовлює розвиток філософської науки переважно з негативної точки зору, так званий занепад у третьому тисячолітті, тому що поштовхів для її розвитку не сформовано, а ось перешкоди виникають ледь не щодня.

Література

1. І. Каменщикова. Інтерв'ю з філософами інституту НАН України. «Філософія – це не професія, це доля». Культурна асоціація «Новий акрополь».
2. Осічнюк Ю.В. «Філософія». Видавництво «Атіка».
3. С. Дацюк. Стаття «Чи потрібна філософія в Україні?». Українська правда, блоги, 2009.

Носенок Б. Е., аспірантка

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

м. Київ, Україна

ФРАНКО-УКРАЇНСЬКИЙ ДІАЛОГ: СПОСІБ ЖИТТЯ СУЧАСНОГО ФІЛОСОФА

Культуролог як дослідник-гуманитарій у сучасному соціокультурному контексті зосереджує свою увагу не на істинності «моделей» розвитку культури, але на їх правдивості та виправданості у зв'язку з тим, що вони не існують ізольовано, позаяк є вписаними у соціальні, політичні, економічні практики. Відповідно, зростає роль культуролога як експерта [5]. Між тим, культуролог у сучасних соціокультурних умовах не може не бути філософом. Мова йде, проте, не про професію чи «диплом», але про образ, стиль життя.

Українська історія та філософія культури як система культурологічного знання ґрунтується на напрацюваннях радянської культурологічної школи, особливо у тому пункті, який стосується французької історіографії як історико-культурної та філософської методології [4].

Існує необхідність побудови вітчизняної моделі історії та філософії культури, яка буде враховувати принципи, з яких виходить західноєвропейська історія культури (англ. *cultural history*, фр. *histoire de la culture*, нім. *Kulturgeschichte*; нід. *cultural analysis*), а саме: міждисциплінарність; символічний та реконструктивний характер тлумачення актів минулого; розгортання «культурної історії» не лише як процесу, пов'язаного з полем «високої культури» (термін Мірі Рубін) [6], але як те, що здійснюється у полі економіки, політики, гендерної проблематики, релігії, соціології тощо [1].

Історики та філософи культури у розумінні західноєвропейських науковців досліджують не саме явище, яке вже вивчено іншими спеціалістами (наприклад, істориками), а способи, механізми та моделі, за допомогою яких це явище було розповсюджене, інтерпретоване та, у випадку, якщо це можливо, застосоване у відповідних практиках. Згадуючи Жана Марітена, варто

зазначати, що мислитель наголошував на принципову неposedнуваність філософії з утилітарною сферою [3].

Але, як бачимо, сучасна соціокультурна ситуація повертається до первісної синкретичності, нерозривності високоморального, духовного та утилітарного. Щоб пристосуватися до нових умов, філософія зростається по швах з культурологією. «Таким чином, ми приходимо до істотного питання: чому служить філософія? Філософія сама по собі вище утилітарної сфери. І з цієї причини філософія надзвичайно необхідна людям. Вона змушує їх пригадати про вищу користь тих речей, які мають відношення не до засобів, а до мети» [7].

Проте, хто такий сучасний культуролог-експерт та філософ (а, як ми сказали вище, філософ – одна з іпостасей культуролога та навпаки – ці ролі в сучасному світі нерозривні)? Жан Марітен висловлюється з цього приводу, що, на жаль, нині важко сказати, хто він такий, власне філософ: «...ця гідна поваги абстракція існує лише в наших умах» [7].

Філософів безліч, але кожен йде своєю власною дорогою. Філософи ставлять під сумнів всі об'єкти, щодо яких існує загальна згода, і їхні відповіді суперечать одна одній. Тож виникає питання, яка роль філософа у «скудний» час, як казав колись Мартін Гайдеггер.

У кінці ХХ століття у Франції виникає так званий «критичний поворот». Цей «поворот» (*critique tournant*) виходить з критики історичної антропології, економічного сцієнтизму, втрати уваги до людини, ментальності як неопераціонального поняття, а також наголошує на існуванні проблеми реїфікації, тобто уречевлення, гіпостазування ідей, понять та дослідницьких категорій [2].

Відтак, «критичний поворот» – продукт 1975-го року. А у 1977 році, за свідченням Мішеля Онфре, в соціокультурному просторі з'являються так звані «нові філософи». Причому постать філософа й культуролога як законодавця мод, як експерта актуальна як для сучасної Франції, так і для сучасної України.

Ось, що пише Онфре про образ (стиль) життя сучасного філософа, якого так не вистачає українській інтелектуальній (богемній) еліті: «З того моменту, коли в 1977 році в моду увійшли “нові філософи”, повсюдне присутність в засобах масової інформації та редакціях мислителів другого сорту занадто часто сприяло зрівнюванню битви ідей і моралізму на службі у володарів. Перший хід: нещастя філософії. У цьому світі так само безжальному, як і всі інші, що легітимізує філософа? Університетські заняття? Іспити? Докторський ступінь? Викладання дисципліни? Звичайно ні. І сьогодні філософія охоплена двома цими традиціями – спорідненістю з екзистенціальною лінією і спорідненістю з лінією кабінету. Філософи першого типу залишаються філософами двадцять чотири години на добу. Філософи другого типу думають... за інших повчаючи всю планету» [8].

Важко знайти філософа сьогодні. Власне, той же Онфре зазначає, що в сучасному світі існує критична думка і безліч живих і активних філософів та культурологів-експертів. Вони можуть з'являтися в засобах масової інформації, щоб поширити своє слово, альтернативне ліберальному світу [8].

У теперішньому соціокультурному житті Франція виходить на позицію законодавця нових тенденцій у сфері гуманітаристики взагалі та культурології й філософії зокрема. Варто підкреслити, що з виходом Великобританії з Європейського Союзу (*Brexit*) значення та вага Франції у ЄС підсилюється, тому впровадження у вітчизняну культурологію та філософію надбань французьких шкіл є актуальним у зв'язку з євроінтеграційними процесами в Україні.

Література

1. Бёрк П. Что такое культуральная история? / Пер. с англ. И. Полонской; под науч. ред. А. Лазарева; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2015. – 240 с.
2. Вирильо П. Машина зрения / Пер. с франц. А. Шестакова. – СПб.: Наука, 2004. – 140 с.

3. Витцлер Р. Ответственность Европы. «Деконструктивная этика» на примере Жака Деррида // Герменевтика и деконструкция. – СПб.: Б. С. К., 1999. – С. 136–166.
4. Гинзбург К. Приметы: Уликовая парадигма и ее корни // Гинзбург К. Мифы – эмблемы – приметы: Морфология и история. – М.: Новое издательство, 2004. – С. 189–241.
5. Декомб В. Прекрасная современность // Декомб В. Современная французская философия. – М.: Весь мир, 2000. – С. 221–235.
6. Івашина О. О. Загальна теорія культури. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 215 с.
7. Маритен Ж. Философ в мире. – URL: http://krotov.info/library/13_m/ar/iten_06.htm (дата останнього звернення – 27.11.2019).
8. Онфре М. Несчастья (и величие) философии. – URL: https://scepsis.net/library/id_1429.html (дата останнього звернення – 27.11.2019).

Петренко О. О.,

студентка юридичного факультету,

Донецький національний університет імені Василя Стуса,

науковий керівник – Попов В. Ю., д.філос.н., проф.,

в.о. зав. кафедри філософії

Донецький національний університет імені Василя Стуса

м. Вінниця, Україна

ФІЛОСОФІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В СУЧАСНОМУ СВІТІ

З розвитком інноваційних технологій вплив на суспільство та відносини між людьми зростає. Виникають нові модернізовані суспільні відносини, нові концепції щодо їх організації. А саме соціологічна концепція нового типу

соціальності – інформаційного суспільства. Останнім часом дослідженню його особливостей свої роботи присвятили велика кількість дослідників, зокрема, В.Г. Воронкова, Р.І. Олексенко, О.В. Соснін, Д. Хейчен та інші.

Метою роботи є дослідження інформаційного суспільства в сучасному світі як етапу розвитку суспільства.

Найрозповсюджені ідеї, що сприяли появі інформаційного суспільства є наступні: технотронна цивілізація змінюється на антропогенну (Г. Г. Ділігенський); «настав кінець історії», тобто почався постісторичний період (Ф. Фукуяма); народження «багатовимірної людини» постіндустріальної цивілізації (Г. Маркузе); «революція в сфері людської психіки» (Р. Бек), у межах якої він виділяє три революції: науково-технічну (матеріальну); соціальну; психічну [1,16].

Інформаційне суспільство – це сходинка в розвитку сучасної цивілізації, яка настає внаслідок інформаційно-комп'ютерної революції й базується на інформаційних технологіях. Це забезпечує кожній особі отримувати будь-яку інформацію і знання та зумовлює радикальні зміни в усій системі суспільних відносин: політичних, правових, духовних та ін. Завдяки цьому забезпечується найбільший прогрес і свобода людини, можливість її реалізації.

Інноваційне суспільство відрізняється від більш традиційного високим рівнем громадянської культури населення. У модернізованому суспільстві існують такі механізми, які забезпечують постійне економічне зростання – на противагу традиційним соціумам, в яких відсутні внутрішні стимули для економічного розвитку. На відміну від традиційного, модернізоване суспільство є більш мобільнішим у фізичному, соціальному та психологічному сенсах. Сучасна людина володіє спроможністю пристосовуватися до мінливих обставин дійсності. Основними рисами, що відрізняють інформаційне суспільство від традиційного є: збільшення ролі інформації і знань в житті суспільства; збільшення впливу інформаційних комунікацій, продуктів та послуг у задоволенні потреб соціуму; створення глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну комунікацію людей.

Ще в епоху античності світ для індивіда мав зовсім інший вигляд. Посилаючись на статтю Дж. К. Карозерса «Культура, психіатрія і письмове слово» М. Маклюен привертає увагу до того, що первіснообщинному ладу притаманне придушення розумового життя і особистості. За рахунок причетності до колективу «людина позиціонувала себе як досить незначну частинку набагато більшого організму – сім'ї, племені, але аж ніяк не як незалежного і суверенного суб'єкта, покладається на власні сили» [2, с. 27]. Порівнюючи форми виховання дітей сьогодні і за первіснообщинного ладу, то зрозуміємо, що сьогодні діти швидше оперують новітніми речами ніж діти дописемної епохи, які отримували освіту практично на підставі усного слова.

З появою електрики людина підійшла з великим багажем знань минулих часів. З цього моменту починають досить швидко зароджуватися нові джерела інформації. З виникненням такого джерела як телебачення відбувається ще один стрибок у часі. М. Маклюен виокремив два основних аспекти телебачення:

1. Телебачення має мозаїчний принцип побудови зображення, коли весь світ стає незрозумілим і логічно непов'язаним.

2. Сміслова роздробленість картинки, в результаті чого складається єдність сприйняття прийнятої інформації.

В наслідок впливу телебачення та Інтернету виникає культура віртуальності. В нашу епоху з'явилися нові форми суспільних комунікацій. Вони відрізняються від інших типів такими рисами: «Вони передбачають велику аудиторію, інформація передається публічно та з неймовірною швидкістю» [3, 153]. З появою нових форм комунікації складається і новий тип культури, а саме мозаїчна. «У наш час знання генеруються з розрізнених уривків, пов'язаних простими, здебільшого випадковими відносинами близькості за часом засвоєння, співзвучністю та асоціацією ідей... Ми будемо називати цю культуру «мозаїчною», бо за своєю сутністю вона є випадковою, складеною з безлічі дотичних фрагментів. Тут нема точок відліку, жодного посправжньому загального поняття, зате є багато понять, які володіють значною.

Ця культура вже не є основним продуктом університетської освіти, тобто якоїсь раціональної організації; вона – результат перманентного впливу на нас безладного потоку випадкових відомостей, від яких в пам'яті залишаються лише скороминущі враження та уривки ідей» так називав мозаїчну культуру А. Моль [5, 45]. Саме мозаїчність та фрагментарність стали однією з провідних тем і принципів творення об'єктів художньої культури (додекафонічна музика, постмодерністський роман), і сучасної філософії (шизосуб'єкт Ж. Дельоза і Ф. Гваттарі).

Отже, ЗМІ створюють навколо кожної людини таку насичену інфосферу, що це не може не позначатися на його особистості. Саме створення нових технологій вимагає від людини здатності вирішувати проблеми, загострені перебігом суспільного розвитку. Завдяки глобалізації ЗМІ, комп'ютерних мереж та доступності до технологій виникає глобальна мода на певну музику, стиль одягу, поведінка тощо. «На більш високому рівні можна говорити про інтенсивне формування нових моделей і норм поведінки» [5, 50]. Інформаційне суспільство – це якісно новий етап розвитку людства, в якому будь-яка людина за допомогою інформаційно-комунікативних технологій може отримувати, переробляти та розповсюджувати інформацію .

Література

1. Воронкова В.Г. Формування інформаційного суспільства в Україні: виклик чи потреба часу. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2015. № 60. С.13-22.
2. Маклюэн Г.М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека. Пер. с англ. В.Г. Николаева. Москва: КАНОН-пресс-Ц, Кучково поле, 2003. 212 с.
3. Райт Э., Костелло С., Хейчен Д., Спрэйг Д. Классовая структура американского общества. *Социологические исследования*. 1984. №1. С.151–158.
4. Моль А. Социодинамика культуры: Пер. с фр. Б. В. Бирюкова. Москва: Наука, 1973. 410 с.

5. Олексенко Р.І. Філософія розвитку інформаційного суспільства в епоху глобалізації. *Гілея: науковий вісник*. зб. наук. праць. Київ, 2019. Вип.98. С. 230-232.

Політанська Д.В.,
аспірант кафедри філософії
Донецький національний університет імені Василя Стуса
викладач кафедри філософії та суспільних наук
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

КОНЦЕПТ ХВОРОБИ У ФІЛОСОФІЇ МЕДИЦИНИ МАРІО БУНГЕ

У тривалій дискусії щодо необхідності (корисності) - непотрібності (шкідливості) філософії одним з аргументів прихильників першої позиції є довголіття і здоров'я багатьох представників цієї особливої форми пізнання світу. Не кажучи вже про брахманів-мудреців, буддійських вчених-ченців, древніх греків Демокріта і Ксенофонта, згадаємо двох філософів ХХ століття: Ханса-Георга Гадамера (1900- 2002 рр.) і Клода Леві Стросса (1908- 2009 рр.), які прожили понад 100 років. Причому філософія не тільки подовжує тривалість життя, але і сприяє збереженню ясності думки, здорового глузду і пам'яті, свідченням чого і є аргентино-канадський філософ і фізик Маріо Аугусто Бунге, якому 21 вересня 2019 року виповнилося 100 років.

У колишньому Радянському Союзі Бунге був досить відомий переведеними на російську мову книгами «Місце принципу причинності в сучасній науці» (1962), «Інтуїція і наука» (1967) і «Філософія фізики» (1975). Між тим, його філософська спадщина дійсно величезна і різноманітна. Його перу належить понад 400 статей і 80 книг, найбільш важливою з яких є його монументальний magnum opus: «Трактат з базової філософії» (Treatise on Basic Philosophy) в 8 томах і 9 книгах (1974-1989). У віці 90 років Бунге виходить на

пенсію в плані своєї викладацької діяльності в університеті МакГілла (Торонто, Канада), втім не полишаючи своїх філософських рефлексій у письмовому вигляді на найрізноманітніші теми [3, с.38].

У 2013 році з-під його пера виходить праця «Філософія медицини: концептуальні проблеми у медицині», з якою вітчизняний читач поки що мало знайомий, оскільки робота ще не перекладена ані українською, ані російською мовами. В даній роботі автор систематизує і аналізує основні принципи та ідеї медицини, в тому числі її філософські аспекти. Бунге не обмежується певними питаннями, як, наприклад, хвороби або клінічні випробування, – робота охоплює всі істотні аспекти медичної практики та досліджень: сутність та природу хвороби; логічні основи медичної діагностики; відкриття і розробку лікарських засобів; проектування лабораторних і клінічних досліджень; розробку методів лікування і протоколів; питання деонтології медичних працівників і прав пацієнта; особливості наукової медицини і відмітні риси медичного шарлатанства (до якого, до речі, крім гомеопатії і акупунктури, він відносить і психоаналіз); питання поєднання фундаментальних і трансляційних досліджень; статус медичних працівників в суспільстві; завдання медичної соціології; а також піднімає питання необхідності загального медичного страхування. Взагалі інтерес до даної тематики у Бунге простежується ще з середини 70-х років ХХ століття і певним чином може бути пояснений особистими обставинами філософа (його мати-німкеня була медсестрою, а батько - лікарем). Так, в книзі «Epistemologia» - збірнику його лекцій і виступів в Мексиці за 1975-1976 рр., одну з глав він називає і присвячує «ятрофілософії». Цей термін він утворив від грецького слова *iátrós* - «лікар». Таким чином, ятрофілософію він позначає, як нову галузь епістемології, хоча, по суті, це всього лише нова назва, яку Бунге дає філософії медицини [4, с.29].

На думку Маріо Бунге, біологія, так само як і фізика намагається відшукати виключно об'єктивні та неупереджені положення щодо істинного стану речей, в той час, як медицина, психологія та соціальні науки мають справу як з об'єктивними фактами, так і з суб'єктивністю, оскільки предметом

їх дослідження виступають людські істоти, а те яким чином люди сприймають та усвідомлюють факти, впливає на їх поведінку. Це змушує нас звернутися до філософського осмислення дихотомії об'єктивного та суб'єктивного. Як відомо, відповідно всі філософські школи може бути поділено на прибічників об'єктивізму та суб'єктивізму, які Бунге ототожнює відповідно з реалізмом та антиреалізмом. «Сучасний лікар завжди виступає як об'єктивіст (реаліст)... Медицина врятована від суб'єктивізму, оскільки медичні працівники сприймають як належне, що коли хтось звертається до них за допомогою, то це через погане самопочуття, а не задля того, щоб віднайти у них певну хворобу. Іншими словами, усі медики сприймають суб'єкт-об'єктну дихотомію за належне», стверджує автор праці «Філософія медицини: концептуальні проблеми у медицині» [1, с. 54].

У випадку медичної проблеми, – а отже проблеми, яка полягає у певній хворобі – перед тим, як перейти до її вирішення ми повинні з'ясувати або принаймні допустити щось стосовно природи усіх хвороб в цілому: чи виникають вони об'єктивно, чи являються фізіологічними процесами або ж соціальними конструктами, чи в змозі біологія допомогти зрозуміти та лікувати їх і т. ін. Тому онтологічний вимір переважає як епістемологічний, так і праксеологічний виміри, оскільки засоби, які ми використовуємо, щоб пізнати або контролювати певний об'єкт, в даному випадку хворобу, залежать від його природи. Втім, тільки дослідження може принести точні детальні знання, які, в свою чергу, є необхідними для ефективних дій. Так, Бунге зазначає: «Медик має справу, хоч в основному й імпліцитно, зі своєрідним трикутником, утвореним з категорій буття, знання та дії. Заперечувати цей трикутник рівнозначно медичному нігілізму» [1, с. 46].

Соціальний конструктивізм Маріо Бунге трактує як один із країв спектру медичного нігілізму, адже згідно цього підходу хвороби та одужання являються в першу чергу соціальними, а не фізіологічними процесами. Прикладом такої точки зору може послугувати твердження знаного представника цієї школи Бруно Латура, що розходилося з висновками

французьких патологоанатомів, які досліджували мумію єгипетського фараона Рамзеса II і полягало у тому, що древні єгиптяни можливо і не страждали від такої хвороби як туберкульоз, оскільки Роберт Кох відкрив бацилу туберкульозу тільки трьома тисячоліттями пізніше. Згідно Латуру, поява діагнозу туберкульоз була справою втручання політики у науку. Бунге іронізує з цього приводу: чому не піти до кінця і визнати, що до Ньютона не існувало гравітації?[1, с. 56]

Герменевтичний та літературний підходи до медицини дають схожий результат. Зокрема, Жорж Кангільєм, якого Маріо Бунге називає чи не найвідомішим представником філософії медицини, звертається до аналізу слів «нормальний» та «ненормальний», які у медицині зазвичай сприймаються як синоніми до термінів «здоровий» та «хворий» відповідно. Але ж слово «нормальний» має різне значення в соціальних та технічних науках, зокрема у сфері права, де «нормальний» є антонімом до «девіантний». Тому і статистичний підхід до поняття норми не є достатнім у медицині, адже статистична девіація, тобто відхилення від моди – величини ознаки (варіанти), яка найчастіше зустрічається в сукупності даних, не завжди являється хворобою. Так, синестезія, ексцентричність, транспозиція внутрішніх органів, ліворукість є статистично аномальними, але при цьому не являються патологіями, адже вони не перешкоджають роботі жодних вітальних функцій.

Таким чином, Кангільєм змішує нормативний та дескриптивний підходи до розуміння норми, надаючи перевагу при цьому першому, і робить висновок, що хвороби є соціальними девіаціями, а значить історично та суспільно детерміновані. Те ж саме стосується здоров'я, це була б просто інша соціальна норма, та, яку ми вважаємо за краще тут і зараз. Відповідно, медицина була б «нормативним проектом» – в точності як політика та право. А отже, «нормальним є те, що сприяє втіленню нормативного проекту», ненормальне ж, зокрема патологічне, існує до нормального або здорового [2].

Бунге піддає погляди Кангільєма жорсткій критиці, причому, на наш погляд, не безпідставно, проте в будь-якому випадку в подальшому вони були

сприйняті та розвинуті такими впливовими філософами-постмодерністами, як Луї Альтюссер, Жиль Дельоз, Жак Дерріда і особливо Мішеlem Фуко.

Автор праці «Філософія медицини: концептуальні проблеми у медицині» притримується думки, що розуміння захворювань як біомедичних проблем залежить не тільки від знань, але, частково, і від ціннісних суджень. Наприклад, до недавнього часу стигматизація психічно хворих була надзвичайно поширеною у суспільстві. Втім, з кожним виданням Діагностичного та статистичного посібника психічних розладів Американської психіатричної асоціації, відомого під аббревіатурою DSM, одні психічні «розлади» додаються, інші ж вилючаються, що, мабуть, свідчить про не зовсім задовільний стан психіатрії.

Або ж інший приклад: у деяких суспільствах ожиріння, алкоголізм, гемблінг та вживання кокаїну були показниками високого соціального статусу просто тому, що більшість не могла собі їх дозволити. Сучасна ж медицина розглядає їх як хвороби, тому що вони є об'єктивно небезпечними та шкідливими. На противагу цьому, трактуванням хвороб як соціальних конвенцій чи медикалізації суспільства, конструктивісти та герменевтики тривілізують страждання та знецінюють сферу охорони здоров'я.

Підхід, який він відстоює, Бунге означає як медичний реалізм. Такий підхід не гіпостазує абстрактну всезагальну «хворобу», але й не заперечує реального існування хворих людей, незалежно від соціальних конвенцій. Хворі індивіди реальні, в той час як хвороби є класами, видами, типами. Це означає, що вони є сукупностями і, як такі, являються радше концептами (поняттями), а не словами. Однак їх групування не є штучною класифікацією, адже поділ хвороб на класи є натуральним, так само, як у хімії чи біології.

Медичний реаліст, тим не менше, не заперечує існування уявних, таких, що не є реальними пацієнтів. Уявні захворювання бувають різних типів. Маріо Бунге виокремлює такі:

- хвороби, надумані іпохондриками, яких Мольєр висміював у своїй знаменитій комедії «Удаваний хворий»;

- до 1974 р. гомосексуальність фігурувала у списку психічних захворювань, виданому АПА, незважаючи на те, що це радше просто незвичні, менш поширені сексуальні вподобання;
- онкозахворювання, спричинені використанням мобільних телефонів, не є можливими, оскільки енергія радіохвиль становить приблизно 0,000001 енергії електромагнітної хвилі, здатної викликати мутацію ДНК;
- немає жодних доказів генетичної шкоди організму людини, пов'язаної з уживанням в їжу генетично модифікованих овочів;
- деякі фармацевтичні фірми винайшли гормональний дефіцит і психічні розлади, аби просувати свою продукцію [1, с. 60].

Підсумовуючи, філософ стверджує що незалежно від того, визнають це лікарі чи ні, медицина міцно базується на філософських принципах матеріалізму, системності, реалізму, сцієнтизму та гуманізму. Він пояснює, що:

- без матеріалізму і хвороби, і засоби їх лікування мали б суто релігійний, надприродний й характер і трактування.
- без принципу системності кожне захворювання відносилось б до окремого незалежного модуля, елемента нашого організму чи життєдіяльності, але ж наш організм – це система.
- без реалізму хвороби розглядалися б як уявні, надумані або ж як вираз певних соціальних вад;
- без сцієнтизму панував би або нігілізм, або ж догматизм, і всі досягнення в галузі біомедичних досліджень останніх 500 років канули б у Лету.
- і, нарешті, без гуманізму вся медична практика мала б суто корисливий, орієнтований на отримання прибутку характер і охорони здоров'я як такої б не було.

Література

1. Bunge M.A. Medical Philosophy: Conceptual Issues in Medicine. World Science Publishing, Singapore 2013. – 287 p.
2. Canguilem G. The Normal and the Pathological / C. R. Fawcett (trans.). N.Y.: Zone Books, 1991.
3. Popov V., Politanska D. Searching for Truth, System and Scientific Integrity (Dedicated to the Centenary of Mario Bunge). // Slovak international scientific journal. – 2019. – № 33. – p. 38-41
4. Seising R., Tabacchi M.E. Fuzziness and Medicine: Philosophical Reflections and Application Systems in Health Care. Springer-Verlag, Berlin, 2013. – 446 p.

Пономарьова Л.М.,

ст. вик. кафедри філософії та суспільних наук

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

м. Вінниця, Україна

ХТО І ЧОМУ НЕГАТИВНО СТАВИТЬСЯ ДО ФІЛОСОФІЇ ТА ФІЛОСОФСЬКИХ НАУК

(з історії української думки про предмет, завдання та поступальність розвитку філософії у працях О.М. Новицького, 1806-1884)

Перш за все звернемося до визначень. Що є «філософія», за визначенням Філософського енциклопедичного словника? «Філософія (грец.) буквально – любов до мудрості», походить від слова «філео» - люблю і «софія» - мудрість, форма суспільної свідомості; учіння про загальні принципи буття і пізнання, про ставлення людини до світу, наука про всезагальні закони розвитку природи, суспільства і мислення. Філософія напрацьовує узагальнену систему поглядів на світ і місце в ньому людини; вона досліджує пізнавальне, ціннісне, соціально-політичне, моральне та естетичне ставлення людини до світу.

Як теоретична основа світогляду філософія пов'язана з соціально-класовими інтересами, з різноманітними формами людської життєдіяльності. Детермінована соціальною дійсністю, вона активно впливає на суспільне буття, сприяє формуванню нових ідеалів, моральних і культурних цінностей. Як форма свідомості, що раціонально обґрунтовує свої принципи, відрізняється від міфологічної, релігійної та інших форм світогляду, що відображають дійсність у фантастичній формі.

Предмет філософії історично змінювався у тісному взаємозв'язку з розвитком суспільства, усіх сторін його духовного життя, у тому числі з розвитком науки і самого філософського знання. Як вважають дотепер, філософія народилася на світанку людської цивілізації у Індії, Китаї, Єгипті, але своєї класичної форми досягла у Давній Греції. За свідомством античних авторів, слово «філософія» зустрічалось у Піфагора, а у якості назви особливої сфери знання термін «філософія» вперше вживався Платоном. Не забудьмо, однак, що саме Платону від давньоєгипетських жерців стало відомо про загибель високо розвинутої Атлантиди, яка мала високотехнічні технології, але загинула через глобальні катаклізми, залишивши згадку про добрих гігантів, що полишили цей світ, збудували піраміди і загадкового Сфінкса, орієнтованих на найближчі до Землі планети, зоряне небо Пайдейї (Paideia – гр.) – космічну загадку нашого часу.

Зародження філософії історично співпадає з виникненням зачатків наукового знання, з появою суспільної потреби у цілісному погляді на людину і світ, у пізнанні загальних принципів буття і пізнання. Натурфілософія (Філософія Природи) стала першою історичною формою філософського мислення. На наступних етапах формування філософії з'явилися ті чи інші наукові системи, претендуючи на раціональне знання про оточуючий світ, єдине джерело природних явищ.

Із накопиченням наукових знань, напрацювання спеціальних прийомів дослідження почався процес диференціації сукупного знання, виділення гуманітарного «трівіуму» та точного «квадрівіуму»: математики, астрономії,

геометрії, музики; медицини та інших наук. Водночас поглиблювалися та збагачувались власне філософські уявлення, виникали різні філософські теорії та течії. В ході предметного самовизначення Філософії та її внутрішньої диференціації сформувались такі філософські дисципліни, як онтологія – учіння про буття (або першоджерелах усього суцього), гносеологія – теорія пізнання, логіка – наука про форми правильного (послідовного, доказового мислення), філософія історії, етика, естетика. Навіть в епоху Відродження, із появою приватних наук, філософія не втратила свого предмета.

Кожна наука досліджує специфічно певну систему закономірностей, але жодна приватна наука не вивчає закономірності, спільні для явищ природи, розвитку суспільства і людського пізнання. У межах кожної приватної науки є різні рівні абстракції та узагальнення, що не виходять, однак, за межі їх предметної області. У філософії самі ці узагальнення піддаються аналізу, на основі чого і розкриваються універсальні закони буття і мислення. Виконуючи цю функцію, філософське мислення нерідко направляється на об'єкти, відносно до яких емпіричне знання іще недосяжне.

Основним методом філософського пізнання є теоретичне мислення, що спирається на сукупний досвід людства, на досягнення всіх наук і культури в цілому. Але не завжди філософія вважалася «королевою наук», у «темні» та «перехідні часи» до неї ставилися як до «попелюшки». Тоді на захист науки наук поставали філософи.

Орест Маркович Новицький (1806-1884), з 1837р. займав кафедру філософії Університету Св. Володимира, де, як ординарний професор, читав курс філософії до 1850р. Після заборони викладання філософії в університетах став автором праць, які, філософ спрямував на захист філософії та вищої освіти в тогочасній царській Росії («О первоначальном переводе священного писания на славянский язык». – К., 1837; «Руководство к логике». – К., 1844; «Краткое руководство к логике с предварительным очерком психологии». – К., 1844; «Постепенное развитие древних философских учений в связи с развитием языческих верований». – К., 1860-1861. – Ч. 1- IV).

Його працю «Об упреках, делаемых философии в теоретическом практическом отношениях, их силе и важности».- К.,1837, було визнано однією з кращих у вітчизняній філософії того часу (основою її стала промова О.М.Новицького, проголошена на урочистому зібранні імператорського Університету Святого Володимира у Києві, 15 липня, 1837 року).

Філософ високого професійного рівня, О.Новицький за умов негативного ставлення до філософії в Російській імперії не тільки виступив на її захист, а й враховуючи новітні досягнення світової філософії того часу, зокрема німецької класичної філософії, зробив спробу по-новому в російськомовній філософії підійти до осмислення її предмета, завдань та призначення, виявлення основних механізмів і тенденцій її розвитку.

Він порівнює долю філософії і долю науки у людському суспільстві. Насамперед О. Новицький зазначає, що у всіх народів із найдавніших часів наука була предметом поваги і похвали, здавна визнавали її особливим подарунком богів, а нині визнають її окрасою і кращим надбанням людського роду. Зовсім не такою щасливою була доля філософії. Серед торжества інших наук вона здавна була предметом більше нарікань, ніж похвали. Всі нарікання на філософію, доходять до висновку Новицький, виникають тому, що широка громадськість (навіть освічені її представники) не бачать користі від неї і навіть визнають її шкідливою для релігії та держави. Все це відбувається тому, що в суспільстві не знають, що таке філософія, що вона вивчає, в чому полягає її призначення, а через незнання приписують невластиві їй функції. Відповідь на наведені питання лежить на поверхні самої філософії. Досить звернутися до неї і відразу можна побачити, що філософія є глибинною потребою нашого власного духу, породжуючись в якому вона запалює його новим баченням – світлом чіткої думки. Поширюючись на всі види життя, філософія обіймає всі предмети бачення, постає наукою наук, наукою про все. Це впливає з того, що свідомість, виступаючи із себе, обмежується сторонніми предметами і, відображуючись від них до себе, стає центром пізнання, а всі інші предмети розглядає як такі, що її оточують. Одне і друге відбиваються в нашій свідомості

ідеально, а не реально, оскільки дійсне буття речей не залежить від пізнання. «Віддаючи собі звіт у предметах свого бачення, людина думці своїй підпорядковує власну думку. Саме тут народжується філософія і тут досягає своєї останньої межі». Як науки про все, змістом філософії є загальні форми і закони буття. «Вона, - наголошує Новицький,- є наука про все тільки у тому відношенні, що приводить до усвідомлення законів і основ всякого буття, вона є наукою всіх наук тільки тому, що містить в собі умови умов, начала і форми всякого бачення. Вона виключає із своєї галузі все те, що в частковості своїй» може бути підпорядкованим законам і формам буття: тільки ці форми і закони складають її істинний зміст, на який не можуть претендувати інші науки» (Новицький О.М. Об упреках, делаемых философами в теоретическом и практическом отношениях, их силе и важности.- К., 1837.- с.22)

Виступаючи в сфері свідомості, в сфері філософствування, мислячий дух може звертатися до мисленого буття трьома головними здатностями: почуттями, пов'язаними з фантазією, розсудком і розумом. Найвищою з цих здатностей є розум, а предметом філософії постають усвідомлююче «Я», «не Я» - те, що усвідомлюється, і перша причина того і другого – світ людини і Бог. Вони даються нам у мисленні, а філософія і є наукою чистого мислення, тобто знання, для якого думка є перша і безумовна довіра, яку досвід послуговує хіба що тільки зовнішньою і заперечливою точкою, але істина якої не залежить від досвіду, тому що, навпаки, істинний досвід залежить від його відношення до думки. Цим чистим мисленням філософія відрізняється від усіх позитивних, емпіричних наук, прагне собою завершити їх, звести до єдності світосприйняття, повідомити їм цілісність, повноту, завершеність. Філософія дає думку будь-якому виду діяльності, визначає розуміння її сенсу і значення. Звідси її дійсне призначення для наук: розкривати розумову свідомість, давати думкам і поняттям простір, послідовність, стрункність. Філософія вимагає вічного, неперехідного, а вічне і неперехідне відкривається тільки в ідеях. «Світ ідей, - робить висновок О.Новицький, - є батьківщина філософії. Там

народжується вона, звідси вона черпає свої сили і являється в світ дивний як провісник горного».

На закиди щодо шкідливості філософії для держави і релігії О.Новицький словами Шеллінга зазначав, що якщо це дійсно так, то вина в цьому має падати на саму релігію і на державу, ті умови, в яких функціонує філософія. «Всі великі люди, - підкреслював він, - і особливо ті, хто займається філософією, суть представники свого народу, вони як у фокусі тільки концентрують в собі те, що уже розсіяно в народі, приводять до свідомості, що і без того таїться в дусі народному темно і беззвітно. Таким чином, якщо філософи відбивають у своїх вченнях» шкідливі напрямки духу, то це природно тому, що такий дух представлений їм народом; вони повертають йому те, що сприйняли від нього самі, повертають тільки в другому, більш розвинутому вигляді; це відплив віянь народних же думок і почуттів, тільки зусиллям нової напруги думки, більш могутньої діяльної. Тільки за таких умов філософічне вчення може мати значний вплив на народ; тільки тоді захоплюється він філософічними ідеями, тільки тоді їх з живою участю і засвоює їх із захопленням, коли знаходить в них відбиток своїх власних понять і чуттєвостей. В протилежному випадку філософічні ідеї, самі високі і світлі залишаються непізнаними, як чужі духу народному; вони не приживуться в суспільній думці, як рослина у невластивому для себе ґрунті; самі виразні та щирі віщування філософів не знайдуть собі співчуття, замруть там самотнім звуком в пустому просторі. Вплив народного духу на філософію безумовно стільки ж, як і дія філософії на подальший розвиток понять народу. Так завжди було і буде з філософією. У цих умовиводах Новицького вбачаємо роль і призначення як самої науки філософії, так і тих, хто творить нові філософські ідеї задля народного блага. Тут філософ виступає як наставник, «садівник», що потрібен народу для глибинного самопізнання і виховання: той, хто «вирощує сад ідей у народі».

У своїх працях О.Новицький чітко і недвозначно висловлюється про корисність філософії, коли від неї вимагають обов'язкового практичного результату, певної вигоди. Він зазначає, що подібного роду користь має сенс лише як

перше досягнення людини в боротьбі з ворожими силами природи. В цьому відношенні можна визнати роботу і прибуток як найголовніші чинники життя, визнати весь світ фабрикою, торговою біржею. Однак самостійний філософський погляд відразу відкриває нам те, що все корисне має сенс лише для досягнення вищих духовних цілей, бо ми живемо не для того тільки, щоб працювати, а працюємо, щоб жити, жити істиною, здійснювати істинні цілі нашого життя. Філософ правий і в тому, що «коли втрачається істинна межа життя, коли користь постає вищою за все і визнається мірою для оцінки і суджень про всі речі, тоді гине все високе і благородне в житті народу, вся енергія його духу. Винаходи парових машин, побудова залізниць, зазначає Новицький, стають тоді значно важливішим, ніж найзначніші відкриття в галузі науки, а невтомна турботлива людина промисловості, ніж подвиг самопожертвування для вищої ідеї життя. Там, де все вимірюється виключно користю, там немає і не може бути героїчних подвигів безкорисності, самопожертвування і загалом істинно великих характерів». Ось чому сучасне людство дивується відсутності великих героїв минувшини і не захоплюється «подвигами мілких лавочників»: «Виключне прагнення до користі стає за своїми безумовними наслідками не тільки непотрібним, а й шкідливим і згубним для духу народного. Тому потрібно вміти піднятися вище від звичної користі, дійти до ідеї правди, слідувати їй, віддавати звіт в предметах свого бачення, що й веде до формування філософії, філософського мислення, яке завжди має бути вільним, самостійним на протигагу звичаям і беззвітним гаданням та поняттям, які спрямовуються до безпосереднього. Філософське мислення як живе переконання в істині, самостійна сила духу людини в боротьбі з чуттєвостями і звичками повинні постати для захисту самостійного переконання і вільної дії. Вимога «звичної користі» знищує саму філософію, оскільки одні не усвідомлюють в собі внутрішнього покликання до неї, а інші – не поспішають за цим покликом » (О.Новицький).

Цей висновок автора актуальний саме у наші дні, коли більшість людей заражена прагматизмом і докоряє філософам. Мабуть, останнім таки потрібно

звернутися по допомогу до тих колег своїх , які, визначивши назрілі проблеми, направляють народний дух і розум до істини. «Філософія сама є ніжна рослина, яка вимагає не тільки ґрунту для неї пристойного, але й атмосфери пристойної. Тільки там розкішно розвивається вона, цвіте і приносить плоди свої, де знаходить до себе увагу і співчуття, загальну прихильність і сприяння. Напроти того, вона скоро гине серед загальних упереджень проти неї; передчасно занепадає світ її в байдужості до неї і мізерний плід її здається диким і несмачним без теплої сердечної участі в ньому. Це неодмінно: де загальна думка визнає філософію даремною, там вона і робиться нікчемною всупереч її власній природі» (Новицкий О.М. Об упреках, делаемых философии в теоретическом и практическом отношениях, их силе и важности. – с.56-57)

Орест Маркович Новицький (1806-1884), визнаючи вплив зарубіжної класичної філософії, підкреслював, що філософія Росії не повинна бути ні німецькою, ні французькою, а лишень має синтезувати все те краще, що є у світовій спадщині. Вона має звернутися до своїх власних начал, поєднавши теорію з досвідом, примирити їх у верховному началі всякого буття ідеального і реального. В цьому він дуже близький до ідей не лише Київської академічної школи (С.Гогоцького, П.Юркевича, П.Ліницького) але і представників філософії всеєдності (В.Соловйова), пошуків представників філософії духовного ренессансу – Є.Трубецького і С.Трубецького, С.Булгакова, П.Флоренського, В.Розанова, Л.Карсавіна, М.Бердяєва та інших.

Попов В. Ю. д. філос. н., проф.,
в.о. зав. кафедри філософії,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Вінниця, Україна.

ТЕОРЕТИЧНА ФІЛОСОФІЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Ще влітку 1842 року молодий амбітний журналіст «Rheinische Zeitung» Карл Маркс, критикуючи своїх «конкурентів» з католицької газети «Kolnische Zeitung», використав фразу яка користується популярністю до нашого часу (нерідко без вказання на авторство або з хибним посиланням на Гегеля): «філософія є духовною квінтесенцією свого часу» [1, с.105].

Нагадаю, що «квінтесенцією» (п'ятим елементом Аристотеля) з часів Відродження таємна глибинна сутність всіх речей або велика творча сила, якою Бог наділив матеріальний світ. В цьому сенсі філософія є саме тією силою, що надає сенс певній діяльності, певному часу, яким би темним або невизначеним він би не здавався.

«Сова Мінерви починає свій політ лише з початком сутінок» [2, с.56], – писав Гегель, маючи на увазі, що осмислення будь-яких подій починається лише після того, як вони вже відбулися, або, принаймні, наближаються до завершення. Ми й живемо в такий невизначений час, який підводить підсумки Революції Гідності, й має різновекторні тенденції свого розгортання, що потребує філософського осмислення. Це осмислення повинне відбуватися не лише в популярних філософських есе та публіцистиці, але й знаходити своє відображення в реформуванні викладання філософії та обговорення сучасних проблем в академічному середовищі.

В Україні, як і в багатьох країнах пострадянського простору, підготовка аспірантів до 2017 року здійснювалася за стандартами радянського періоду, в якому чільне місце займала матеріалістична парадигма філософії, модифікована відповідно до ідеологічних вимог політичних еліт. Третій рівень сучасної вищої освіти в Україні, що відповідно до «Закону про вищу освіту» визначається як

Доктор філософії, до тепер був представлений в Україні рівнем кандидата наук та мав суттєві відмінності від Доктора філософії (PhD), а саме: 3 роки навчання; недостатня увага формуванню світоглядної компетенції; відсутність широких поглядів в науковій сфері, що з часом була зведена до сервісних технологій; домінування діалектико-матеріалістичної парадигми філософії. Таким чином, виникає необхідність формування стандартів освітніх програм підготовки фахівців цього рівня, відповідно до сучасних європейських вимог науки, зокрема щодо викладання філософії. Суттєвим змінам підлягає викладання філософської складової, яка виступає світоглядною основою підготовки дослідників. У XXI столітті вчений все більше несе відповідальність за наслідки своєї діяльності, відповідно до збереження навколишнього середовища та світу в цілому. У цьому зв'язку, наукові дослідження вимагають не тільки професійних відкриттів, але й осмислених підходів до розуміння сутності та призначення науки у відповідності до сучасних філософських підходів [3].

Філософська компонента підготовки аспірантів є фундаментом їх теоретико-методологічної компетентності, оскільки дає системне знання про світ у всій повноті свого змісту і смислу, єдності та внутрішніх взаємозв'язків між різними процесами, частинами і частками світу, що забезпечує високий рівень загальнонаукової підготовки висококваліфікованих фахівців. Глибокі філософські знання, розуміння наукової картини світу, визначення сутності явищ та процесів, що відбуваються, забезпечують науковця методологією правильного застосування загальних та специфічних методів наукових досліджень, закладають підвалини креативного мислення та сприяють формуванню культури наукової діяльності. Викладання сучасної філософії є основою формування науковців нової генерації, спроможних виконувати свою місію на основі філософського спадку та його творчого застосування в нових цивілізаційних та соціокультурних реаліях XXI століття.

На першому курсі підготовки PhD нами в Донецькому національному університеті імені Василя Стуса викладається навчальна дисципліна, яка має назву «Сучасна теоретична філософія». Який сенс вкладається в цю назву?

В більшості сучасних західних університетів викладання філософії базується на традиційному поділі на теоретичну та практичну філософію, який веде свій родовід ще від аристотелівського розподілу філософії на θεωρία та πράξις. Це стосується зокрема США, Німеччини, Нідерландів, Швеції, Данії, Фінляндії тощо [4, с. 48]. Під теоретичною філософією з часів Канта при цьому розуміється система загальних принципів буття та мислення, тобто того, що є насправді та яким чином ми його пізнаємо, під практичною – загальні принципи повинності в різних царинах людського буття, тобто те, що повинно бути. При цьому зазвичай до першої частини відносять метафізику (онтологію), епістемологію (теорію пізнання), теорію свідомості, логіку, іноді – філософію науки, філософію математики та природи. Друга частина складається з етики (моральної філософії), політичної філософії, філософії економіки, філософії права, комунікацій тощо. Не зважаючи на певну критику з боку деяких філософів ХХ сторіччя (зокрема Е. Гуссерля та Ю. Габермаса), цей дихотомічний поділ філософії можна вважати доцільним і виправданим, в тому числі з педагогічно-дидактичних міркувань. Аспіранти, які вчили основи філософії в бакалавраті (зміст курсу складався великим чином з історії класичної філософії), вивчаючи теоретичну філософію мають можливість систематизувати отримані знання, засвоїти новітні досягнення філософії та поринути у вирій сучасних філософських проблем. При цьому теоретична філософія може розглядатися як підвалини сучасної науки, а практична філософія як застосування загальних філософських засад до окремих галузей науки і соціальної практики.

Теоретична філософія – це концептуальна система сучасного філософського знання. Її засвоєння надає певний понятійний (категоріальний) апарат, який є необхідною умовою (і засобом) для вирішення різних філософських проблем. В той же час, сучасна теоретична філософія не є

системою догматичних, загально визнаних принципів, законів або постулатів. Це швидше за все сукупність фундаментальних проблем, які різним чином вирішуються представниками різних філософських напрямів та окремими незалежними мислителями. Зокрема, це проблеми: «Що насправді існує?», «Що робить існування можливим?», «Що таке свідомість?», «Чи можемо ми адекватно пізнати світ?» тощо.

Метою навчального курсу є озброєння аспірантів певними компетенціями, знаннями і вміннями орієнтуватися в основних напрямках та концептах сучасної світової філософської думки, сформувати у них навички критичного аналізу, вміння застосовувати філософські знання у своїй професійній, освітній та науковій діяльності.

Наш курс теоретичної філософії складається з наступних розділів:

1. Панорама сучасної світової філософської думки
2. Світогляд і філософія
3. Сучасна метафізика: головні проблеми:
 - a) Проблема буття в сучасній метафізиці
 - b) Проблема реальності та дійсності в сучасній метафізиці
 - c) Концептуальні схеми та закони сучасної метафізики
4. Проблема свідомості в сучасній філософії
5. Актуальні проблеми сучасної епістемології
 - a) Проблема істини в філософії та науці
 - b) Проблема пошуку нової раціональності
 - c) Епістемологічні засади наукового знання
6. Специфіка соціальної реальності та її осмислення в сучасній філософії
7. Дискурси і наративи сучасної історіософії.

Зрозуміло ця схема не є догматичною, але вона може бути орієнтиром для подальшого засвоєння філософських дисциплін, згідно освітнім програмам підготовки PhD, надає необхідну теоретичну базу для засвоєння таких дисциплін як «Філософія науки», «Організація наукових досліджень» та

філософських курсів згідно спеціальностям майбутніх докторів філософії: «Філософія економіки і управління», «Філософія права» тощо.

Є певні особливості викладання цього курсу для аспірантів спеціальності 033 філософія, оскільки він передує іншим спеціалізованим курсам. Але на жаль ці особливості не враховуються нашими навчальними відділами та відділами аспірантури. І взагалі з приводу бюрократизації та профанації нашої системи освіти я думаю багато у кого знайдеться досить багато зауважень. Однак ми зібralися сьогодні не для того, щоб нарікати на недоліки нашої системи освіти взагалі та викладання філософії у вишах зокрема. Я думаю, слід об'єднатися всім причетним до великої давньої науки філософії, яка є, була й буде не тільки джерелом натхнення, великою смислоутворюючою силою, але й необхідним елементом системи вищої освіти.

Література

1. Маркс К. Передовица в № 179 «Kölnische Zeitung» // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. Изд. 2. – Т. 1 / Институт Маркса – Энгельса – Ленина – Сталина при ЦК КПСС. – М.: Государственное изд-во политической литературы, 1955. – С. 93–113.
2. Гегель Г. В. Ф. Философия права. / Г. В. Ф. Гегель; Пер. с нем.; Ред. и сост. Д. А. Керимов и В. С. Нерсесянц; Авт. вступ. ст. и примеч. В. С. Нерсесянц. – М.: Мысль, 1990. – 524 [2] с.
3. Закон про вищу освіту // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004.
4. Руткевич, А. М. Философия в истории высшего образования: препринт WP6/2014/02 / А. М. Руткевич; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. – 52 с.

Ратніков В.С., д.філос.н., професор,

професор кафедри філософії

Вінницький національний технічний університет

Краснонос Н.А., к.філос.н., доцент

Вінницький інститут конструювання одягу і підприємництва

м. Вінниця, Україна

АКТУАЛЬНОСТЬ ФИЛОСОФСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ ДЛЯ МАГИСТРОВ И АСПИРАНТОВ В ВУЗАХ НЕГУМАНИТАРНОГО ПРОФИЛЯ

1. Как известно, в 2014 году Верховной Радой Украины был принят новый закон о высшей школе, в котором, в частности, предусмотрено взаимодействие двух классов задач: во-первых – получение глубоких знаний и обретение навыков по соответствующей специальности, и, во-вторых – освоение мировоззренческой и методологической культуры. Второй класс задач обеспечивает корпус гуманитарных дисциплин и, прежде всего, философских, ибо философское знание, как никакое другое, интегрирует в себе мировоззренческий и методологический опыт цивилизации. Об актуальности философского образования для магистрантов и аспирантов имеет смысл говорить с точки зрения преодоления некоторых кризисных моментов в образовании. Также диктует эту актуальность положение современной науки в смысле «Большой науки» (по Д. Прайсу), как и в постнеклассической науке.

2. О реализации упомянутой новой программы уже написано достаточно много, однако в отношении развития магистратуры и аспирантуры в новых условиях публикаций значительно меньше, хотя острота проблем в этом плане ещё велика. Действительно, среди современных проблем высшего образования важное место занимает задача органичного соединения программ углублённой профессиональной подготовки и их социокультурной адаптации. В частности, речь идёт о формировании и развитии у магистрантов и аспирантов осмысленной потребности не только овладеть методами научного и

педагогического творчества, эффективно решать актуальные научно-исследовательские задачи, но и адекватно оценивать роль и значение новых научных и технологических идей для развития общества, определять их ценностное и антропологическое измерение.

3. В настоящее время образование – как у нас в стране, так и за рубежом – испытывает кризисные явления, прежде всего, потому что неадекватно отвечает на вызовы, которые демонстрирует современное общество. Укажем на две тенденции, которые в основном будут предметом данного доклада, ориентирующего на потребность обновления мировоззренческого и методологического образования магистрантов и аспирантов. С одной стороны, наука и её творцы в современном обществе всё чаще проявляют – наряду с обилием прогрессивных инноваций – гуманистический аспект; с другой стороны, современная философская рефлексия над наукой переориентируется на поиск дополнительных ценностных факторов научного познания, новых критериев научной рациональности и научности знания. Тем самым, приоритеты философии науки от традиционных когнитивных вопросов всё чаще переходят к осмыслению и анализу социальных и культурных проблем. Помимо усложнения современного общества и статуса науки в нём, необходимо иметь в виду также и изменения облика философии науки. В новых условиях особенно заметно, что главным предметом и конечной целью философии науки всё чаще становится не наука сама по себе, а человек, осуществляющий познавательную деятельность в форме науки. Ближайшим следствием этого процесса является усложнение взаимоотношений между гносеологическими и онтологическими представлениями, лежащими в основании философии науки, а также многообразие новых связей с обществом и культурой.

4. Философия науки является, на мой взгляд, одной из ведущих гуманитарных дисциплин в образовании магистрантов и аспирантов в вузах негуманитарного профиля и она неслучайно присутствует в учебных планах многих вузов Украины четвёртого уровня аккредитации. Существует несколько

версий изложения курса «Философия науки». Во-первых, для философских факультетов и вообще гуманитарных специальностей университетов чаще берут за основу историко-философскую традицию и выделяют проблематику философии науки из основных течений и направлений философской мысли, либо конкретно имеют в виду основные концепции философии науки (гипотетико-дедуктивную модель, концепции К. Поппера, Т. Куна, И. Локатоса, Ст. Тулмина, П. Фейерабенда и др.). Во-вторых, преимущественно в технических вузах при изложении делают акцент на историко-научных вопросах становления и развития науки и техники, подключая к этому общую проблематику природы науки, её структуры, основных форм и методов научного познания. В-третьих, вначале даётся эпистемологическое введение с элементами онтологии и методологии, проблемами научности знания и социокультурной детерминации; акцент делается на природу науки (в эпоху прессинга на науку и падения её престижа в обществе), а не на многообразие концепций философии науки. Существуют и другие версии изложения философии науки.

Что касается моего способа изложения философии науки и философии техники, то я рассматриваю эти дисциплины через понятие философской рефлексии, соответственно, над наукой и над техникой. В некотором роде я сочетаю второй и третий из упомянутых ранее способов и делаю акцент на выявлении природы науки и техники. Так, науку я рассматриваю как своеобразное триединство особого знания, особой деятельности и особых же социально-культурных форм их организации. При этом подробно раскрываются указанные особенности, и даётся обзор основных форм и методов научного познания, а также основных концепций философии науки.

5. Отмеченные выше, в п. 3, трансформации науки и философии науки в новых условиях, а также философских рефлексий над ней, стали предметом нового курса «Этика и рациональность в научном исследовании», который разработан во исполнение новой вузовской программы 2014 года и читается автором уже 2 года для аспирантов. Автор стремился в данном курсе

реализовать преемственность с читаемым им же для магистрантов курсом «Философия науки и техники». Содержание этого нового курса для аспирантов разбито на четыре части. В первой рассматривается понятие научного исследования и особенности субъекта научной деятельности в современной, постнеклассической науке. При этом делается акцент на понятие научной рациональности, которая рассматривается в рамках деятельностного подхода. Показывается историчность этого понятия и несводимость его исключительно к логике. Обсуждая содержание понятия «сложное мышление», целесообразно соотнести его с философско-методологическими понятиями «научная парадигма» и «стиль научного мышления». В многообразии значений «парадигмы» мы обращаем внимание на те из них, которые относятся к характеру мыслительной деятельности субъектов научного сообщества. Во второй части вводится понятие этики науки. Предварительно дается краткое представление об этике как философской дисциплине. При этом рассматриваются основы аксиологии. Этика науки определяется как философская дисциплина, задачей которой является философская же рефлексия над нравственным поведением субъектов научной деятельности. Третья часть посвящена конкретизации этики науки на описание морального кодекса современного учёного-исследователя. При этом рассматривается концепция научного этоса Р. Мертона, содержащая четыре основных нормы: универсализм, коллективизм, бескорыстность и организованный скептицизм. Обсуждается также ограниченность этой концепции в применении к современным условиям «Большой науки» (Д. Прайс). При определении научного этоса современного учёного необходимо учитывать контекстуальность поведения исследователя, т. е. влияние помимо социальных, также и культурных, экономических и глобально-экологических факторов. В четвёртой части обсуждается связь науки и современного общества в контексте этики науки. Особое внимание уделяется соотношению науки и идеологии, а также влиянию последней на поведение учёного-исследователя.

Потребность данного курса, как полагает его автор, обусловлена следующими обстоятельствами: во-первых, существенными изменениями в обществе – его усложнением и переходом от «Малой науки» к «Большой науке» и, во-вторых, актуализацией проблем образования и как следствие изменениями философии науки. Кроме того, данный курс, как мы надеемся, будет способствовать укреплению взаимопонимания представителей гуманитарных и негуманитарных (естественнонаучных, технических и т. п.) дисциплин.

Ратушняк І.І.

ст. вик. кафедри філософії та суспільних наук

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова

м. Вінниця, Україна

«ФІЛОСОФІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ» ЮЗЕФА ПІЛСУДСЬКОГО

Постать Юзефа Пілсудського, як і постаті відомих діячів ХХ ст., викликала багато міфів, вигадок і легенд. Усвідомлюючи, що постать Ю. Пілсудського й дотепер залишається контроверсійною в історіографії ми ставимо собі за мету розкрити окремі аспекти світогляду політичного діяча.

Польський дослідник М. Штарський називав його «суперечливою постаттю». Ще за життя Ю. Пілсудського в 1934 р. вийшла книга Т. Дибчинського [11], де він розглядався як есеїст та історик. Перший синтез про «Начальника держави» видав В. Єнджеєвич [12]. Правда в цій праці бракувало ще «пилу історії», яка б давала шанси на певну об'єктивність. Загалом, польську історіографію можна поділити на дві частини. Перша – праці, які виходили в ПНР. Друга – еміграційна історіографія. Серед закордонних видань можна відмітити монографію Т. Комарніцького [13]. Польща «людова» відповіла книгою А. Прухніка [14]. «Золотим віком» історіографії про Пілсудського

стали 80-ті рр. ХХ ст. Слід відзначити ряд публікацій, які вийшли у Варшаві, Катовіцах та Познані [15]. Серед еміграційної когорти, виділемо книгу В. Побуга-Маліновського, яка вийшла в Лондоні в 1983 р.[16].

І історіографія Заходу, і історіографія соціалістичної Польщі страждають певними вадами. Перші тяжіють до ідеалізації, другі – до демонізації. 90 рр. ХХ та перше десятиліття ХХІ ст. дали зовсім інший вимір розгляду постаті Пілсудського. Відзначимо праці Д. Наленч і Т. Наленч [4], М. Штарського [6], К. Найлора [8], Л. Зацкільняка та М. Крикуна [2], Г. Матвеєва [3].

Юзеф Пілсудський, як і багато інших видатних поляків, народився за межами етнічної Польщі, на Віленщині. Його батьки належали до небагатої сполонізованої литовської шляхти [6, С. 65]. Мати Пілсудського мала істотний вплив на патріотичне виховання Юзефа [10, С. 6]. Віленською гімназією сам Юзеф був не задоволений. Цікавився тільки історією, особливо звитягами Наполеона. Гарліцький стверджує, що патріотизм, в якому був вихований Пілсудський, мав сильне націоналістичне забарвлення. Він не прагнув розрізняти росіян, просто вони були для нього завойовниками та гнобителями [3. С. 66].

Нам варто розглянути одну проблему. Чи був Пілсудський соціалістом? В. Зомбек твердить, що не був [7. С. 37]. М. Штарський пише, що тогочасна молодь розглядала соціалізм, як ідеологію боротьби проти царизму, сприймаючи такі гасла як рівність, справедливість і незалежність. Суть наукового соціалізму як програми класової боротьби вона не брала до уваги і відкидала [3. С. 67]. Сам Пілсудський писав: «Я назвав себе соціалістом у 1884 р. Кажу – назвав, бо це зовсім не означало набуття незламних і твердих переконань про слушність соціалістичної ідеї» [10. С. 5]. Трохи нижче в своїй публікації Пілсудський ділить соціалізм на дві течії: «варшавську» і «петербурзьку». Далі він називає себе «досить дрібним соціалістом», коли поступає до Харківського університету. В 1887 р. Пілсудського арештували у справі замаху на Олександра III, засудили на п'ять років заслання до Східного

Сибіру. Пілсудський пише: «Роздуми і книги переконали мене в соціалізмі...Він стає реальною потребою великої маси людей...» [10. С. 13].

Після повернення з Сибіру в 1893 р. у Вільно Пілсудський під іменем «Віктор» став одним з чотирьох засновників Польської Партії Соціалістичної. В 1900 р. його ув'язнено в політичній в'язниці Варшави, згодом перевели до Петербурга, звідки він тікає.

В червні 1902р. відбувся VI з'їзд ППС у Любліні. Тут вперше заявили про себе два самостійні напрямки боротьби за незалежність Польщі. Можемо погодитись з думкою К. Найлора, що перебування Пілсудського в липні 1904 р. в Токіо не дало сподіваних результатів[8. С. 26]. Протягом 1906 р. бойовий загін ППС організував кілька терористичних актів. В 1908 – 1914 рр. Пілсудський стає організатором підготовки польських військових кадрів. Тут варто наголосити про його співробітництво з військовою австрійською владою [2. С. 420]. Під час світової війни було створено народне ополчення під назвою «польські легіони». Одним з полків командував Пілсудський. Полк виріс у бригаду, яка провела кілька звитяжних битв. В бригаді перебувало багато обдарованої інтелігентної молоді, яка й творила легенду легіонів і «культу Юзефа» [2. С. 433]. Українські історики Л. Зашкільняк, М. Крикун, та поляк М. Штарський вважають, що у цих битвах і народився культ вождя. Ми ж додамо, що культ вождя народжувався не тільки в переможних боях. Пілсудський дуже вміло творив собі легенду. Проте цю легенду творив не тільки він, але й його противники.

У липні 1917 р. за відмову прийняти присягу німецькому кайзеру його було заарештовано й ув'язнено у в'язниці Магдебурга. 7 жовтня 1918 р. Рада регентів звернулась до німецького канцлера з проханням звільнити Пілсудського. 10 листопада 1918 р. він спеціальним потягом прибув до Варшави, де Рада й віддала йому владу. З цього часу Пілсудський як новостворений керівник держави почав послідовно втілювати в життя концепцію власного нейтралітету щодо будь-якого політичного угруповання.

Це був його, як вважають історики, офіційний розрив з минулим (ППС) [2. С. 409-410].

Досить виразно візія маршала проглядається в подіях радянсько-польської війни. М. Штарський пише, що деякі польські дослідники нарахували аж тридцять різних спроб встановити добросусідські стосунки з Польщею [6. С. 92]. Я. Щепанський твердить: «Ю. Пілсудський давав собі справу виходячи з того, що чергові мирні пропозиції радянського уряду є тільки камуфляжем, щоб виграти час у справі перегрупування сил для вирішальної фази війни з Польщею» [7. С. 56]. 25 квітня 1920 р. почався наступ польських військ на Україну. Я. Щепанський твердить, що Пілсудський володів матеріалами розвідки, в яких говорилось, що в травні 1920 р. Червона армія приготується до нападу на Польщу[7. С. 59]. Їй буде продовжувати нести соціалізм на захід. М. Штарський вважає, що Польща стала головною ланкою антирадянської політики Франції. Чи означало це, що Пілсудський був маріонеткою в руках Заходу? Мабуть, ні. Походом на Україну він спровокував наступ Червоної армії. І лише так зване «чудо над Віслою» 15 серпня 1920 р. врятувало Польщу. Але однією з причин порятунку був майстерно розроблений план битви під Варшавою не лише Пілсудським, але й французом Вейганом[2. С. 455].

Слід сказати й про «Санацийний режим». Потрібно погодитись з К. Найлором, що система правління Пілсудського після перевороту 1926 р, була диктаторською. Однак вона мала специфічний польський характер, як і сам соціалізм Пілсудського[7. С. 30]. Ми ж додамо, що характеризуючи еволюцію бачення Польської нації Пілсудського визначальним для нього є «культ держави». На відміну від комунізму(який пропогував культ класу) чи нацистів (культ раси).

Отже, фігура Пілсудського, як і його «філософія національної свідомості» потребує подальшого вивчення і дослідження. Еволюція поглядів маршала пролягала від своєрідного польського соціалізму принаймні до 1908 р., після чого «національний соціаліст» Пілсудський став «соціалістичним

націоналістом». І на решті після 1926 р. – «диктатор-начальник», на основі ультраконсервативної ідеї «культу держави». Хоча Пілсудський не сам став диктатором, диктатором його зробила тодішня Польща. Саме диктаторство Пілсудського було і відображенням кризи польського суспільства, і спробою стримування її.

Література

1. Гунчак Т. Україна перша половина ХХ століття. – К., 1997.
2. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. – Львів, 2002.
3. Матвеев Г. Ф. Пилсудский. – М., 2008.
4. Наленч Д., Наленч Т. Юзеф Пилсудский: Легенды и факты. – М., 1990.
5. Попович М. Червоне століття. – К., 2005.
6. Штарський М. Юзеф Пілсудський. Факти і Міфи // УІЖ. – 1992. - № 4-5.
7. Marszalek Polski Josef Pilsudski. – Warszawa, 2000.
8. Najlor K. T. 100 postaci, ktori mialy najwiekszy wplyw na dzieje Polski. – Warszawa, 2008.
9. O nipodleglosc i granice 1914-1921. - Warszawa, 1991.
10. Jozef Pilsudski o sobie. - Warszawa, 1989.
11. Dybcznsky T. Jozef Pilsudski jako publicysta i historyk. Warszawa, 1934.
12. Jedrzejwicz W. Jozef Pilsudski 1867-1935. - Warszawa, 1935.
13. Komarnicki T. Pilsudski a polityke wielkich mocatstu zachodnich. – Londyn, 1952.
14. Prochnik A. Pierwsze petnastolecie Polski niepodleglej. - Warszawa, 1957.
15. Tomicki J. II Rzezpospolita. Oczekiwania i rzcywistosc. - Warszawa, 1986; Wojcik W. Legenda Pilsudskiego w polskiej literaturze miedzywojennej. – Katowice, 1986.
16. Pobog-Malinowski V. Najnowsza historia polityczna Polski. – London, 1983.

Рудавка С.І., к.е.н., доцент,
професор кафедри філософії та суспільних наук
Вінницький національний медичний університету ім. М. І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

МІСЦЕ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНИХ НАУК У ПІДГОТОВЦІ ПРАЦІВНИКІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

В сучасних умовах у підготовці працівників вищої кваліфікації для системи охорони здоров'я важливе значення мають економічні знання, які дозволяють їм краще усвідомити роль своєї професії і цієї галузі народного господарства в розвитку суспільного виробництва і сфери обслуговування населення, формуванні здорового способу життя, більш ефективно працювати та краще використовувати наявні матеріальні та фінансові ресурси в медичних закладах для профілактики захворювань і продовження активного життя працюючих. Майбутній лікар з широким економічним світоглядом, економічним способом мислення зможе більш успішно вирішувати свої професійні завдання в процесі трудової діяльності.

У досягненні цієї мети особливе місце в системі суспільних наук при навчанні студентської молоді належить економічній теорії, яка вивчає виробничі відносини у взаємодії з продуктивними силами, механізм дії економічних законів, форми, способи і методи управління суспільним відтворенням і визначає найбільш ефективні напрямки господарювання [6,с.6].

Розгляд на заняттях кожної теми курсу «Економічної теорії» не тільки розширює світогляд майбутнього працівника охорони здоров'я, а й сприяє розумінню кожної економічної категорії й осмисленню її ролі в суспільному житті.

Вже вивчаючи першу тему курсу, студент усвідомлює, що ключову роль у матеріальному виробництві та у сфері обслуговування населення займає перша продуктивна сила – людина, яка володіє певним виробничим досвідом,

знаннями, навичками до праці. Саме людина виробляє матеріальні і духовні блага. А результати її діяльності будуть безпосередньо пов'язані зі станом її здоров'я та тривалістю активного життя. І майбутні медичні працівники будуть стояти на сторожі охорони здоров'я людини протягом усього її життя, забезпечуючи профілактику і лікування захворювань. А для цього вони в процесі навчання повинні стати висококваліфікованими фахівцями та володіти, перш за все, знаннями медичної науки і техніки.

Розумінню суті та ролі науки і техніки у суспільному житті та практиці, зокрема, в системі охорони здоров'я, сприяє засвоєння студентами теоретичних положень теми курсу «Економічної теорії» - «Науково-технічний прогрес і становлення нового типу економічного зростання». В ній з'ясовуються зміст суті науки і техніки, умови їх зародження та використання, вплив на розвиток виробництва і сфери обслуговування населення, показана роль у сфері охорони здоров'я.

Використання досягнень науки і техніки, науково-технічної революції піднімає на новий рівень сучасну охорону здоров'я – сприяють ранній і більш точній діагностиці захворювань та розшифруванню їх патогенезу і більш ефективному лікуванню хворих.

Наприклад, використання новітнього приладу – **аніографа** – дає змогу з'ясувати стан і вчасно діагностувати патології кровоносних судин хворого, убезпечивши його від інфаркту, інсульту та інших проблем, використовуючи рентгеноконтрастний метод дослідження. За допомогою кардіоаналізаторів стає можливим за лічені хвилини діагностувати інфаркт міокарда і терміново попередити летальні наслідки [9].

У ряді поліклінік країни почали використовувати для обстеження пацієнтів нові **фіброгастроскопи** і **фіброколоноскопи** німецької фірми «Karl Storz». За допомогою фіброгастроскопа можна оглянути стравохід, шлунок і дванадцятипалу кишку, а за допомогою фіброколоноскопа – товстий кишечник. Ці апарати допомагають виявляти патології, які не можна діагностувати з використанням рентгена, помітити найменші зміни, на ранніх термінах виявити

доброякісні та злоякісні пухлини. Це дає змогу раніше розпочати лікування, що значно ефективніше і менш витратно [4,с.6].

З появою штучного кровообігу з'явилась можливість виключати серце із кровообігу на декілька годин і проводити операції на його відритих порожнинах. Такі операції проводяться при пороках серця, повертаючи багато тисяч хворих до повноцінного життя. В хірургії широко застосовуються тканини і органи, кровоносні судини і клапани серця, фасції та сухожилля.

Відкриття лазера дозволило підняти на новий якісний рівень сучасну хірургію. Лазерний скальпель широко застосовується в хірургії шлунка, кишківника, підшлункової залози, хірургії стравоходу, гнійній хірургії. Унікальною властивістю лазерного променя є те, що він миттєво стерилізує гнійну рану, і строки лікування скорочуються в 1,5-2 рази. При цьому не використовуються дорогі ліки та перев'язувальний матеріал.

Все більше застосування в закладах охорони здоров'я знаходить і плазмовий скальпель. По ефективності йому немає рівних у світі. Плазмовим скальпелем хірург безкровно відділяє хвору ділянку точно в межах здорових тканин. Таким чином можна запобігти запалень і післяопераційних ускладнень.

В охороні здоров'я широко використовуються томографи, ультразвукові методи, метод центральної електроанальгезії, електронно-обчислювана техніка. Особливо важливим зараз є використання різної обчислювальної та аналітичної техніки при організації загальної диспансеризації.

Все більше в останні роки використовують нових методів лікуванню раку легенів. Зокрема, в Подільському центрі онкології почали виконувати надскладні оперативні втручання **малоінвазивним методом** – без скальпеля, і можна сказати, майже безкровні, адже розріз грудної клітки не проводиться. Пухлину із легенів видаляють через крихітні проколи, не зачіпаючи ребра. Хірург робить три невеличкі отвори розміром 1-2,5 см для доступу до грудної порожнини без її розкриття. Через них вводять **тораскоп** (оптичну трубку для дослідження плевральної порожнини) і хірургічні інструменти. Збільшене зображення порожнини відображається на моніторі. Відеокамера дозволяє

збільшувати зображення до десяти разів. За допомогою хірургічних інструментів пухлина видаляється із легенів [5,с.5].

Використання в охороні здоров'я новітніх досягнень медичної науки і техніки значно підвищило ефективність праці в лікувальних установах країни. Продовження активного життя працюючих не тільки окупує витрати на розвиток охорони здоров'я, але й дає додатковий ефект у вигляді приросту національного доходу за рахунок участі в його створенні численних поколінь і підвищення продуктивності суспільної праці у зв'язку зі скороченням витрат робочого часу.

Необхідно зазначити, що в останні роки в Україні спостерігається висока смертність населення. Зокрема, в 2018 р. померло 587,7 тис. осіб. Провідною причиною смертей є серцево-судинні захворювання. Саме від них сталося 67% усіх смертей. Лише внаслідок раптової зупинки серця на догоспітальному етапі щороку помирає 50-70 тис. осіб, з них до 35 тис.- це особи працездатного віку [8]

Такий стан негативно впливає на рівень соціально-економічного розвитку країни та обсяги її національного багатства. У його структурі в Україні, починаючи з 90-х років, 57% займав людський капітал, який є інтегральною оцінкою людини як особистості і відображає стан здоров'я, сукупність професійних знань, умінь, навичок, працездатності, фізичних даних працівника, а також культурних надбань.

Сьогодні людський капітал займає 47% у структурі національного багатства України [3], що в основному пов'язано зі зменшенням чисельності населення, у тому числі і з причини високої смертності.

Науковці Національної академії медичних наук України підрахували, що вартість життя середньостатистичного українця у нас визначена у сумі один мільйон євро [1,с.18]. Це значить, що тільки в 2018 році від втрати на догоспітальному етапі 35 тис. осіб працездатного віку країна втратила 35 мільярдів євро національного багатства.

Вивчаючи тему «Людина в системі суспільного виробництва», ми розглядаємо її як єдність біологічного і соціального. Звертаємо увагу на створення умов її життєдіяльності. При цьому наголошуємо на необхідності утвердження здорового способу життя, запобігання шкідливим звичкам, які присутні в середовищі молоді.

Щоб привернути увагу студентів до вирішення соціально-економічних проблем в суспільстві, необхідно в процесі вивчення курсу «Економічної теорії» постійно використовувати матеріали публікацій науковців і практиків з цих проблем. Це відноситься і до проблеми утвердження здорового способу життя, важливою складовою якого є відсутність шкідливих звичок (алкоголізм, тютюнопаління, вживання наркотиків). Аналіз їх стану в Україні та шкоди, якої вони наносять, свідчать такі дані проведених наукових досліджень.

В Україні майже один мільйон осіб страждають на хронічний алкоголізм. Щороку від цього помирає більш як 40 тис. осіб. Алкоголізм є причиною передчасної смерті майже 30% українських чоловіків. Соціально-економічні збитки від зловживання алкоголем, за нашими розрахунками, становлять в країні понад 3 млрд доларів щороку.

За поширеністю тютюнопаління Україна знаходиться в третьому десятку країн світу. Серед дорослого населення – 24% курців. Україна є другою країною у світі (після Чилі), де у віці 13-15 років курить більше 30% юнаків і дівчат. Палять цигарки понад 70% першокурсників ПТУ, 50% першокурсників ВНЗ. Тютюнопаління є причиною смерті 30-50% курців. Воно обумовлює 30-40% захворювань на ішемічну хворобу серця, 30% захворювань на рак і 90% раку легень. Споживання тютюну скорочує середню тривалість життя населення на 15 років. За офіційною статистикою, в Україні щороку від хвороб, пов'язаних із курінням, помирає 120 тис. людей, із них 10% - пасивні курці [2,с.51]. За розрахунками Всесвітнього банку, економічні збитки України від тютюнопаління складають близько 2 мільярдів доларів США щороку [7,с.756].

За підрахунками різних незалежних експертів, в Україні споживають наркотики від 1 до 1,5 млн чоловік. Щороку в країні від наркоманії гине біля

тисячі чоловік. А від наркоманії і пов'язаних з нею хвороб (вірусні гепатити, онкозахворювання, туберкульоз) в Україні помирає 120 тис. чоловік щороку. Витрати наркологічних диспансерів країни, пов'язані з обстеженням, лікуванням і утриманням хворих на наркоманію, складають, за нашими підрахунками, понад 15-20 млрд грн на рік. А людина, ставши наркоманом, втрачає цінність як продуктивна сила.

Важливе місце в курсі «Економічної теорії» займає тема «Трудові відносини та заробітна плата. Доходи населення». Студенти отримують знання про суть трудового колективу та його функції. Самі трудові колективи діють як у виробничій, так і у невиробничій сфері, зокрема, в охороні здоров'я. Працівники цієї сфери діяльності повинні забезпечувати профілактику захворювань, лікування, реабілітацію, продовження активного життя населення. Майбутні працівники сфери охорони здоров'я отримують знання з суті заробітної плати, особливостей оплати праці в охороні здоров'я та формуванню доходів і їх використання.

Поряд з вивченням матеріалу курсу «Економічної теорії» з інших тем, передбачених програмою, вкрай важливе значення має вивчення теми «Управління економікою. Менеджмент в охороні здоров'я». Студент знайомиться з суттю управління – специфічним видом людської діяльності, який задовольняє об'єктивні потреби суспільства у визначенні цілей його функціонування і ефективного розвитку, в розробці необхідних засобів і способів їх досягнення, а також в координації зусиль всіх членів суспільства для отримання результатів, що відповідають цим цілям. Звертається увага студентів на розуміння принципів і функцій управління та які застосовуються методи для досягнення визначених цілей.

Важливу роль в організації вискоефективного функціонування лікувальних закладів має використання теоретичних положень менеджменту. Серед них центральне місце займає кадровий менеджмент. При цьому, звертається увага студентів, що найбільш важливим фактором успішної діяльності закладів охорони здоров'я є максимально ефективно використання

персоналу, тобто забезпечення управління кадрами (планування, підбір, підготовка, безперервна освіта кадрів).

В процесі діяльності лікувальних закладів необхідно, спираючись на зміст функцій менеджменту, забезпечити в лікувальних закладах планування та організацію роботи з профілактики захворювань населення, ранньої діагностики, лікування та реабілітації пацієнтів.

Для забезпечення глибокого засвоєння економічних знань студентами нашого університету постійно удосконалюються форми навчального процесу. Стало нормою систематичне оновлення лекцій з використанням теоретичних розробок вітчизняних і зарубіжних науковців-економістів, статистичних даних розвитку національної та світової економіки, соціального стану, рівня життя, розвитку системи охорони здоров'я в країні. В ході проведення лекцій на потоках використовуються мультимедійні засоби.

Важливою складовою навчального процесу в засвоєнні знань є застосування різнобічних форм контролю стану оволодіння змістом вивчених тем курсу «Економічної теорії». Такими формами на семінарських заняттях поряд з опитуванням засвоєння вивченого матеріалу є також використання тестів з кожної теми курсу та виконання рефератів з найбільш актуальних його тем. Студенти під керівництвом викладачів готують наукові доповіді і беруть участь в наукових конференціях.

Висновки

Для забезпечення підготовки працівників вищої кваліфікації охорони здоров'я з високим рівнем знань економічної теорії необхідно у вищих навчальних закладах:

1. Постійно удосконалювати форми навчально-методичної роботи при вивченні курсу «Економічної теорії».

2. Розвивати у студентів навички самостійного вивчення економічної літератури із залученням інтернет-джерел.

3. Залучати студентів до наукової роботи з дослідження проблем, пов'язаних із визначенням шляхів покращення здоров'я людини та продовження тривалості її життя.

Література

1. Коломак В. (2018, січень, 11). Академік Віталій Цимбалюк: «Не розвивати науку – країна неминуче стане колонією». *Голос України*, с.18.

2. Косенко О.М. Куріння чи здоров'я – твій вибір/О.М.Косенко//Виховна робота у школі. –березень 2013 р. - №3 (100). – с.51.

3. Людський капітал в Україні. Взято з ukrinform.ua/rubric-society/2591823-ludskij-kapital-v-ukraini-znecinivsa-na-10-spivakovskij.html.

4. Нитка В. (2017, грудень, 1). Нове устаткування підвищує якість діагностики. *Голос України*, с.6.

5. Разанова Ю. (2019, серпень, 8). Лікування раку легень. *Вінниччина*, с.5.

6. Рудава, С.І. Основи економічної теорії: навчальний посібник/Л.Б.Ольшевський. – Вінниця: Тезис, 2003. – 340 с.

7. Рудава, С.І. (2018). Соціально-економічні проблеми наркоманії в Україні та її вплив на здоров'я людини. *Вісник Вінницького національного медичного університету*. 22(4), 752-759.

8. У Верховній Раді відбувся круглий стіл на тему: «Перемогти смерть: ключові чинники, що впливають на тривалість життя українців». Взято з rada.gov.ua/print/172805.html/.

9. Юркова О. (2018, вересень, 12). Діагностувати інфаркт стає простіше. *Голос України*, с.6.

Стрелкова Ю.О., к.філос.н., доцент

Інститут дизайну, архітектури та журналістики; МАУП

м. Київ, Україна

ВПЛИВ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ К. ЯСПЕРСА НА ДІАЛЕКТИЧНУ ТЕОЛОГІЮ

Діалектична теологія змушує нас залишатися у контексті трансформації не лише богослов'я, але й культури в цілому на початку ХХ ст. Цей час виявився переламним з точки зору руйнування старих систем, на місце яких ще не прийшли нові. Треба зазначити, що діалектична теологія відчула на собі вплив – як мінімум – трьох виразних репрезентант періоду кризи та реакції на неї. Це також корелює з проблемою християнства у постмодерні, та навпаки – постмодерну у християнстві. Для того, щоб уникнути понятійної плутанини, у даній дисертації ми будемо розмежовувати два поняття: постмодерн та постмодернізм. Під постмодерном ми розуміємо історичний період, який входить до тріади премодерн–модерн–постмодерн. Під постмодернізмом же ми маємо на увазі сукупність світоглядних орієнтирів, що панують у соціокультурній ситуації ХХ ст. та, власне, постмодерну.

Позиції німецького філософа, психіатра Карла Ясперса (1883–1969) дуже близькі до діалектичної теології. Вчення Ясперса можна розглядати як маніфестацію його екзистенційної волі до справжньої комунікації. «Завдання екзистенціальної філософії він [тобто, Ясперс] бачить в тому, щоб перешкодити абсолютизації будь-якого з цих рівнів “Я” і типів комунікації. Бо всі три рівні не зачіпають самого глибинного ядра людської особистості, а саме екзистенції. Екзистенція – це те, що ніколи не може стати об'єктом, а тому не є предметом ні наукового пізнання, ні філософського споглядання. Перше схильне ототожнювати її з наявним емпіричним сущим, у кращому випадку – зі “свідомістю взагалі”, а друге – з духом. Екзистенція не може бути “знайдена” серед предметного світу, бо екзистенція є свобода. Саме у свободі корениться буття самості (Selbst). Звідси випливає важливий для Ясперса принцип, який

він формулює з максимальною непохитністю: “...або людина як предмет дослідження – або людина як свобода”» [1, с. 14–15]. Перетворення людини на предмет пізнання психології, антропології, соціології, політичної економії передбачає абстрагування саме від її свободи, тобто від екзистенції.

Таким чином, концепцію справжньої комунікації можна тлумачити не лише як розгляд Ясперсом однієї з філософських проблем (з-поміж багатьох інших), а як смисловий стрижень, котрий пронизує всю його філософію існування. Справжня комунікація, де одна екзистенція розкривається через іншу, виступає у якості сенсу життя самого філософа. Ясперс створює своєрідну екзистенціалістську утопію, у якій передбачається поширення справжньої комунікації в усьому суспільстві. Для чого? Перш за все, для того, щоб усунути витіснення відчуження, техніцистську детермінацію відносин між людьми. Ясперс також визначає джерело волі до справжньої комунікації та її утвердження. На його думку, таким джерелом постає трансценденція.

Душевну цілісність людини, як хворої, так і здорової, за Ясперсом, можна розуміти, лише перебуваючи у стані внутрішнього співпереживання. Ясперс називає такий спосіб розуміння генетичним. Лише подібне співпереживання може забезпечити комунікацію, котра є необхідною для того, щоб зрозуміти Іншого. Таким чином, почавши з дослідження проблеми розуміння (до речі, типового питання герменевтики), Ясперс приходить до комунікації, яку пізніше пов’яже з екзистенцією та яка отримує в його філософській системі центральне місце. Однак, така комунікація визнається можливою, якщо лікар, як каже Ясперс, схильний до глибоких роздумів про душу, до філософування. Хоча філософування оперує поняттями предметного світу, воно, проте, цілком здатне проникати також у непередметний горизонт, тобто трансцендувати й тим самим вловлювати «сплески» екзистенції. Для філософа важливим виявляється існування не взагалі, а в даний момент – існування, як щось швидкоплинне, випадкове, одиничне.

Філософ вважає, що істина – це зміст, який людина може повідомити іншій людині з метою здійснення справжньої комунікації. Ясперс детально

розробляє власну концепцію істини та її критеріїв, намагаючись провести чітку межу між розумінням істини в науці та її екзистенціальним тлумаченням. Істина не дається розумом, почуттям або інтуїцією, вона постає ясністю й осмисленістю, котрі досягаються як конкретність і повнота філософської думки. Необхідно не тільки мислити й висловлювати філософську істину, а й «проникнути поглядом у способи її повідомлення». Це означає що філософська істина є повідомленням, вона існує саме як комунікація. Тому істина в її філософському втіленні не є загальнозначимою. Власне, це руйнує настанови універсальності. Істина носить індивідуальний характер і виступає як принцип комунікаційних відносин. Якщо людина може повідомити певний зміст (сенс) Іншому, щоб досягти екзистенціального єднання, то це повідомлення якраз і постає істиною.

Таким чином, ми бачимо, що діалектична теологія або ж «теологія кризи» знаходить своє начало у процесах, котрі обумовили складність соціокультурної ситуації початку ХХ ст.

Література

1. Ясперс К. Смысл и назначение истории. М.: Политиздат, 1991. 527 с.

Терещук А.В.,

студентка 14-б групи 2 курсу медичного факультету №2

Вінницький національний медичний університет ім. М.І.Пирогова

м. Вінниця, Україна

ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ЛІКАРЯ ЯК ОСНОВИ УСПІХУ ТА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ

В певні періоди розвитку людського суспільства особливу увагу приділяли таким повсюдно вживаним словам, як “тривога”, “небезпека”, “вплив

екології”, саме ці “крилаті вирази” і відображали почуття тривоги та переживання, надії людей на краще майбутнє.

Одними з перших, хто зрозумів всю важливість своєї професійної діяльності були лікарі. Вони зрозуміли небезпеку своєї спеціальності для життя і здоров'я людей.[1] Вже в V ст. до н. е. “батько медицини” Гіппократ у своїй клятві згадував: “ До якого дому я б не прийшов — я зайду в нього лише задля блага хворого, про що б я не дізнався під час виконання своїх професійних дій або окрім них, що б не побачив і не почув про дії людського життя, які не слід будь-коли розголошувати, я змовчу, вважаючи це таємницею”.[2] Близько 2 тис. років тому це стало принципом лікування: "Primum non nocere" (Перш за все не нашкодь), "Nihil nocere" (Ні в якому разі не нашкодь), що було сприйнято як найперша заповідь лікаря. У подальшому захворювання, пов'язані з наданням медичної допомоги, стали називати ятрогенії.[1] Так що ж таке ятрогенії і як з ними боротися?

Ятрогенія – це будь-які небажані або несприятливі наслідки профілактичних, діагностичних та лікувальних втручань або процедур, які призводять до порушень функцій організму, обмеження звичної діяльності та інвалідації або навіть смерті пацієнта.[3] Таке визначення подає словник. Але близько до середини XX ст. під ятрогенією розуміли захворювання, що виникають внаслідок необережних слів, критичних дій медичного працівника. Згодом почала відмічатись тенденція називати ятрогеніями всі захворювання, котрі виникають внаслідок лікарської помилки.

Варто зауважити, що не всі захворювання, що виникають внаслідок лікарських помилок чи навіть такого явища, як людський фактор лікаря, можна віднести до лікарських помилок. До ятрогенії також відносять захворювання або смертельні випадки, що виникають внаслідок побічної дії фармакологічних препаратів.

Важко уявити, що згідно з даними ВООЗ, ятрогенії зустрічаються у 20% хворих і складають 10% в структурі госпітальної смертності. Наявною є дивовижна ситуація, при якій разом із безумовною користю медицина може

давати початок ще більш негативним проявам, ніж саме захворювання. Залишення інструментів в організмі після операції, внутрішньолікарняне інфікування, лікарські алергії, післяопераційні захворювання - ось далеко не повний перелік ситуацій, при яких необхідно враховувати ятрогенні чинники.[1]

Чому ж вони виникають? Причин є безліч, але насамперед виділяють недосконалість самої медицини та слабкість професійних навиків лікаря. Існують і інші фактори, які підсилюють розвиток ятрогеній: це і невиліковність тієї або іншої патології на сьогоднішній день наявним арсеналом медичних засобів, і необхідність здійснення інвазивних процедур для підтвердження (спростування) діагнозу, і невміння правильно зібрати інформацію про захворювання пацієнта, а також незацікавленість в оцінці стану хворого...

А також таке явище, як ятрогенії, можуть виникнути на фоні синдрому емоційного вигорання. Що ж це таке? Професія лікаря – це одна з найгуманніших професій всіх часів і народів. Споконвіків лікаря шанували понад усе, вважали, що лікар – це посередник між Богом і людьми. Адже саме лікарі дозволяють побачити світ новонародженій дитині, врятувати від неминучої загибелі, саме лікарі – це ті особи, що вселяють новий подих життя. Професія лікаря – є найвідповідальнішою серед усіх, адже від нього залежить все життя людини, і що саме головне його якість, адже прожити все своє буття можна і в інвалідному візку, а можна, з допомогою лікаря, провести його в активному стані аж до старості.

Лікар постійно допомагає іншим людям, повертає осіб з того світу, лікує страшні хвороби. Але часто трапляється так, що в лікаря настає стан емоційного вигорання, коли опускаються руки, улюблена робота набридає, просто не хочеться нічого робити, а лише забитися в кутку і мовчки сидіти, пити чай і дивитись в далечінь. В цьому і полягає головна проблема професії лікаря. Інколи просто виникає ступор. Як жити далі?

Особливо часто такий стан спостерігається у молодих недосвідчених лікарів, які спочатку рвуться допомагати всім і кожному, радіють кожному

пацієнту та кожному успішному лікуванню, але варто відразу розуміти, що всім допомогти, на жаль, не можливо.

Уявимо ситуацію, молодий хірург готується до планової операції, нічого серйозного, звичайна рядова операція по видаленню апендиксу лапароскопічним методом, все готово, пацієнт лежить на операційному столі, його ввели під дію наркозу, хірург та його асистенти готові розпочинати. Робиться надріз, починається операція, коли вже все майже було зроблено, і залишалося лише зашити операційну рану, на реанімаційному моніторі з'явилася суцільна лінія, пацієнта не стало. Відірвався тромб. Молодий хірург якось знайшов сили в собі повідомити цю страшну новину рідним, але після цього щонаочі йому сниться цей душераздираючий звук і суцільна лінія. З'явилося емоційне вигорання. Зник той ентузіазм до роботи, тепер робота здається каторгою, і ти ніяк не можеш з цим впоратися.

Іншими причинами виникнення синдрому емоційного вигорання – є одноманітність повторюваних дій, коли ти протягом кількох років те і робиш, що вправляєш вивихи і тампонуєш рани, напружений ритм, коли в тебе немає справжнього вихідного дня, адже в будь-який момент може пролуhati той самий дзвінок, що покличе тебе на допомогу, постійні стресові ситуації...

Емоційне вигорання – це стан, коли людина відчуває себе виснаженою як морально, так і фізично, емоційно. Як же ж з ним боротися? Досвідчені лікарі вже знають, що всі робочі моменти повинні залишатися на роботі, або в тому місці, де вони виникли. Для емоційного розвантаження, вони шукають собі хобі: хтось бігає зранку, займається спортом, хтось читає художню літературу, інші займаються кінним спортом, хтось малює, і в своїх картинах виплескує весь свій біль, страх, що накопився всередині. Інколи, потрібно просто взяти паузу, відпочити і на деякий час відключитися від роботи. Дуже часто висококваліфіковані спеціалісти звертаються по допомогу до своїх колег - психологів. І в цьому немає нічого дивного, адже синдром емоційного вигорання – це хвороба, і не почавши лікування вчасно, існує ризик появи

виснаження, коли вже немає ні сили, ні емоцій, ні волі, а працювати доводиться на автопілоті.

Особливо важливо розрізнити істинні причини виникнення ятрогенії, і не варто всі лікарські помилки та несприятливі результати відносити до останніх, адже тоді б всі ситуації, в яких лікар не може правильно встановити діагноз через брак інформації або заплутану клінічну картину, коли медичний працівник, щоб врятувати людину при зупинці серця, робив серцево-легеневу реанімацію і зламав кілька ребер, що також призвело до появи негативних наслідків, могли б свідчити про некваліфікованість лікарів та дефекти в роботі медичних закладів. В такому випадку, активний розвиток медицини буде призупинено, що може призвести до справжньої деградації медичних знань, адже всім відомо, що медицина не стоїть на одному місці, вона постійно розвивається і змінюється, саме тому кажуть, що лікарі – це особи, що навчаються протягом всього свого життя. А тепер уявімо, що розвиток медицини зупинився, і весь арсенал новітніх технологій також завмер на одному місці, як тоді людина з вищою медичною освітою буде допомагати хворим з онкологічними захворюваннями, різними серцево-судинними хворобами?

Так як боротися з таким поняттям як ятрогенія? І чи можливо це? По-перше, варто забезпечити повну проінформованість пацієнта про його стан здоров'я, адже лише тоді пацієнт зможе адекватно оцінити свої прогнози на майбутнє, також пацієнт повинен брати активну участь у пошуку шляхів одужання, підтримання або повного відновлення свого здоров'я. Все це забезпечить розвиток довірливих відносин між лікарем і пацієнтом, позитивно вплине на ефект лікування, повисить ступінь відповідальності пацієнта за свій стан та результати лікування. Це також сприяє зменшенню кількості конфліктних ситуацій між медичним працівником і хворим, внаслідок чого лікування буде більш ефективним і продуктивним, і призведе до швидшого одужання. Все це важливі передумови для різкого зниження числа ятрогенних захворювань.

Ятрогенії набувають настільки широкого поширення, що вимагає інших трактувань таких важливих питань медичної деонтології, як особливості кожної галузі медицини, поняття лікарської таємниці та помилки, аспекти випробовування нових лікарських препаратів та нововведених методів на людях та інше. Але відповідальність за розв'язання цих проблем лягає на могутні плечі майбутнього.

Література

1. <https://referat.bookap.info/work/191635/Problema-yatrogenij-naukovo-medichnij>
2. Жуана Жак, След в истории. Гиппократ. Ростов на Дону: Феникс, 1997
3. <http://www.uhimik.ru/n-m-gerasimchuk-deontologiya-v-medicini/index5.html>
4. Черникова, Н. М. Ятрогении — коллизия современной медицины / Н. М. Черникова, М. М. Зарецкий // Новости медицины и фармации. — 2009. — № 7. — апрель. — С.18–19.
5. Р. Абизов, О. Пелешенко, Я. Шкоба Ятрогенії в нашій лікарській практиці // Журнал сімейного лікаря та сімейної медсестри. — 2008. — № 4. — С.25–29.

Терлюк І. Я., к. істор. н., доцент,
доцент кафедри історії держави і права
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ, УКРАЇНСЬКИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ТА «КОНСТИТУЦІЙНІ» ПРОБЛЕМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У сучасній вітчизняній юридичній літературі не зустрінемо якогось єдиного уніфікованого одноманітного підходу до визначення поняття «конституціоналізм» [Див. докл.: 1]. Одне з найбільш поширених нині понять конституціоналізму тлумачиться як система ідей, доктрин та уявлень про політико-правові цінності сучасного державно-організованого суспільства в органічній єдності з теорією і практикою здійснення керівництва державою на основі і у відповідності з Конституцією.

Іншими словами, конституціоналізм - це така система ідей, поглядів і уявлень, що передбачає обмеження (самообмеження) державної влади на користь громадянського суспільства, прав та інтересів людей; при якій визнається цінність Конституції, її роль у становленні демократичного суспільства та держави, а також у забезпеченні функціонування їхніх основних інститутів: прав людини, поділу влади, місцевого самоврядування, демократичних виборів тощо.

У кожній сучасній демократичній державі (або державі, яка прагне стати демократичною) твориться своя модель конституціоналізму. Говорять про німецький, французький, американський, англійський тощо конституціоналізм. Зрозуміло, що в них багато спільного, але в той же самий час є і відмінності, і якісь свої особливості. Це обумовлено багатьма факторами. До останніх дослідники відносять, передовсім, історичні традиції народу та особливості його менталітету (світосприйняття), належність до тої чи іншої родини

(системи) права (для Європи характерні дві системи - континентальна і англосаксонська), рівень правової культури народу тощо [2, 19-28].

У спеціальній літературі можемо знайти твердження про те, що конституціоналізм є чи не найбільшим винаходом людства суспільно-політичного характеру [3, 6-7]. Він впроваджує не стільки конституційні норми, як конституційні засади (принципи) організації держави і суспільства.

Та все ж, перш за все конституціоналізм полягає - тут погодимося з російським дослідником С. Авак'яном - в глибокому шануванні пов'язаності держави і суспільства правом, законом; у впровадженні в суспільну свідомість і буття людей ідеї авторитету людської особистості, поваги до її гідності тощо [4].

З цього погляду, конституціоналізм може існувати і без писаного Основного Закону. Адже відомо, що, наприклад, у Великій Британії взагалі немає конституції, а в Ізраїлі є декілька конституційних законів [3, 111-125]. І це не стало перешкодою для розвитку конституційних традицій в цих країнах. Натомість, інший приклад - СРСР і радянські конституції.

До того ж, теза про «пошанування пов'язаності держави і суспільства правом» як ознака конституціоналізму, означає участь безпосередньо народу у здійсненні функцій влади, не просто наявність певних державних органів, а демократичний порядок їх формування, загальну підпорядкованість інтересам народу діяльності цих органів і т. ін. Зрештою, конституціоналізм - це і наявність процесуальних механізмів захисту прав і свобод громадян, діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, створення та участі в державно-політичних справах громадських об'єднань тощо.

І якщо сьогодні конституціоналізм трактують своєрідним барометром прогресу і розвитку всього суспільства [2, 5], то криза суспільства означає насамперед кризу його конституціоналізму. Себто - розходження між формально-юридичною конституцією і т. зв. фактичною або реальним владним режимом, що по-суті, як нам видається, означає відхід від основних

конституційних засад (принципів) організації держави і суспільства. Вважаємо, що така ситуація певною мірою зачіпає Україну.

Сьогодні українське суспільство вкотре фактично перебуває в умовах здійснення конституційної реформи. Очевидно, що враховуючи зміни останніх п'яти-шести років, маємо потребу у її здійсненні. Однак, як виглядає, прийняття чергового закону, навіть Основного, мало що змінить, якщо у суспільстві немає «внутрішньої потреби» у його виконанні.

Досить, навіть зовсім не прискіпливо, придивитися до діяльності органів державної влади, щоб зробити висновок про те, що більшість конституційних норм не виконується, зусилля концентруються не на виконанні, а на «вдосконаленні» Конституції. Створюється ілюзія, що з «кращою» Конституцією і жити буде краще.

Між тим, як зазначалося вище, у багатьох успішних країнах, наприклад, Великій Британії, Канаді, Ізраїлі тощо конституцій взагалі немає. А в тих успішних країнах, де Основний закон є, він короткий і лаконічний. Наприклад, у США Конституція із декількох статей існує понад 200 років, і внесення змін до неї - доволі рідкісне явище. Конституція однієї з найуспішніших країн Європи - Норвегії - прийнята 1814 року, й за цей час зміни до неї вносилися лише один раз. Розумні народи усвідомлюють, що суть не в особливостях Конституції чи законів, а в їх виконанні, у сталих традиціях, у повазі до Закону [5].

Тут доречно нагадати відому сентенцію Конфуція, який говорив, що коли приїжджає в іншу країну, то не питає, хороші там чи погані там закони, а питає, чи виконуються вони. Іншими словами, успіх досягається не чисельністю законів, не їх багатослівністю, а шанобливим ставленням до них та їх виконанням.

Підсумуємо вище викладені думки кількома словами. По-перше, вважаємо, що попри демократичну в своїй основі Конституцію та закони Україні бракує конституціоналізму. По-друге, переконані, що допоки основна маса українського народу і українська влада, передусім, ігноруватимуть

Конституцію й закони, українці не будуть європейцями (звичайно, у політичному сенсі того слова), а відтак, можуть лише мріяти про європейську якість життя.

Література

1. Терлюк І.Я. Конституціоналізм і українська модель конституціоналізму: до проблеми формування національної державно-правової традиції // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Збірник наукових праць. – № 884 – Юридичні науки. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. – С. 38-46.
2. Крусян А.Р. Сучасний український конституціоналізм : монографія / А. Р. Крусян. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 560 с.
3. Речицький В. В. Конституціоналізм. Коротка версія. Читанка з конституціоналізму для зацікавлених / Вс. В. Речицький. - Харків: Харківська правозахисна група, Права людини, 2014. - 264 с.
4. Авакьян С.А. Конституция России: природа, эволюция, современность: 2-е изд. [Электронный ресурс] / С.А.Авакян. - М.: РЮИД, "Сашко", 2000. - Режим доступа: http://constitution.garant.ru/science-work/modern/1776651/chapter/4/#block_400 (дата звернення: 3.12.2019 р.)
5. Малярєнко В. Правовий нігілізм - одвічна традиція українського народу / В. Малярєнко // Ракурс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.racurs.ua/1235-pravovuj-nigilizm-maljarenko> (дата звернення: 13.07.2017 р.)

Трухманова С.Л., к.іст.н., доцент

доцент кафедри філософії та суспільних наук

Пилипчук В.Л., к.мед.н., доцент

доцент кафедри соціальної медицини та організації охорони здоров'я

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

СПОСІБ ЖИТТЯ У МЕДИКО – СОЦІОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ

Спосіб життя розглядається як відносно стала поведінка, зумовлена як психофізіологічною характеристикою індивіда, групи чи верстви, так і впливом соціокультурних чинників, особливостями існування даного соціуму у конкретних історико-географічних обставинах. До способу життя людини також відносять активну участь індивіда у процесах формування умов життя, його адекватну реакцію на зміну умов навколишнього середовища, працю, побут, задоволення матеріальних та духовних потреб, норми і правила поведінки. Спосіб життя віддзеркалює життєвий світ індивіда.

Спираючись на ідеї Едмунда Гуссерля про значення "життєсвіту" для формування свідомості індивіда, а через свідому діяльність - для наукового пізнання, можна підкреслити, що життєвий світ "складається із суми безпосередніх очевидностей, які задають форми орієнтації і людської поведінки." [1]

Гуссерль називає життєвий світ як осередком хвороби, так і ліками. Ще Авенаріус згадував про «людський світовий розум», а вчитель Шелера, Рудольф Ойкен, у своєму творі «Пізнавання і переживання», опублікованому в 1912 р., протиставив цілераціонально розрідженому світу інтегративний «життєвий світ». [2,С.33-34.] Таким чином, суб'єктивний досвід життя як джерело пізнання об'єктивного світу формує "життєсвіт" як горизонт усіх цілей та інтересів, дозволяє вибудувати ієрархію завдань та проєктує цілі і завдання на діяльність індивіда по їх досягненню, формуючи оригінальний спосіб життя.

Представник феноменологічної соціології Альфред Шюц звертає увагу на елементарні процеси конституювання, породження змістів у "поточці досвіду",

розглядаючи "об'єкти досвіду", "значущі дії", об'єктивні соціальні структури у взаємодії індивідів. Саме у цьому він вбачає сутність соціології "життєсвіту", яка здатна дослідити вплив змістів на людську поведінку.

Розвиваючи ідеї Е.Гуссерля та "розуміючої соціології" М.Вебера, А.Шюц продовжує розглядати соціальні питання з позиції феноменології, критично зауважує, що формування соціального є продуктом об'єктивації знання в процесі людської практики, досліджує структури мотивів соціальної дії, інтерсуб'єктивність, форми та методи повсякденної свідомості, що впливають на поведінку індивідів. (Альфред Шюц «Змістовна будова соціального світу» (1932)). [3]

Розглядаючи соціальне існування людини та її відчуття відповідно до медичних та філософських поглядів Р.Мея, звертаємо увагу на використання ним екзистенційного підходу, який відбиває глибокі емоційні та духовні зміни сучасної людини (Мэй Р. Открытие бытия.) [4] Переживання людиною унікально психологічно складних ситуації призводить до того, що вона через тривогу творить власний світ соціального існування, здійснюючи процеси цілепокладання та ціледосягнення .

Синтетичне використання філософських, медичних та суто соціологічних методів є характерним для видатного мислителя Карла Ясперса (1883–1969). [5] На його думку, основою єдності шляху розвитку людства як всесвітньо-історичного процесу може стати лише "філософська віра" на межі між релігійною вірою та науковим знанням, віра в екзистенційну комунікацію на основі взаємної любові та довіри як заміник релігійного спілкування. К.Ясперс підкреслював, що джерелом вищої мудрості є пануюче у світі нерозумне, а в основі свідомої діяльності людей лежить неусвідомлювана творчість екзистенції» (буття особливого плану, зовнішнього до предметного світу («Розум і екзистенція», 1935). У вирішенні завдання допомогти людині зорієнтуватись в навколишньому розмаїтому й історично плинному світі визначальну роль повинна належати не дискурсивному, логічному мисленню, а

розуму, що поєднує інтуїтивне та дискурсивне і філософській вірі, що наближається скоріше до скептицизму, ніж до догматизму. [6]

Традиційні паттерни способу життя українського населення отримали серйозні виклики ще з початком індустріального розвитку Російської імперії, продовжились випробування під час радянської індустріалізації та сьогодні можемо спостерігати за наступним цивілізаційним викликом. Якщо у ХХ ст. поширений спосіб життя значної частини населення надавав традиційно зрозумілу ієрархію сенсів життєдіяльності індивідів з можливістю існування та комунікації принаймні трьох поколінь сім'ї, у ХХІ ст. варіативність способів життя різко зростає відповідно до індивідуально сформованих цілей, обумовлених власними сенсами та слугуючих визначальними для бачення довготермінової перспективи життя індивідів. Стрімке поширення нових технологій, комп'ютеризація, роботизація виробництва, поглиблений поділ праці поруч з високими вимогами до її якості та продуктивності створюють особливо складний соціотехнологічний ландшафт для формування та корекції способів життя індивідів. До того ж, зміни у соціальній стратифікації, посилена мобільність не лише індивідів та груп, але й ціннісних установок свідчать про революційний характер сучасних соціальних змін.

Формування глобалізованої системи соціальної стратифікації відбувається одночасно з послабленням локальних структур, розпорошенням чи руйнацією деяких спільнот, формуванням нових груп, організацій, верств та інститутів, де індивіди розміщуються відповідно до вимог та можливостей адаптації з новими цивілізаційними установками. Вказані процеси породжують потреби розробок нових варіантів способів життя як у малих групах, так і в конкретних професійних спільнотах у відповідності з належністю індивіда до певних категорій населення, груп чи верств. До того ж, потрібно враховувати й можливість мобільної зміни способу життя при потребі, наприклад, переходу до іншої групи, а також в зв'язку з цим необхідність зміни ставлення до деяких ціннісних категорій, формування етичних принципів, придатних до регулювання соціальної поведінки індивідів у сучасних умовах.

Суспільні цінності, які екстраполюються на цінності індивіда, формують передумови для створення нових зразків сучасних способів життя, дистанціюють з радянським минулим, змінюють ставлення до соціокультурних феноменів, таких, як дружба, праця, відпочинок, дисципліна, змінюють використання соціально-культурних паттернів, наприклад, відбувається відмова від звертання за ознакою статі. Старі ідеї у свідомості індивідів поступаються місцем новим, якщо у радянському суспільстві турбота про здоров'я делегувалась органам охорони здоров'я, то на сьогоднішній день індивід реалізує власне право на здоров'я та вибір способу життя та у повній мірі усвідомлює відповідальність за свій вибір.

В даному контексті доцільно згадати погляди Макса Вебера про вплив етичних принципів протестантизму на розвиток капіталістичної системи та формування поведінкових стереотипів аграрного населення Німеччини. («Протестантська етика і дух капіталізму», 1904-1905). [7] Індивідуальне прагнення накопичувати більше, ніж це необхідно для потреб особистого виживання, породжувалось ідеями "світового аскетизму" реформованого християнства про постійну працю як основний обов'язок людини і джерело зростаючих ресурсів та обмеженого задоволення власних потреб, що призводило до нагромадження капіталу. Разом з тим у індивіда формувалось почуття високої власної відповідальності за результати своєї праці, особливе ставлення до заощадження коштів та накопичення ресурсів. [8]

Поширення такого способу мислення та поведінки стало можливим завдяки вірі цивілізованих людей у раціональність повсякденного життя, впевненість у передбачуваності і контрольованості людської діяльності, у можливості формування раціонального суспільства, яке буде функціонувати подібно машині, що і спричинило зацікавленість у влаштуванні раціональних порядків.

Цікаво зауважити, що індивідуально-буденне сприйняття людиною свого життя та здоров'я часто розходиться з науково-теоретичним чи філософським розумінням реалій людського життя.

Повертаючись до питання трансформацій способів життя на сучасному етапі доцільно згадати, що соціальна антропологія має досвід аналізу повсякденних практик, систем комунікації, наприклад, дискурсивних практик у методі археології практик Мішеля Фуко. [9]

Враховуючи, що свідомість індивіда та світ приховані в історичних дискурсивних практиках, на думку Мішеля Фуко, потрібно виявити минулі стани культури та знання при максимально можливому наближенні до їх аутентичної своєрідності та специфіки та знайти розуміння принципів формування антропологічної залежності при намаганні уникнути її в аналізі без модернізуючої ретроспекції.

Прибираючи архаїзми попередньої доби в період вірогідного створення умов для ціннісної множинності, а почасти й розгубленості у вибудовуванні ієрархії цінностей індивідів, потрібно враховувати небезпеку стану аномії, що може долатись при умові масового сприйняття сучасної системи загальноновизнаних цінностей на основі інформаційних систем комунікативних практик.

Експерти і консультанти зі здорового способу життя, дієтологи-нутриціологи, тренери і спеціалісти з краси та здоров'я розробляють рецепти досягнення успіху на даному шляху, гарантуючи переможцям щастя. Домінуючими ідеями у формуванні нової поведінкової моделі індивіда ХХІ ст. є ідея всюдосяжності цілей та турботи про здоров'я. Одна з експертів підкреслює, що " Нам пощастило жити в еру великих можливостей, коли будь-яка мрія може стати реальністю, якщо взяти її за мету." Рецептами досягнення пропагандуються сбалансований режим дня, здорове харчування і цілеспрямована діяльність в обраному напрямку соціальної активності. [10]

Як головні складові здорового способу життя визначаються правильне (здорове) харчування, достатня кількість чистої води, здоровий сон, позитивні емоції, фізична активність та здорові звички. Наполеглива боротьба з гіподінамією, значним вмістом жирів, цукру та солі у продуктах, що ми споживаємо, продовжується ще з ХХ ст., до них додалися ще боротьба з

лактозою та глютенем, так званою "порожньою" їжею (з низькою поживною цінністю), їжею, що засмічує організм, прагнення збалансувати харчування, гонитва за натуральними продуктами високої якості.

Здоровий спосіб життя проголошується не просто дієтою та тренуванням, а "філософією, яка об'єднує людей та мотивує жити на новому, високому рівні не тільки фізично, але й духовно." А також з максимальним зарядом енергії дбати про екологію планети, перейматися здоров'ям майбутніх поколінь, викорінювати шкідливі звички та започатковувати нові спортивні традиції серед молоді. Мрії, що породжуються мас-медіа, на думку експертів, повинні вести людей до активного та здорового лайфстайлу!

Література

1. «Життєвий світ» // Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів — Київ : ВЦ «Академія», 2007. — Т. 1 : А — http://chtyvo.org.ua/authors/Kovaliv_Yurii/Literaturoznavcha_entsyklopediia_U_dvo_kh_tomakh_T_1.djvu. — С. 371.
2. Бернхард Вальденфельс. Вступ до феноменології. Київ, Альтерпрес, 2002. - С.33-34. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/user/Downloads/Вальденфельс%20Б.%20Вступ%20до%20феноменолог%20\(2002\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/Вальденфельс%20Б.%20Вступ%20до%20феноменолог%20(2002).pdf)
3. Шютц Альфред. Смысловая структура повседневного мира: очерки по феноменологической социологии / Сост. А. Я. Алхасов; Пер. с англ. А. Я. Алхасова, Н. Я. Мазлумяновой; Научн. ред. перевода Г. С. Батыгин, М.: Институт Фонда "Общественное мнение", 2003, 336 с. - ISBN 5-93947-012-2.
4. Ролло Мей. "Открытие бытия" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rulit.me/books/otkrytie-bytiya-read-193082-5.html>
5. Ясперс Карл. Разум и экзистенция. Перевод А. К. Судакова М.: "Канон+", РООИ "Реабилитация", 2013. — 336 с. ISBN 978-5-88373-347-4

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/ehkzistencialnaja_filosofija/jaspers_razum_ehkzistencija/35-1-0-4156

6. Петрюк П.Т., Петрюк А.П. Слово о книге профессора К.Т.Ясперса «Общая психопатология» (К 100-летию публикации) // Журнал психиатрии и медицинской психологии. — 2013. — № 1. — С. 110–115. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psychiatry.ua/articles/paper425.htm>

7. Макс Вебер. Протестантська етика і дух капіталізму. — К.: Основи, 1994. — 261 с

8. Макс Вебер та його соціологічна модель суспільства. // ОСВІТА. UA. Соціологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/sociology/12663/>

9. Мишель Фуко. Археологія знання. Послесловие В.Л.Абушенко. Мишель Фуко и его книга. - Гуманитарные технологии. Аналитический портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <HTTPS://GTMARKET.RU/LABORATORY/BASIS/6850/6856>

10. Марія Хмара: здоровий спосіб життя - ключовий ресурс успіху // Бізнесwoman. Журнал успішних жінок. 10/07/20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://businesswoman.org.ua/mariya-hmara-zdorovyj-sposib-zhyttya-klyu/>

Фещенко Д.І.,

студентка II курсу 14–А групи, медичного факультету №2,
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

ДЕОНТОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПОСТАТІ СУЧАСНОГО ЛІКАРЯ В УМОВАХ МЕДИЧНОЇ РЕФОРМИ: ВІД МИНУЛОГО ДО СУЧАСНОСТІ

Дуже часто звертаючись за порадою до лікаря пацієнти залишаються незадоволеними. Причинами найчастіше стають зверхнє ставлення медичного

персоналу, недостатньо роз'яснений діагноз і подальший процес лікування. Саме тоді виникає питання: чи існує етика в медицині?

“Медицина є найблагородніше зі всіх мистецтв” – саме так зазначав Гіппократ. Це можна пояснити тим, що лікарська справа поєднує в собі інтелектуальні здібності лікаря та гуманізм, його поміркованість і чуйність, повагу до пацієнтів, родичів, колег та безкорисливість у своїх діях.

Ставлення лікаря до хворого, вміння уважно вислухати, завоювати довіру в пацієнта, вселити надію на швидке одужання і дати найбільш коректне і зрозуміле трактування діагнозу – є основними питаннями, якими займається лікарська етика і деонтологія.

Для початку варто з'ясувати, що таке лікарська етика і деонтологія, та в чому їхня різниця.

Взагалі, етика – це наука про мораль, її походження і розвиток; це система норм моральної поведінки людей, їх обов'язки під час стосунків один з одним. Мораль – це один із варіантів регулювання дій людей у суспільстві за допомогою поведінки. Проте поняття “етика” і “мораль” не слід використовувати як тотожні. Поняття “мораль” застосовують, коли говорять про свідомість, певні почуття і погляди. Термін “етика” використовують, коли мають на увазі теорію моралі.

Лікарська (медична) етика – це вид професійної етики, що включає сукупність морально-етичних правил і принципів надання медичної допомоги; це вчення про роль моральних засад у діяльності медичних працівників, про їх високогуманне ставлення до людини як важливу умову успішного лікування хворого[4]. Фундатором лікарської етики вважають Гіппократа, який узагальнив і систематизував у своїх численних працях відомі на той час правила медичної етики.

Деонтологія – це сукупність етичних норм і принципів поведінки медичного працівника при безпосередньому виконанні своїх професійних обов'язків. Даний термін був введений англійським філософом Джеремі Бентамом у книзі “Деонтологія, або наука про мораль”.

Різниця між ними полягає в тому, що лікарська етика – це сукупність морально-етичних правил, які прописані та уніфіковані в різних правових документах, а деонтологія – це вже безпосередньо поведінка лікаря згідно до цих правил.

Порушення правил деонтології може призвести до виникнення такої патології, як ятрогенія – це психогенний розлад внаслідок неправильних, необережних висловлювань або дій медичного працівника. Лікар, в прямому сенсі, можевилікувати людину своїми словами, або ж навпаки тільки нашкодити їй.

З давніх часів людство цікавила професія лікаря, його взаємовідносини з хворим. Видатні вчені різних епох узагальнювали і передавали нащадкам основні етичні норми, які формувалися в процесі надання медичної допомоги. Так, наприклад, у багатьох працях Гіппократа можна знайти правила поведіння лікаря біля ліжка хворого. Його всесвітньовідома клятва, яку дають випускники всіх медичних університетів світу, стала основою для формування безлічі документів, які забезпечують правове регулювання медичної діяльності. Видатний представник медицини Середньовіччя арабський філософ і лікар Авіценна у своїй праці “Канон лікарської науки” пише про те, що лікар має володіти очима сокола, руками дівчини, мудрістю змії і серцем лева. Голландський лікар Ніколас ван Пульп запропонував палаючу свічку зробити емблемою лікарів. Цей символ характеризує внутрішню сторону професії лікаря – “Згораю, щоб світити”. Серед представників медичної науки XVIII-XIX ст. є багато таких, які зробили значний вклад у розвиток етичних ідей. Почесне місце серед них посідає Д. С. Самойлович. За його словами, “лікарі повинні бути милосердними, співчутливими, послужливими, повинні любити свого ближнього, як самого себе”.

Медична етика регулює взаємовідносини між такими групами людей: медичний працівник і хворий; медичний працівник і здорова людина; медичний працівник і медичний працівник.

Вагому роль у формуванні позитивних відносин між пацієнтом і лікарем відіграє останній. Медичному працівникові повинні бути притаманні чуйність і увага до хворого. Лікарю слід пам'ятати, що його поганий настрій жодним чином не повинен вплинути на хворого. У Женевській Декларації Всесвітньої Медичної Асоціації йдеться про те, що лікар повинен надавати допомогу незалежно від соціальних ознак пацієнта, його расової приналежності та політичних переконань. Ґрунтовне підтвердження даної думки є в Законі України про охорону здоров'я: "... забезпечення пріоритету загальнолюдських цінностей над класовими, національними, груповими або індивідуальними інтересами..." [З.Стаття 4]. У разі ненадання медичної допомоги мова йтиме про юридичну, а то й кримінальну відповідальність.

Під час спілкування з родичами хворого, так як і при бесіді з пацієнтом, лікар повинен проявляти уважність, бути терплячим, ввічливим, давати вичерпні відповіді. Бажано заздалегідь підготуватися до розмови, потрібно намагатися зрозуміти переживання людини, у деяких ситуаціях варто вміти коректно виразити співчуття. Лікарю не слід виносити ніяких поспішних рішень. Як відмічає Ф.Г. Углов, «якщо лікар або медична сестра порушують це суспільне правило [до хворого та родичів потрібно ставитися з повагою], то так діється не тому, що вони не знають цього, а внаслідок того, що у них відсутнє покликання до медичної професії, а також розуміння психології хворого».

Варто пам'ятати, що не тільки лікарі та медичний персонал повинні дотримуватись правил медичної етики. Відвідувачі та пацієнти мають керуватись елементарними правилами ввічливості. Звичайне "дякую" чи "будь ласка", а на додачу ще щира посмішка, викликає приязнь до співрозмовника і бажання вести з ним бесіду. Це тонкощі психології будь-якої людини, які мають бути відомі кожному лікареві для налагодження контакту з відвідувачем чи пацієнтом. Як каже золоте правило моралі, "стався до інших так, як хочеш, щоб ставились до тебе". Відвідувачі повинні поводити себе стримано, виконувати всі вказівки медичного персоналу, виражати свої прохання чітко і лаконічно. Підтвердження вище вказаному знаходимо у положеннях

нововведеної медичної реформи. “Пацієнти зобов’язані виконувати медичні приписи лікаря та дотримуватися правил внутрішнього розпорядку надавача медичних послуг” [6. Стаття 6]. Взаємоповага між працівниками медичного закладу і хворим чи відвідувачем – запорука нормального спілкування.

Відносини між медичними працівниками проявляються у взаємодопомозі, прийнятті колегіальних рішень. Медицина – це наука, яка стрімко розвивається, з’являються нові методики, прилади, ліки. Тому цілком зрозумілим є те, що всі новітні досягнення практично неможливо освоїти одній людині. Важливим положенням Міжнародного кодексу медичної етики є саме колегіальний принцип прийняття рішень. Проте потрібно пам’ятати, що поради колег не повинні стати аксіомами, а, радше, вказівками до розв’язання складних лікувально-діагностичних завдань.

Говорячи про медичну етику, не можна не згадати про лікарську таємницю [4]. Її порушення вказує на некомпетентність лікаря у своїй справі і на крайній ступінь неетичності з його боку. У одному з положень Міжнародного кодексу медичної етики йдеться саме про дотримання лікарем в таємниці абсолютно всього, що стосується пацієнта. Важливо розуміти, що лікарська таємниця – це не приховування інформації від пацієнта. Навпаки – пацієнт має право знати про всі аспекти своєї хвороби, різні методики лікування, ймовірні негативні наслідки тощо. Лікарська таємниця – це тримання в абсолютній конфіденційності від сторонніх людей відомостей, які за правом належать пацієнтові.

На сьогодні наша держава стоїть на порозі великих змін. Реформи, що впроваджуються, торкнулись і сфери охорони здоров’я. Згідно з ними значного розвитку набуває сімейна медицина. Це означає, що кожна людина заключає договір з лікарем, до якого зможе звернутися з будь-яких питань стосовно свого здоров’я. Проте лікарі не можуть відмовитись від пацієнта з тих чи інших міркувань [6. Стаття 9]. У разі, якщо пацієнт чимось незадоволений у роботі лікаря, він може обрати іншого або навіть, як зазначає текст закону медичної реформи, оскаржити бездіяльність медичного працівника [6. Стаття 6].

Заробітна плата таких лікарів, згідно даної реформи, залежить від кількості хворих, яких вони лікують. Залишається сподіватися, що бажання жити в достатку, змусить сучасних лікарів переглянути своє ставлення до пацієнтів і до своєї професії.

Отож, кожен лікар повинен пам'ятати, що він перш за все людина, яка спілкується з такими ж як і сама людьми. Тому як би швидко не відбувалось насичення сфери медичного обслуговування новітніми технологіями, удосконалення медичних знань та розширення матеріального забезпечення медичних закладів, людські цінності йдуть на крок попереду й мають перевагу. Норми поведінки медичних працівників із хворими, їх рідними, колегами повинні вдосконалюватись і бути основою для формування медичної етики й деонтології.

Література

1. Веденко Б.Г. Естетична медицина – крок до покращення медичного обслуговування населення / Б.Г. Веденко, Л.Б. Веденко, В.Г. Даценко та ін. // Актуальні питання сучасної медицини. — Вінниця: Нова книга, 2010. – С. 244-248.
2. Грандо А.А, Грандо С.А. Врачебная этика. – Киев: РИА “Триумф”, 1994. – С. 59-63.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я///Відомості Верховної ради (ВВР): Стаття 76. Присяга лікаря України. – 1993. – №4. – С.19.
4. Про Клятву лікаря: Указ Президента України №349 від 15 червня 1992 року.
5. Седова Н. Конфликты в этической экспертизе/ Н. Седова// Международный журнал медицинской практики. – 2006. – №3. – С. 13-15.
6. Закон України "Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення" № 2168-VIII від 19.10.2017.

Харьковщенко Є. А., д. філос.н., професор,
завідувач кафедри релігієзнавства
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

«ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ» В ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ ПОШУКАХ СУЧАСНОГО УКРАЇНСТВА

З ім'ям Григорія Савича Сковороди пов'язують зародження вітчизняної філософії, яка виходить за рамки західноєвропейської раціоналістичної традиції. Мислитель своїм неподільним служінням істині дав Україні XVIII століття зразок першого вченого-аскета, який практикував «філософію серця». Екзистенційні пошуки сучасного українства неможливі без ретроспекції. Це обґрунтовує наше звернення до Сковороди та натхненних його пошуками філософів.

Сучасники порівнювали Сковороду з Сократом, який так само не поділяв життя і філософствування. Важкий шлях, який пройшов Сковорода, не зробив його жорстоким. Навпаки – мислитель каже про важливість мирного серця, щасливого та блаженного. Улюбленим автором Сковороди був грецький історик і мораліст Плутарх. З його творів Григорію Савичу особливо подобалися «Мораль». Крім того, він здійснив переклад деяких книг Плутарха: «Про смерть», «Про боже правосуддя», «Про бажання багатства» і «Про тишу серця». З названих перекладів зберігся тільки останній [3].

Сковорода витлумачив філософські ідеї Плутарха відповідно до свого власного вчення, забезпечив авторською передмовою і примітками, що і визначило назву роботи «Тлумачення з Плутарха про тишу серця» [4]. Тут він залишив без відповіді питання відмінностей тлумачення серця в стоїцизмі й християнстві, але в цих текстах вже постає точний образ «доброго серця». На думку Сковороди, «добрим серцем» є «благе серце», котре відділяє «чисті думки» від шуму [7].

І. В. Книш, зокрема, нагадує нам етимологію «філософію серця»: «Термін “філософія серця” походить від грецького *philos* – “любов”, *sophia* – “мудрість”; що означає “друг сердечної мудрості”. Поняття “кордоцентризм” походить від латинського *cordis* – “серце”, *centrum* – “центр кола”; тобто “серце як єдність та цілісність людини”. “Кардіогносія”, або “кардіогнозія” походить від латинського *cordis* – “серце” та грецького *gnosis* – пізнання, знання, що означає “читання в серці”, або “пізнання серця”. Слово “кордологізм” походить від латинського *cordis* – “серце” та грецького *logos* – “слово, мова” тобто “вчення про серце”» [2, С. 139].

У залишених нам повчаннях Григорій Савич переводить вчення серця з Біблії в контекст філософської антропології, розкриває його змістовні компоненти відповідно до основних принципів християнської філософії. Серце, в тлумаченні Сковороди, – це не просто орган тіла, а специфічний, невимовний словами осередок душі або ядро людської природи. Все має в серці свою сутність; серце – це безодня, яка обіймає собою все; серце – це есенція людини і «зерно» нашого єства, це сила, яка живить життя. Таким чином, мислитель трактує серце як найглибший духовний символ, який займає центральне місце в релігіях і культурах всіх народів. Зовнішнє в людині, згідно зі Сковородою, є лише маскою, що прикриває духовну сутність людини [6].

Філософ дотримується принципу «бачити все вдвічі»: видиме і невидиме, явне і таємне. Він вчить відрізняти «тіло земне» від «тіла духовного, таємного», і, відповідно до принципу ієрархічної побудови буття, над кожним тілом вивершується інше тіло, над головою – інша голова, над старим серцем – нове серце [6]. Саме про «нове», «духовне» серце й каже мислитель. Воно є глибинним, таємничим осередком в людині, де незбагненним чином представлено все.

Згідно з ученням мислителя, духовна субстанція серця є основою буття і джерелом життя, вольовим центром всіх творчих поривів особистості. Але не тільки людина має духовне серце, воно дано всьому людському роду. І навіть природні речі й процеси також мають свої невидимі погляди серця. Виходячи з

цього, весь світ осмислюється філософом як багатогранна мозаїка биття духовних сердець. У ній кожне серце має свій ритм, рух, простір і час, але при цьому воно певним чином пов'язане з усіма серцями суцього в єдине всесвітнє серце.

Так квітка тягнеться від землі вгору – до світла сонця, обмінюючись при цьому енергіями життя і любов'ю з усім, що знаходиться поруч у просторі. Він живе своїм життям і в свій час, але воно скоординовано з часом множин «речей-істот-душ» (за висловом Флоренського), а також з Часом Всесвіту. Пізніше, продовжуючи цю лінію Сковороди, Павло Флоренський напише про нескінченно складний візерунок світового життя і пульсації часів, які він дитиною навчився відчувати і чути в ритмічній побудові морського прибою [5].

На противагу Просвітництву і європейському раціоналізму XVIII століття Сковорода висуває своєрідну метафізику людини, яка виходить з біблійної основи і платонізму, і свою філософію серця. Продовжуючи лінію великих отців християнства, він мріє створити особливу, загальну і універсальну науку про серце, яка повинна повести людей до щастя й закласти основу як теоретичної, так і практичної філософії. Нарцис, у поданні мислителя, – це не самозакоханий герой міфів. У процесі самопізнання він перетворився на джерело енергії та світла, вважає Сковорода.

Сковорода – глибокий дослідник природи людини, пов'язаний з філософською традицією античних мислителів. І перш за все у його вченні присутні елементи платонівської антропології. Майже тридцять років він ходив він у своїй сірій свиті й всюди проповідував не любити серце, не бачачи краси!. Для нас спадщина великого просвітителя цікава як перший досвід етико-філософської творчості та як перше обґрунтування «філософії серця» в українській думці. Саме видатний Сковорода, на думку А. Абрамова [1], почав розвивати таку близьку вітчизняній культурі тему «метафізики любові й філософії серця».

Багато його ідей та образів отримали подальшу розробку в творах таких вітчизняних та російських мислителів – таких, як П. Д. Юркевич, М. В. Гоголь,

В. Соловйов тощо. Сучасники згадували, що В. Соловйов, зокрема, читав друзям свої філософські праці, сидячи під портретом свого «духовного предка», тобто Григорія Сковороди.

Чи актуальна «філософія серця» для сучасного українства? Безумовно. Оскільки українці як народ – у розриві між Заходом та Сходом – завжди робили вибір, керуючись не раціоналістичними, а кордоцентричними настановами. Модерна та раціоналістична схильність до відторгнення природи не пояснюється з екофільністю українства. Екофільність є однією з невід’ємних рис української культури, орієнтуючи українців до природи, інтуїтивного освоєння світу. Між сенсуальністю та логічністю українці обирають сенсуальність. Кордологізм – специфічна логіка серця, котра керує вибором українця, – проте, не поєднується з раціональністю, прагматизмом, утилітарним мисленням сучасності, що часто породжує проблеми соціального та політичного характеру.

Література

1. Абрамов А. И. Памфил Данилович Юркевич / А. И. Абрамов // Юркевич П.Д. Философские произведения. – М., 1990. – 672 с.
2. Книш І. В. Кордологізм та його роль у становленні української нації: сучасний науковий дискурс // Філософія науки: традиції та інновації. – 2015. – № 1 (11). – С. 136–144.
3. Коваленко В. В. Время Григория Сковороды / В. В. Коваленко // Материалы межвузовской научно-практической конференции, посвященной 280-летию со дня рождения Г. С. Сковороды. – Севастополь, 2003. – С. 5.
4. Ковалинский М. И. Жизнь Григория Сковороды / М. И. Ковалинский // Сковорода Г. С. Сочинения в двух томах. – М., 1973. Т. 2. – 1973. – С. 373–414.
5. Лосев А. Ф. Философия. Мифология. Культура / А. Ф. Лосев. – М.: Политиздат, 1991. – 525 с. – (Мыслители XX века).
6. Сковорода Г. Повне зібрання творів: У 2-х т. – К.: Наукова думка, 1973. – Т. 2. – 574 с.

7. Томашевская М. Плутарх // Плутарх. Избранные жизнеописания: В 2-х т. – М.: Правда, 1987. – Т. 1. – С. 5–24.

Черкасов С.В., д. філос. н., професор,
завідувач кафедри філософії та суспільних наук,
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ І МЕДИЦИНІ

В античний період вперше проблема людини у філософії і медицині була поставлена Піфагором (580-500 рр. д. н. е.). Ще задовго до Сократа і Платона Піфагор пропагує цілісність людської особистості, в якій фізична, психічна, моральна та інтелектуальна складові не можуть бути відокремлені, як пізніше про це свідчить відомий вислів Сократа: «знання, яке не розрізняє добро і зло, не являється істинним». З точки зору Піфагора, кожна людина повинна дотримуватися наступних правил: уникати будь-яких хитростей; відтинати від тіла хвороби, від душі – невігластво, від утроби – розкіш, [1] від міста – смуту, від сім'ї – сварку. Піфагору приписують введення терміну «філософ». Філософи належать до особливого типу людей. Вони замість того, щоб турбуватися про славу, чи визнання, гроші чи прибуток, не дивлячись на труднощі і перешкоди, все життя присвячують вивченню природи. У Піфагора душа являє собою суворі числові співвідношення, і вона ніби за покарання прикріплена до людського тіла, тобто Піфагор розділяє позицію метемпсихозу. Крім того, здорове тіло завжди вимагає здорової душі, а здорова душа – здорового тіла. На думку Піфагора, така гармонія є можливою за умови позитивної дії музики. Піфагор є одним із піонерів музикотерапії. В нього музика, філософія і медицина ототожнюються. Пізніше, в античний період проблема людини у філософії і медицині також розглядалося Емпедоклом, Платоном та Аристотелем. Не обходили увагою цю проблему і філософи у

період Середньовіччя, епохи Відродження та Нового часу. У наш, новітній час ця проблема під впливом науково - технічного прогресу набула принципово іншого забарвлення і, насамперед, у медицині. Перше, в умовах вузької спеціалізації все частіше ігнорується цілісний підхід до пошкодженої життєдіяльності людського організму. Друге, хвороби людей не розглядаються з позицій психосоматики. Третє, забувається, а то і зовсім ігнорується аксіома клінічної медицини: до лікаря звертається за допомогою не хвороба, а хвора людина. Четверте, пропагується дистанційна діагностика та дистанційне лікування хворих. Не заперечуючи самого факту вузької спеціалізації, ми вважаємо, що лікарське мистецтво і наукову медицину потрібно принципово відрізнити від ремесла з сучасною незліченною кількістю спеціальних інструментальних та лабораторних досліджень. Усі найдосконаліші технічні засоби, методи дослідження, сучасні наукові знання, їх використання у клініці практична медицина покликана узгоджувати з високими моральними нормами та принципами лікарського обов'язку. Без такого узгодження всі злети, досягнення медичної науки знецінюються, втрачають смисл. Без емпатії та конструктивних взаємовідносин лікаря і пацієнта клінічна медицина не існувала, не існує і не могла існувати. Лікар не може бути байдужим до всього того, що стосується хворого, який йому довіряє та очікує від нього медичної допомоги. Лікарська професійна репутація клініциста, що використовує найновіші методи розпізнання хвороби, медикаменти та оперативний і при цьому втрачає безпосередній контакт з хворим, може не тільки не підвищуватись, а упасти всупереч його сподіванням. Не варто дивуватися з того, що значні успіхи в лікуванні хворого здобуваються ціною прийняття рішення, яке є непохибним, безпомилковим не тільки з точки зору сучасного науково-технічного рівня, але й обґрунтоване з позицій психотерапевтичного впливу на пацієнта. Лише в тих випадках, коли сучасні методи діагностики, збільшуючи точність і ефективність досліджень, не порушують встановлену єдність між лікарем і хворим, клініцист може тішити себе надією про позитивний психотерапевтичний вплив на пацієнта.

На жаль, у більшості випадків молодий лікар не цікавиться цією стороною лікарської справи. У діагностиці він прагне швидше до сучасного рівня інструментального та лабораторного дослідження і не турбується навіть про ті особливості мови, які допомогли б йому у спілкуванні з кожним хворим зокрема. А втім існує безліч форм мовного висловлювання, що містять ідентичний зміст, однак спричиняють різну дію на хворого в одній і тій же ситуації. Слово клініциста, його жести, рухи, міміка, інтонація висловлювань, вкраплення в мову у процесі встановлення безпосереднього контакту з хворим мають активно-дієвий характер. Досвідчений лікар завжди розмовляє з пацієнтом просто, з надзвичайно великим інтелектуальним впливом і психологічною вагою, ясно й чітко висловлюючи свою думку і не припускаючи у своїх судженнях пустоти та словоблудства. Слова стають предметними знаками мислення лікаря виключно внаслідок вмілого використання ним деяких професійних медичних прийомів та знань. Практично не засвоївши їх, неможливо коректно використовувати, розуміти значення слів, котрі надають їм хворі і таким чином здійснювати свою безпосередню, невідкладну психотерапевтичну діяльність, хоча, безперечно, досвідчений лікар має і деякі інші форми позитивного впливу на хворого крім психотерапевтичного. Всі ці форми повністю підпорядковані досвіду клініциста, а сам взаємозв'язок з пацієнтом виключно зумовлений професійною діяльністю лікаря. Не існує сумніву в тому, що безпосередній контакт лікаря з хворою людиною не зникне з його клінічної діяльності, не дивлячись на всі технічні досягнення у медицині. З цих позицій, дистанційна діагностика, дистанційне лікування хворих є абсурдними та безглуздими.

Література

1. Висловлювання втілює уважне ставлення античної людини до свого здоров'я: *modicus cibi, medicus sibi est* – помірний у їжі, сам собі лікар – С.Ч.

Школьнікова Т.Ю.,

старший викладач, кафедри філософії та суспільних наук
Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

СТАРОДАВНІ ФІЛОСОФИ: ПОГЛЯД КРІЗЬ ВІКИ

Античною філософією прийнято називати філософію Стародавньої Греції та Стародавнього Риму (VII ст. до н.е. – III ст. н.е.). Культурні досягнення давньогрецького та давньоримського суспільства вважаються основою всієї європейської цивілізації. Антична філософія стала головним джерелом розвитку європейської громадської думки як філософської, так і економічної та правової. У своєму розвитку антична філософія поділяється на наступні етапи: VII – V ст. до н.е. – докласичний, або натурфілософський; V – IV ст. до н.е. – класичний; IV ст. до н.е. – III ст. н.е. в. – період еллінізму.

Розглянемо перший докласичний, або натурфілософський період (VII – V ст. до н.е.), цей період також називають досократівський – назва походить від імені давньогрецького філософа Сократа, який вважається засновником класичної філософії.

Центрами розвитку філософської думки докласичного періоду стали давньогрецькі колонії Елея, Абдери, Мілет, Ефес та ін. Для докласичного періоду була притаманна неподільність філософських і природничо-наукових знань. Так, ідея нескінченно малих величин, вперше висунута Анаксагором, знайшла своє продовження в працях Демокріта і Евдокса Кнідського та практичне застосування в геометрії і стереометрії (визначення обсягу кулі, конуса та ін).

Перші давньогрецькі філософи-досократики: Фалес, Анаксимандр, Анаксимен, Геракліт, Піфагор, Арімнест, Анаксагор, Демокріт були також і вченими дослідниками математиками, астрономії, природознавства, географії, механіки і ін. Головними питаннями філософів докласичного періоду стають питання про будову світу. Так, Фалес вважав початком світобудови воду,

Анаксімен – повітря, Геракліт – логос-вогонь, Анаксимандр – «архе» (початок, першооснова всього), Анаксагор – «нус» (розум), Демокріт – атом (найменшу і неподільну частку), Піфагор – число, як символ гармонії світу. Найбільшими досягненнями докласичної філософії можна вважати стихійно діалектичний метод Геракліта і атомістичну теорію Демокріта.

Геракліт був перший давньогрецький філософ, в працях якого з'явився термін «космос». Також, Геракліта називають засновником першої форми філософської діалектики. Він рахував, що світ перебуває в постійному розвитку й стані самознищення, а всі світові процеси виникають з боротьби протилежностей. В ході такої боротьби світ постає таким, яким ми його знаємо. Взагалі, боротьба за Гераклітом – це спосіб досягнення гармонії та спосіб існування всього. Боротьба, рух, зміна не припиняються ні на мить. "Боротися з насолодою – казав Геракліт – ще важче, ніж з гнівом". Прихильники гераклітовського методу розгляду речей отримали в античній філософії назву «рухомих». Їх супротивників стали називати «нерухомими». Згодом, з цих двох підходів вирости діалектичний і метафізичний методи пізнання.

Демокріт дотримувався ідеї множинності світів та їх неоднорідності. «Існує безліч світів, - казав Демокріт – вони різні за величиною, з'являються з нескінченної порожнечі, виникають та гинуть». Засновник атомістичної теорії пояснення світу розглядав можливість існування нескінченного числа неповторних світів. Він висунув ідею про найдрібніші та неподільні частки, які назвав атомами (від грецьк. *Atomos* - неподільний). Атоми, по теорії Демокріта, знаходяться в постійному русі, від якого виникають всі явища і процеси в природі. Побачити атоми неможливо, але їх існування можна усвідомити розумом.

Наступний етап розвитку античної філософії – класичний період (V – IV ст. до н.е.). В цілому ж, V – IV ст. до н. е. стали епохою подальшого накопичення знань в таких галузях науки як математика, астрономія, медицина. Античну математику класичного періоду відрізняє тенденція до більшої системності та доказовості з застосуванням нових методів дослідження, що

мали не тільки емпіричне (практичне) застосування у ремісничій техніці та у будівельній справі, а й більш широке теоретичне значення. Так, Гіппократ із Хіоса вперше зробив спробу систематизувати геометричні дані. Афінянин Метон погодив місячний календар греків з сонячним, визначивши величину року в 365 днів і 5/19 діб. Ймовірно календар Метона проіснував протягом чотирьох віків, до введення Юліанського календаря. Значний прогрес був помітний і в галузі медицини. Центральне місце тут, звичайно, займає фігура Гіппократа, вихованця і видатного представника Косської школи лікування в Стародавній Греції. Гіппократ визнаний «Батьком медицини». За Гіппократом, медицина вимагає систематичного і всебічного спостереження хворих, а всі частини організму взаємно пов'язані один з одним. Свої висновки Гіппократ виклав в "Гіппократовому збірнику", приділивши там також увагу і зовнішньому середовищу – клімату, ґрунту, воді тощо. Вчення Гіппократа про чотири види темпераменту (сангвінік, флегматик, холерик і меланхолік) актуально і понині. Звичайним став і вираз «Гіппократова маска» (від лат. *facies Hippocratica* – обличчя, поверхня), який характеризує класичний опис зовнішності помираючої людини.

Період класичної філософії пов'язаний з іменами найвидатніших давньогрецьких філософів – Сократа, Платона і Аристотеля. Центром філософської думки цього періоду стають Афіни. Саме тому, класичний період античної філософії дуже часто називають афінським. Сукупність навчань філософів-класиків увійшла в історію під назвою Афінської школи.

Головною ж особливістю класичної філософії стало створення систематизованих знань, а також переміщення проблематики філософських міркувань від натурфілософських питань до питань антропологічного і гомеологічного характеру.

Антропологічна проблематика вперше чітко проявилась в філософії софістів та стає центральною у філософії Протагора – найбільш відомого серед софістів. Йому належить теза: «Адже все подібно всьому в якомусь відношенні». Софістами (від грецьк. *Sophistes* - мудрець, знавець, мастак) стали

називати давньогрецьких просвітників V-IV ст. до н. е., які за гроші навчали мудрості і красномовству та як правило були вчителями риторики. Софісти готували учнів до політичної діяльності і саме софісти вперше переорієнтували філософську думку античності на проблему людини та її свідомості. Софісти також першими відкрили інобачення – явище парадоксу та задумались над тим що таке брехня, придумуючи різні способи введення людини в оману. Софісти вважаються першими «професійними» філософами. Найбільш відомими софістами були Протагор і Гіппій, який мав енциклопедичні знання.

Існують деякі особливості притаманні тільки філософії софістів, це і критичне ставлення до навколишньої дійсності, і неприйняття досвіду минулих цивілізацій та заперечення старих норм, законів і звичок, суб'єктивізм в оцінках і судженнях, а також дотримання логіки в практиці і процесі пізнання.

Головною ж заслугою софістів є їх критика навколишньої дійсності, а також просвітницький характер їх діяльності. Софісти не створили єдиного філософського вчення. Вони вчили не стільки знаннями, скільки вмінню переконувати та доводити свою думку. У сучасній мові софістикою називають мистецтво доводити будь-які, іноді навіть невірні положення. «До кожної справи є дві прямо протилежні думки», - вчили софісти, а Протагор стверджував: «Кожному міркуванню протистоїть рівнозначне».

Після класичної епохи настав період античної філософії, який отримав назву елліністичного, від найменування грецького держави – Еллади. Особливість цього періоду філософії полягала у відмові від створення всеохоплюючих філософських концепцій і приверненні уваги на проблеми цінностей і сенсу людського буття. Ці питання особливо яскраво висвітлюються в діяльності провідних шкіл і напрямків раннього елліністичного періоду (IV – I ст. до н. е.) - епікурейців, кініків, стоїків та скептиків.

З чотирьох найважливіших філософських шкіл, що виникли вже в епоху еллінізму, розглянемо в першу чергу епікурейську. Епікуреїзм отримав свою назву від імені засновника – Епікура (вчителем Епікура був послідовник

Демокріта Навсіфан). Школа розташовувалася в передмісті Афін, у сільській місцевості, а сама споруда знаходилася в саду. Звідси і назва - «Філософи Саду». Як прихильник Демокріта та учень Навсіфана, Епікур був атомістом, тому навчав про безмежну кількість світів. Однак, сам Епікур, заперечував свою залежність від Демокріта, а існування атоміста Левкіппа і зовсім заперечував. Епікур поділяв філософію на три частини: каноніка, фізика і етика. Логіку і діалектику при цьому він відкидав, вважаючи їх науками даремними.

Основні положення епікурейської філософії склалися з таких постулатів:

- 1) Реальність піддається осмисленню людським розумом. Шляхом роздумів та співбесід мудрість розкриває сенс щасливого життя.
- 2) В реальності є місце для щастя. «Хто не пам'ятає про минуле щастя, – казав Епікур – той старий вже сьогодні».
- 3) Щастя – це витіснення страждання та занепокоєння.
- 4) Для досягнення щастя і спокою людина не має потреби ні в чому, крім самого себе: «Проживи непомітно».
- 5) Для щастя також зайві держава, багатство і навіть боги.

Таким чином, головним принципом епікурейства є теза: «Те, що сприяє насолоді – є добром, а те, що приносить страждання – є злом». Теорія пізнання служить підставою гедоністичної (від грецьк. *Hegone* - задоволення) етики Епікура. Філософія ж призначена для пізнання шляхів до насолоди і щастя. Знання звільняє людину від страху перед природою, богами і смертю. Людина повинна мати переконання, цінувати любов і дружбу, всіляко уникати негативних пристрастей і ненависті. Яскравими представниками цього напрямку були Лукрецій Кар та Горацій.

Школа кініків (від грецьк. «собака»), або циніків (від лат. *Супісі* – циніки), походить також від назви пагорба в Афінах, де займався з учнями засновник школи Антисфен, проповідувала відмову від досягнень матеріальної цивілізації. Основою щастя і благодаті вони вважали нехтування суспільних норм, відмову від багатства, слави та всіх чуттєвих задоволень для досягнення

незалежності та внутрішньої свободи. Найбільш відомий представник – Діоген Синопський, учень Антисфена. Притулком йому слугувала стара бочка, а точніше велика глиняна амфора для зберігання води, вина, або зерна. «Я не божевільний, – казав Діоген – просто мій розум не такий, як ваш». Великий Олександр Македонський так висловлювався про Діогена: "Якби я не був царем, я хотів би бути Діогеном". Співвітчизники спорудили Діогену багато мідних пам'ятників і на одному з них, на батьківщині філософа в м. Сінопі, зробили напис: "Час точить і каміння, і бронзу, але слова твої Діоген, жити будуть вічно! Адже ти вчив нас благу задовольнятися малим і накреслив нам шляхи просування до щасливого життя!"

Стоїцизм багато в чому істотно відрізняється від епікуреїзму. Засновником школи вважається Зенон Кітійський. Наприклад, в школі Епікура панував культ вчителя, авторитет якого вважався незаперечним, учні не тільки вивчали його теорію, а й непохитно їй слідували. У школі стоїків, навпаки, відкидалася будь-яка догматика, критика була рушійною силою їх вчення. Стоїки не приймали механістичного атомізму епікурейців, згідно з яким людина була зчепленням атомів. Атомізм принципово не міг пояснити моральну та інтелектуальну сутність людини. Біографи Зенона стверджують, що він був ворогом поезії, твердо вважаючи, що ніщо не робить людину настільки малопродатним для знання, як поезія.

Етика стоїків заснована на визнанні щастя головною метою життя людини, і в цьому вона схожа з етикою епікурейців. Але на цьому щастя закінчується. Щастя, згідно стоїків, є слідування природі та внутрішній спокій, раціональне пристосування до навколишніх умов заради самозбереження. Все те, що сприяє самозбереженню двоєдиної сутності людини, є цінним. Ця ж думка прослідковується в одній з тез Епікура: «Друг - це наше друге я». Відповідно до цього вчення у стоїків виникає найважливіше поняття рівності всіх перед природою, тому і вимога самозбереження поширюється на всіх. Пізній стоїцизм пов'язаний з іменами Сенеки, Епіктета і Марка Аврелія.

Ще одним напрямком раннього еллінізму є скептицизм. Найбільш значними його представниками були Піррон та Секст Емпірик. Власне Піррон і є засновником філософської школи скептицизму, а вчення Піррона називають пірронізмом (мистецтво обговорювати всі питання утримуючись від осуду). Головним положенням Піррона є твердження про недостовірність людського знання, тому що за його ж словами «критерію істини не існує».

Численні напрямки античної філософії піддаються сумніву і переробляються з урахуванням все нових потреб суспільства. В якості висновків хочеться привести тезу відомого філософа та філолога, професора О.Ф.Лосева: "Антична філософія ... почалась з міфу і скінчилась міфом. І коли було вичерпано міф, виявилась вичерпаною і сама антична філософія".

Література

1. Анаксагор // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори); І. О. Покаржевська (художнє оформлення). – Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України; Абрис, 2002.
2. Анаксимандр // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори); І. О. Покаржевська (художнє оформлення). – Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України; Абрис, 2002.
3. Антисфен // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори); І. О. Покаржевська (художнє оформлення). – Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України; Абрис, 2002.
4. *Асмус В.Ф.* Демокрит. – М., 1960.
5. Гиппократ. Прогностика 2. // *Этика и общая медицина.* – СПб.: Азбука, 2001.

6. Горан В.П. Необходимость и случайность в философии Демокрита. – Новосибирск, 1984.
7. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / Пер. М. Л. Гаспарова. – М., 1986.
8. Доброхотов А. Л. Эпикуреизм // Большая советская энциклопедия. / Гл. ред. А. М. Прохоров, 3-е изд. – М.: «Сов. энциклопедия», 1969-78.
9. Епікур // Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014.
10. Зубов В. П. К вопросу о математическом атомизме Демокрита // Вестник древней истории. – 1951. – № 4. – С. 204-208.
11. Зубов В. П. Развитие атомистических представлений до начала XIX в. – М., 1965.
12. Кабисов Р. С. Логос Гераклита и наука логики // Философия и общество. Philosophy and society. – М., 1998. – № 3. – С.135-154.
13. Кессиди Ф. Х. Гераклит и диалектический материализм // Вопросы философии. – 2009. – № 3. – С.142-146.
14. Лосев А. Ф. Лексика древнегреческого учения об элементах // Вопросы филологии. – М., 1969.
15. М. Булатов. Історія діалектики // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори); І. О. Покаржевська (художнє оформлення). – Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України; Абрис, 2002.
16. Маковельский А. О. Древнегреческие атомисты / Александр Осипович Маковельский. – Баку : Изд-во АН Азербайджанской ССР, 1946.
17. Підручник з лікарської етики / Світове лікарське товариство; пер з англ., вид. за ред. Л. Пирога. – К.: Третє тисячоліття, 2009.
18. Піфагор // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори); І. О. Покаржевська (художнє оформлення). – Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України; Абрис, 2002.

19. Секст Емпірик // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори); І. О. Покаржевська (художнє оформлення). – Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України; Абрис, 2002.
20. Софізм // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори); І. О. Покаржевська (художнє оформлення). – Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України; Абрис, 2002.
21. Тіт Лукрецій Кар. Про природу речей / Переклад А. Содомори. – Київ: Дніпро, 1988.
22. Узбек К. М. Фрагменти побудови античної науки, філософії і культури. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2010.
23. Философский словарь. Під ред. І. Т. Фролова. (вид. 6-е). – М.: Політвидав, 1991.
24. Фрагменты ранних греческих философов / Изд. подготовил А. В. Лебедев. Ч. I. – М.: Наука, 1989.
25. Яценко С. С. Софістика / С. С. Яценко. – К.: ТОВ “Сік Груп Україна”, 2016.

ФІЛОСОФІЧНІ ПОЕЗІЇ

Баран Олена Валеріївна

студентка другого курсу 4-б групи медичного факультету №1
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

Листи

Я вкладатиму кохання у листи,
Що летітимуть далекими шляхами,
Щоби ми змогли дистанцію пройти,
Не зійшовши з неї на обмани.

Я вкладатиму кохання в кожне слово,
Що триматиметься міцно на папері,
Щоби ти відчув отой потік любові,
Що із мого серця плине аж до тебе.

Я кохатиму тебе в своїх листах,
Якщо наживо не зможемо зустрітись.
Ти відчуєш це, тримаючи конверт в руках,
І охайно намагаючись відкрити.

Відсилаючи кохання у конвертах,
Зберігаючи листи ці до кінця,
Зможемо хоч трішки болю від розлуки стерти,
Не залишивши в душі і камінця.

[5 вересня 2018]

Ревнощі

Ні, це не в мене впиваються ревнощі,
Це я за тебе чіпляюся щупальцями,
Аби не забрали тебе на веселощі,
Із кимось "не тим" не тинявся ти вулицями.

Готова замкнути тебе у клітку,
Щоб ти був доступний тільки мені,
Лишити на тілі твоєму відмітку,
І не відпускати за пастки краї.

Розкажуй усе, що було із тобою,
Чи краще замовкни і не кажи;
Закрию я рота тобі рукою,
Щоб ти не встромляв ті словесні ножі.

Слизьке відчуття пожирає мене,
Плюється їдкою в людей кислотою,
І не зішкребти це гидоття брудне,
Що в горло пробралось вже мерзлотою.

О ні, я сховаю від тебе болото,
Аби ти не бачив, що я захлинаюсь.
Зламаю ту клітку із чорного дроту,
Іди – увесь світ під твоїми ногами.

[30 листопада 2018]

Сльози

Пекучі потоки гіркої ріки
Пропалюють болем обидві щоки.
Джерела, нагріті до вулканічних,
Тріскають шкіру мого обличчя.

Десь біля серця магма хлюпоче,
Плине нагору, роз'їдаючи очі,
Рветься назовні, подалі від вогнища,
Щоб не створити токсичного сховища.

Люди навколо носять олію,
Вулкан мого тіла лише шаленіє.
Просто чекайте: стихне вогонь —
Згасне й ріка, що втекла між долонь.

[3 червня 2019]

Ранок

Кофеїновий солод розтікся крізь шлунок у кров.
І, здається, світанок настане, якщо я розплющу повіки.
Чутно перші думки — голоси тарганячих розмов, —
Половина комах ще не встигла випити ліки.

Одинокі краплини втікають по вигинах тіла
Від махрової смерті, яка неодмінно настане.
Холоднющого кахлю дотик до теплої шкіри —
І годинник вважає, що варто рухатись далі.

Я маляю обличчя навпроти малого люстерка:
Однорідна картинка, вразлива до майже всієї вологи.
І знов чорно-біла чи в сірих тонах веселка
Закутує плоть мою в ніжні свої волокна.

У квартирі тривають змагання між часом і мною,
Що початі були від підйому або від сніданку.
Ключ-суддя зупиня перегони, махнувши рукою.
Двері. Сходи. Дорога. Доброго ранку.

[6 серпня 2019]

Денісова Вікторія Миколаївна

студентка другого курсу 17-б групи медичного факультету
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

ШЛЯХ ДО ДОМУ

Скільки не було б у нас життів,
Ми завжди повертаємось додому.
Туди, де нас чекають знов і знов батьки,
Де ми ніколи не почуєм втоми.

У серці спокій ми відчуємо лиш тут,
Де розквітають мальви й чорнобривці.
Де ніжний чути серця стук.
Й ніхто не встромить в нього спиці.

Я знаю, що родина-найдорожче.
І скільки б не було товаришів у нас.
Ви завжди повертайтеся додому.
Бо тут лише чекають й люблять вас.

ЩАСТЯ

Куди не глянь, та щастя для усіх одне.
Монети і куп'юри світ заповнили.
І кожен з лікарів брудною взятку з рук бере.
В людей, які у злиднях довго жили.
Ніхто не допоможе у наш час,
Подяка для усіх пуста.
Невже гріхи заповнили нас?
Міняючи життя складнеє на просте.
Навколо нас одна фальшива маска,
Її частенько одягають у наш час.
Та, схаменіться, це ж усе не казка
Та не ховайтесь серед людей широких мас.
Навчіться щирості у старших,
Бо їм жилось ще гірше нас.
І не було ніколи цін все ж "танших",
Держава просто хоче знищить вас.
Минуле поховало тисячі людей,
Яких скопив голодомор.
Та ще багато буде схожих в нас страстей,
Не раз про це співатиме народний хор.
Та що з того, що патріотів є чимало,
Ніхто не сміє йти на смерть.
Відважних в нас, на жаль, є мало,

Час промайне і зникнуть вони вщерть.
Нема за кого кров свою пролити.
Нема за що боротися повік.
Усе на світі треба пережити,
Та владу нам повік не пережить.
Небесна сотня, сироти і вдови
Невже, ми мріяли про це?
Тут жодної не знайдеш мови,
Щоб пояснити про цеє замкнуте кільце.
Усі кричать: "Героям слава!"
Всі кажуть: "Не забудемо ніколи!"
Та марна була втіха ада.
Ще стануть мудрі люди за престולי.
Ще буде у країні нашій свято,
Ще будуть майоріти прапори.
Ще заздрити нам будуть всі держави,
Ще вийдемо з цієї суєти.
Усюди запанує мир і спокій,
Ще величатимуть всі небо.
Не пройде навіть і 100 років,
Як в душах українців стане тепло.
Ніхто не буде в злиднях жити,
Ніхто не знатиме біди.
Та на перед не треба ворожити,
О Боже, всіх грішних за собою поведи!
Я рада знати: мої діти й внуки
Не знатимуть: "Що таке війна?"
Й не буде в них з батьками жодної розлуки,
Бо поруч з ними Бог на все життя!

ТАЄМНИЦЯ ЩАСТЯ

У таємниці від усіх ви заздрите тому,

У кого начеб-то все склалось краще.

Чому б не будувати долю вам свою?

Тому, що це є набагато важче?

Ви нарікаєте, що все у вас не так,

Що день не склався, і життя не задалося

У кожного на щастя є свій смак,

У кожного давно бажання вже збулося.

А ви сидіть і далі, склавши руки,

І нарікайте: "Доля в всьому винна"

У тишині лиш чутно серця стуки,

Кожна людина бути щасливою повинна.!

У когось дім, машина гроші,

А в вас любов, сім'я, родина.

Люди між собою так не схожі,

Кожна людина по-своєму щаслива.

Комусь і зірки з неба буде мало,

Комусь одного погляду досить буде

Щоб в серці фортепіано гучно грало,

Звук якого ніхто вже не забуде.

Тому вирішувати лише вам,

Якими у житті бажаєте ви бути.

Чи дочекаєтесь на дні ви цукру грам,

Чи цілий скарб наважиться здобути.

Та пам'ятайте лиш одне:

"Щасливий той, хто мріє й вірить.

Щастя у кожного своє,

Шкода, що не кожен його цінить!!!

ПРО ВСЕ

Якщо ти прагнеш все забути
І перейматись тим, що є сьогодні.
То постарайся все тією ж вже не бути,
Не вір словам, хоч їх ще буде сотні.
Якщо з нуля усе почнеш,
То не вагайся, йди сміливо
І хоч важкий ти хрест несеш.
Та не здавайся- йди красиво.
І не показуй свої слабкості ніколи.
І сльози непомітно ти втирай.
Не морщ свої ти тонкі брови
Борися, вір-та тільки не вмирай.
Я знаю,що душа твоя хворіє,
Ніхто й ніщо тобі не допоможе.
І навіть той, хто так майстерно гріє,
Перед проблемами тихенько руки зложе.
Надійся ти лише на себе
І гордо ти неси себе у світ.
Усі ще будуть брати приклад з тебе,
За свої вчинки май достойний звіт
Не дай нікому ти себе зламати
І всі знущання ти край вуха пропускай.
Не дозволяй із почуттями ти своїми грати
І що всього не знаєш ти вдавай.
Не вір,що є кохання,
Не вір у обіцянки і пусті слова.
І не загадуй при падінні зірки ти бажання
Навіть якщо вона тебе усе життя вела.
Якщо чуда трапляються, то рідко

І не надійся, що вони для тебе.
Стріляй у серце краще, мітко
І не лишай ні пулі ти для себе.
Будь крижаною до людей,
Вони не варті твоїх сліз й печалі
І хоч попереду чимало ще ночей,
Не ворожи на те, що буде далі.
Ти заслуговуєш на щастя, але все ж
Не раз самотня у душі ти будеш.
Й коли пройдеш всі труднощі без меж,
Тоді про сум навіки вже забудеш.

Капічон Валерія Валеріївна

студентка другого курсу 4 групи медичного факультету
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

Ми є, були і будем на землі

Молитвою святою прихиляюсь
Батьківська земле, до твоїх щедрот,
Любить тебе до скону зарікаюсь,
Сягнувши ще незвіданих висот.

І споришеву стежку, й кущ калини,
І річку, й поле маків за селом...
І пісню задушевну України,
Яка бринить у свята за столом.

Я величі вклоняюся народу,
Який впродовж страждених всіх віків
Виборює соборність і свободу,
Продовжуючи справу козаків.

Я встелю первоцвітом слід солдата,
Що затуляє світ мій від війни...
І помолюся за чужого брата,
Могилу поливаючи слізьми.

Я вірю в нездоланність мого роду,
Ми є, були й будемо на землі!
Зумієм зберегти і честь, і вроду,
Й дух волі на лелечому крилі!

Я – Українка

Я – Українка,
Горджусь й радію,
Що рідною мовою
Я володію.
Шевченковим словом
Умію писати
Слова мелодійні
У вірші складати.
Я- Українка,
Живу в Україні
На вільній, єдиній
Моїй Батьківщині,

Ліси і садки,
Озера й річки,
І глибокі ставки,
Лани неосяжні,
І гори, й долини,
Цвіт білосніжний
У лузі калини
В душі моїй солодко
Грає сопілка
Бо я з України,
Бо я Українка.

МИР ПІД ПРИЦІЛОМ

Світ переповнився грошима й злобою,
І рухнули закони співжиття...
Страшна війна з підгнилою утробою
Вже кличе винних всіх до каяття!

Кривавиться світанок на Донбасі,
Шахтарський край зруйновано війною...

І білі голуби у піднебессі

Вдивляються у вічі нам з тобою:

Чи будуть наші смерті недаремними,
Чи прийде мир в сплюндровані хати?..
Слова прадідуса були священними:
Зумійте, діти, мир цей зберегти!

А прадіди не знали, що прийдеться
Нам гинути за синьо-жовтий стяг,
Земля українська вирвами візьметься,
Чекаючи щодень нових звітяг!

І внуки не підводять ветеранів,
Безстрашно смерті дивляться в лице!
Небесні сотні Гідності майданів
Співають Псальми ангелам про це!

А матері ридають над синочками,
Вгризаючись у цинкові гроби:
Не встигла тобі вишити сорочку я,
Не мала сил від смерті вберегти!

Це вони у сорок уже сивими
На колінах Господа благають:
Повертайся хоч у снах до мене , сину мій!
Крила – руки в небо простягають...

Кров'ю на трунах паліють гвоздики,
Дають останні залпи побратими
Тим , хто в новій війні – гібридно- дикій
В розквіті сил і молодості згинув!

Дорослими стають війни малята
Не за роки – за дні й години ...
Не дочекаються підтримки тата...
З одним крилом летить дитина!

І світ здригається від сліз – прокльонів,
Що стогоном зриваються в людей:
О Боже, накажи війни Дракона,
Відчуй сирітський біль дітей!

Адже йому нічого не допоможе:
Не раз над нами плакала зоря!
А мій народ, як завжди, переможе,
Ми – внуки козаків і Кобзаря!

Краяни, вставайте, кайдани порвіте,
І вражою злою кров'ю волю окропіте!

Чом, Боже, в нас така стражденна доля?

Чому історію ми завжди пишем кров'ю?

А може, стати всім нам на коліна,
Покаятись у смертних всіх гріхах?
І лиш тоді воскресне Україна,
Колишучи дітей і мир в житах?!

Стародуб Анастасія Анатоліївна

студентка другого курсу 4 групи медичного факультету №1

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

м. Вінниця, Україна

РОЗМОВА

Ти не знаєш що мені сказати?
І не можеш підібрати слово.
Я дивлюсь на тебе наче з казки,
Де пінгвін закоханий в корову.
Ці думки, що наче все нормально,
По пів фрази кинуті на потім,
Я не знаю, де є тут кохання,
Це як пташка, що висить на дроті.

Подивись на мене, як нескладно.
Бачиш, розбиває як не спокій?
Ти ж не хочеш, щоб було як завжди,
Зустріч відкладаючи на потім.

Час зникав, вилизувавши простір,
Де любов збігала в одну краплю,
Заправляю знов зім'яту постіль,
Ось вона омріяна не крапка.

ВЛАСНА ПОЕЗІЯ

До проникаючого суму і зламаних пальців,
До болі під ребрами і диких істерик,
Оглушують слова всіх тих страждальців,
Чиї кити вмирають, кидаючись на берег.

У вогнях круговерті з брехні й божевілля,
Коли листи вночі розриваємо ми на шматки,
Що ж ми получим тоді під вечір?
Пустоту і нічого крім неї.

Під тихий шепіт згораючих лампочок,
І гітарної струни мелодій мотиву,
Під вальс мотилків, мух і бабочки,
Вони всі помруть, а ми ще досі будем з ними.

НАШІ АВТОРИ

1. **Багнюк Наталія Анатоліївна**, лаборант кафедри внутрішньої медицини № 1 Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
2. **Баран Олена Валеріївна** студентка другого курсу 4-б групи медичного факультету №1 Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
3. **Беднарчик Тарас Романович**, к.філос.н., доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
4. **Бобело Вадим Сергійович**, викладач кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
5. **Вакар Тетяна Володимирівна**, к.екон.н., доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
6. **Вергелес Костянтин Миколайович**, д.філос.н., професор, професор кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
7. **Вергелес Тетяна Михайлівна**, асистент кафедри загальної гігієни та екології Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
8. **Власенко Олег Володимирович**, проректор з наукової роботи, д.мед.н., професор, професор кафедри нормальної фізіології Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
9. **Вороний Дмитро Русланович**, студент 2 курсу 4-б групи медичного факультету Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
10. **Вуж Тетяна Євгеніївна**, к.тех.н., доцент кафедри біологічної фізики, інформатики та медичної апаратури Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.

11. **Горохова Людмила Вікторівна** вчений секретар, к.філос.н., доцент, доцент кафедри філософії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка м. Житомир.
12. **Гриб Віталій Іванович**, к.філос.н., доцент, доцент кафедри правових наук та філософії Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського м. Вінниця.
13. **Грицун Ярослав Петрович**, асистент кафедри отоларингології Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
14. **Громиш Христина Станіславівна**, студентка 28-а групи III курсу Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
15. **Гулевич Аліна Миколаївна**, ст. викладач кафедри українознавства Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
16. **Денісова Вікторія Миколаївна**, студентка другого курсу 17-б групи медичного факультету №2 Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
17. **Дністрянська Антоніна Петрівна**, к.мед.н., доцент, доцент кафедри акушерства та гінекології №1 Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
18. **Дністрянський Богдан Володимирович**, студент медичного факультету №1 Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
19. **Дністрянська Марія Володимирівна**, студентка медичного факультету №2 Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
20. **Драч Дар'я Леонідівна**, студентка юридичного факультету Донецького національного університету ім. В. Стуса м. Вінниця.
21. **Драчук Ольга Петрівна**, зав. аспірантури і докторантури, к.мед.н., доцент, доцент кафедри фармакології Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.

22. **Дягіль Олександра Андріївна** студентка історичного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка м. Житомир.
23. **Зубицька Ірина Володимирівна**, студентка юридичного факультету Донецького національного університету ім. В.Стуса м. Вінниця.
24. **Іванов Валентин В'ячеславович**, аспірант кафедри економіки підприємництва Університету державної фіскальної служби України м. Ірпінь.
25. **Іванова Наталія В'ячеславівна**, старший викладач кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
26. **Іщук Наталя Василівна**, д.філос.н., доцент, доцент кафедри філософії, біоетики та історії медицини Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця м. Київ.
27. **Калач Дмитро Михайлович**, к.філос.н., доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
28. **Капічон Валерія Валеріївна**, студентка другого курсу 4-а групи медичного факультету №1 Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
29. **Корзун Олена Вікторівна**, к.іст.н., доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
30. **Котець Яна Юріївна**, аспірантка кафедри філософії Донецького національного університету ім. В.Стуса м. Вінниця.
31. **Краснонос Наталія Аркадіївна**, к.філос.н. доцент, доцент Вінницького інституту конструювання одягу і підприємництва м. Вінниця.
32. **Краснощок Олександр Володимирович**, аспірант кафедри філософії Донецького національного університету ім. В.Стуса м. Вінниця.

33. **Куліш Павло Лаврентійович** к.філос.н., доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
34. **Лациба Валерій Павлович**, к.іст.н., доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
35. **Лукашенко Марина Володимирівна**, к.філос.н., доцент, доцент кафедри філософії Донецького національного університету ім. В.Стуса м. Вінниця.
36. **Марчук Іванна Анатоліївна**, к.пед.н., доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
37. **Мельник Віктор Мирославович**, асистент кафедри політології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, м. Київ, викладач кафедри філософії та суспільних наук, Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
38. **Мельник Емілія Анатоліївна**, к.філос.н., доцент, доцент кафедри правових наук та філософії Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського м. Вінниця.
39. **Мельник Людмила Миколаївна**, к.політ.н., доц., завідувач кафедри теоретико-правових та соціально-гуманітарних дисциплін Білоцерківського національного аграрного університету м. Біла Церква.
40. **Мисан Анжеліка Віталіївна**, студентка 3 курсу 28-а групи медичного факультету №2 Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця
41. **Носенок Богдана Едуардівна**, аспірантка кафедри релігієзнавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка м. Київ.
42. **Петренко Ольга Олегівна** студентка юридичного факультету Донецького національного університету ім. В.Стуса м. Вінниця.

43. **Пилипчук Валентина Леонтіївна** к.мед.н., доцент, доцент кафедри соціальної медицини та організації охорони здоров'я Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
44. **Політанська Дар'я Вікторівна**, аспірант кафедри філософії Донецького національного університету ім. В.Стуса м. Вінниця.
45. **Пономарьова Любов Миколаївна**, старший викладач кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
46. **Попов Володимир Юрійович**, д.філос.н., професор, завідувач кафедри філософії Донецького національного університету ім. В.Стуса м. Вінниця.
47. **Притолок Наталія Анатоліївна** Вінницький коледж будівництва і архітектури Київського національного університету будівництва і архітектури м. Вінниця.
48. **Ратніков Володимир Сазонович**, д.філос.н., професор, професор кафедри філософії Вінницького національного технічного університету м. Вінниця.
49. **Ратушняк Ігор Іванович** старший викладач кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця
50. **Ревіна Тетяна Григорівна**, старший викладач кафедри біологічної фізики, інформатики та медичної апаратури Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
51. **Рудава Станіслав Іванович**, к.екон.н. доцент, професор кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
52. **Стародуб Анастасія Анатоліївна** студентка другого курсу 4-а групи медичного факультету №1 Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця, Україна
53. **Стрелкова Юлія Олександрівна** к.філос.н., доцент, доцент інституту дизайну, архітектури та журналістики МАУП м. Київ.

54. **Терещук Анастасія Володимирівна**, студентка 14-б групи 2 курсу медичного факультету №2 Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
55. **Терлюк Іван Якович**, к.істор.н., доцент, доцент кафедри історії держави і права Національного університету «Львівська політехніка» м. Львів.
56. **Трухманова Світлана Леонідівна**, к.іст.н., доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
57. **Фещенко Дарина Ігорівна**, студентка II курсу 14 – а групи, медичного факультету №2 Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
58. **Харьковщенко Євген Анатолійович**, д.філос.н., професор, завідувач кафедри релігієзнавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка м. Київ.
59. **Черкасов Святослав Васильович**, д.філос.н., професор, завідувач кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.
60. **Школьнікова Тетяна Юріївна**, ст. викладач кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова м. Вінниця.

Наукове видання

**ФІЛОСОФІЯ В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ТА
СОЦІАЛЬНО - ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСАХ
УКРАЇНИ**

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КРУГЛИЙ СТІЛ

(21 листопада 2019 року)

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ ТА ВИСТУПІВ

Друкується за авторською редакцією

Підписано до друку 26 грудня 2019 року
Формат 60x90/16. Папір офсетний
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 14.5 Тираж 100 примірників
Замовлення № 720/2019

Відруковано ТОВ "Друк-Плюс"
21027, м. Вінниця, вул. 600-річчя,25.
Тел.: +38 (0432) 46 51 17